

42

*Rendeletek a Tekelijanum budapesti szerb nevelőintézet és alapjának ügykezelése tárgyában*¹

A

1904 okt. 23

*Gr. Tisza István miniszterelnök rendelete a Tököly Száva-féle alapítvány gondnoki kezelése tárgyában*²

A m. kir. miniszterelnök 1904. évi 4900. M. E. sz. rendelete a Tököly Száva-féle alapítvány gondnoki kezelése tárgyában

Tököly Száva által az 1842. évi augusztus hó 1-én kelt alapítólevelével tett alapítvány, mely eddig a görögkeleti szerb nemzeti egyházi kongresszusi választmány által kezeltetett, Ő császári és apostoli királyi Felségének 1904. évi augusztus hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával a nevezett választmány kezeléséből kivétetvén, s külön gondnoki kezelés alá utaltatván, Ő császári és apostoli királyi Felségének most említett legfelsőbb elhatározása alapján rendelem a következőket:

Általános rendelkezések

1.§

A néhai Tököly Száva által 1842. évi augusztus hó 1-én kelt alapítólevelével tett, s a görögkeleti szerb nemzeti egyházi kongresszusi választmány kezelése alatt álló alapítvány és annak tartozékai, úgymint:

1. a 2 000 000 koronás, már életbe léptetett törzsalapítvány;
2. a 2 000 000 koronás törzsalapítványnak életbe lépte után fennmaradt 200 000 koronás mellékalapítvány, mely újabb 2 000 000 koronáig gyarapítandó;
3. az interkaláris feleslegekből alakított s később meghatározandó célra fordítandó alap, és végül
4. a katonai nevelési célokra szánt törzsalapítványi kamatjövedelemnél eddig előállott, s ezután még mutatkozó felhasználatlan feleslegek a nevezett kongresszusi választmány kezelése alól kivétetnek, és külön alapítványi gondnokság kezelése alá helyeztetnek.

2.§

A Tököly Száva-féle alapítvány gondnoksága a karlócai görögkeleti szerb érsek-metropolita-pátriárka mint főgondnok és Őfelsége által legkegyelmesebben kinevezett két gondnokból áll.

Az alapítványi gondnokok teendőiket díjtalanul végzik, útiköltségeik és kiadásaik megtérítése címén egyenkint évi 2000 korona átalányban részesülnek.

---

¹ Az 1902. évi görögkeleti szerb kongresszusi emlékirat (I. Iratok III. 53/G. sz. irat, 477–480. l.) központi kérdésként veti fel az állami felügyelet hatáskörének megállapítását. A Tököly Száváról elnevezett budapesti szerb nevelőintézet és alapjának kezelésére vonatkozó 1902., ill. 1904. évi rendeletek ebben a vonatkozásban is szemléltetően mutatják az állami felügyelet hatáskörének előnyomulását.

² Közli: *Rend. Tára*, 1904. 1325–1352. p.

3. §

Az alapítványi gondnokok működésük megkezdése előtt a főgondnok kezeibe ünnepélyes fogadalmat tesznek az alapítvány ügyeinek a szabályzatok szerint való lelkiismeretes, gondos kezelésére.

Az alapítványi gondnokok feladata

4. §

Az alapítványi gondnokok ügykörébe tartozik:

- a) az alapítvány vagyonának biztos őrizet alatt tartása,
- b) jelzálogos kölcsönökbe való befektetése vagy más módon való gyümölcsöztetése és
- c) az alapítványi tőkék jövedelmeinek a rendelt célokra való fordítása.

5. §

A 4. §-ban említett ügyek a gondnokok által a főgondnok elnöklete alatt gondnoki tanácsban-üléssileg intézendők.

6. §

A gondnokok rendszerint minden év január, április, július és október havának első felében, a görögkeleti szerb pátriárka székhelyén, rendkívüli esetekben pedig a nevezett pátriárka, főgondnok által kitűzött időben ülést tartanak.

7. §

Az alapítvány vagyonának kezeléséért, s jövedelmének felhasználása tekintetében tett intézkedésekért a gondnokság tagjait egyet emleges vagyoni felelősség terheli.

8. §

A gondnoki tanács üléseiben előadó gyanánt a mindenkori pátriárkai titkár működik szavazati jog nélkül.

Az alapítvány vagyonának megőrzése

9. §

A Tököly Száva-féle alapítvány vagyona biztos helyen, a metropolita-pátriárkai székházban elhelyezendő, külön tűz- és betörésmentes, pénzszekrényben őriztetik hármassal zár alatt. A pénzszekrény középső kulcsát a főgondnok metropolita-pátriárka, a felső zár kulcsát az egyik, az alsó zár kulcsát a másik gondnok őrzi.

A záruk másodkulcsai a főgondnok, illetve az illető gondnok saját pecsétje alatt borítékba zárva közpénztárakban őriztetnek, éspedig a középzár másodkulcsa az újvidéki m. kir. adóhivatalnál, a

gondnoki záruk másodkulcsai pedig az illető gondnok lakhelye szerint illetékes m. kir. adóhivatalnál vagy állampénztárnál.

Az adóhivatalok vagy állampénztárak őrizetére bízott másodkulcsok az illető pénztárakból csakis az igazolt szükség esetén, s csakis a miniszterelnök engedélye alapján és a teendő rendelkezések szigorú betartása mellett vehetők ki s használhatók.

Valamely kulcsnak elvesztése a m. kir. miniszterelnöknél, az illető kulcsbirtokos általi felelősség terhe alatt haladéktalanul bejelentendő.

Az alapítvány vagyonának gyümölcsöztetése

10. §

A Tököly Száva-féle alapítvány tulajdonát képező tőkék, az alább megszabott elvek szem előtt tartásával, elsősorban jelzálogos kölcsönökbe helyezendők el.

11. §

A jelzálogkölcsönökbe el nem helyezhető tőkék, valamint az időközben visszafizetésre kerülő tőkeösszegek addig is, míg ismét jelzálogos kölcsönökbe lesznek befektethetők, vagy biztos pénzügyintézeteknél betéti könyvecskékre takarékbetétekként elhelyezendők, vagy kamatozó magyar állampapírokba fektetendők be.

Az alapítvány jövedelme és annak felhasználása

12. §

A gondnoki tanács minden évnegyed elején (6. §) megvizsgálja az elmúlt évnegyed számvitelét és az ennek alapján (17. §) egybeállított számadásokat, s megállapítja az alapítvány különböző ágaira befolyt kamatjövedelmet.

13. §

A megállapított jövedelmekből a 2 000 000 koronás törzsalapítványra eső jövedelem három egyenlő részre oszlik.

A jövedelem egyharmad része, Ő császári és apostoli királyi Felségének 1903. évi október hó 22-én kelt legfelsőbb elhatározása alapján a mindenkori budai, temesvári, verseci és bácsi görögkeleti szerb püspökök javadalmazásának emelésére;

egyharmad része, Ő császári és apostoli királyi Felségének 1903. évi november hó 11-én kelt legfelsőbb elhatározása alapján, ideiglenesen a Karlócán emelt görögkeleti szerb papnövelde fenntartására;

egyharmad része pedig a görögkeleti szerb ifjaknak katonai és honvédségi tanintézetekben való nevelésére fordítandó.

14. §

A 2 000 000 koronás törzsalapítvány kamatjövedelme tehát – megállapítottván és levonatván az alapítvány kezelésével járó költségekből az ezen törzsalapítványra eső rész – három egyenlő részre osztandó fel, s a tiszta jövedelem egyharmad része minden évnegyed elején, az előző negyedévre való érvénnyel, a 13. §-ban említett mindenkori négy görögkeleti szerb püspöknek egyenlő arányban; egyharmad része a karlócai görögkeleti szerb papnövelde fenntartására a mindenkori érsek-metropolita-pátriárka vagy – széküresedés esetén – a metropolita adminisztrátorának kezéhez kiutalványozandó; míg a harmadik harmadból, mely a katonai nevelés céljaira van szánva, az ezen kamatjövedelem terhére mindaddig, míg az alapítvány ezen ága is teljesen és egészében életbe lép, az eddig viselt időközi nevelési költségek utalványozandók.

15. §

Az alapítványi gondnokok kezelése alatt álló, s az 1. § 2–4. pontjaiban említett, de egymástól és a 2 000 000 koronás törzsalapítványtól elkülönítetten kezelendő, és az előző 12. § szerint évnegyedenként lezárt számadások alapján azok javára megállapított kamatjövedelem, az ezen tőkékre eső kezelési költségnyad levonása után az illető tőkékhez csatolandó.

Ezen tőkésített kamatokon kívül:

a) Ha a 13. §-ban említett püspökségek közül valamelyik üresedésbe jön, a megüresedés napjától az új püspök beiktatásának napjáig terjedő időre, az interkaláris feleslegből alakított s később meghatározandó célra fordítandó alapba esetről esetre beviendők azok az összegek, amelyek a 14. § szerinti felosztás alapján az illető püspöki székre esnének.

b) A katonai nevelésnél eddig mutatkozott feleslegekbe pedig mindaddig, míg az alapítványok ez az ága is teljes egészében életbe lép, beviendő minden évnegyedben a törzsalapítvány egyharmad kamatjövedelméből a 14. § alapján teljesített kiadás után mutatkozó felesleg.

Számvitel, naplózás és könyvelés

16. §

Az alapítványi vagyon pontos nyilvántartása, jövedelmeinek naplószerű elszámolása és az e végből szükséges naplók és könyvek vezetése s egyáltalán a számviteli és kezelési teendők ellátására egy alapítványi számvevő alkalmaztatik.

17. §

Az alapítvány vagyonkezelésére vonatkozó naplókat és könyveket a csatolt minták szerint az alapítványi számvevő vezeti. A számvevő köteles a naplókat naponta lezárni.

Az alapítványi vagyon összes ágainak számadásai minden negyedév végével általa számvitel-szerűen összeállítandók, s a gondnoki tanácsnak a főgondnok útján bemutatandók.

A könyvvizetés pontosságáért és a számadások helyességéért a számvevő fegyelmi felelősséggel tartozik.

18. §

Az alapítvány vagyona a 9. § szerinti főpénztárban hármaz zár alatt őriztetvén, a kezelés körül folyó költségek, úm. a számvevő illetményeinek, az átalányoknak s az esetleges irodai, személyi és dologi kiadásoknak fedezhetésére az alapítvány kamatjövedelméből évnegyedenként, elszámolás

kötelezettsége mellett, 2000 korona folyósíttatik, amely összeg a számadások és a naplók, valamint azok mellékleteinek és a szigorú számadás alatt álló űrlapoknak elhelyezésére is szolgáló kézzipénztárban a számvevő által kezeltetik, vagyoni felelősség mellett s a pátriárkai titkár ellenzára alatt.

A kézzipénztár álladéka úgy a pénzállomány, mint a szigorú számadás alatt álló űrlapok tekintetében, naponta az okmányolt számadások, illetve nyilvántartás alapján zárlatszerűen megállapítandó, s annak megtörténte a számvevő és a pátriárkai titkár által a pénz- és űrlapjegyzéken igazolandó.

A zárlatért és az annak alapján mutatkozó pénz- és űrlapállományért a pátriárkai titkár a számvevővel egyetemleg vagyoniilag felelős.

19. §

A kézzipénztár bevételeiről és kiadásairól az *A)* minta szerinti napló vezetendő, melynek eredménye minden évnegyed végén a törzsalapítványi pénztári naplóba sommásan átvezetendő, és az illető naplócikkhez a kézzipénztári napló mellékleteivel együtt csatolandó.

20. §

Úgy a törzsalapítványnál, mint a mellékalapítványnál és az interkaláris feleslegekből alakított alapítványnál, valamint a katonai nevelési feleslegeknél a kamatjövedelem bevételezésére a kamatnapló szolgál, mely mind a négy kezelési tárgyra nézve, a *B)* minta szerint külön-külön vezetendő, és naponta lezárandó.

Az értékpapírok vásárlásánál vagy eladásánál mutatkozó kamatkülönbözeti megtérítések szintén a kamatnaplóban számolandók el.

21. §

A 2 000 000 koronás törzsalapítványnál – a *C)* minta szerinti – törzsalapítványi pénztári napló is vezetendő, melybe a törzsalapítványi kamatnaplónak naponként lezárandó végeredménye az évnegyed végével sommásan átvezetendő.

22. §

Mind a négy kezelési tárgyra vonatkozólag egymástól elkülönítetten egy-egy tőkenapló vezetetik a *D)* minta szerint.

A tőkenaplóban az alapítvány vagyona a névértékek szerint veendő számba.

23. §

Az első § 2–4. pontja alatt említett és tőkésítendő három kezelési tárgy, úgymint:

a) az újabb 2 000 000 koronáig gyarapítandó mellékalapítvány,

b) az interkaláris feleslegekből alakított alap és

c) a katonai nevelési feleslegek 20. § szerinti kamatnaplójának eredménye minden évnegyed végével az illető kezelési tárgy tőkenaplójába sommásan átvezetendő.

Ugyancsak ezekben a tőkenaplóban számolandók el bevételben a gondnoki felosztás után azok a jövedelmek, melyek a 15. § szerint a törzsalapítvány jövedelméből ezekre az ágakra esnek.

E tételek bevezetése után a főnaplók újból, véglegesen lezárandók.

24. §

A törzsalapítvány 22. § szerinti tőkenaplójának és 21. § szerinti pénztári naplójának eredménye minden évnegyed végén a törzsalapítványi főnaplóba vezetendő át, amely az *E)* minta szerint szerkesztendő.

A főnapló negyedévenként szintén lezárandó, és annak a 2 000 000 koronát meghaladó zárlati eredménye képezi a 14. § szerint felosztandó kamatjövedelmet, mely a gondnokság határozata alapján ugyanezen főnaplóban adatik ki, és nyer végleges elszámolást.

25. §

A már említett naplókon kívül egy alapítványi állandéki törzskönyv is vezetendő az *F)* minta szerint.

Ez a törzskönyv az évnegyedi vagyonkezelésnek eredményét és egyben a 2 000 000 koronás törzsalapítvány, a 2 000 000 koronáig gyarapítandó mellékalapítvány, az interkaláris feleslegekből alakított alap és a katonai nevelési célokra rendelt törzsalapítványi kamatjövedelmen mutakozó feleslegok vagyonának az évnegyedi zárlatok alkalmával megállapított azt az összálladékát tartalmazza, mely a gondnoki hármás zár alatt, a gondnokok vagyoni felelőssége mellett, pénz- vagy egyéb értékekben a főpénztárban őriztetik.

26. §

A törzsalapítvány jövedelme negyedévenként felosztandó lévén, állandéka a főnaplónak 2 000 000 koronát meg nem haladható tiszta eredményével veendő fel a törzskönyvbe.

A mellékalapítvány állandéka a mellékalapítványi tőkenapló évnegyedi zárlatának eredményével veendő fel.

Az interkaláris feleslegekből alakított alap és a katonai nevelésnél mutakozó feleslegok vagyon-álladékai az illető tőkenaplókból oly módon veendő fel, hogy e törzskönyvbe elsősorban átvezetendők mindkét kezelési tárgyra nézve a tőkenapló évnegyedi zárlata szerint mutakozó eredmények, azután mindegyiknél hozzávezetendő a gondnoki tanács által a 15. § szerint eszközrendő felosztás után, az ezen kezelési ágakra esett s a tőkenaplóban a 23. § szerint keresztülvezetett szaporulat, s e két tétel együttes összege is mindkét kezelési tárgynál kitüntetendő.

Ezek után a négy kezelési tárgy vagyonálladékának végösszegei egy főösszegben is kimutandók.

27. §

A gondnokok az alapítványi állandéki törzskönyvbe való bejegyzés előtt az alapítványi naplókat minden zárlat alkalmával a legpontosabban megvizsgálni, a számvitel eredményének a törzskönyvbe való pontos átvitelét ellenőrizni, nemkülönben azt, hogy az állandéki törzskönyvbe a 26. § szerint átvezetett eredmény a főpénztár állandékával, valamint a pénzjegyzékkel és az egyéb értékekről vezetett jegyzékkel megegyezik, megvizsgálni, illetve összhangba hozni, és mindennek megtörténtét az állandéki törzskönyvben, valamint a pénz- és értékjegyzéken aláírásukkal igazolni tartoznak.

28. §

Az alapítványi számvevő mind a négy kezelési tárgy eredményeit külön-külön főkönyvben könyveli.

A főkönyvek az államkincstári számtartás szabályai szerint vezetendők, és akként rendezendők, be, hogy úgy a kiadások, mint a bevételek (rendesek, átfutók és hitelműveletiek) természetüknek megfelelően külön-külön könyveltessenek.

A főkönyvi számlák évenként lezárandók, és a számlák eredményei a négy kezelési tárgyra nézve külön-külön pénzkezelési kimutatásba (zárszámadásba) foglalandók.

29. §

A pénztári készlet és egyéb értékek állandóságáról és az azokban időnkint beálló változásokról, nemeik szerint, nyilvántartás vezetendő.

30. §

A tételes könyvelés a naplózással párhuzamosan minden hátramaradás nélkül végezendő, a sommás számlákon pedig a könyvelés havi összegekkel történik.

31. §

Az adósokról, azoknak tőke- és kamattartozásáról, kezelési tárgyként, külön-külön egyéneenkénti számlakönyv vezetendő, melyek mindegyike névmutatóval is ellátandó.

32. §

Ugyancsak egyéneenkénti számlakönyv vezetendő az állandó illetményekről.

33.§

Az esetleges ingatlan vagyon az államnál használt minta szerint berendezett törzskönyvben tartandó nyilván, és értéke leltárilag is kimutatandó.

Az ingatlanról (berendezési tárgyak) leltár vezetendő.

34. §

A jelen szabályrendelet alapján vezetendő, összefüzendő és lapszámozandó könyvek – használatba vételük előtt – a gondnokság által hitelesítendőek.

Vagyonkezelés

35. §

Miután a 9. § szerinti s hármaz zár alatt álló főpénztár csak a gondnokok időszaki összejövetele alkalmával hozzáférhető, a 18. § szerinti kézipénztárban pedig csakis a folyó kiadásokra szükséges összegek őrizhetők: az alapítvány jövedelmének kezelésében sem a bevételek, sem az utalványozott kiadások készpénzben nem eszközölhetők.

36. §

A bevételek és kiadások postatakarékpénztár útján bonyolítandók le.

E célból az alapítványi gondnokság a posta-takarékpénztárnál az alapítvány részére csekk-számlát nyittat, és a posta-takarékpénztár klíringforgalmába belép.

A posta-takarékpénztárral való forgalomban szigorúan alkalmazkodni kell a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr által 1895. évi július hó 25-én 3314. eln. szám alatt kibocsátott szabályzat³ rendelkezéseihez.

37. §

Az alapítványi adósok esedékes kamattartozásaikat vagy az alapítvány részére teljesítendő egyéb befizetéseket bármely m. kir. postahivatalnál eszközölhetik befizetési lapokkal.

A felek által eszközölt befizetések a befizetési lapok beérkezte után naplózandók, s a befizetési lapok a naplók megfelelő bevételi tételeihez csatolandók.

38. §

Az alapítványi gondnokság minden fizetést, vonatkozzék az a 14. § szerinti jövedelem felosztására vagy más teljesítményre, avagy akár a megszavazott kölcsönök kiadására, akár értékpapírok vételére, takarékbetétek elhelyezésére stb., posta-takarékpénztári csekk, illetve klíring útján eszközöl.

A csekket számszabályban kell használatba venni, s az előnyomásnak megfelelően kitölteni.

A csekkhez a *G)* minta szerint kiállított „Elismervény és kiutalási értesítés”-t, a klíring útján átírandó csekkekhez pedig a *H)* minta szerinti „Elismervény és átutalási értesítés”-t kell csatolni. A visszaérkezett elismervények az illető naplótételekhez csatolandók.

39. §

Az alapítvány tulajdonát képező értékpapírok lejárt szelvényei szintén a posta-takarékpénztárhoz küldendők be értékesítés s az alapítvány számláján való elkönyvelés végett: a takarékpénztárakban betéti könyvecskére elhelyezett tőkék kamatai – kivéve a 15. § szerint tőkésítendő betéteket, melyeknél a kamatjövedelem az esedékességi napokon az illető betéti könyvecskékben az intézet által a tőkéhez írandók – a felvétel napján befizetési lapokkal (klíring útján) a posta-takarékpénztárhoz utalandók át.

40. §

A fizetés teljesítése végett személyesen jelentkező felektől készpénzfizetések el nem fogadhatók, hanem az illető fél a megfelelően kiállított befizetési lappal a legközelebbi kir. postahivatalhoz utasítandó.

41. §

A befizetésekről a felek részére nyugta rendszerint nem állítandó ki. A teljesített befizetés nyugtájával a befizetési lapnak elismervényi oldala szolgál.

---

³ Lásd: *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1895. évf. II. 509. l. (A rendelet jegyz.)

Ha azonban valamely fél a teljesített befizetésről külön nyugta kiállítását kívánná, vagy ha a kölcsönvett tőke visszafizetésének a nyugtázásáról van szó: a nyugta, a befizetési lap elismervényi oldalának bevonása mellett, a fél költségére kiállítandó.

42. §

A kibocsátott csekkek és a posta-takarékpénztárral szemben az összes rendelkezések aláírására kizárólag csak a főgondnok van feljogosítva, az alapítványi számvevő ellenjegyzésével és az alapítványi bélyegző (pecsét) alkalmazásával.

43. §

A posta-takarékpénztári csekkürlapot – miután a posta-takarékpénztár azon károkért, melyek valamely csekk elvesztéséből vagy azzal üzött visszaélésből eredhetnek, felelősséget nem vállal – szigorú számadás alá eső űrlapok gyanánt a kézipénztárban őrizendők, s az ott őrzött csekkürlapokról az I) minta szerinti nyilvántartás vezetendő, mely naponkint lezárandó, és a csekkürlapállomány a 18. § szerinti napizárlatnál számba veendő, s ennek megtörténte az űrlapjegyzéken igazolandó.

Azok a csekkfüzetek, melyek még használatba nem vétettek, a főgondnok pecsétje alatt, borítékban őrizendők, s használatba vételük előtt a pecsét levétele végett a főgondnoknak bemutatandók.

Az esetleg elrontott csekkürlapok az I) minta szerinti nyilvántartásban mint felhasználtak kiüntetendők, s a posta-takarékpénztári szabályzat értelmében a posta-takarékpénztárnak elküldendők.

A nyilvántartás az évnegyedi lezárás alkalmával, s miután annak maradványa az új nyilvántartásba átvezettetett, az illető negyedév számadásaihoz csatolandó.

A csekkek kibocsátása alkalmával a főgondnok és a számvevő által szintén aláírandó csekk-szelvények a csekkfüzetben levő utolsó űrlap felhasználásának időpontjától számítandó két évig a kézipénztárban gondosan megőrizendők, e határidő eltelte után irattárba helyezendők.

Jelzálogos kölcsönök engedélyezése

44. §

A jelen szabályzat 10. §-ában kifejezésre juttatott elv érvényre emelése céljából az alapítványi gondnokság tartozik odahatni, hogy az alapítvány vagyona lehetőleg jelzálogos kölcsönökbe való befektetéssel hasznosíttassék.

45. §

A kölcsönök megszavazása a gondnoki tanács hatáskörébe tartozik. A kölcsönök engedélyezésénél elvül szolgál, hogy elsősorban a törzsalapítvány, másodsorban a mellékalapítvány vagyona kell jelzálogos kölcsönökbe fektetni, s csak ezek vagyonának teljes elhelyezése után lehet a kölcsönöket, éspedig elsősorban az interkaláris feleslegekből alakított alap-, és másodsorban a katonai nevelésre szánt kamatjövedelem feleslegeiből utalványozni.

46. §

A Tököly Száva-féle alapítványból csakis a földadó alá eső ingatlanokra nyújtható kölcsön, kivételesen azonban nagyobb városokban fekvő, házbéradó alá eső házakra is, de csak az alább felsorolt különös feltételek mellett. (54., 55. §.)

47. §

A kölcsönök csak első helyen való bekebelezés mellett s rendszerint csak a földadó alá eső ingatlan százszoros adója vagy hússzoros kataszteri tiszta jövedelmének alapján megállapítandó érték feléig engedélyezhetők.

Rendkívüli esetekben, ha a jelzálogul felajánlott ingatlan a helyi (forgalmi értéke a fentebbi módon megállapított) értéket lényegesen meghaladja, a kölcsön a fenti módon megállapított legkisebb érték kétharmad összegének erejéig is engedélyezhető, azonban ebben az esetben az összes iratok a kölcsönügynök jóváhagyása végett a miniszterelnökhöz felterjesztendők, s a jóváhagyás leérkezte előtt a félnek a kölcsönből csak a szabályszerű legkisebb érték feléig terjedő összeg adható ki.

48. §

A kölcsön engedélyezése iránt beérkező s a hiteles telekkönyvi kivonattal, kataszteri birtokívvél és adókönyvecskével, valamint az esetleg egyéb szükséges adatokkal felszerelt kérvények, a 47. § szerinti érték számszerű megállapítása végett, az alapítványi számvevőnek adatnak ki, aki ezen teendők pontos végzéséért vagyoni és feyelmi felelősséggel tartozik.

49. §

A fenti szakasz szerint megvizsgált kérvényeket a gondnoki tanács ülésében az előadó pátriárkai titkár terjeszti elő határozathozatal végett.

A határozatok szavazás útján hozatnak, s szavazatmegoszlás esetén a főgondnok szavazata dönt.

50. §

A gondnoki tanács a kölcsön ügyében határozván, a kölcsönkérő felet megfelelően értesíti, őt a kiállított kötelezvény áttétele mellett annak közjegyző vagy a községi előjáróság, vagy két tanú előtt teendő aláírására s beküldésére utasítja, a visszaérkezett kötelezvény alapján a telekkönyvi bejegyzést rendszerint önmaga foganatosíttatja, ennek megtörténte és a bekebelezési végzés jogerőre való emelkedése után, továbbá a bekívánandó s a kölcsönre vonatkozó iratokhoz csatolandó legújabb hiteles telekkönyvi kivonatból meggyőződést szerezvén a kölcsönnek első helyen történt bekebelezéséről, a kölcsönadott tőkét folyósítja, s a posta-takarékpénztár útján a kölcsönvevő félnek kifizeti.

51. §

Az 50. § szerinti összes eljárásból a kölcsönvevő felekre semmi költség sem hárulhat, kivéve a kötelezvény s a bekebelezési kérvény bélyegilletékét, továbbá a kölcsön folyósítása előtt a fél által bemutatandó legújabb hiteles telekkönyvi kivonat költségét.

A bekebelezési kérvény bélyegilletéke, ha a bekebelezést maga a gondnokság kérelmezi, a kézi-pénztárból előlegeztetik, s annak a kölcsön kiutalása alkalmával a kölcsöntőkéből való levonással megtérítetik.

52. §

Az esetre, ha a kölcsönvevő fél a kölcsön bekebelezését maga szándékozik foganatosíttatni, az ebből eredő összes költségét őt terheli.

53. §

A főgondnok felhatalmaztatik, hogy sürgős esetekben, a fenti szakaszok rendelkezéseinek szem előtt tartásával 20 000 K összegig terjedhető kölcsönök saját felelőssége alatt elnökileg engedélyezhessen.

Ily engedélyezett kölcsönök a gondnoki tanács legközelebbi ülésén az iratok bemutatása mellett bejelentendők.

Ha a gondnoki tanács a kölcsön engedélyezését tudomásul veszi, a főgondnokot terhelt felelősség egyetemlegessé válik.

54. §

Nagyobb városokban fekvő s házbéradó alá eső épületekre a tiszta házbér alapján megállapított érték egyharmadáig engedélyezhető kölcsön, ha az épület oly célra szolgál, mely annak állandó jövedelmezőségét biztosítja.

55. §

Épületekre engedélyezett kölcsönöknél feltétel gyanánt kikötendő, hogy az épület a valódi érték teljes összegéig tűzkár ellen biztosíttassék, s hogy a kölcsönvevő fél tartozik a biztosítást mindaddig, míg a kölcsön fennáll, hatályában szakadatlanul fenntartani.

Ezen feltétel elhanyagolása a kölcsön azonnali felmondását vonja maga után, s a gondnokság jogosítva van és köteles a biztosítás fenntartása iránt a kölcsönvevő fél terhére és költségére intézkedni.

A biztosítási kötvények eredetiben az illető kölcsönökre vonatkozó iratokhoz csatolandók, s a számvevő által a lejáratok s kellő időben teendő megújítások tekintetében külön nyilvántartási jegyzékben szigorú felelősség terhe alatt nyilvántartandók.

56. §

A kölcsönadott tőkék kamatai félévenként utólag, éspedig minden év június 30-ik és december 31-ik napjáig fizetendők be a 37. § szerinti módon bármely királyi postahivatal útján.

57. §

E célból minden kölcsönvevő fél a kellő számú befizetési lapokkal elláttatik, melynek hátlapjára az alapítványi számvevő által a kölcsönkötvényre vonatkozó számfejtőkönyvi oldal az alapítványi számvevőség bélyegzőjének alkalmazásával rávezettetik.

58. §

Az alapítványi adósok kamattartozásait a „Tököly Száva-féle alapítvány gondnokságához” címzett postautalvánnyal is leróhatják, az ebből eredő költségek azonban kizárólag a küldő felet terhelik.

Ily esetekben a postautalvánnyal beérkezett összegek a gondnokság által nem veendők fel, hanem az illető postautalványok, az átvétel helyett, az előlapon a következő bélyegzéssel látandók el:

„A m. kir. posta-takarékpénztárnak Budapesten ..... számú csekk-számla javára írandó.”

A bélyegzésnél sötét bélyegzőfestéket kell használni, a lenyomatot pedig úgy kell alkalmazni, hogy ez az utalványozott összeg feltüntetésére szolgáló vonalozott részt ne érintse.

59. §

Pénzeslevelekben érkező küldemények nem fogadhatók el, hanem egyidejű kellő értesítés mellett a feladónak visszaküldendők.

60. §

A kamatfizetéssel hátralékos felek az 56. § szerinti kamatlejárat után számított egy hónapon belül a számvevő által megintendők, s a le nem rótt kamattartozás után a kamatlejárat napjától a kiegyenlítés napjáig számítandó 6%-os késedelmi kamatokkal terhelendők.

Egyévi kamathátralék a tőkének felmondását s esetleg végrehajtás útján való visszakövetelését vonja maga után; szintúgy a kölcsön felmondását s behajtását vonja maga után, ha a kölcsönvevő fél a jelen rendeletben előírt szabályokat ismételten mellőzi vagy megsérti.

Mindezekre nézve a kötelezvényben kifejezetten intézkedés veendő fel.

61. §

A kölcsön visszafizetése iránti módokat a kötelezvényben pontosan szabályozni kell.

62. §

A kölcsön teljes visszafizetése után a félnek a jelzálog törölhetésére szabályszerű nyugta, illetve törlési engedély adandó.

A nyugta, illetve törlési engedély bélyegilletékét a fél tartozik viselni.

63. §

Azon esetre, ha – valamely kölcsönügyletből kifolyólag vagy bármi más ügyben – ügyvédi képviselet válik szükségessé, ezen képviselet viteléről esetről esetre ügyvéd kirendelésével a főgondnok gondoskodik.

Takarékbetétek és kamatozó állampapírok

64. §

Miután a jelzálogos kölcsönökbe el nem helyezhető tőkék vagy takarékpénztárba helyezendők, vagy kamatozó magyar állampapírokba fektetendők be (11. §), a gondnoki tanács szigorúan mérlegelni tartozik azon pénzüzetek biztonságát, melyeknél az alapítványi vagyon tőkéit takarékbetétekként elhelyezni kívánja, nemkülönben mérlegelni tartozik az állampapírok kamathozadékát.

65. §

Állampapírok vásárlásánál és eladásánál a m. kir. posta-takarékpénztár közvetítése veendő igénybe.

66. §

Miután az állampapírok a 22. §. rendelkezése folytán névértékük szerint veendők számításba, az ily papírok vételénél vagy eladásánál az árfolyam és a névérték közötti különbség véglegesen a tőkenaplóban számolandó elkiadás, illetve bevétel gyanánt.

A gondnokság segédszemélyzete

67. §

A gondnokság segédszemélyzete áll:

1. A gondnoki tanács előadójából;
2. az alapítványi számvevőből, kik sem egymás között, sem az alapítványi gondnokság tagjaival, fel- vagy lemenő ágban rokonságban, harmadízigen oldalrokonságban, másodízigen sógorságban, továbbá fogadott szülői vagy gyermeki viszonyban nem állhatnak.

68. §

A gondnoki tanács előadója gyanánt szavazati jog nélkül a mindenkori pátriárkai titkár működik ezen állásából kifolyólag.

Teendőjét a gondnoki tanács elé utalt ügyeknek előadása, a jegyzőkönyvek vezetése, a gondnoki tanácshoz utalt ügyekben szükséges fogalmazványok elkészítése s a kézipénztár körüli ellenzár gyakorlása képezi.

Előadói minőségében a gondnoki tanács, illetve a főgondnok fegyelmi hatósága alatt áll, s működésének megkezdése előtt fogadalmat tesz a főgondnok kezeihez.

Előadói minőségében állandó javadalmazást nem élvez, a főgondnok javaslatára a gondnoki tanács által évi 800 koronáig terjedő jutalomban részesíthető.

69. §

A számvitel, s ezzel kapcsolatban az alapítványi vagyon nyilvántartása, a gondnoksági iroda vezetése és a kezelés körüli teendőkre, nemkülönb a kézipénztár kezelésére a 16. §-sal rendszeresített alapítványi számvevőt a főgondnok nevezi ki.

Alapítványi számvevővé csak oly egyén nevezhető ki, aki a szerb nyelven kívül a magyar nyelvet is szóban és írásban bírja, s törvényszerű számszaki minősítvényvel rendelkezik.

Az alapítványi számvevő metropoliai tisztviselő, élvezi az autonóm tisztviselők jogait, s a gondnoki tanács, illetve a főgondnok metropolita-pátriárka fegyelmi hatósága alatt áll.

Működésének megkezdése előtt a metropolita-pátriárka kezeihez hivatalos esküt tesz.

A számvevő javadalmazása a IX. fizetési osztály 3. fizetési fokozatába sorozott állami tisztviselőkkel egyenlő fizetésből és lakpénzből áll, s 4-4 évi szolgálat után a 2., illetve 1. fizetési fokozatnak megfelelő összegre emelkedik. 15 évi feddhetetlen szolgálat után a számvevő a gondnoki tanács elő-

terjesztésére, a miniszterelnök hozzájárulásával, a VIII. fizetési osztályba sorozott állami tisztviselőkkel egyenlő illetmények élvezetébe előléptethető, az ezen fizetési osztály felső fokozataiba való 5-5 évenkénti előléphetési igénnyel.

70. §

Szükség esetében, a gondnoki tanács határozata alapján, az irodai teendők végzésére napidíjas írnok alkalmazható.

Ennek, valamint a hivatalszolgának felfogadása és elbocsátása a főgondnok hatáskörébe tartozik.

Helyettesítések

71. §

A metropolita-pátriárkai szék üresedése esetén a főgondnoki teendőket ezen szabályzaton alapuló összes jogokkal és kötelezettségekkel a metropolia adminisztrátora látja el.

72. §

Ha a gondnokok valamelyike a gondnoki tanács ülésein megjelenni bármi okból akadályozva lenne, esetről esetre való helyettesítéséről a m. kir. miniszterelnök gondoskodik.

E célból az illető gondnok az ülésen való megjelenhetésének akadályáról a m. kir. miniszterelnökhöz idejekorán jelentést tesz, s a birtokában levő főpénztári kulcsot lepecsételt borítékban a miniszterelnökhöz felterjeszti.

A miniszterelnök által esetről esetre kirendelendő gondnokhelyettes a helyettesítés tartamára a helyettesített gondnok összes jogait és kötelezettségeit gyakorolja, valamint a felelősségét is viseli.

Ily helyettesítés alkalmával az előző évnegyedre vonatkozó zárlat mindenestre új vizsgálat alá vonandó, s a főpénztárban levő értékek az előző negyedévi számadások alapján pontosan számba veendőek.

Hasonlóképp a helyettes működési idejére eső negyedévi zárlat – az illető gondnok működésének újbóli megkezdése alkalmával – szintén új vizsgálat alá vonandó, s a főpénztárban levő értékek pontosan számba veendőek.

73. §

Az előadó, valamint a számvevő helyettesítéséről a főgondnok gondoskodik.

A számvevő, valamint az előadó akadályoztatása esetén előforduló helyettesítést szabályszerű átadás, illetve átvételnek kell megelőznie. Az előadó helyettesének, a kézipénztár körüli ellenzár gyakorolhatása végett, a kézipénztár alsó zárának a kulcsa adandó ki, mely különben a főgondnoknál van elhelyezve.

Helyettesítés esetében azonban az előadó a kézipénztár felső zárának már birtokában levő kulcsát megtartja, s az ellenzár a helyettes által az alsózár használatbavételével alkalmaztatik.

Átmeneti intézkedések

74. §

A Tököly Száva-féle alapítványnak az első § 1–4. pontjaiban körülírt vagyona, összes időközi jövedelmeivel, szigorú leszámolás alapján veendő át a görögkeleti szerb nemzeti egyházi kongresszusi választmánytól.

75. §

Az ezen alapítvánnyal átvett készpénzvagyon – amennyiben az alapítványi tőkét képez – a gondnoki tanács által, a 11. és 64. §-ok értelmében: vagy takarékpénztárba vagy a posta-takarékpénztár közvetítésével haladéktalanul kamatozó magyar állampapírokba fektetendő.

76. §

Az átvett készpénzvagyonnak az a része, amely alapítványi kamatjövedelmet képez, és pedig a törzsalapítvány kamatjövedelme a posta-takarékpénztárnál csekkszámmlára haladéktalanul elhelyezendő, ennek megtörténte után a 13. és 14. §-ok szerint felosztandó, és az igényjogosultaknak a 38. § alkalmazásával kifizetendő, az 1. § 2–4. pontjaiban megnevezett tőkékre eső kamatjövedelem pedig a 15. § szerint az illető tőkéhez csatolandó, és a 75. § szerint kezelendő.

77. §

A posta-takarékpénztártól beszerzendő első űrlapkészlet, valamint az irodai első szükséglet költségeinek fedezésére, a 18. § szerinti kézipénztárnak az átvétel alkalmával az alapítvány kamatjövedelméből 4000 korona elszámolandó előleg adandó. Az alapítványi vagyon elhelyezésére szükséges betörés- és tűzmentes szekrények költsége pedig az 1. § 4. pontja alatt említett feleslegből fedezhető.

78. §

Az alapítvány kezelésében történt változásról az alapítvány összes adósai haladéktalanul értesítendőek, és egyben figyelmeztetendőek, hogy az ezutáni kamatbefizetéseket érvényesen csak a jelen szabályok értelmében és csak a gondnokság címére eszközölhetik. A gondnokság az alapítványi adósok részére haladéktalanul egy népszerű ismertetést állíttat egybe a jelen szabályzat rendelkezéséről s vele kapcsolatosan a posta-takarékpénztári intézményről s annak előnyeiről.

Az állami felügyelet gyakorlása

79. §

A Tököly Száva-féle alapítvány feletti legfelsőbb felügyelet a fennálló törvények értelmében s az alapító rendelkezéseinek megfelelően teljes egészében érintetlenül fenntartatik.

80. §

Ebből kifolyólag az alapítványnak az állami számvitel szabályai szerint s az ott használt nyomtatványmintán készített és kellően felszerelt évi számadásai, miután a gondnoki tanács által a

könyvek alapján megvizsgáltatott, a gondnoki tanács január havi üléséből a vonatkozó gondnoki tanácsi határozattal együtt és a gondnoki tanács által aláírva, legkésőbb minden év január havának végéig a m. kir. miniszterelnökhöz felterjesztendő.

A miniszterelnökhöz felterjesztendő zárszámadások, melyek a 28. § szerinti alapítványi főkönyvi számlák zárlati eredményeit mutatják, olyan részletezésekkel szerelendők fel, melyekből a kezelési tárgyak vagyonálladéka az év végén tüzetesen kivehető. (Pénztári készlet és egyéb értékek részletes kimutatása, az adósok hátralékainak név szerinti kimutatása tőke és kamat szerint, leltári vagyon részletes kimutatása stb.)

81. §

Az alapítványból az év folyamán engedélyezett kölcsönök kimutatása – a jelzálogul elfogadott ingatlanok földadójának, kataszteri tiszta jövedelmének, illetőleg az épületek 54. § szerinti értékének és az 55. § szerinti tűz elleni biztosításnak feltüntetésével – minden év végével, legkésőbb a következő év január havának végéig a magyar királyi miniszterelnökhöz felterjesztendő.

82. §

A m. kir. miniszterelnök az alapítvány számvitelét, vagyonkezelését és vagyonálladékát kiküldött közegei által bármikor vizsgálat alá veheti, s az esetleg tapasztalt hiányok elhárítására intézkedéseket tehet, a gondnokságot és közegeit felelősségre vonhatja, valamint a gondnoki tanács is feljogosíttatik és köteleztetik, hogy az esetleg szükségesnek mutatkozó intézkedések megtétele iránt a m. kir. miniszterelnökhöz forduljon.

Budapesten, 1904. évi október hó 23-án.

Tisza s. k.

Melléklet:

1902 jún. 12

Miniszterelnöki (Széll K.) rendeletek a budapesti Tököly Száva Intézet igazgatása, felügyelete és vagyonának kezelése tárgyában

A

1902 jún. 12

A m. kir. miniszterelnök 1902. évi 2194. számú rendelete a budapesti Tököly Száva-féle Intézet igazgatása és szellemi felügyelete tárgyában¹

1. §

A budapesti Tököly Száva Intézet igazgatására és szellemi felügyeletére Ő cs. és ap. kir. Felső-gének 1902. február 7-én kelt legfelsőbb elhatározása alapján Budapesten patronátus alakíttatik.

¹ Közli: *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1902. I. 520–534. l.

2. §

Ezen patronátus az összes görögkeleti szerb nemzeti egyházi autonóm hatóságoktól és szervektől független közeg, s hatáskörébe tartoznak mindazok az ügyek, amelyeket a jelen rendelet hozzá utal.

3. §

A patronátus elnöke a mindenkori budai görögkeleti szerb püspök, széküresedés esetében a budai görögkeleti szerb püspökségnek Őfelsége által kinevezett adminisztrátora.

Alelnöke, aki az elnököt akadályoztatása esetén helyettesíti, a *Matica Srpska* nevű irodalmi egyelet szabályosan megválasztott és megerősített mindenkori elnöke.

4. §

A patronátusnak az elnökön és az alelnökön kívül tagjai:

1. a budapesti-budai görögkeleti szerb főesperes, illetve plébános,
2. a budapesti-pesti görögkeleti szerb egyházközség plébánosa,
3. a pesti görögkeleti szerb egyházközség elnöke,
4. a budai görögkeleti szerb egyházközség elnöke,
- 5., 6. a pesti és a budai görögkeleti szerb egyházközség által, képviselőtestületének tagjai sorából választandó egy-egy akadémiai képesítésű tag;
7. a magyar miniszterelnök által a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg kinevezendő egy görögkeleti vallású, szerb nemzetiségű tag,
8. a horvát–szlavyon–dalmátországi bán által a magyar miniszterelnökkel egyetértőleg delegálható egy görögkeleti vallású, szerb nemzetiségű tag, egyenlő tanácskozási és szavazati joggal. Továbbá
9. a Tököly Száva Intézet mindenkori igazgatója mint előadó, tanácskozási joggal, és végül
10. a patronátus által, kebelén kívül választandó patronátusi jegyző, szavazati és tanácskozási jog nélkül.

A patronátusi tagok ezen tisztüket díjazás nélkül végzik, a jegyző tiszteletdíjban részesíthető.

5. §

Az előző §-ban meghatározott patronátusi tagok ezen minőségükben működnek:

- az 1. és 2. pont alatt megnevezettek lelkész plébánosi szolgálatuk tartamának ideje alatt,
a 3., 4., 5. és 6. pontok alatt megnevezettek patronátusi tagságuk alapjául szolgáló mandátumuk lejártáig,
a 7. és 8. pont alatt megnevezettek pedig további intézkedésig.

A jegyző a patronátus határozatából bármikor elmozdítható, amikor is helyébe azonnal más választandó.

6. §

Az esetre, ha a 4. §-ban 1. és 2. pont alatt említett plébánosi állások üresedésben lennének, a patronátusban a parókia törvényes adminisztrátora gyakorolja a patronátusi tag jogait és kötelezettségeit.

A 3. és 4. pontban említett tagok valamelyikének állandó akadályoztatása esetén, a gátló okok fennforgásának idejére, helyébe az illető egyházközség alelnöke lép.

Az esetre pedig, ha a 3. és 4. pont alatt megnevezett tagok vagy azoknak a fenti előző pont szerinti helyettesei a patronátusba bármi oknál fogva bevonhatók nem lennének, vagy a patronátusi tagsággal járó kötelezettségeiknek nyilvánvaló módon eleget nem tennének, és továbbá, ha az 5. és 6. alatt említett tagok az illető egyházközségek által a patronátus megalakításától számított egy hó, avagy az időközi üresedést követő három hó alatt meg nem választatnának, vagy ha a megválasztott tagok helyeiket a határidő alatt el nem foglalják, avagy kötelezettségeik teljesítését az intézet vezetésére károsan ható módon gyakorolják vagy elhanyagolják, a patronátusi tagok összlétszámához így hiányzó tagokat, vagy a tisztüket elhanyagoló tagok helyébe másokat, a megfelelő minősítés lehető szem előtt tartásával, a patronátusi elnök jelentésére és meghallgatásával a m. kir. miniszterelnök fogja a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg 3–3 évre terjedő időtartamra ki nevezni.

7. §

A patronátus egy gazdasági bizottságot alakít, mely a patronátus által választandó elnökön kívül még két, a patronátus által saját kebeléből választott tagból áll, kiknek egyike az egyházi rendből veendő.

Tagja még ezen bizottságnak az intézeti igazgató is, ki abban mint előadó működik, s a pénztárt kezeli.

A gazdasági bizottságban a tollnoki teendőket a patronátusi jegyző végzi.

8. §

A fegyelmi ügyek ellátására, a 4. § 7. pontja alatt megnevezett patronátusi tag elnöklete alatt állandó fegyelmi választmány alakítatik, mely az elnökön kívül még két, a patronátus által saját kebeléből választott tagból áll, kiknek egyike az egyházi rendből veendő.

Ezen választmányban az előadói tisztet – ha érdekeltség esete fenn nem forog – az intézeti igazgató végzi, érdekeltség esetében pedig a patronátus által kirendelendő patronátusi tag.

A fegyelmi választmányban a jegyzői teendőket a patronátusi jegyző végzi.

9. §

A gazdasági bizottság és a fegyelmi választmány elnökei a patronátusi elnök vezetése alatt képezik a felügyelő bizottságot, melyben az intézeti igazgató előadó gyanánt működik, s a tollat vezeti.

10. §

A budapesti Tököly Száva Intézet fővédnöke a mindenkori karlócai görögkeleti érsek-metropolita, szerb pátriárka.

11. §

Ezen jogából kifolyólag a szerb metropolita-pátriárka az intézet és annak fenntartására szolgáló vagyon felett is felügyeletet gyakorol.

12. §

A fővédnök minden patronátusi ülésre meghívandó.

Megjelenése esetén az ülésekben ő elnököl.

Az intézet beléletét, vezetését, a patronátus működését bármikor ellenőrizheti, s tőle felvilágosításokat kívánhat. Észleleteiről – esetleges javaslatai kapcsán – a kormányhoz előterjesztéseket tehet.

13. §

Az elnök:

1. összehívja a patronátus üléseit:

2. a 12. §-ban említett eset kivételével a patronátus ülésein elnököl, annak tanácskozásait vezeti. Szavazati jogával csak akkor élhet, ha az ülésen a pátriárka fővédnök elnököl, vagy ha elnöklése alatt a szavazatok egyenlően oszcolnának meg, amikor is szavazatával dönt;

3. összehívja a felügyelő bizottság üléseit, azokon elnököl, és a szavazatok egyenlő megoszlása esetén szavazatával dönt;

4. a patronátus és a felügyelő bizottság összes kiadmányait aláírja;

5. a gazdasági bizottság által benyújtott kimutatás alapján igényelt és az intézet fenntartására szolgáló összegeket utalványozza.

14. §

Az elnököt távolléte vagy akadályoztatása esetén az üléseken az alelnök helyettesíti.

Adminisztratív teendőkben a huzamosabban akadályozott elnököt a patronátus által kijelölendő tag helyettesíti.

15. §

A patronátusi tagok (4. § 1–8.) egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel bírnak.

Jogukban áll tanácskozási és döntési szavazatukkal a budapesti Tököly Száva Intézet igazgatóságában részt venni, kötelességük ezen jogukat az intézet érdekében lelkiismeretesen, az alapító intencióinak megfelelően, hazafiasan gyakorolni.

Az intézet vezetését és beléletét minden patronátusi tag ellenőrizheti, észleleteiről a patronátus ülésében előterjesztést, javaslatokat tehet.

16. §

A budapesti Tököly Száva Intézet élén egy igazgató áll.

Az intézeti igazgatót, az akadémiai képesítéssel bíró pályázók sorából a patronátus választja, s az igazgató csak fegyelmi úton vagy beigazolt szolgálatképtelenség esetén bocsátható el. Megválasztása csakis kormányi jóváhagyás után emelkedik jogerőre.

17. §

Az intézeti igazgató:

1. a patronátusnak előadó tagja, a patronátusi ülésekben tanácskozási joggal bír (4. § 9.);

2. a felügyelő bizottságnak előadója és végrehajtó közege (9. §);

3. a gazdasági bizottságban az előadói és – vagyoni felelősség mellett – a pénztárnoki teendőket végzi, s egyúttal ezen bizottságban tanácskozási joggal bír (7. §);

4. vezeti az intézetet a felügyelő bizottságtól, illetve a patronátustól nyert utasítás értelmében, gyakorolja az intézet belételeiben szükséges felügyeletet úgy az alkalmazottak, mint a növendékek felett, közvetlen főnöke a prefektusoknak, őre a házi rendnek. Első fokú fegyelmi hatalmat gyakorol az intézeti növendékek felett. Észleleteiről előterjesztéseket, javaslatokat tesz a felügyelő bizottsághoz és ennek útján a patronátushoz;

5. a patronátussal szemben, mint annak közege és előadója, alárendeltségi viszonyban áll, a patronátus és a felügyelő bizottság határozatait minden irányban foganatosítani tartozik, működését és hatáskörét a patronátus külön utasításban szabályozza.

18. §

Az intézeti igazgatói állás javadalmazása a VII. fizetési osztály III. fizetési fokozatába sorozott állami tisztviselők fizetéséből, az intézetbeni szabad lakásból és a patronátus által meghatározandó mérvben nyújtandó egyéb dologi szolgáltatásokból áll.

19. §

Az intézeti igazgató 10–10 évi szolgálat után a VII. fizetési osztály szerinti II., illetve I. fizetési fokozatba előléptetendő.

Nyugdíjra igénye nincs.

Tagja lehet a gör. kel. szerb autonóm tisztviselők és tanárok nyugdíjalapjának az ezen alap tekintetében érvényes szabályzat rendelkezéseinek hatálya alatt, ha és amennyiben erre nézve a patronátus és az alap között megegyezés létesülhet; vagy az országos tanári nyugdíjintézetnek, ha a törvény által követelt tanári minősítéssel bír, s mindazon feltételeknek megfelel, amelyeket a törvény előír.

20. §

Az intézeti igazgatói állással általában összeférhetetlen minden oly foglalkozás és hivatás, mely a középiskolai igazgatók állásával összeférhetetlen, különösen pedig, mely nem esik a szorosan vett pedagógia körébe, továbbá minden oly állás vagy hivatás, amely az igazgatónak az intézet székhelyétől való gyakori vagy huzamosabb időig tartó távollétét okozná vagy kívánná. Ha az igazgató ily állásra megválaszthatnék vagy kineveztetnék, avagy ha ily hivatásra vagy foglalkozásokra tenne szert, s arról a patronátus felhívása után egy hó alatt le nem mondana, igazgatói állásából felmentendő, s ez a miniszterelnöknek jóváhagyás végett bejelentendő.

Ezen összeférhetlenség alól azonban a jelenlegi átmeneti időben a kormány a patronátus javaslatára felmentést adhat, felmentését azonban ugyancsak a patronátus indokolt kívánságára ismét visszavonhatja.

21. §

A patronátusi jegyző a patronátus által választatik s bocsáttatik el. Tiszteletdíját a patronátus állapítja meg (4. § 10.).

A patronátus, valamint a gazdasági bizottság és a fegyelmi választmány üléseiben a jegyzőkönyvet vezeti, az összes irodai teendőket végzi (7. és 8. §).

Szolgálati viszonyát az ügyrend szabályozza.

22. §

Az igazgatót teendőiben a prefektusok támogatják.

Az intézeti prefektusokat a patronátus választja.

A prefektusok állásai nem véglegesek, fegyelmi úton esetleg azonnal vagy félhavi felmondással, előzetes három havi felmondás után minden iskolai év végén elbocsáthatók.

Illetményeiket a patronátus állapítja meg, s azok a havi előzetes részletekben nyújtandó fizetésből, az intézetbeni ellátásból vagy ennek megfelelő tápdíjból és az intézetbeni szabad lakásból állanak a szükséges dologi szolgáltatásokkal.

23. §

A prefektusok minősítését, viszonyát az intézeti igazgatóhoz, valamint a növendékekhez a patronátus szabályozza az általa alkotandó szabályzat során.

24. §

A szolgaszemélyzetet az intézeti igazgató fogadja fel és bocsátja el a cselédtörvény rendelkezéseinek hatálya alatt. A szolgaszemélyzet bérét és egyéb javadalmazását a felügyelő bizottság állapítja meg.

25. §

A patronátus hatáskörébe a következő ügyek tartoznak:

1. megállapítja a Tököly-intézetbe felvehető növendékek számát, rendszeresíti az alapítványi ingyenes, valamint a fizetéses helyeket;

2. a megüresedett alapítványi helyek betöltése céljából pályázatot hirdet, a növendékeket az alapító által megkívánt s az alkotandó szabályzatban pontosan körülírt minősítéssel bíró pályázók sorából felveszi;

3. megalkotja az ezen rendeletben említett szabályzatokat és ügyrendet, valamint alkothat a felmerült szükséghez képest egyéb szabályzatokat is, és az általa alkotandó szabályzatok és ügyrend [terén];

4. az intézeti igazgatóval, az alkalmazottakkal és a növendékekkel szemben fegyelmi hatóságot gyakorol;

5. a növendékek hazafias és valláserkölcsös nevelése felett az alapító intencióinak megfelelően őrködik, tanulmányaikban való előhaladásukat ellenőrzi, az intézet beléletét szabályozza;

6. egybeállítja az intézet évi költség-előirányzatait, s azok keretében az alapítványi vagyoni jövedelmével rendelkezik;

7. az alapítványi vagyoni jövedelmének felhasználásáról gazdasági bizottsága által okmányolt számadásokat vezet, a bizottság pénzkezelését félévenként megvizsgálja, s a pénzkezelésért felelős;

8. véglegzi az intézet zárszámadásait;

9. gondoskodik az alapítványi vagyoni jövedelmének fokozására alkalmas forrásokról;

10. az alapítvány és az intézet érdekében javaslatokat tesz, s úgy ezen, mint más ügyekben a kormánnyal közvetlenül érintkezik;

11. az intézet elhelyezésére szolgáló épület jó karbantartásáról a gazdasági bizottság útján gondoskodik, s a szükséges összegeket, nemkülönben az intézet felszereléséhez szükséges tárgyak beszerzését engedélyezi.

26. §

A patronátus rendszeren negyedévenként, rendkívülig pedig ünnepélyes alkalmakkor, vagy amikor ezt az elintézésre váró ügyek fontossága kívánja, üléseket tart.

A patronátusi ülés összehívandó, ha ezt három patronátusi tag a tárgy megjelölésével, az elnökhöz intézendő beadványában kívánja.

A patronátusi ülés határozatképességéhez megkívántatik, hogy az elnökön kívül legalább öt patronátusi tag jelen legyen.

27. §

A patronátusnak határozatai ellen úgy a patronátus elnöke, mint a határozat meghozatalánál kisebbségben maradt patronátusi tagok bármelyike óvást jelenthet be, amely jegyzőkönyvre veendő. Ily óvás bejelentése esetén a jegyzőkönyvnek a megtámadott határozatot magában foglaló része, az ügyre vonatkozó esetleges összes iratokkal együtt, a m. kir. miniszterelnökhöz haladéktalanul felterjesztendő.

28. §

A felügyelő bizottság a patronátusnak az a közege, amely által a patronátus a Tököly-intézetet igazgatja, az alkalmazottak és a növendékek felett a felügyeletet gyakorolja.

A felügyelő bizottság:

1. a patronátus által rendszeresített helyekre hirdetett pályázat alapján beérkező kérvényeket átveszi, s betöltési javaslatot tesz a patronátushoz;

2. a patronátus elé tartozó összes ügyeket előkészíti;

3. elsősorban ügyel az intézet beléletére, a növendékek hazafias és valláserkölcsös nevelésére, tanulmányaikban való előhaladásukra, ellenőrzi az intézeti igazgató és az alkalmazottak működését, tett észleleteiről a patronátushoz jelentést tesz, sürgős szükség esetén pedig – utólagos bejelentés kötelezettsége mellett – önállóan intézkedik;

4. az intézeti igazgatót az intézet beléletére vonatkozólag a szükséges utasításokkal ellátja, vagy ilyen utasítás végett a patronátushoz fordul.

29. §

A felügyelő bizottság a szünidőt kivéve rendszeren minden hónapban ülést tart; szükség esetén, vagy ha ezt valamelyik felügyelő bizottsági tag kívánja, valamint 14 nappal a rendes patronátusi ülés előtt, időközben is összehívható és összehívandó.

30. §

A felügyelő bizottság határozatai ellen úgy az elnök, mint a bizottsági tagok is a patronátushoz fordulhatnak.

31. §

A gazdasági bizottság:

1. az intézet évi költségvetését a tanév megkezdése előtt megszerkeszti és a patronátushoz bemutatja;

2. átveszi a kongresszusi választmánytól az alapítványi vagyon kamathozadékát, azt folyószámlára gyümölcsözőleg elhelyezi, s a patronátus által jóváhagyott költségvetés keretén belül az intézet fenntartására felhasználja, okmányolt számadásokat vezet, s zárszámadásait az iskolai év végével – a szünidőt is beleértve – véglegezésre a patronátushoz bemutatja (13. § 5.);

3. az intézeti igazgató pénzkezelését vagyoni felelősség mellett ellenőrzi s negyedévenként megvizsgálja;

4. az alapítványi vagyon és az intézet érdekében a patronátushoz javaslatokat tesz;

5. kezeli az intézet elhelyezésére szolgáló épületet, a fenntartásra szolgáló szükségleteket megállapítja, s azok utalványozása végett a patronátushoz fordul;

6. megállapítja a patronátus jóváhagyásával s beszerzi az intézet felszereléséhez szükséges tárgyakat;

7. az intézeti igazgatót az intézet gazdasági ügyeire vonatkozólag a szükséges utasításokkal ellátja, vagy ily utasítás végett a patronátushoz fordul.

A gazdasági bizottság működéséért egyedül és kizárólag a patronátusnak felelős.

32. §

A gazdasági bizottság havonként tartja üléseit, a bizottságot azonban annak elnöke időközben is összehívhatja.

33. §

A patronátus bizottságai csak akkor határozatképesek, ha az ülésben az összes tagok jelen vannak.

Az esetre, ha a bizottsági ülések valamely tag elmaradása következtében határozatképtelenné lennének, újabb ülés tűzendő ki, s ha ez valamely tag elmaradása miatt szintén nem volna megtartható, a felügyelő és a gazdasági bizottságban a halaszthatatlan ügyekre vonatkozólag saját felelősségére az elnök intézkedik. Ily esetben azonban intézkedéseiről a patronátushoz jelentés teendő, s azok utólagos jóváhagyása kérendő.

34. §

Az állandó fegyelmi választmány esetről esetre hívatik egybe, a tanév végén azonban a patronátushoz teendő évi jelentés megállapítása végett egybehívandó.

A fegyelmi választmány csak akkor határozatképes, ha az ülésen az összes tagok jelen vannak.

35. §

Az intézeti növendékek ellen felmerülő fegyelmi ügyekben első fokon az intézeti igazgató, másodfokon az állandó fegyelmi választmány határoz.

Az intézetből való eltávolításra szóló határozatok a patronátushoz hivatalból felterjesztendők, s csakis a patronátus határozata alapján emelkednek jogerőre.

Az eltávolításra szóló határozatok a patronátus által a kormányhoz bemutatandók, s az eltávolításra ítélt növendék helye a kormány jóváhagyásának leérkezte előtt be nem tölthető.

36. §

Az intézeti alkalmazottak fegyelmi hatóságát első fokon az állandó fegyelmi választmány képezi, másodfokon a patronátus.

37. §

Az intézeti igazgató ellen felmerülő fegyelmi ügyekben első fokon a patronátus dönt az állandó fegyelmi választmány által foganatosítandó vizsgálat alapján. Másod- és utolsó fokban a döntés a kormányt illeti meg.

Az intézeti igazgató elleni fegyelmi ügyek tárgyalásánál a fegyelmi választmány előadóját saját tagjai közül a patronátus rendeli ki.

38. §

A fegyelmi vizsgálatot a 35. § esetében az igazgató rendeli el és foganatosítja, a 36. § esetében a felügyelő bizottság rendeli el, s az igazgató vagy ennek érdekeltsége esetén a patronátus egy tagja foganatosítja, a 37. § esetében pedig a patronátus rendeli el, s az állandó fegyelmi választmány foganatosítja.

39. §

Az intézeti igazgatót és az alkalmazottakat a patronátus sürgős szükség esetén állásuktól a vizsgálat tartama alatt felfüggesztheti, fizetésüket a vizsgálat tartamára részben vagy egészben beszüntetheti, az igazgató felfüggesztése azonban a kormánynál haladéktalanul bejelentendő.

40. §

A fegyelmi szabályzat a patronátus által haladéktalanul megalkotandó, s jóváhagyás végett a kormányhoz bemutatandó.

41. §

Az intézet fenntartására szolgáló vagyont a gör. kel. szerb nemzeti egyházi kongresszusi választmány kezeli a részére kiadott külön szabályzat értelmében.

42. §

Az alapítványi vagyon kamathozadékát, illetve jövedelmét a kongresszusi választmány félévenként a patronátus rendelkezésére bocsátja, s ezen összegek felhasználásáról az alapítványi zárszámadás egybeállíthatása végett az intézeti számadások a kongresszusi választmánnyal közlendők. (25. § 7., 31. § 3.)

43. §

Ezen rendelet kihirdetése napján azonnal életbe lép.
Budapest, 1902. évi június hó 12-én.

Széll s. k.
m. kir. miniszterelnök

B

*A m. kir. miniszterelnök 1902. évi 2194 számú rendelete a budapesti Tököly Száva-féle intézet vagyonának kezelése tárgyában*¹

A budapesti Tököly Száva Intézet fenntartására szolgáló alapítvány vagyona, Ő cs. és ap. kir. Felsőgének 1902. évi február hó 7-én kelt legfelsőbb elhatározása alapján a gör. kel. szerb nemzeti egyházi kongresszusi választmány kezelésébe átbecsátatván, a most említett legfelsőbb elhatározás alapján, ezen vagyon kezelése tekintetében, a következők rendeltetnek:

1. §

A budapesti Tököly Száva Intézet vagyona az 1868. évi augusztus hó 10-én kelt legfelsőbb Királyi Rendelet V. fejezetének 7. §-ában megnevezett alapok közé soroltatik, s így arra a most említett legfelsőbb Királyi Rendelet V. fejezetének 7. és 8. §-aiban, valamint 9. §-ának első bekezdésében foglalt rendelkezések teljes mérvben kiterjesztetnek.

2. §

Az alapítványi vagyon tőkési, a gör. kel. szerb nemzeti egyházi alapok és alapítványok tekintetében fennálló szabályok alapján követett eljárás mellett, jelzálogos kölcsönökbe való befektetés által gyümölcsösztetendők.

3. §

A kölcsönöket, árvaszerű biztosíték mellett, az 1875. évi május hó 14-én kelt legfelsőbb Királyi Rendelet 22. § c) pontjának megfelelően, a kongresszusi választmány engedélyezi.

4. §

Az engedélyezett kölcsönökről a m. kir. miniszterelnökhöz minden év végével külön kimutatás terjesztendő fel.

5. §

A Tököly Száva Intézet vagyonának kamatai az intézet fenntartására lévén fordítandók, a kamatok a kongresszusi választmány által félévenként, leszámolás mellett, a nevezett intézet igazgatójával és szellemi felügyeletével megbízott patronátus rendelkezésére bocsátandók.

6. §

A patronátus a rendelkezésre bocsátott kamatjövedelmet, az általa minden iskolai évre vonatkozólag szerkesztendő költségvetés keretén belül, az intézet fenntartására gazdasági bizottsága útján felhasználja, a felhasznált összegekről gazdasági bizottsága által okmányolt számadásokat vezet, ezen számadásokat megvizsgálja és jóváhagyja.

---

¹ Közli: *Magyarországi Rendeletek Tára* 1902. 535–537. 1.

A gazdasági bizottság, az általa vezetett s minden iskolai év végével lezárandó számadásokat, a patronátus által történt jóváhagyás után, az alapítvány évi zárszámadása egybeállíthatása végett a kongresszusi választmánnyal közölni tartozik.

7. §

A kongresszusi választmány az alapítvány évi zárszámadásait a 6. § szerinti számadások alapján összeállítja, és minden év január havának végéig a m. kir. miniszterelnökhöz felterjeszti.

8. §

A kamatjövedelem és a szükséglet között esetleg mutatkozó felesleget a patronátus az iskolai év végén a kongresszusi választmányhoz visszaküldi, s ezen feleslegek tartalékalap gyanánt állampapírokba elhelyezve külön kezelendők.

9. §

Az alapítványi vagyonhoz tartozó ingatlanokat, amelyek nem az intézet elhelyezésére szolgálnak, szintén a kongresszusi választmány kezeli s hasznosítja.

Az intézet elhelyezésére szolgáló épület azonban a patronátus gazdasági bizottságának kezelése alatt áll, s az ezen épület fenntartására szükséges költségeket a patronátus szavazza meg és fedezi az alapítvány kamathozadékából, esetleg a 8. § szerint mutatkozó tőkezesaporulatból.

10. §

Az esetre, ha az intézet érdekében annak szüksége merülne fel, hogy a Tököly Száva Intézet budapesti ingatlana az intézetnek ugyanazon telken vagy annak egy részén, avagy más helyütt való egyidejű újraépítésével hasznosíttassék, nemkülönben, ha esetleges nagyobb s az évi költségvetés keretét meghaladó tatarozások szüksége merül fel: a patronátus ebbeli határozata csakis kormányi jóváhagyás után fogantatosítható.

11. §

A jelen rendelet kibocsátása napján azonnal hatályba lép.
Budapesten, 1902. évi június hó 12-én.

Széll s. k.
m. kir. miniszterelnök

Az 1904. évi horvát–magyar pénzügyi egyezmény¹

A

1904 nov. 3

A Horvát–Szlavonországgal megújítandó pénzügyi egyezmény tárgyában kiküldött országos bizottság jelentése

1901–06. évi Képv. Ir. XXXVI. 80–5. l.

A Horvát–Szlavonországgal az 1868. XXX. tc. értelmében kötendő pénzügyi egyezmény megújítására, az országgyűlés mindkét háza által kiküldött országos bizottság megalakulása után, üzenetváltások útján, írásos úton igyekezett Horvát–Szlavonországek országgyűlésének hasonló célból kiküldött bizottságával a pénzügyi egyezmény megújítása iránt tisztába jönni; mivelhogy azonban az írásbeli üzenetek eredményre nem vezettek, elhatároztuk, hogy az ellentétek kiegyenlítése végett szóbeli úton fogunk tárgyalni.

Mivel nem a magyar, hanem a horvát országos bizottság tagjai kívánták a fennálló pénzügyi egyezmény módosítását, mindenekelőtt arra hívjuk fel a horvát bizottság tagjait, hogy pontosan s konkrétan adják elő kívánalmaikat. A horvát bizottság kívánalmai nemcsak elvi jelentőségűek voltak, hanem oly részletkérdésekre is kiterjedtek, amelyeket csak hosszabb előtanulmány, adatok beszerzése és számítás útján lehetett kellőleg megvilágítani, miért is abban állapodtunk meg, hogy mindegyik országos bizottság öt-öt tagját albizottságként küldi ki, hogy ezeknek az albizottságoknak tagjai barátságos eszmecsere és szóbeli tárgyalás útján készítsék elő az ellentétes kérdéseket.

1. Az első elvi ellentét, mely üzenetváltásainkban jutott kifejezésre, akörül forgott, hogy Horvát–Szlavonországek országos bizottsága az 1868. XXX. tc. rendelkezéseit akként kívánta magyarázni, hogy Horvát–Szlavonországek bevételeiből mindenekelőtt Horvát–Szlavonországek autonóm szükségletei fedezendőek, s a bevételeknek csak ezek által nem igényelt része jöhet tekintetbe a magyar–horvát közös kiadások fedezésénél, holott a magyar országos bizottság azt az elvet kívánta sértetlenül fenntartani, hogy Horvát–Szlavonországek a közös magyar–horvát kiadásokat adóképességök arányában éppen úgy kötelesek viselni, mint a magyar szent korona országainak többi része.

¹ A magyar–horvát pénzügyi viszonyt – mint ismeretes – az 1889. XL. tc. szabályozta. Gyűjteményünk más helyén már közöltük (vö. *Iratok* II. 137. sz. irat I. jegyz.), ez a törvénycikk a közös ügyekhez való hozzájárulás kvótáját 7,9 százalékban állapította meg. Horvátország bevételei 44 százalékát fordíthatta önkormányzati költségeire, 56 százalékát pedig a közös államkincstárba szolgáltatotta be. Ha ez utóbbi nem fedezte a közös hozzájárulás kvóta szerinti összeget, a hiányt Magyarország pótolta. Az 1889. és 1897. évek között ez a hozzájárulás mintegy 33 millió forintot tett ki. Ugyanakkor bizonyos, hogy a hivatalos kimutatás nem mérv-adó a valóságos helyzet felmérésére, miután horvát részről egyrészt nem állnak rendelkezésre pontos adatok (az elszámolást a magyar pénzügyi hatóságok végezték), másrészt a hivatalos elszámolás kétségkívül elleplezte a társországok valóságos jövedelmének jelentős részét. Mint korábban is megállapítottuk, az ország akkori területe egyhatedét, népessége egynolcadát kitevő Horvátország belügyeire az országos összjövedelemnek csupán egytizenötödét költhette; statisztikai átlagban: míg Magyarország 18, Horvátország csak 8,5 koronát költhetett egy lakosra. Mindezek figyelembevételével a 44 százalék nem volt elegendő az önkormányzat költségeinek fedezésére, s már 1901-ben több mint hárommillió koronás hiány mutatkozott. Itt említjük meg, hogy a társországok a közös ügyek beruházásában alig részesültek. A vasúti beruházásoknak csak *egy*, a vízügyi beruházásoknak csak *két és fél* százaléka volt tekinthető itteni érdekű beruházásnak. – *A horvát–magyar pénzügyi egyezményt* a törvényhozás szervei: a magyar országgyűlés és a horvát sabor évenként meg-hosszabbították. Az 1899-ben lejáró egyezmény megújítására már hónapokkal előbb kiküldték a horvát, majd a magyar *regnikoláris* bizottságot. A bizottsági tárgyalások hosszadalmas tárgyalásai (az üzenetváltásokra I. *Iratok* III. kötetét) 1904-ig húzódtak, s ekkor került sor az 1899–1904 között évről évre ideiglenesen meg-hosszabbított pénzügyi egyezmény megkötésére.

2. Az ellentétek másik része arra vonatkozott, hogy Horvát–Szlavonországek küldöttei a közös magyar–horvát kiadások közül némelyeket azért akartak kihagyni, mert azok nem közös természetűek; ez alapon különösen kifogást emeltek azellen, hogy a nem közös szükségletekre felvett állami adósságok kamatai és törlesztése terhőkre számíttatnak, hogy az egyes miniszteri tárcák szükséglete egészben közösnek tekintetik, főleg pedig, hogy a földművelésügyi tárca központi kiadásai, amely tárcának szükségletei azelőtt nem vétettek fel közös kiadásként, jelenleg azon a címen, hogy az erdészeti és vízszabályozási ügyeket is kezeli, egészben közösnek tekintetnek.

3. Az ellentéteknek harmadik, leglényegesebb része Horvát–Szlavonországek bevételeinek mi-kénti számítására vonatkozott, mert míg a magyar bizottság azon állásponton állott, hogy Horvát–Szlavonországek saját bevételeikként tulajdonképp csak azokra a bevételekre számíthatnának, amelyek tényleg saját területükön folynak be, a horvát kiküldöttek az anyagi igazsággal és méltányossággal ellentétben állónak nyilvánították az állami bevételek illetén megosztását, s indokul hozták fel, hogy a Horvát–Szlavonországekban lakó magyar állampolgárok tényleges teherviselése nem nyer kifejezést ezeknek az országoknak jövedelmében, ha általában aszerint osztatnak meg a bevételek, hogy tényleg mely területen folytak be, s nem aszerint, hogy tényleg mely terület lakosait terhelik. Hivatkozva arra, hogy az eddigi leszámolási eljárásnál is az volt a döntő, hogy mely terület lakosait terhelik a bevételek, mert ez alapon történik a dohányjövődék tiszta jövedelmének kiszámítása, s ez alapon átalányoztattak némely területileg el nem különíthető bevételek, jelesül a szállítási bélyeg és a szállítási adó bevételei. Végül különös sérelemként hozták fel, hogy fogyasztási adótörvényeink módosítása folytán, s jelesül azon intézkedés folytán, hogy a fogyasztási adók a szesznel, cukornál, sörnél és az ásványolaj adónál most egészben a termelésnél szedetnek, Horvát–Szlavonországek úgyszólván egészben elesnek ezeknek az adóknak a jövedelmétől, mert azok tárgyai Horvát–Szlavonországekban vagy egyáltalán nem, vagy csak a fogyasztással arányban nem álló kismértékben állíttatnak elő, sőt elesnek még attól az arányos jövedelemtől is, mely az Ausztriából átjövő fogyasztási adótárgyak után foly be, mert az átutalási leszámolásnál az Ausztria által megtérített fogyasztási adó is tényleg a magyar pénztáraknál vételeztetik be.

Ezeknek a sérelmeknek orvoslása végett azt kívánták, hogy a fogyasztási cikkek után befolyó adó is területileg különíttessék el, s Magyarország és Horvát–Szlavonországek között ugyanolyan átutalási eljárás lépjen életbe, amilyen egyfelől a magyar korona országai, másfelől Ausztria között áll fenn.

Követelték ezenkívül, hogy az egyenes adóknál is – különösen a biztosító társaságok ügynök-seégeinek, erdő és vasútépítési vállalatoknak, nagy forgalmi vállalatoknak, s a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok hivatalnokainak adói –, ha Horvát–Szlavonországekéből erednek – az évi le-számolás alkalmával Horvát–Szlavonországek bevételeiként számoltassanak el.

4. Az előadott kívánalmak negyedik csoportja a Horvát-Szlavonországek területén levő egyes államjavak tulajdonának természetére, a vasúti, hajózási, folyamszabályozási és egyéb beruházá-sokra, az ipar fejlesztésére s a gyárak alapítására vonatkozóan, mind oly természetű volt, amely a kötetendő pénzügyi egyezményvel közvetlen összefüggésben nem állván, a csakis e célból kiküldött bizottság tanácskozásainál egyezkedés tárgyát nem képezhette. S ezért, bármennyire elismerjük annak az – egyébként eddig is szem előtt tartott – elvnek jogosultságát, hogy a beruházások és a közgazdasági fejlesztés tekintetében e magyar korona országainak egyes részei között különbség nem tehető, az e tekintetben felhozott s a kormányzat és a törvényhozás körébe tartozó kívánal-mak érdemi bírálatába nem bocsátkozhattunk.

Az előző többi három pont alatt említett kívánalmakat ellenben, mivel elválaszthatatlan kapcsolatban állanak a megújítandó pénzügyi egyezményvel, érdemi tárgyalás alá kellett vennünk, s úgy az előkészítő bizottságban, valamint a magyar és horvát országos bizottságok teljes és együttes ülé-seiben is végeredményében a következő álláspontot juttattuk érvényre:

Az 1. pont alatt említett arra a kívánalomra nézve, hogy Horvát–Szlavonországek bevételeiből mindenekelőtt az autonóm kiadások fedezendőek, s a bevételeknek csak ezek által igénybe nem vett része szolgáljon a közös kiadások fedezésére, sértetlenül fenntartottuk az 1868. XXX. törvénycikk-

nek azt a rendelkezését, hogy Horvát–Szlavonországek úgy az osztrák – magyar közös kiadásokból a magyar korona országaira eső hányadhoz, valamint az egyéb magyar–horvát közös kiadásoknak teljes összegéhez adóképeségök arányában ugyanúgy kötelesek hozzájárulni, mint a magyar korona országainak többi része. Ebből folyólag az, hogy Horvát–Szlavonországek viszonyaira való tekintettel a közös kiadásokból az adóképeség arányában Horvát–Szlavonországekra eső rész ez idő szerint nem teljes összegében követeltetik, hanem az autonóm kiadásokra nagyobb hányad hagyatik fenn, nem jogi, hanem méltányossági kérdés, mely az időről időre megújítandó pénzügyi egyezményeken alapul. Ennek az elvnek fenntartása mellett, a most megújítandó pénzügyi egyezmény tartamára sem követeltük a közös kiadásokra az adóképeség arányában eső hányadának teljes fedezését, hanem a jövedelem megosztásánál méltányos tekintettel voltunk az autonóm szükségletekre, azok természet-szerű növekedésére.

A 2. pont alatt említett azt a kívánalmat, hogy azok a kiadások, amelyek nem az 1868. XXX. törvénycikk 5–10. §-ában felsorolt közös magyar–horvát ügyek ellátására fordítatnak, ne tekintessenek oly közös magyar–horvát kiadásoknak, amelyekhez Horvát–Szlavonországek is hozzájárulni kötelesek, elvileg már mellékelt válasziratában jogosultnak ismerte a magyar országos bizottság. De nem fogadhatta el azt oly értelemben, hogy azért, mert valamely hivatal vagy közeg a közös magyar–horvát ügyeken kívül tisztán magyar ügyekkel is foglalkozik, a kiadások már közöseknek ne legyenek tekinthetők, vagy hogy közös természetű ügyek költségei azért ne tekintessenek közöseknek, mert a közös természetű ügyekre Horvát–Szlavonországek autonóm büdcséjükben külön is fordítanak kiadásokat. Az 1868. XXX. törvénycikk 5–10. §-ában felsorolt közös magyar–horvát ügyek ellátására fordított kiadásokat tehát a mellékelt törvényjavaslat 7. §-a általában és elvileg közös magyar–horvát kiadásoknak jelölve meg, taxatívve sorolja fel azokat a kiadásokat, amelyek az eddig elkövetett gyakorlattól eltérően jövőre nem lesznek közös kiadásoknak tekinthetők. Jelesül: *a)* Az ipari és kereskedelmi szakoktatás költségeit, melyek habár a kereskedelemügyi tárca körében fordulnak is elő, tanügyi természetűek, s kizárólag magyar iskolákra fordítatnak, amennyiben a horvát ipari és kereskedelmi iskolákat Horvát–Szlavonországek önmaguk tartják fenn; *b)* a földmívelésügyi tárca mezőgazdasági statisztikai költségeit, miután ezekről Horvát–Szlavonországekra nézve szintén az autonóm budget gondoskodik; megjegyzendő azonban, hogy az országos statisztikai hivatal költségei e hivatal közös jellegénél fogva ezentúl is egészen közösek maradnak; *c)* a nem közös jellegű beruházásokra fordítandó kölcsönök kamatai és törlesztési kiadásai, de csakis az 1904-től kezdve felvett kölcsönöké, s csakis a beruházásokra fordított kölcsönöké úgy, hogy a korábban felvett kölcsönöknek, valamint az ezentúl felveendő, de nem speciális magyar beruházásokra felvett kölcsönöknek eddig szokásos elszámolási módja továbbra is változatlan marad.

Valamint a korábbi pénzügyi egyezmények megkötésénél, úgy ennél az alkalomnál is a legnehezebb annak a kérdésnek tisztába hozatala volt, hogy mi tekintessék Horvát–Szlavonországek jövedelmének. Már akkor, amidőn az 1868. XXX. törvénycikk a jövedelmeket területiális befolyásuk szerint különítette el, több oly jövedelem volt – éspedig a fogyasztási adóknál –, amelynél a közszolgáltatás a Horvát–Szlavonországek területén lakó magyar állampolgárokat terhelte ugyan, territorialiter azonban nem ott folyt be. Kisebbedett ez a területiális eltolás, midőn a helyi fogyasztásnál beszedett italmérsi és egyéb adók hozattak be, de határozottan fokozódott a legutóbbi években, midőn a helyi fogyasztásnál beszedett adók is termelési adók által lettek pótolva, s ezáltal Horvát–Szlavonországek oly jövedelmektől estek el, amelyek korábban, mint területükön befolyt állami bevételek, megosztás tárgyát képezték.

A korábbi pénzügyi egyezségek megkötésénél is felmerült kívánalmakkal, horvát részről most fokozottabb mértékben állottak elő, s nemcsak egyes területileg el nem különíthető bevételek átalányozásának, hanem a fogyasztási adók átutalásának követelésével s a területi befolyás biztosítása végett a fentebb, a 3-ik pontban ismertetett egyéb követelésekkel léptek fel.

Horvát–Szlavonországekra nézve többé-kevésbé közömbös lehetett ugyan a jövedelmek mikénti befolyása és megosztása, mert autonóm szükségleteik korábban átalányösszegben lettek megállapítva, s újabban is mindig feloldattak az alól a köteleesség alól, hogy teherviselési képességök szerint

járuljanak a közös költségekhez, a bevételek megosztása mindig arra való tekintettel történt, hogy elsősorban az autonóm kiadások nyerjenek fedezetet, mindazonáltal el kell ismernünk, hogy valódi teherviselésük helyes feltüntetésére súlyt kell helyezniük egyfelől azért, hogy a közös kiadásokhoz való hozzájárulásuk ne tűnjék fel a valódinál is kisebb mértékben, s másfelől azért, hogy a bevételek százalékos megosztása folytán az autonóm kiadásokra fordítható százalék tényleges eredménye ne mutasson fel az adótörvények módosulása esetén a pénzügyi egyezmény tartama alatt a várt növekedés helyett visszaeséseket.

Az állami bevételeknek a területi befolyás szerinti merev elkülönítése, amelyen a korábbi pénzügyi egyezményeknél részint egyes bevételek kombinált számítása, részint más bevételek átalányozása útján lehetett segíteni, a fogyasztási adótörvények újabb módosítása folytán nem volt fenntartható, mert nem a valódi teherviselésnek nyújtotta képét.

Ha a területi alapon befolyó jövedelmek arányában állapítottuk volna meg azt a kulcsot; amely szerint Horvát–Szlavonországek a közös kiadásokat viselni köteleztetnének, nem a valódi teherviselési képesség szerint történnék a kulcsnak megállapítása..

Az 1868. XXX. törvénycikknek abból a rendelkezéséből, hogy a közös kiadások fedezése a teherviselési képesség arányában történjék, önként következik, hogy nem a területen befolyó jövedelem, hanem a terület lakosai által tényleg viselt teher képezheti csak a megosztás kulcsát.

Ennek az alapnak keresésénél azonban nem fogadhattuk el a horvát országos bizottság javaslatait. Nem fogadhattuk el az egyenes adókra nézve, mert ezeknél adótörvényeinkben a jövedelmeknek helyi eredete szerinti adó alá vonása a lehető legökéletesebb módon van biztosítva, s úgy a kivetésnél, mint az elszámolásnál keresztülvive. Úgyhogy ezeknél, nemkülönben a bélyeg, díjak és jogilletékeknel, valamint a dohányjövedéknél és a sójövedelemnél az eddig is szokásos elkülönítés nemcsak a területi bevételt, hanem az illető területnek tényleges teherviselését is képviseli, úgy, hogy ezekre nézve változtatásnak szüksége egyáltalán nem forog fenn.

De nem fogadhattuk el a fogyasztási adókra nézve sem a javasolt átutalást, egyfelől mert az igazolt lehet külön államok között, hanem politikai és forgalmi tekintetknél fogva, de meg a kezelés nehézsége és költségessége miatt sem engedhető meg ugyanannak az egységes államnak területén belül, s másfelől, mert a pénzügyi egyezmény kiterjedhet a tényleg befolyt jövedelmeknek mikénti megosztására, de nem terjedhet ki az egyes bevételi források mikénti kezelésére, s így közjogi rendünk alapvető intézkedéseinek sérelme nélkül a közszolgáltatások kezelésének kizárólag a közös országgyűlés hatáskörébe vágó megállapítását az egyezkedések körébe vonni nem engedhettük.

A teherviselési képesség keresésénél leghelyesebbnek véltük azokat az állami bevételeket alapul venni, amelyek, amint fentebb is említettük, amellet, hogy területileg biztosan elkülöníthetők, egyúttal a területen lakó magyar állampolgárok valódi megterheltetését is tüntetik ki. Ezek az egyenes adók, a bélyeg- és jogilletékek, a dohány- és sójövedékből eredő bevételek. Alig tévedünk, ha ezeket az egyenes és közvetett állami adók széles körére, a vagyoni, üzleti, forgalmi viszonyok egészére, a különböző vagyoni viszonyok között levő néprétegekre, sőt még a kényszerű és önkéntes adózás eseteire is kiterjedő különböző közszolgáltatásokat olyakul tekintjük, amelyek a teherviselési képességnek, ha nem is abszolút értelemben biztos kulcsát, de viszonyaink között egyedüli határozott alapra fektetett ismérvét képezik. S azért ezt a kulcsot vettük alapul a törvény 2. §-ában, a közös terhek megosztási arányszámának megállapításánál. E kérdés megoldása képezte első feladatunkat.

Ugyanezt a kulcsot véltük leghelyesebben alapul venni a magyar korona országai azoknak a jövedelmeinek megosztásánál is, amelyek területileg el nem különíthetők, jelesül a fogyasztási adóknál, a szállítási adónál, lottójövedéknél, mert minden biztosabb támpont híján abból kellett kiindulnunk, hogy ezek a jövedelmek is minden valószínűség szerint az általános teherviselési képesség ismérvei szerint oszlanak meg. Ennek az elvnek elfogadásával, azt hisszük, nemcsak biztosabb alapra fektettük azt a megoldandó második kérdést, hogy a befolyó jövedelmek miként számíttassanak Magyarország és másfelől Horvát–Szlavonországek jövedelméül, hanem a folyton felújuló ellentéteknek is elejét vettük.

Harmadik feladatunkat képezte annak a százaléknak megállapítása, amely szerint Horvát–Szlavonországek jövedelme egyfelől az autonóm s másfelől a közös kiadások között osztandók meg.

Nem zárkozhattunk el jelenleg sem attól a már első üzenetünkben kifejezett s eddig is követett méltányossági szemponttól, hogy Horvát–Szlavonországek autonóm szükségletei csak akkor biztosíthatók, ha a jövedelmek nem vétetnek igénybe a közös kiadásokra oly mértékben, amint erre Horvát–Szlavonországek a teherviselési képesség arányában elvileg kötelezhetők lennének. S ezért az eddigi 44%-ban állapítottuk meg a jövedelmeknek az autonóm kiadásokra fordítható összegét.

Ennek a százaléknak megállapításánál azt hisszük, elmentünk a méltányosságnak addig a határáig, amelynél Horvát–Szlavonországek reális autonóm kiadásai s belügyeinek okszerű fokozatos fejlődése biztosítottnak tekinthető. Eddig a határig el kellett mennünk, mert Horvát–Szlavonországek közszolgáltatásai felett kizárólag a közös országgyűlés rendelkezvén, a pénzügyi egyezmény körében kellett az autonóm szükségletek fedezésének s a szükségletek természetszerű növekedésének eszközeit biztosítanunk. Viszont azonban ezekkel a méltányossági szempontokkal szemben azt is biztosítani kívántuk, hogy ha a területileg el nem különíthető s a teherviselési képesség arányában megosztandó jövedelmek többel növekednének, mint évi 5%-kal, ez a többlet megosztás tárgyát ne képezze, hanem – amennyiben más, nagyobb esélyeknek kitett bevételi forrásoknál mutatkozó elmaradások helyreépítésére igénybe nem vétetik –, egészében a közös kiadásokra fordíttassék. Ezt a határt kellett megállapítanunk azért, hogy akkor, midőn egy új eszmét, a területileg meg nem osztható bevételeknek a területileg elkülöníthető bevételek arányában való megosztását léptetjük életbe, amint gondoskodunk az autonóm szükségletekről s ezek fejlődéséről, úgy viszont a méltányossági szempontok kielégítésén túl a közös kincstár bevételeit is biztosítsuk.

A megkötendő egyezmény, melyet a mellékelt törvényjavaslatba foglaltunk, 1904. évi január 1-jétől kezdve 10 év tartamára köttetnék. Az előző időből eredő követelések annak 1. §-a szerint kölcsönösen megszűnteknek nyilváníthatnak, amit nemcsak az eddig követett hasonló eljárás tesz indokolttá, hanem jelen esetben az a körülmény is igazol, hogy Horvát–Szlavonországek a fogyasztási adóreform folytán az utóbbi években jelentékeny bevételektől estek el, úgyhogy autonóm szükségleteiket a korábbi keretben sem voltak képesek fedezni, a közös állampénztárból pedig az eddig szokásos leszámolások szerint járó összegek keretén túl csak annyival részesültek nagyobb javadalmasban, hogy az autonóm igazgatásnak körében tényleg felmerült hiányokat fedezhessék.

Van szerencsénk az egyezményt magában foglaló törvényjavaslaton kívül a teherviselési kulcs kiszámításánál alapul vett táblázatot és az ezek alapján a megosztási százalék szerint szerkesztett próbaleszámolás tervezetét, továbbá kronológiai sorrendben a képviselőháznak és a főrendiháznak a bizottság kiküldésére vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatait, a bizottság tárgyalásairól felvett jegyzőkönyveket, melyekhez az üzenetek is csatolva vannak, végül azokat a zárszámadási kimutatásokat, amelyek a tárgyalásoknál alapul vétettek, szintén mellékelni.

Ezek alapján kérjük a beterjesztett törvényjavaslat elfogadását.

Budapest, 1904. évi november hó 3-án

Wekerle Sándor s. k.
elnök

Hegedűs Sándor s. k.
előadó

B

1904 nov. 3

Törvényjavaslat a Magyarország és Horvát–Szlavon–Dalmátországok között létrejött pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről

1901–06. évi Képv. Ir. XXXVI. 88–91. l.

Törvényjavaslat
a Magyarország és Horvát–Szlavon–Dalmátországok között létrejött
pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről

Az 1889. évi XL. tc.-ben foglalt pénzügyi egyezmény tartama, valamint az a határidő, amelyre ezt az egyezményt az 1897. évi XLII., az 1899. évi V., az 1899. évi XLVII., az 1900. évi XXXII., az 1901. évi XXIX. és az 1902. évi XXV. tc. ideiglenesen meghosszabbította, lejárván: egyrésztől Magyarország országgyűlése, másrészt Horvát–Szlavon- és Dalmátországok országgyűlése között az 1868. XXX. tc. 70. §-ában rendelt módon közös megállapodással új pénzügyi egyezmény jött létre. Ezen egyezményt Ő Császári és Apostoli Királyi Felsége által is jóváhagyatva, megerősítve és szentesítve mint Magyarország és Horvát–Szlavon- és Dalmátországok közös alaptörvénye ezennel törvénybe iktattatik, mint következik:

1. §

Mindazok a követelések, illetőleg tartozások, melyek egyfelől Magyarország részéről Horvát–Szlavonországok irányában, másfelől Horvát–Szlavonországok részéről Magyarország irányában a múltra nézve az 1903. évet is beleértve, az 1903. évi december utolsó napjáig bármi címen fennállottak, kölcsönösen kiegyenlítettnek tekintendők úgy, hogy az 1904. január 1-jét megelőző időből Magyarország és Horvát–Szlavonországok közt semmi néven nevezendő követelés, illetőleg tartozás nem létezik.

2.§

Az 1868. XXX. tc. 11. §-ában, Horvát–Szlavon- és Dalmátországok részéről elismert azon elv szerint, hogy ezen országok azon költségekhez, melyeket egyfelől a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai közt közöseknek ismert, másfelől maguk a magyar korona összes országai közt az idézett 1868. XXX. törvénycikkben közöseknek jelölt ügyek igényelnek, adókéességük arányában volnának kötelesek járulni: ezen adókéesség arány a Magyarországon egyrészt, és Horvát–Szlavonországokban másrészt, az 1893–1902. évek folyamán az egyenes adókból (hadmentességi díj és szállítási adó nélkül), bélyeg- és jogilletékekből, végre dohány- és sójövédékből befolyt nyers bevételek arányában az 1904. év január 1-től 1913. év végéig Magyarországra nézve ..... 91,873 Horvát–Szlavonországokra nézve pedig ..... 8,127 százalékban állapítatik meg.

3. §

Az 1868. XXX. tc. 13. §-ában megjelölt tekintetek azonban még jelenben is fennállván, Magyarország ezúttal is készségesen beleegyezik, hogy Horvát- és Szlavonországok jövedelmeiből mindenek-

előtt bizonyos rész, mely ez országok beligazgatási költségeire a jelen egyezményben, ennek tartamára megállapítatik, vonassék le, és a beligazgatási szükséglet fedezése után fennmaradt összeg fordíttassék a közös ügyek által igényelt költségekre.

4. §

A megelőző szakaszokban kifejtett elvek alapján egyrészt Magyarországon, másrészt Horvát- és Szlavonországon közt a következő pénzügyi egyezség jött létre:

5. §

Horvát–Szlavonországon beligazgatási szükséglete az 1904. évi január hó 1-től 1913. év végéig Horvát–Szlavonországon tiszta közjövödelmeinek – amennyiben azok nem esnek a jelen törvény 6. §-ának határozmányai alá – az alábbiak szerint megállapítandó részével fedeztetik, vagyis azon országok tiszta közjövödelmeiből az alábbiak szerint megállapítandó rész szolgáltatik be azon horvát–szlavon országos vagy törvényhatósági pénztárba, ahová a társországok törvényhozása vagy kormánya kívánni fogja.

Horvát–Szlavonországon tiszta közjövödelmeinek többi része a közös költségekre való kvótászerű hozzájárulás (1868. évi XXX. tc. 12. és 27. §-ai) fedezésére a közös kincstárba szolgáltatandó be.

Horvát–Szlavonországon tiszta közjövödelmeinek kiszámítása végett különbség teendő:

1. ama jövödelmi források között, amelyekre nézve Horvát–Szlavonországon ezekből a forrásokból származó összes közjövödelmei, mint ilyenek, kétségtelenül megállapíthatók;

2. ama jövödelmi források között, amelyekre nézve Horvát–Szlavonországon ezekből a forrásokból származó összes közjövödelmei, mint ilyenek, nem állapíthatók meg kétségtelenül.

Horvát–Szlavonországon az 1. pont alá eső jövödelmi forrásokból eredő tiszta közjövödelme akként számíttatik ki, hogy Horvát–Szlavonországon itt tekintetbe jövő összes egyenes és közvetett adóiból, a Horvát–Szlavonországon fekvő államjövök jövödelmeiből s egyéb közjövödelmekből, amennyiben azok nem esnek a jelen törvény 6. §-ának határozmányai alá, csak azok a kiadások vonatnak le, amelyek ez adók kivetésével és behajtásával – a közös pénzügyi igazgatás költségeit ide nem értve –, az államjövök kezelésével és a többi közjövödelmek előállításával és közvetlen kezelésével járnak.

Horvát–Szlavonországon a 2. pont alá eső jövödelmi forrásokból eredő jövödelmei, nevezetesen az 1875. XX. törvényekben alapuló szállítási adóból, az összes jelenleg létező fogyasztási és italdókból, továbbá a lottójövödekből, úgyszintén netalán a jövöben nyitandó és a 2. pont alá eső forrásokból eredő jövödelmei akként számíttatnak ki, hogy a magyar korona országainak e címen elért összes nyers bevételeiből levonatnak az ezen bevételek előállításával és közvetlen kezelésével járó összes kiadások – a közös pénzügyi igazgatás költségeit ide nem értve –, s a magyar korona országainak így mutatkozó évi tiszta jövödelméből az adóképességi aránynak megfelelő 8,127% vétetik számba Horvát–Szlavonországon ezekből a jövödelmi forrásokból eredő jövödelme gyanánt.

Horvát–Szlavonországon fentiek szerint megállapítandó összes tiszta közjövödelmeinek 44%-a képezi azt a részt, amely a jelen § első bekezdésének rendelkezései szerint Horvát–Szlavonországon beligazgatási szükségleteinek fedezésére fordítandó, mindazonáltal azzal a megszorítással, hogy a 2. pont alá eső tiszta köz jövödelmeknek 44%-os hányada nem haladhatja meg azt az összeget, amelyet kitenne, ha e közjövödelmek 1905-től kezdve évről évre az előző évi jövödelmek 5%-ával emelkedtek volna. Az ezen utóbbi összeget meghaladó rész, ha a Horvát–Szlavonországon területén fekvő állami erdőkből eredő tiszta jövödelem az 1902. évben elért jövödelem alá szállana, vagy ha az 1. pont alá eső valamely forrásból eredő jövödelem törvénybeli intézkedés útján teljesen megszűnne, vagy oly módosulást szenvedne, hogy ez a jövödelem az 1902. évben elért jövödelem alá szállna

anélkül, hogy a csökkenés az 1. pont alá eső valamely más jövedelmi forrásra irányuló törvénybeli intézkedések folytán pótolhatnák – elsősorban e csökkenések pótlására fordítandó, az ekképp igénybe vett összeg pedig Horvát–Szlavonországok fentiek szerint kiszámított tiszta közjövödelmeinek 56%-ával együtt a közös kincstárba szolgáltatandó be.

6.§

Az 1868. XXX. tc. 18. §-a akként módosítatik, hogy azon jövedelmek közül, amelyek a jelen törvény 5. §-a szerint Horvát–Szlavonországok beligazgatási szükséglete és a közös ügyek költségei között megosztandók, kivétnek:

a) a határvám jövedelmei, amelyek továbbra is a magyar korona országai és Ófelsege többi országai közt közöseknek ismert ügyek költségeinek fedezésére számolandók el;

b) a bor-és húsfogyasztási adók, amelyek Horvát–Szlavonországokban továbbra is a községi kiadások fedezésére fordíthatnak;

c) a Belovár megye katolikus lakossága által fizetett lelkészi illeték, mely szintén Horvát–Szlavonországok autonóm költségeinek fedezésére fordítható;

d) az 1880. XXVII. t.-cikken alapuló hadmentességi díj, mely mint különleges célra szánt jövedelem, a megosztás tárgyát nem képezheti.

7.§

A Magyarország és Horvát–Szlavonországok közötti évenkénti leszámolás oly módon ejtendő meg, amint az eddig az 1889. évi XL. tc. 5. §-ának alkalmazása mellett kifejlődött, a következő módosításokkal:

I. Az 1875. évi XX. tc.-en alapuló szállítási adót, a fogyasztási és italadókat és a lottójövedéket illetőleg, az e címeken Horvát–Szlavonországokban tényleg befolyt bevételek és tényleg felmerült kiadások a leszámolásból kihagyandók; ehelyett Horvát–Szlavonországoknak a kérdéses jövedelmi forrásokból eredő tiszta közjövödelmei akként állapítandók meg, hogy számba vétetik az állami zárszámadás szerint az 1875. évi t.-cikken alapuló szállítási adóból, az összes fogyasztási és italadóból és a lottójövedékből a magyar korona egész területére nézve kimutatott összes tényleges bevétel, és ebből az összegből leütnetnek az illető évben:

1. Az 1875. évi XX. tc.-en alapuló szállítási adó kezelésével járó és az állami zárszámadás egyenes adók és földtehermentesítési pótlékok címe alatt esetleg ily elnevezés alatt a magyar korona országai egész területére nézve külön kitüntetett összes tényleges kiadások.

2. A fogyasztási és italadók kezelésével járó és az állami zárszámadás fogyasztási és italadók címe alatt kimutatott, a magyar korona országai egész területén felmerült összes tényleges kiadások, kivéve

a) a zárt városokat, valamint a nyílt községeket az 1899. évi VI. tc. 1. §-a, illetőleg az 1901. évi XVIII. tc. 1. §-a alapján megillető részesedési jutalék címén a magyar korona országai egész területén felmerült tényleges kiadásokat;

b) a horvát–szlavonországi italmérési jogok után adott kártalanítási tőkék törlesztésére és kamataira az 1888. évi XXXV. tc. alapján felmerült tényleges kiadásokat.

3. A magyarországi húsfogyasztási adó címén elért összes tényleges bevételek.

4. A magyarországi boritaladó címén elért tényleges bevételeknek az a része, amely az 1887. évi XLVII. tc. által szabályozott borfogyasztási adóra esik.

5. A lottójövedék kezelésével járó és az állami zárszámadás lottójövedék címe alatt kimutatott, a magyar korona országai egész területén felmerült összes tényleges kiadások.

A magyar korona országai területére nézve ily módon nyert jövedelmek 8,127%-a veendő Horvát–Szlavonországoknak a kérdéses jövedelmi forrásokból eredő jövedelme gyanánt és Horvát–

Szlavonországnak ebből a jövedelméből fedezendő az 1888. évi XXXV. tc. 50. §-a alapján a horvát–szlavonországi italmérési jogok után adott kártalanítási tőkék törlesztései és kamatai címén felmerült kiadás, úgyhogy az ezen kiadások fedezése után fennmaradt összeg képezi Horvát–Szlavonországnak a fent megnevezett jövedelmi forrásokból eredő tiszta közjövödelmét.

II. Horvát–Szlavonországnak az 1868. évi XXIII. tc. szerint a vasúti és gőzhajózási vállalatoknál szedett bélyegilletékekből eredő közjövödelmei gyanánt az az összeg veendő számba, amely ilyen címen a horvát–szlavonországi állami pénztáraknál és adóhivataloknál tényleg befolyt.

III. Magyarország és Horvát–Szlavonországnak közötti közös kiadásokként azok a kiadások számolandók el, amelyek az 1868. évi XXX. tc. 5–10. §-ai szerint Magyarország és Horvát–Szlavon–Dalmátországnak nézve közösen elismert ügyek ellátására fordítatnak.

Ehhez képest az évenként teljesítendő leszámolásoknak eddig gyakorlatban nem volt módjától eltérőleg

1. nem tekintendők közös kiadásoknak:

- a) az ipari és kereskedelmi szakoktatás költségei;
- b) földművelési tárca mezőgazdasági statisztikai költségei;
- c) az 1904. évi XIV. tc. alapján felvett, vagy a jövőben felveendő államkölcson ama tőkerészletének kamataira és esetleges törlesztésére eső szükséglet, amely tőkerészlet olyan beruházásokra fordítatik, amelyek az 1868. évi XXX. tc. 5–10. §-ai értelmében közösnek tekinthetők.

2. A földművelésügyi minisztérium központi igazgatása címén felmerült kiadásoknak pedig csak olyan százaléka tekintendő Magyarország és Horvát–Szlavonországnak közös kiadásának, mint amilyen százalékát teszik a földművelésügyi tárca többi összes kiadásainak a Magyarországot és Horvát–Szlavonországnak közösen terhelő kiadások.

8. §

Az 1868. XXX. tc. és [az] 1873. XXXIV. tc.-nek a jelen törvény által nem módosított pontjai változatlanul fenntartatnak.

44

A Szerbiával megújítandó kereskedelmi szerződés ügye

A

1904 nov. 24

Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter átirata Tallián Béla földművelésügyi miniszterhez az OMGE véleményének a Szerbiával megújítandó kereskedelmi szerződéssel kapcsolatban való mellőzése tárgyában

ME 1904–XXXVIII–2721 (ad 6061)
(Gévelt másolat)

Kereskedelemügyi m. kir. miniszter
7989./eln. sz.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Folyó év október hó 19-én 10395./eln. VII./2. szám alatt nagybecsű átiratában Nagyméltóságod tudomásomra hozván, hogy a Szerbiával annak idején megújítandó kereskedelmi szerződéssel kapcsolatos állatforgalmi kérdések ügyében az Országos Magyar Gazdasági Egyesület véleményét

kikérni szándékozik, egyúttal megkeresni méltóztatott, hogy a velem közölt leirattervezetre vonatkozó észrevételeimet nyilvánítsam.

Nagyméltóságod ezen nagybecsű óhajának megfelelően, van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy tekintettel arra, miszerint a tárgyalások mai stádiumában nem vagyunk teljesen tájékozva aziránt, fogunk-e és minő alapon Németországgal állategészségügyi egyezményt kötni, *nézetem szerint addig, míg állatainknak nyugat felé való kivitele iránt tájékozva nem vagyunk, a keletről való állathozatal tárgyában bármely nyilatkozatot tenni célirányosnak nem találnám,*¹ és ehhez képest a Szerbiával való állatbehozatal kérdésében az OMGE véleményének meghallgatását ez idő szerint mellőzendőnek¹ vélném.

Budapest, 1904. évi november hó 24-én.

Hieronymi s. k.

B

1904 dec. 14

*Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) elnökségének átirata gr. Tisza István miniszterelnök-höz a külföldi, kivált a Szerbiával, Romániával és Oroszországgal kötött kereskedelmi szerződések felmondása és az állathatározatnak az összes keleti államokkal szemben való érvényesítése tárgyában*¹

ME 1904–XXXVIII–2721 (5901)
(Gévelt irat)

Budapest, 1904. december hó 14.

4194. szám

1904

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A vám és kereskedelmi szövetség megkötése óta immár két teljes év választ el anélkül, hogy csak a legtávolabbról is meghatározni tudná valaki az országban, hogy a megkötött kiegyezés életbe léptetése mikorra remélhető.

Joggal hihetjük, hogy a gazdatársadalom és a kormányok nem azért működtek vállvetve közre a kiegyezés és a vámtarifa létrejöttén, hogy az abban megvalósított agrárvédelem a papiroson maradjon, hanem hogy az mindenesetre érvényesüljön akkor, amidőn Németország új vámtarifája életbe lép, s midőn annak erős agrárvédvámjai az idegen nyersterményeket fokozott mérvben szorítanak a mi piacainkra.

Tűrhető volt az állapot addig, míg remélhattük, hogy Németország a kereskedelmi szerződést fel nem mondja, mert érdekünk volt a mai kedvezőbb állapotot lehető sokáig kihúzni. Most azonban, hogy Németország új kereskedelmi szerződéseit megkötötte, s bizonyos, hogy a velünk való tárgyalás eredményétől függetlenül fel fogja mondani összes régi kereskedelmi szerződéseit, nem lehet reánk közömbös, hogy a régi vagy az új vámtarifa szerint számoltatik el a külföldi forgalom vámhatárainkon.

A legközvetlenebb feladat tehát, ami e részben úgy a magyar, mint az osztrák kormányra hárul az, hogy a kiegyezés és a vele kapcsolatos vámtarifa mielőbb törvényerőre emeltessék,¹ a másik pedig, hogy ez év végével összes kereskedelmi szerződéseink felmondassanak, különösen pedig a Szerbiával, Romániá-

¹ Kék ceruzával aláhúzva.

¹ Az irat felzetén a következő, fekete tintával írt feljegyzést olvassuk: „M. E. úr rendeletéből egyelőre ad acta teendő. Bpest, dec. 18. Olvashatatlan aláírás.”

val és Oroszországgal¹ fennálló, minek következményeképp az állathatározás az összes keleti államokkal szemben a legszigorúbban érvényesítendő.

A kormányok ezen tényének két következménye várható. Az egyik, hogy *mindkét parlament nagy erkölcsi nyomás alá kerül*¹ a tekintetben, hogy a kereskedelmi szerződések felmondása és megszűnése esetén kereskedelmi ügyeink a kiegyezés és vámtarifa el nem fogadása esetén az egész vonalon rendezetlenek maradnak, és egy világvármháború fenyeget, amelyért a felelősség teljes mérvben csak a parlamenteket terheli, mert a felmondás szükségességét és helyességét senki sem vitathatja.

A másik következménye a felmondásnak, hogy *Németország is komolyan mérlegeli*² annak következményeit, ha velünk megfelelő szerződést nem köt, mert akkor ennek természetes következménye, hogy a Balkán államaival szemben a legmirevebben el kell zárkoznunk.

Ezen utóbbi körülmény az osztrák kormányra is nyomással lesz oly irányban, hogy ipari tekintetben Németország kívánságainak nagy nehézségeket ne támasszon, mert a német kereskedelmi szerződés meghiúsulása a Balkán ipari kivitelét is veszélyezteti.

Alakuljanak a viszonyok egyébként bármiképp, annyi bizonyos, hogy állatkivitelünk Németország felé az eddigi mérvben nem lesz fenntartható, s hogy annak hús alakjában való kiviteléről idejében kell gondoskodnunk, s piacot teremtenünk. S hogy ez átmenet nehézségei túlságosan ne sújtsanak, kívánatos, s illetve parancsoló szükség, hogy a szerb állatbehozatal betiltassék, s illetve az állathatározás vele szemben is érvényesíttessék. Mert az egy lehetetlen állapot, hogy Németország folytonosan gyanúsítsa a mi állategészségügyi viszonyainkat, de emellett pedig a szerb állatbehozatal megengedését követelje tőlünk, mint ez tényleg 1891-ben megtörtént.

A vámterület Németország felé irányuló állatkivitelének értékre csak egyharmad részét teszi ki a szerb állatbehozatal, de mindenesetre elmaradása jelentékenyen csökkenteni fogja a kínálatot a vámterület piacain.

Ismerve Nagyméltóságodnak a vámpolitikai kérdésekben ismételt elfoglalt álláspontját, reméljük, hogy tiszteletteljes előterjesztésünket a magáévá téve, oda fog közrehatni, hogy a magyar kormány az osztrák kormánnyal egyetértőleg, ha lehet, attól függetlenül, ha kell, a folyó év végével összes kereskedelmi szerződéseinket fel fogja mondani.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk nyilvánítását.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület úgyis mint a Gazdasági Egyesületek Országos Szövetsége nevében:

Gróf Dessewffy Aurél
elnök

Rubinek Gyula
ügyvezető titkár

Forster Géza
igazgató

¹ Kék ceruzával aláhúzva.

² Fekete ceruzával aláhúzva.

C

1904 dec. 22

Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter átirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz a Balkán félsziget államaival, kivált Szerbiával a kereskedelmi szerződés megkötésére vonatkozó tárgyalásoknál követendő irányelvek tárgyában 1 melléklettel¹

(Gépírásos irat)

Kereskedelemügyi m. kir. miniszter
9284. eln. sz.

Nagyméltóságú Gróf Miniszterelnök Úr!

Hivatkozással Nagyméltóságodnak a Balkán államaival, főleg Szerbiával megindítandó szerződési tárgyalásoknál követendő irányelvek tárgyában folyó évi december hó 16-án 5823/I. szám alatt kelt nagybecsű átiratára, van szerencsém Nagyméltóságodnak tisztelettel megküldeni azon átiratom másolatát, melyet ez ügyben a földművelésügyi m. kir. miniszter úrhoz folyó évi november hó 24-én 7989. eln. szám alatt intéztem.

Budapest, 1904. évi december hó 22-én.

A miniszter helyett:
(Olvashatatlan aláírás)
államtitkár

45

1904 dec. 1

A Český Prostějovban üléselő VI. cseh szociáldemokrata kongresszus tiltakozása a magyarországi nemzetiségek elnyomása ellen¹

Slovenske Robotnicke Noviny, 1904. 3. sz.

A cseh-szláv szociáldemokrata párt ez év november 1-én, 2-án és 3-án tartotta Český Prostějovban VI. kongresszusát (országos értekezletét). A kongresszuson a cseh- és morvaországi, valamint az ausztriai munkásszervezetek 138 küldötte vett részt. Több fontos napirendi pont közül a fő helyen az általános választójogért folyó küzdelem állott. A kongresszus ez évben sem feledkezett meg a nemzetiségi kérdéstről, mely úgyszólván magától is szőnyegre kerül valamennyi cseh-szláv szociáldemokrata kongresszuson. Kifejezték együttérzésüket a bécsi cseh munkássággal annak a cseh iskolákért vívott harcában, és ehhez hasonlóan elfogadták a hodonini J. Holomčiknak a szlovákokra vonatkozó alábbi javaslatát:

„A cseh-szláv szociáldemokrácia prostějovi kongresszusa felismerve, hogy a felfuvalkodott kalandorokból² álló magyar kormány a szláv nemzet egy részét szellemileg és gazdaságilag elnyomja, a szlovák iskolákat az ország törvényei segítségével magyarosítja, mivel az általunk is képviselt nemzet egy részét megnyomorítja, legélesebb felháborodását nyilvánítja a magyar kormánnyal szemben és legforróbb rokonszenvét magyarországi szlovák testvérei iránt.”

¹ Mellékletét l. az 1904. nov. 24., A. sz. iratban.

² A közlemény eredeti címe: Českí socialdemokrati za Slovákovi – A cseh szociáldemokraták a szlovákokért. – Ettől kezdve a tízes évek elejéig (az 1911. évi luhačovicei konferenciáig) a cseh szociáldemokrácia lesz a szlovák nemzetiségi sérelmek egyik legélesebb hangadója a Monarchián belül és nemzetközi viszonylatban egyaránt.

³ Az eredeti szövegben: „betyárokból”.

1904 dec. 10

*Karl Ádám brassói szász törvényhatósági tag javaslata és A. Mureșianu ellenjavaslata az országgyűlési házszabályok módosítását célzó törvényjavaslat kérdéséről a Brassó megyei törvényhatóság rendkívüli ülésén*¹

Gazeta Transilvaniei 1904. 263. sz.²

Brassó, 1904. dec. 9.

A mai rendkívüli ülés vitájának első tárgya Karl Ádám ügyvéd úrnak az országgyűlési házszabályok tárgyában, a szászok részéről tett, alább román fordításban közölt javaslata volt:

Javaslat

Nagyméltóságú Főispán Úr!
Tisztelt Törvényhatósági Bizottság!

Tisza István miniszterelnök úr Önagyméltósága már hivatalba lépésekor programba vette az országgyűlés rendjének a házszabályok módosítása útján történő helyreállítását.

Számos békés sikertelen kísérlet után odáig jutottak a dolgok, hogy a szabadelvű képviselők imponáló többséggel elfogadták Dánielnek a házszabályok módosítására vonatkozó indítványát.

Azt a körülményt, hogy a formaságok ez alkalommal erőszakosan zajlottak le, maga a miniszterelnök és a ház elnöke is elismerte.

Szívesebben láttuk volna, ha a házszabályok módosítása a formaságok erőszakolása nélkül sikerült volna, meg kell vallanunk azonban, hogy mi sem tudtunk volna, s nem is tudunk jobb megoldást.

A miniszterelnök úr önagyméltósága [ugyanis] kényszerű helyzetben volt: vagy meg kellett hátrálnia az obstrukció előtt s ezáltal hagyni, hogy a hazára ismét súlyos baj szakadjon, esetleg az ex lex szerencsétlen állapota, vagy ha másként nem, erőszakkal legyen úrrá az obstrukción.

Ilyen formán nekünk helyeselnünk kell Ön Exellenciája cselekedetét és javasoljuk, hogy

a tisztelt törvényhatósági bizottság a maga részéről is járuljon hozzá ehhez, továbbá, hogy a háttér hozassék gr. Tisza István miniszterelnök úr Önagyméltósága tudomására, azzal az óhajjal együtt, hogy [végre] sikerüljön az országgyűlésen létrehozni a végleges házszabályokat, melyek révén a bénító és káros obstrukció a jövőben lehetetlenné váljék, s ezzel nemcsak hogy biztosítsák alkotmányunkat, de egyszersmind elő is segítsék az egészséges és békés fejlődést gazdasági és társadalmi téren egyaránt.

Közvetlenül a javaslat [elhangzása] után szót kért dr. A. Mureșianu úr, és a románok részéről az alábbi *ellenjavaslatot* terjesztette elő:

Tekintettel arra, hogy a magyar országgyűlés házszabályainak revíziója olyan kérdés, amely magának a képviselőháznak a hatáskörébe tartozik, és nem oldható meg az ország választóinak revíziót igénylő vagy ellenző manifesztációival,

¹ A Brassó megyei törvényhatóság viharos ülésén a kormánytámogató, helyesebben kormánypárti erdélyi szász és a kormányellenes, élesen ellenzéki román nemzetiségi erők helyi párharcában ismét megütözik az erdélyi nemzetiségi mozgalom két ellentétes, joggal mondhatjuk, egymást kizáró irányzata. Adam Karl, brassói ügyvéd és szász nemzetiségi politikus a Tisza-kormánynak a házszabály-revízió körüli kirívó törvénysértését helyeslő és a román nemzeti párti A. Mureșianunak ezt a törvénysértést leplezetlenül elítélő javaslata, illetve ellenjavaslata világánál megmutatkozik a két nemzetiségi mozgalom és nemzetiségpolitikai irányzat kiegyenlíthetetlen ellentéte.

² A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Congregația extraordinară, a comitatului Brașov* – A brassói törvényhatóság rendkívüli ülése. *Gazeta Transilvaniei*, 1904. dec. 10; 263. sz. 1. l. (Az irat időpontjaként az ülés dátumát közöljük.)

tekintettel arra, hogy különösen ezen állam románjai az elnyomó rendszer következtében nincsenek képviselve a magyar képviselőházban, s így nem áll módjukban, hogy támogassák vagy elle-nezzék egyes képviselők akcióit a kormányzat és a magyar ellenzék között támadt konfliktussal kapcsolatban,

tekintettel arra, hogy a jelen kormány maga is beismeri, hogy a folyó évi nov. 18-án végrehajtott képviselőházi szavazásnál a jogi formák félre tételével s egy ideiglenes házszabályzatnak a képviselőházra kényszerítésével egy olyan addig létező jogrend ellen követett el erőszakot, amely teljes mértékben biztosította az országgyűlési szólásszabadságot,

tekintettel arra, hogy ez a kormány most áll az előtt, hogy egy összehasonlíthatatlanul nagyobb erőszakot és alkotmánytípust kövessen el, végleg fel akarván forgatni a főbb 1868. évi törvények³ alapjait, azokat az egyetlen törvényeket, amelyek valamennyire is egymáshoz közelítenék a magyar államot alkotó népeket,

tekintettel arra, hogy a nov. 18-i erőszakos cselekedetet Tisza miniszterelnök és Perczel házelnök a maguk részéről végül is azzal indokolták, hogy hivatkoztak a nemzetiségeknek a magyar állammal és a nemzettel szembeni feltételezett antagonizmusára, azzal gyanúsítva és vádolva őket: ha nem kerül sor a házszabályoknak az általuk [é. a kormány által] óhajtott módosítására, azok képe-sek lennének adott esetben a régi házszabályokkal visszaélni, hogy a hazát a legsúlyosabb veszedelemnek és romlásnak tegyék ki;

végül tekintettel arra, hogy Karl Ádám úr javaslata, ha nem is közvetlenül, de implicite bizalmi nyilatkozatot tartalmaz a kormánnyal és Tisza miniszterelnökkel szemben, amelyhez mi románok nem csatlakozhatunk, a következő *ellenjavaslatot* tesszük:

Brassó megye tisztelt közgyűlése határozza el, hogy Karl Ádám úrnak a kormánynak a házszabály-módosítás érdekében tanúsított magatartását helyeslő és Tisza miniszterelnök akciójához való csatlakozását ajánló javaslata felett napirendre tér.

47

1905 jan. 6

Minisztertanácsi határozat a magyar országgyűlés horvát–szlavonországi képviselőinek megválasztása tárgyában

MT 1905 : 1/3

3.

A miniszterelnök úr előterjesztette, hogy az 1868. XXX. törvénycikk 34. § szerint a Horvát–Szlavon–Dalmátországok országgyűlése által a magyar országgyűlésre küldött képviselők azon időszakra választandók, amelyre a közös képviselőház megbízása terjed, ennél fogva szükséges, hogy a horvát–szlavon–dalmát országgyűlés a folyó év február 15-ére egybehívott magyar országgyűlésre képviselőit újra válassza meg.

Erre a nevezett országgyűlés úgy, amint ez 1896-ban is történt, horvát nyelven kiállított, s a miniszterelnök úr által ellenjegyzett kegyelmes királyi leirattal volna felszólítandó.

Helyeseltetvén, egyúttal a miniszterelnök úr által bemutatott királyi leirat tervezete jóváhagyatott.

³ Értsd: a nemzetiségpolitikailag legfontosabb az évi törvények: tehát az 1868: IX., XXX., XXXVIII. és XLIV. tc.

48

A magyarországi szerb nemzetiségi pártok és az 1905. évi választások

A

1905. jan. 6

*A Szerb Nemzeti Radikális Párt választói felhívása a fehértemplomi kerület szerb választóihoz*¹

Szerb választók, testvéreink!

Felhívunk Benneteket, hogy január 13-án (26-án), csütörtökön feltétlenül jöjjetek el a fehértemplomi választásra! Jöjjetek el félelem és tartózkodás nélkül. Teljesítsetek kötelességeket és szavazatok úgy, mint azt szerb érzésetek és becsületek megkívánja tőletek! Ne tartsatok semmi fenyegetéstől, sem egyébtől, hanem gyakoroljátok szabadon jogaitokat! Mutassátok meg szerbségeket és emberségeket! Az ellenfél és kivált, sajnos, a hatalom szervei előbb megkísérlik majd, hogy megvásároljanak benneteket, és ha ez nem sikerül, hogy megfélemlítsenek. Ezek felelni fognak majd erőszakoskodásaik miatt, ellenetek pedig nem tehetnek semmit, mert mellettünk van a törvény és a jog. Rajtatok fordul, hogy olyan férfiút küldjete az országgyűlésbe, aki szabadságotok és általános nemzeti érdekünk védelmében férfiasan ki tud állani. Akkor megszűnik majd minden átmeneti erőszak és törvénytelenység. A mi személyi jelöltünk, *Tomić Jása*, aki egész életével és munkásságával a legjobb biztosítékot nyújtja, hogy ezt akarja, tudja és meri majd. Ezek értelmében, a viszontlátásra január 13-án (26-án), csütörtökön, a választás napján. Jöjjetek el, hogy tiszta szerb arculatunk továbbra is derűs és tiszta maradhasson!

Fehértemplomban, 1905. jan. 5-én (18-án).

A bizottság

B

1905. jan. 11

*A Szerb Nemzeti Szabadelvű Párt 1905. évi választói felhívása*¹

Az a nagy politikai áramlat, mely Magyarország minden táját és minden politikai pártját áthatotta, sajátos követelményeket támaszt a nemzetiségi párttal szemben. Ez a párt, mint az egykor a magyar országgyűlésen megvalósult,² kell, hogy magában foglalja a hazánk lakosságának többségét tevő összes nem magyar nemzetiséget. Ez a nemzetiségi párt a Budapesten, 1895. július 29-én (augusztus 10-én³) tartott nevezetes nemzetiségi kongresszusán,⁴ annak IV. pontjában⁵ kimondotta a szerbek, szlovákok és románok szövetségét, és annak a reményének adott kifejezést, hogy ehhez a szövetséghez a ruszinok és a németek is csatlakozni fognak.

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Srbima biračima izbornog sreza belocrkvanskog* – A fehértemplomi kerület szerb választóihoz. *Zasztava*, 1905. jan. 6; 5. sz. – Mint ismeretes, Jása *Tomić* fehértemplomi megválasztása nem sikerült; a szerb jelölteknek összesen egy mandátumot sikerült biztosítaniuk a törökbecsei kerületben, és ezt is a párton kívüli szerb nemzetiségi programmal induló *Pavlovič Ljubomir* szerezte.

² A közlemény eredeti címe: *Srbima biračima za ugarski sabor* – A magyar országgyűlés szerb választóihoz. *Branik*, 1904. dec. 29/1905 jan. 11; 296. sz.

³ 1869–1875 között. Vö. *Iratok I.* 173–4., 356–7., 641. l.

⁴ A rendes naptár szerint.

⁵ L. *Iratok* 11. 53/C. irat.

⁶ Uo.

Ez a kongresszus határozatai VIII. pontjában⁶ kimondotta a választási rendszerrel és a nagy állami nyomással szemben a választásokkal kapcsolatban a passzivitást. A szerb szabadelvű párt még a nemzetiségi kongresszus előtt, az 1892. évi választások alkalmával, az évi jan. 8/20-iki felhívásában⁷ kimondotta a passzivitást, a szerb radikális párt ezzel szemben a szerb választókhöz intézett [ekkori] felhívásában⁸ a leghevesebben kiállt az aktivitás mellett, és maga is jelölteket állított.

Az 1895. évi nemzetiségi kongresszus után elsőként szlovák testvéreink léptek ki a passzivitásból, utánuk a magyarországi románok, úgyhogy az 1901. évi választások alkalmával némi eredményt is felmutattak.⁹

A mi pártunk az 1901. évi választások alkalmával néhai *Vučetić* Iliját, *Malešević* Stevan dr.-t és *Gostović* P[aját] jelölte, mire a szerb radikálisok a passzivitás mellett nyilatkoztak. *Pavlović* Ljuba [Ljubomir] dr. egyéni jelöltként indult, és mint egyetlen szerb nemzetiségi képviselőt választották meg a törökbecsei kerületben.¹⁰

Időközben azonban a tapasztalat bebizonyította, hogy a kimondott passzivitás csak ürügyként szolgált, hogy a szerb választóknak a kormánypárti jelöltek megválasztásában szabad kezük legyen.

Ma az egész szerb értelmiség eléggé tisztában van azzal, hogy a passzivitás nagymértékben előidézte a nemzet¹¹ elsorvadását.

Azzal is tisztában van az egész szerb értelmiség, hogy a szerb nemzetet ki kell szabadítani ebből a sorvadásból, tekintet nélkül a választások kedvező vagy kedvezőtlen lefolyására. A választásokon való politikai aktivitást, melyet pártunk három évvel ezelőtt zászlajára írt, most az egész szerb nemzet elfogadta, amit minden hazafi csak megelégedéssel üdvözölhet.

Hazánk, Magyarország, most igen válságos napokat él át. Ilyen válságos helyzet nem volt 1867, a magyar alkotmány visszaállítása óta. Igen messzire nyúlna a mai válságos helyzet okait magyar szempontból fejtegetni, ami szerb szempontból nem is lehet mérvadó. A néhány nap múlva bekövetkező választások alkalmával nekünk szerbeknek az a fő: a magyar országgyűlésbe olyan szerb nemzetiségi képviselőket válasszunk, akik nemzeti létünk védelmében, fenyegetett nemzeti iskoláink érdekében ki akarnak és ki tudnak állni.

A magyar ellenzék különböző árnyalatait az tette képessé, hogy egységbe verődjenek, hogy úgy vélik, miszerint a magyar nemzet államjogi helyzetét veszély fenyegeti. Nekünk, szerbeknek, mint a többi nem magyar nemzetiségeknek is megtámadták nemzeti létünket azáltal, hogy az állam nemcsak politikai, de kulturális egységet is kíván, amint ez kifejezésre jut a népiskolákról szóló, rosszhírű közismert Berzeviczy-féle javaslatban.

Szomorú, hogy jelen körülményeink olyanok, hogy mi, szerbek ezzel az elsőrendű veszéllyel szemben nem tudunk egységbe tömörülni, annak ellenére, hogy a passzivitás és aktivitás tekintetében nincs semmi különbség köztünk, miután a radikális párt is az aktivitás mellett nyilatkozott. A mi régi szerb nemzeti pártunk, mely több mint harminc éven át dicső politikai harcot vívott, és amelynek képviselői a legfényesebben képviselték a magyar országgyűlésen a szerb nemzet érdekeit, nem mondhat le arról, hogy a választások alkalmával szolgálatait a szerb nemzet rendelkezésére bocsássa, hogy az egyes szerb választókerületekben pártunk jelöltjeit mint a nemzeti pártét állítsa.

Tudjuk, hogy a választási harc igen nehéz lesz. Azóta, hogy a magyar országgyűlésbe szerb nemzetiségi képviselőket választottunk – megváltoztak az idők. A választási korrupció és a kormány önkénye szinte hihetetlen méreteket öltött. Ma a magyar országgyűlésbe képviselőt jelölni – nagy összegű pénz nélkül – jóformán nevetséges dolognak látszik. Hiszen csupán az, amit a törvény (is) meg-

⁶ Uo.

⁷ *Srbima biračima za ugarski sabor* – A magyar országgyűlés szerb választóihoz. *Branik*, 1892. 9/21 jan., 3. sz.

⁸ *Radikalima u izbornom srezu ...* – A választókerületek radikálisaihoz... *Zastava*, 1892. jan. 10; 5. sz.

⁹ Az 1901. évi választásokon az ellenzéki nemzetiségi pártok összesen öt (egy szerb és négy szlovák) mandátumot szereztek.

¹⁰ É. pártönkívüli szerb nemzetiségi programmal.

¹¹ Értsd: a magyarországi szerbség

enged, a választók útiköltsége és szükséges ellátása, amit (egyébként) ma kifejezetten megkívánnak, rengeteg pénzt emészt fel.

Ennek ellenére úgy véljük, hogy a szerb választókból még nem halt ki teljesen a nemzeti harc szelleme, úgy véljük, van még nemzedék, amely emlékszik az egykori szerb választásokra, és úgy érezzük, hogy a mai nemzedéket is áthatja a szerb lét megvédése ügyében a hazafias szellem.

Mi egy elvért lépünk a választások sorompójába. Hazánkban – a mai állami viszonyok között – a választások eredménye nem tőlünk függ. Azonban kötelesek vagyunk mindent megtenni, hogy a magyar országgyűlésen a független szerb küldöttek, a nemzeti párt képviselői hallathassák szavukat.

Ha a küszöbönálló választások eredménye nem lenne egyéb, mint az, hogy a szerb nemzet felfrissül és kiszabadítja magát a tespedésből, ez már egymagában is nagy nyereség volna.

Ha nem sikerül a nemzetiségi jelölteknek betörni, ezzel nem vesztett el semmi, mert a nép becsületét és öntudatát megőriztük, amely a passzív politika következtében elcsüggedt.

Mi ezzel megmondtuk a magunkét a választóknak, és azok a választások alkalmával, melyek előttünk állnak, tegyék, amire Isten tanította [őket]. Szerb választó testvérek! Legyetek óvatosak, ne hagyjátok magatokat félrevezetni, hanem egységesen előre a szerb nép létéért!

Testvéreim, sehol se adjátok szavazataitokat a kormány jelöltjére, de még kevésbé a magyar ellenzékre, mert valamennyi magyar ellenzéki [párt] a nemzetiségi politikában túlszárnyalja a kormánypártot. A magyar ellenzéknek a kormány nemzetiségi politikája gyenge és ingatag, nekik még a Berzeviczy-féle iskolai törvényjavaslat is enyhe és tökéletlen, s azt úgy tüntetik fel, mint engedményt az ellenzék felé.

Csak a szerb népi gondolat ellenségei és a politikai spekulánsok ajánlhatják a szerb választóknak, hogy a magyar ellenzék jelöltjeire, a magyarországi nemzetiségek megbékélhetetlen ellenségeire szavazzanak.¹²

Munkára fel, szerb választó testvérek! Szervezkedjétek, alakítsatok választmányokat, bontsátok ki a szerb öntudat zászlaját minden irányba! Mutassátok magatokat méltónak elődeitekhez, akik szerb neveteket és nemzetiségteteket hagyták rátok. Mutassátok magatokat méltónak a szép szerb nemzethez. Ne féljétek még a jóságos Úristentől sem, mert velünk van az Isten.

*A szerb nemzeti szabadelvű párt
központi bizottsága*

C

1905 jan. 11

A Zastava közleménye az 1905. évi választások alkalmával a szerb nemzeti szabadelvű (Polit) párt ellen.¹

Zastava 1905. 9. sz.

Közismert a *Branik*ban megjelent nagyhangú bejelentés, mely szerint a Szerb Nemzeti Szabadelvű (Branik-féle) Párt magát és legönzotelenebb szolgálatait a szerb nép rendelkezésére bocsátja.

A szerb nemzet azonban időközben rég rájött a *Branik* hívei és szolgálainak turpisságára, és ez alkalommal sem kívánt róluk és szolgálataikról tudni. Így egyetlen *Branik-párti* sem érte el, hogy képviselővé jelöljék a magyar képviselőházba. Fáj ez, méghozzá igen fáj mindnyájoknak, de különösen dr. Politnak, az ő díszpintyűknek. Ez, hogy magát igazolja, megírja most a *Branik*ban, miként hatá-

¹² Utalás az Országos Magyar Szövetség gr. Eszterházy János és Jancsó Benedek szervezte, nyíltan nemzetiségellenes választási akciójára. (L. 49/A irat.)

¹ A közlemény eredeti címe: *Branovački aktivitet* – Branik-féle aktivitás. *Zastava*, 1905. jan. 11; 9.sz.

rozta el a magyar kormány, hogy a szerbek közül ezt az egyedülálló *Polit* dr.-t sehogyan sem engedi be az országgyűlésbe.

Azonban midőn a szerb nemzet már nem óhajtja őket, ők mégis csak rákényszerítik szolgálataikat arra. Hogy melyek ezek a *Branik-féle* hazafias szolgálatok, amikor népünk oly fontos és viharos körülmények között van, közismertek. Néhányat mégis megemlítsünk közülük.

Polit dr., az ő díszpintyük vakon követi elvét: rágalmaz, hátha kisül belőle valami. Ezért a *Branik* éppen most, a választások ideje alatt tele van rágalmakkal. Itt olvashatjuk, mennyire magasztalja Somogyi fehértemplomi szolgabíró, mert csendőroket és katonaságot vezényelt Tomić kíséretével, és ezek a csendőrök erőszakosan bántak a szerb választókkal, s a helyszínen két vagy három választót inzultáltak. Ilyen munkáért hívják Somogyit buzgó szolgabírónak. Szerepel a *Branik*-ban rágalom a kormány felé is. Felemlítik Szerbia miniszterelnökét, Pašićot és Szerbia aranyát, mely (állítólag) a *Zastava*-hoz került. Magyar kormány, itt az alkalom, hogy ebben a viharos időben kissé megnyomorgasd a radikálisokat! Tudja a *Branik* és tudja *Polit* dr. is, milyen alávaló és csúf ez a rágalom, de talán célba talál.

Azonban, ha úgy vélik, hogy a *Branik-pártiak* ezzel beérik, nem ismerik őket eléggé. Mindenfelé kiadják embereiknek a legszigorúbb jelszót: mindent kövessenek el a radikális jelöltekkel szemben. Ha már nem használtak a Keresztúron igénybe vett csalások, talán használni fog a rágalmazás, hogy egyetlen radikalist se válasszanak meg.

Az előkelő pancsovai liberálisoknak és sorban mindazoknak, akik a felhívást aláírták, hogy Miletic dr.-ra szavazzanak, ha szavazatuk döntő lesz, kemény leckét adott *Polit* a *Branik*-ban, mert egyetlen liberálisnak nemcsak hogy nem szabad szavaznia radikálisra, hanem mindent el kell követnie megbuktatása érdekében.

Újvidéken lázas sietséggel dolgoznak. Átnézték a központi elszámolásokat, és mindazok, akik neki adósai, a legszigorúbb figyelmeztetést kapták, hogy kölcsönüket egyszerre felmondják, ha Mušicki dr.-ra szavaznak. Még azokat az adósokat is felszólították, akik egyes gazdag *Branik*-párti özvegyeknek tartoznak. Ami azonban a legszomorúbb, mint értesülünk, egyeseket a Maticából is megfeggettek ugyanilyen értelemben.

A *Branik*-párti ügynökök szorgalmasan járják a várost és a tanyákat, és élénken lebeszélnek a szerb szavazókat, hogy Musicki dr.-ra szavazzanak. Sajnos, vannak szerb papok is, akik a plébánián ugyanerről szónokolnak. És mindezt a mostani időben teszik, amikor Tisza azt ígérgeti, hogy a parlamentnek, amint csak összeül, magáévá kell tennie Berzeviczy javaslatát, amellyel megsemmisítik majd az anyanyelvet a nemzeti iskolákban. A *Branik* uszályhordozói még Szalay kormányjelölt érdekében is dolgoznak.

Íme, szerb nemzet, ezek a *Branik-féle* hazafias szolgálatok. Vajon nem büszkélkedsz-e velük? Látod-e most, hogy a *Branik*-pártiak valóban nem passzívak, és hogy tevékenységüket élénken kifejezték, ez pedig a következő volt: hadd győzzön mindenütt a kormány vagy a magyar ellenzék, hadd győzzön bárki, győzzön maga az ördög, csak a radikálisoknak nem szabad győzniök. Ha *Polit* dr. nem kerülhet a magyar parlamentbe, nem vonulhat be oda egyetlen radikális sem. És csak később fogják megírni, hogy a szerb ügy azért bukott el, mert a radikálisok nem akarták a megegyezést, azaz nem akarták, hogy vállalkon ismét ilyen *Branik-féle* díszpintyek kerüljenek az országgyűlésbe.

Azonban a *Branik* körüli urak tévednek. A szerb nép lerázta őket, mint csizmáról a sarat, és minden rágalmazásuk és áskálódásuk ellenére sem érnek cél, legkevésbé most, amikor a szerb nyelv és a szerb nemzedék jövőjéről van szó.

D

1905. jan. 24

*A Branik közleménye a budapesti szerb egyetemi ifjúság 1905. jan. 20-i választási felhívásáról*¹

A zágrábi egyetemi ifjúság után a budapesti szerb egyetemi ifjúság is hallatta szavát azokról a körülményekről, amelyek között ez idő szerint él a magyarországi szerb nemzet, most, amikor a választási harc folyik. Mindkét ifjúság megtartotta gyűléseit, melyeken szomorú körülményeinkről, zültságuokról, széttagoaltságuokról és felelőtlenségükről volt szó. Ezeken a gyűléseken határozatokat hoztak, melyekben az ifjúság kifejezést adott nézeteinek a jelen helyzetről. Az ifjúság mindkét határozatát mai számunkban közöljük, és mindjárt hozzáfűzzük, őszintén örülünk, hogy egyetemi ifjúságunk éberen és figyelemmel kíséri nemzeti életünk jelenségeit. A zágrábi ifjúság határozatát más helyen hozzuk, itt a budapesti szerb egyetemi ifjúság határozatát közöljük, amelyet tegnap kaptunk meg. Ez a következőképp hangzik:

Határozat

A budapesti szerb egyetemi ifjúság 1905. január 7-én/20-án tartott gyűlésén pártjaink aktivitásba lépésének módját tárgyalva, egyhangúlag a következő határozatokat hozta:

1. Ezekben a jelentős napokban, politikai életünk talán sorsdöntő fordulóján, figyelemmel kísérve a szerb közélet hullámzását, mély bánattal és fájdalommal tapasztaljuk, hogy szervezetlenül, párt- és személyi ellentétektől szétziláltan szállunk a választási harcba, amely – ha a pártok közötti ellentét továbbra is fennmarad – minden valószínűség szerint nem lesz számunkra eredményes.

2. Az elvakultság és a szűkkeblűség legmélyebb pontjának tartjuk a magyar parlamentben eddig független képviselőként működő Pavlović Ljubával [Ljubomir] szemben ellenjelölt állítását. Pavlović Ljuba dr. a legsötétebb kísértések közepette sem tagadta meg szerb magatartását, tehát nem érdemelte meg a bizalmatlanság ilyen megnyilvánulását. Ő volt az első, aki megtörte a passzivitás jegét, és magára hagyatva a dühödő magyar sovíniszták között, alantas és durva gyanúsításoktól támadva, annyit tett, amennyit tehetett. Ha őt is félreállítjuk és kielégíthetetlen szenvedélyből feláldozzuk, gyávaságunkat bizonyítjuk, és akkor nem érdemeljük meg, hogy önzetlen harcosaink legyenek.

3. A leghatározottabban elítéljük nemzeti pártjaink sajátos viselkedését és exkluzivitását, aminek következtében előbbre való a pártérdek a nemzet fennmaradásának biztosításánál. Különösen a *radikális párt vezéreit ítéljük el, akik mintha ezt a közös ügyet is monopolizálni akarnák*. Ezért a szerb gondolat nevében kérjük és kérleljük mindkét párt vezéreit, hogy legalább most, az utolsó pillanatban hagyjanak fel a kölcsönös támadással és vádaskodással, és nyújtsanak egymásnak kezet, mert az állam képviselőházában egységesen kell fellépniük. Egy nemzeti pártban és egy nemzeti programmal kell fellépniük, amely hű lenne *Miletić* elveihez, mivel azok világosan megjelölték minden igazságos követelésünket ebben az államban. Annál is inkább, mivel a szerb nemzet idáig ezekből az elvekből egy betűt sem engedett, és minden kísérlet, amellyel kártalanítani akarták (pl. a nagyikindai program), sikertelen maradt.²

4. Nem tehetünk arról, hogy ellenvéleményt nyilvánítunk a radikális párttal szemben, amely ez ideig fenntartotta Miletić munkájának folytonosságát (?? – a *Branik* szerkesztősége), kétségtelenül azonban a Miletić-féle program egy részének az elhagyásával, mert hiszen az az V. pont semmi esetre sem Miletić felé jelent előrelépést, hanem éppen ellenkezőleg. Ennek legvilágosabb bizonyítéka a Pavlović Ljuba dr. ellen való jelölés, aki Miletić programja alapján áll.

Az a követelés továbbá, hogy az 1868. XLIV. tc.-et, a végre nem hajtott nemzetiségi törvényt hajtásáig végre – nem elégítheti ki kívánalmainkat –, lehetséges, hogy ez legyen nemzeti politikánk alapja? Vajon Miletić utódai szövetséget köthetnek-e azzal az ultra-sovén magyar ellenzékkel, mely

¹ A közlemény eredeti címe és lelohelye: *Omladina i izbori* – Az ifjúság és a választások. *Branik*, 1905. jan. 24; 8. sz.

² Az 1884. évi nagyikindai szerb program szövegét l. *Iratok* I. 683–4. l.

bennünket mint nemzetet semmibe vesz, és amely egyébként is a neki nyújtott kezét eleve elutasítja?

Mi egy ilyen természetellenes szövetségnek még a gondolatától is irtózunk, és olyan politikát követelünk, amely biztosítékot ad nekünk, hogy küzdeni fog igazságos kívánságainkért, megvédi nemzeti egyéniségünket és szerb nemzeti öntudatunkat.

Budapesten, 1905. január 7-én(20-án).

A budapesti szerb egyetemi ifjúság

49

A függetlenségi sajtó a nemzetiségek választási mozgalmairól

A

1905 jan. 8

Az Országos Magyar Szövetség felhívása a nemzetiségi kerületek választóihoz¹

Az Országos Magyar Szövetség, mely pártpolitikai célokat nem szolgál, de az egységes magyar nemzeti államnak társadalmi úton és társadalmi eszközökkel való védelmezését tűzte ki célul, felhívást bocsátott ki, melyet gróf *Eszterházy* János elnök és dr. *Jancsó* Benedek írtak alá.

Szemben a nemzetiségek választási mozgalmával, a szövetség felhívja tagjait és a választópolgárokat, iparkodjanak a maguk körében odahatni, hogy

a) „az olyan választókerületekben, hol a nemzetiségi párt jelöltet állít, a hazafias érzésű választópolgárság, félretéve minden párttekintetet, ama hazafias párt jelöltjét támogassa, melyeknek legtöbb kilátása van a győzelemre, és azt ne egy párt, hanem az »egyesült magyarság« jelöltjének tekintse”.

b) „Ha egy túlnyomóan nemzetiségi választókkal bíró kerületben valamelyik hazafias párt jelöltjéül kifogástalan múltú és hazafias érzésű, nem magyar anyanyelvű egyéniség lép fel, vallva és hirdetve az illető párt elveit minden nemzetiségpolitikai kikötés nélkül, az Országos Magyar Szövetség tagjainak nem ajánlja, hogy kifogásolják, vagy ellene állást foglaljanak.”

„Ellenben a leghatározottabb ellenállást ajánlja azok ellen, akiknek politikai múltja megbízhatatlan, vagy nyilvánvalóan magyarelles törekvések szolgálatában állott, még akkor is, ha most az egyéni érvényesülés szempontjaiból vagy más tekintetektől vezettetve minden nemzetiségpolitikai kikötés nélkül, mint valamelyik hazafias párt jelöltjei lépnének is fel, mert múltjuk alapján fel lehet tenni, hogy azonnal kétértelmű vagy éppen ellenséges magatartást fognak tanúsítani, mihelyt oly törvényjavaslatról lesz szó, melynek célja a határozottabb magyar nemzeti törekvések érvényre juttatása.”

c) „Az Országos Magyar Szövetség felkéri tagjait és a választó polgárokat, igyekezzenek teljes erejükkel odahatni, hogy a nemzetiségi pártokkal vagy e pártok vezetőivel választási célból paktumokat sehol se kössenek. Ha valahol ez mégis megtörténnék, ellene tiltakozzanak.”

¹ A közlemény címe és lelohelye: *A nemzetiségek ellen, Egyetértés*, 1905. jan. 8; 8. sz.

B

1905 jan. 12

A függetlenségi sajtó a nagyszebeni román választói gyűlés határozatairól¹

A román választók megbízottai tegnap tartották meg ülésüket Nagyszebenben, amelyen kilencvenhét delegátus jelent meg.

A föltámadt komité az alábbi határozatot hozta. Semmiféle megjegyzést nem fűzünk hozzá. Minden magyar ember, ha elolvassa, megalkothatja magának a véleményét arról, milyen *nemzeti* politikát követ a kormány.

A határozat így szól:

1. Az 1881-iki program² egészében fön[n]marad. Követeljük a román népnek mint államalkotó politikai egyéniségnek elismerését, és etnikai, valamint kulturális fejlődését közjogi intézmények biztosításával, a Szent István korona állami integritásának teljes fenntartása mellett. E közjogi biztosítékok a többi államalkotó nemzetiségre is kiterjesztendő.

2. A haza jól fölfogott érdekében követeljük a hadseregben az egységes vezényleti nyelvet, de az egyes ezrednyelvek hatásosabb respektálását; a kétévi szolgálati időt és a magyarosító törekvések megszüntetését a hadseregben is.

3. A nemzetiségek egyenjogúsításáról szóló törvény³ teljes és szigorú végrehajtását, valamint annak és az abba ütköző későbbi törvényeknek a revízióját.

4. A közigazgatásban, igazságszolgáltatásban és iskolai oktatásban különböző nyelvek használatának törvénnyel való biztosítását.

5. A köztisztviselők a nép nyelvét írásban és szóban teljesen bírják.

6. Az összes hitfelekezetek teljes autonómiát kapjanak és az állam által segítsenek.

7. Az elemi oktatás ingyenes legyen, ahol több a román, ott az iskolai nyelv román legyen. Berzeviczy miniszter javaslata ellen ünnepélyesen tiltakozunk.

8. Az egyházi házasság kötelező behozatalát és a felekezetnélküliség teljes eltörlését.

9. A községek, megyék teljes autonómiáját, s azoknak a nyelvterületekre való tekintettel újabb beosztását; a kandidáló jog és a virilizmus megszüntetését.

10. Az általános, titkos szavazati jog behozatalát, a kerületek újabb beosztását s a választásoknak a közjegyzőségi székhelyeken való megtartását; a kisebbség képviseleti jogát az országgyűlésen.

11. A gyülekezési és egyesületi jog törvényes szabályozását s a teljes sajtószabadságot.

12. Az adórendszer megváltoztatását, a földadó leszállítását, a progresszív adó behozatalát, a legszükségesebb élelmicikkekre kivetett fogyasztási adó megszüntetését.

13. A birtokminimum elidegeníthetlenségét, a hitbizományok megszüntetését, az állambirtokoknak parcellákba való kiadását. A román vidéken csak románok telepítsenek.

14. A munkások érdekeinek hathatósabb támogatását, a kizsákmányolástól való megóvást, az állami biztosítás és nyugdíj kötelező behozatalát.

15. Ingyen orvosságot és orvost a szegényeknek.

16. Az állami erdőknek és legelőknek a nép számára való közvetlen bérbeadását, az erdőtörvény módosítását.

A program fölolvása és jóváhagyása után választottak egy tizenhat tagú bizottságot, amely a választásokat intézni fogja. Összesen negyven kerületben állítanak jelöltet.

A kormány félhivatalos újságja a programra vonatkozólag ezt jegyzi meg:

¹ A közlemény címe és lelőhelye: *A románok aktivitása. Egyetértés*, 1905. jan. 12; 12. sz. Az 1905. évi nagyszebeni román nemzeti gyűlés programjának hiteles szövegét l. 51/A iratban

² Szövegét közli *Iratok I*, 645–6. l.

³ É. 1868. XLIV. tc. Szövegét l. *Iratok I*, 162–7. l.

A leghatározottabban kijelentjük, hogy ha abban a programban a fent említett pontozatok tényleg bennfoglaltatnak, alig lehet benne kétség, hogy *a kormány azokkal szemben a legintranszigenőbb álláspontra helyezkedik, s a leghatékonyabb eszközökkel útját fogja állani minden oly törekvésnek, amely a magyar állam szuverenitása és egysége ellen irányulna.*

Tetteket kérünk, nem szavakat!

C

1905 jan. 22

Az Egyetértés cikke a nemzetiségek választási agitációjáról¹

A jogrend helyreállításáért megindult harcban váratlanul olyan ellenségre bukkantak a küzdők, amelynek létezéséről eddig is tudtak ugyan, de nem tudták azt, hogy fegyverkezésének már utolsó szögét is helyére verte. Születése óta ez az ellenség: a nemzetiségi kérdés folyton lappang a politika szántóföldjein, akár a lidércfény a lápon. De eddig még nem történt meg, hogy egyszerre nagyobb területeket lepjen be, és hogy hirtelen föltámadjon a magyar életszükségletnek az a panasza, hogy ennek a veszedelemnek neki kell menni, le kell gyűrni és tövestül ki kell tépni. Ezt a gondolatot a választási tusából kiáradó hév érlelte meg. Ebben a tusában látták meg azt is, hogy tulajdonképpen a hatvanhetes politika volt az, mely a nemzetiségi kérdést oly veszedelmesen éles szerszámmá köszörlte ki. A hatvanhetes eszmejárás mindent a pártpolitika udvarába vonszolt be, hogy ott konyhai eszközöket faragjon belőlük; a nemzet legfinomabb és legértékesebb szervéből a párt veteményeit megmunkáló ásó-kapát kovácsoltak. Az ilyen politika égisze alatt sikerülhetett csak a nemzetiségeknek akkora erőanyagot összehordani, hogy most már eltolják maguk mellől protektoraikat – akiknek védőszárnyait úgysis pusztán függönyképpen húzták machinációik elé –, és kihúzott lépésekkel indulnak meg céljuk felé. Mi volt e mozgalom kigyulásának közvetlen oka; a kormány ügyetlen kezéből esett-e reá az égő üszök; most ne firtassuk. Most csupán állapítsuk meg, hogy a nemzetiségi kérdés akkora erővel csapott ki a medréből, hogy köréje a védővonalak meghúzása minden magyarnak kötelessége.

Jól tudjuk, hogy ebben a mardosó izgalomban, amely ma az ország minden részében fészket vert, ez a kérdés nem szíthatja fel annyira az érdeklődést, mint amennyire megérdemelné. De mégis a felszínen kell tartani, mert éppen a választási küzdelemben terjesztette szét leveleit ez a mérges növény.

A nemzetiségek – s elsősorban az oláhok – ezt az időpontot vélték a legalkalmasabbnak arra, hogy még protektoraikkal is szembeforduljanak. A kétség árnyéka sem maradhatott meg senkiben a veszedelem nagysága felől, mert a tudatlan ezrek csiszolt és furfangos agyú vezetői metaforák és példálódzás nélkül mondták meg, hogy ami ellen ők csapataikat vezetni akarják, az a magyar állam épülete. Egyenesen ez épület homlokára kívánják az első csapást mérni azzal, hogy a nemzetiségek számára államjogokat követelnek, míg ugyanakkor Magyarországot az állami méltóság falairól a nemzetiségek árkába szeretnék letaszítani. A szándék nem új; ócska. De novum, hogy érette csatasorba állanak; és a titokban összegyűjtött eszközökkel megindítják az első nyílt támadást. Ez már olyan sziptóma, amely kell, hogy a teóriák kényelmes szobájából kihajtsa a szabadba politikusainkat, hogy ott a veszedelem nagyságát lemérjék, és ehhez képest a védekezés műveit megépítsék. Annyi kétségtelennek látszik már most, hogy a defenzívának mihamar offenzívába kell átmennie, mégpedig olyan hathatós módon, hogy azok, akik elég vakmerőek voltak ennek a nemzetnek az élethez való jogát kétségbe vonni, hathatós módon meggyőződjenek tévedésükről.

Ennek a politikának már a mostani választások előtt is meg kell nyilatkoznia. Olyan helyen, ahol valamelyik nemzetiség, mint ilyen, fölveszi a harcot: a magyarság egy zászló alatt csoportosul-

¹ A közlemény címe és lelőhelye: *Közös veszedelem. Egyetértés*, 1905. jan. 22; 22. sz.

jon. Minden anyagi és erkölcsi erő ide sorakozzék, és a legkíméletlenebbül támadjon a közös ellenségre. Politikai pártállás, társadalmi nézetkülönbség, felekezeti kérdés: – mind, mind halványuljon el az előtt a nagy föladat előtt, hogy a magyar állam egységességére töröt kell megsemmisíteni. A jogrend helyreállítása a jelszava ennek a választásnak; de ha nemzetiségi jelöltet kell leteríteni, helyébe a magyar államiság jelszavát kell kitűzni, hogy a különféle hitet, nézetet valló magyarok egy táborban egyesülhessenek. Természetesen, pillanatig sem hisszük, hogy ennyivel célt lehet érni. A nemzetiségek észretérítése csak kormányzati intézkedések útján történhetik meg. Békés, nyugalmas időkben országgyűlésre és kormányra az intézkedések egész sora várakozik. Mindamellet kívánatos, hogy a küzdelmet a legelső alkalommal fölvegyük. Hazaellenes programmal akarnak a nemzetiségi jelöltek bejutni a magyar képviselőházba; aki magyar, annak kötelessége az alkotmányos *nemet* feljűk kiáltani. A kormány pedig, amely olyan ritka energiát és ügyességet tud kifejteni az alkotmányos harcban, helyezze ezt a talentumát a nemzetiségekkel szembe! Az „irtó hadjárat” legalább egy ágát vezesse feljűk, mert hiszen az ellenzék a jogrend helyreállításának követelésével még nem lehet egy igazán magyar kormány szemében oly izgató célpont, mint a nemzet fundamentumait rázó nemzetiségek.

50

Az erdélyi szász politika 1905 elején

A

1905 jan. 9

Az erdélyi szász központi választmány 1905. jan. 9-i ülésének választási határozata¹

A szász központi választmány január 9-én tartott ülésén, több órás vita után a következő határozatot hozta:

A szász központi választmány ajánlja a kerületi választmányoknak, hogy támogassák oly országgyűlési képviselők megválasztását, akik a szász népi programban lefektetett alapelvek hathatós képviselőtére biztosítékot nyújtanak, és a szabadelvű országgyűlési párt keretében továbbra is fellépnek a felforgató mozgalmak által veszélyeztetett államrend fenntartása érdekében, ha olyan rendszabályok, amelyek – mint az előző országgyűlés elé kiélezett formában beterjesztett népiskolai törvényjavaslat – a szász nép létét veszélyeztetik, nem teszik lehetetlenné, hogy képviselőink a szabadelvű országgyűlési párthoz tartozzanak.

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Der sächsische Zentralausschuss* – A szász központi választmány – *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, 1905. jan. 10; 9442. sz.

B

1905 márc. 11

*Schmidt Károly erdélyi szász politikus cikke a szász országgyűlési képviselők értekezletéről és az erdélyi szász politika állásáról*¹

Ez alatt a cím alatt a *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* f. hó 7-i számában egy cikket hoz, amely alkalmas arra, hogy szász körökben a legnagyobb feltűnést keltse.

A cikk abból a feltevésből indul ki, hogy a szász képviselők értekezlete, amely az új Ház megalakulása alkalmából Budapesten zajlott le, egy képviselő javaslatát, hogy a szász képviselők eredményes eljárásának érdekében és biztosítására a kisebbség alkalmazkodjék a többség akaratához – határozatilag elutasította.

Én szívesen megengedem, hogy a *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* felháborodása jogos lenne, ha egy ilyen határozatot hoztak volna, ilyen általános fogalmazásban és ilyen értelemben. Ez azonban nem felel meg a tényeknek, s meg kell állapítani, hogy a napilap cikkíróját vagy tévesen informálták, vagy pedig tévesen értette. És mivel a dologban tagadhatatlan jelentőség rejlik, és ez kideríthetetlenül alkalmas lenne arra, hogy félreértést idézzon elő a szász képviselők és választóik között, szükségesnek tartom, hogy a nyilvánosságot erről az ügyről, amelyik tulajdonképpen nem tartozik a nyilvánosság elé, de minthogy már egyszer odahurcolták, teljesen felvilágosítsam:

A kérdéses értekezleten a 13 szász képviselő közül 12 volt jelen. A javaslatot ebben a formában ténylegesen megtette az egyik képviselő, és általánosságban a jelenlevő képviselők egyike sem ellenzte, mivel bizonyára minden egyes szász képviselőnek az a kívánsága, hogy lehetőleg minden ügyben szolidárisan járjunk el. Ennek a kívánságnak minden jelenlevő kifejezést adott. A javaslattevőnek azonban, hogy szándékát megállapítsák, feltették a kérdést, hogy a szolidaritást arra az esetre is ki óhajtja-e mondani, ha a szász képviselők pártállásának kérdéséről lenne szó? Erre a kérdésre a javaslattevő igennel válaszolt. Mivel a jelenlevők túlnyomó többségének a nézete az volt – a javaslat mellett ebben a messzemenő formában a javaslattevőn kívül csak egy képviselő nyilatkozott –, hogy e javaslat elfogadása a szász népi program 6. pontjába ütközik, amelyik szó szerint a következőképp hangzik:

„A szász választókerületek országgyűlési képviselőinek jogában áll választóikkal egyetértésben a képviselőház pártjain kívül maradni vagy egy és ugyanazon párthoz, vagy különböző pártokhoz csatlakozni, amennyiben ezek az 1867. évi államjogi kiegyezés alapján állanak.”

Kézenfekvő, hogy a javaslat elfogadása a javaslattevő értelmezése szerint alkalmas lenne arra, hogy adott esetben egy vagy több szász képviselőt konfliktusba hozzon vagy a szolidaritást kimondó határozattal, vagy pedig saját választóival, mivel csaknem négy évtized tapasztalatai szerint az egyes választókerületek igen gyakran nem voltak egy véleményen képviselőik pártállását illetően. Ettől az eltérő állásfoglalástól nemegyszer a központi választmánynak tanács formájában a kerületi választmányok számára hozott határozata sem volt képes az egyes választókerületeket eltéríteni. Mennyivel kevésbé volna képes a szász képviselők értekezlete egyszerű többséggel hozott határozattal megtenni ezt a csodát az egyes választókerületekben, amelyek különböző véleményen vannak.

Egy a javaslattevő értelmében hozott határozat tehát már eleve a végrehajthatatlanság jellegét viselte volna magán, és pedig annál inkább, mivel ennek általában csak akkor lett volna értelme, ha egyhangúlag elfogadták volna, mivel természetesen egy szolidaritási határozat azokat nem köti és nem kötheti, akik ellene szavaztak.

Ezen okokból kiindulva tekintettünk mi el a szavazástól e javaslat felett, és ezt annál inkább megtehettük, mivel az egyáltalában nem volt aktuális, és legfeljebb messzi távolban levő eshetősé-

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Die Konferenz der sächsischen Abgeordneten* – A szász képviselők értekezlete. – *Kronstädter Zeitung*, 1905. márc. 11; 58. sz.

gekre vonatkozott. A jelenlegi helyzetről teljesen egy véleményen voltunk, és pedig abban a vonatkozásban is, hogy a pártállás megváltoztatására jelenleg, azután sem, hogy a szabadelvű párt kisebbségi párttá lett, nem forog fenn a legcsekélyebb ok sem.

Budapest, 1905. március 10.

Dr. Schmidt Károly

51

A Román Nemzeti Párt 1905. évi választói programja és felhívása

A

1905 jan. 12

Az 1905. jan. 10-i nagyszebeni román nemzeti gyűlés programjai¹

A konferencia határozata:

A Szent István koronája országai választókerületeinek román küldöttei, akik a mai konferencián összegyűltek, úgy találják, hogy a rendkívül nehéz körülmények nem engedik meg, hogy a Román Nemzeti Párt programjához nyúljunk, hanem ellenkezőleg, igazolják ennek teljes egészében való érintetlen fenntartását, úgy, ahogy azt 1881-ben megalkották² és 1884-ben, 1887-ben, 1890-ben és 1892-ben fenntartották,³ lehetővé téve természetesen az időszerű politikai fejlődés, valamint a nemzeti létünk és szabadságunk teljes biztosítása s a bővítés és továbbfejlesztés értelmében szükséges módosítást.

A nemzeti programhoz híven, a politikai helyzet követelményeinek figyelembevételével a konferencia ismét kijelenti és hangsúlyozza a következőket:

1. Rendíthetetlenül követeljük a román nép államalkotó politikai egyéniségének elismerését, etnikai és alkotmányos fejlődésének közjogi intézmények általi biztosítását, a Szent István koronája országai állama integritásának érintetlen fenntartása mellett. Ugyanakkor kívánjuk e követelések megvalósítását a többi nép számára is, amelyek együtt alkotják a magyar államot.

2. A haza jól felfogott érdekében kitartunk a közös hadsereg egysége csorbítatlan fenntartása mellett annak vezetésében, igazgatásában és vezényleti nyelvében egyaránt. Másrészt pedig kérjük minden ezred nyelvének tiszteletben tartását és intenzívebb használatát. Követeljük a szolgálati idő háromról két évre való leszállítását és a hadseregen belüli magyarosítási törekvések beszüntetését.

3. Nemcsak újból követeljük a nemzeti programnak megfelelően az egyenjogúsítási törvény⁴ teljes érvénybe léptetését és tiszteletben tartását, hanem követeljük mindazon utólag hozott törvények revízióját és egyeztetését, melyeknek rendelkezései ezen alaptörvény elveibe ütköznek.

¹ Az 1905. évi nagyszebeni román választói konferencia programja (elfogadott határozati javaslata) a Román Nemzeti Párt, az egykorú román burzsoá nemzetiségi mozgalom hivatalos állásfoglalásának tekinthető. A program szövegezői változatlanul fenntartják az 1881. évi nagyszebeni program elvi tételét, s ezeket egy lényeges eltérés: a teljes aktivitás bejelentése kivételével, csak az időközben lezajlott közel negyedszázad politikai fejlődéséből következő, elkerülhetetlen kisebb módosításokkal kapcsolták össze. Az 1905. évi nagyszebeni román program ugyanakkor éles ellentétben áll az egykorú magyarországi és erdélyi román nemzetiségi munkásmozgalom célkitűzéseivel. – A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Conferența națională în Sibiu* – A nagyszebeni nemzeti konferencia [fejlesztésben,] *Păcățian*, T. V.: Cartea de Aur VIII. köt. Sibiu 1915, 169–172. l.

² Szövegét l. „A román választók képviselőinek Nagyszebenben 1881. évi május hó 12–14 között tartott egyetemes értekezletének programja” – *Iratok*, I. 645–648. l.

³ L. *Iratok* I. 684., 730. ill. 789–790. l. (Utóbbi helyesen: 1890. évi szebeni román program. Az 1892. évi állásfoglalást az ekkor szerkesztett *Memorandum* tükrözi. l. uo. 824–848. l.)

Következésképpen követeljük, hogy a közigazgatás, az igazságszolgáltatás és az oktatásügy területén a haza népei nyelvének használata törvény által biztosíttassék oly mértékben és módon, hogy a haza minden népét saját nyelvén részesítsék igazságszolgáltatásban, közigazgatásban és oktatásban. Ezért a köztisztviselőket minden vidéken az ott lakó nép fiaiból válasszák vagy nevezzék ki, ha pedig ilyenek nem állnának rendelkezésre, a köztisztviselők mindenestre szóban és írásban ismerjék azon népek nyelvét, melyek körében szolgálatot teljesítenek.

4. Önkormányzatot követelünk minden felekezet számára, és kérjük, hogy minden felekezet részére, a hívek számarányának megfelelően bocsássák rendelkezésre az illető egyház igazgatásához hiányzó, a lelkészek javadalmazásához és az egyházi iskolák fenntartásához szükséges anyagi eszközöket. Olyformán, hogy az elemi oktatás az egész országban teljesen ingyenes legyen. Követeljük az egyházi esküvő kötelezővé tételét és a felekezeten kívüliségi törvény⁵ eltörlését. Követeljük, hogy azokban az állami vagy községi elemi iskolákban, ahol a lakosság többsége román, a tanítási nyelv román legyen. A felekezeti iskolákra vonatkozólag a konferencia ünnepélyesen a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az elemi oktatás revíziójára vonatkozó törvényjavaslata⁶ ellen és az ebben a javaslatban kifejezésre jutó törekvések ellen nyilatkozik.

5. Követeljük a községek és közigazgatási körzetek teljes önkormányzatát és kikerekítését, különös tekintettel az országot lakó népek nyelvhatáraitra. Követeljük a közigazgatási tisztviselőknél a népből való választását, a kinevezési jog kizárásával és a virilizmus intézményének eltörlését.

6. Választási törvényt követelünk általános választójoggal, a választókerületek kikerekítésével, a választók egyenlő számával s a jegyzői székhelyeken mozgó bizottság előtt történő, titkos választással, a nemzetiségeknek az országgyűlésen való arányos képviselével.

Követeljük, hogy a gyülekezési és az egyesülési jogot törvény által és minden megszorítás nélkül biztosítsák, követeljük a teljes sajtószabadság minden politikai korlátozás nélküli biztosítását.

7. Kérjük az adórendszer radikális átalakítását, a földadó csökkentését, mindenekelőtt pedig a progresszív adó bevezetését, a létminimum adómentességét és a nélkülözhetetlen élelmiszeri cikkek fogyasztási adójának eltörlését.

8. Követeljük a hitbizományok megszüntetését, a földművelők megfelelő mértékű birtokhoz juttatását az állami birtokok kedvező körülmények melletti eladása révén. Kérjük a tulajdon-minimum elidegeníthetlenségét és oszthatatlanságát, és követeljük, hogy a románok által lakott területeken a telepítéseket csakis a román lakosság végezze. Az állami erdőkben történő legeltetés alacsony díjszabás mellett közvetlenül a népnek adassék bérbe, míg az erdőtörvényt a nép helyzetének megkönnyítése érdekében változtassák meg. A munkások érdekeit – munkájuknak megfelelően – méltányosan védelmezzék, s tegyék lehetetlenné a vállalkozók részéről történő kizsákmányolásukat. Államilag intézményesítve vezessék be a munkások betegségi és öregségi kötelező biztosítását, melyhez az állam és a munkást alkalmazó vállalkozók is járuljanak hozzá. Nem kevésbé követeljük a közegészségügy követelményei kielégítését, a szegények orvossal és gyógyszerrel való ellátását.

A nemzeti programba foglalt követeléseknek, a nemzeti konferenciák határozatainak és a fentiekben foglaltaknak kiharcolásáért a román nép fel fog használni minden alkotmányos eszközt, és igyekezni fog minden útjába állított akadályt eltávolítani.

Kiváltképp a román nemzetnek az országgyűlés életében való részvétele vagy részt nem vétele kérdésében a konferencia kötelességének érzi kijelenteni, hogy ameddig nem érvénytelenítik a jelenlegi választási törvényeket, amelyek mesterségesen úgy vannak megszerkesztve, hogy a nem magyar nemzetiségek az ország ügyei intézéséből ténylegesen ki vannak zárva – Szent István koronája orszá-

⁴ 1868. XLIV. tc. a nemzetiségi egyenjogúságról. Szövegét l. *Iratok I.* 162–8. l.

⁵ É. az egyházpolitikai törvényekről.

⁶ Értsd: az 1904. évi Berzeviczy-féle népiskolai törvényjavaslat. Szövegét l. 37./J. sz. irat. (Törvényjavaslat a népiskolai közoktatásról szóló 1868. XXXVIII. tc. és a népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. tc. módosítása tárgyában, indoklással.)

gainak román népe jogfosztott e törvények következtében, s nem is képviselheti magát az ország második nemzetiségét megillető súllyal az országgyűlésen. A választásokon való hivatalos visszaélések, a választási jegyzékek összeállításánál történő igazságtalanságok, a közigazgatási hivatalokon keresztül történő kényszerítés és erőszakos befolyásolás, még a választási törvény által is megengedett lefizetés, itatás-etetés, fenyegetés és bosszúállás azokkal szemben, akiknek van bátorságuk a szembeszállásra – lehetetlenné teszik a választók akaratának szabad megnyilvánulását, és az állampolgárok közvéleménye meghamisítódik. Éppen ezért az országgyűléssel szemben teljes mértékben bizalmatlanok vagyunk, és ameddig a dolgok jelen állása tart, ettől az országgyűléstől semmi jót nem várunk. Alig hisszük, hogy a nemzeti képviselők⁷ hangja, akiket sikerülne a budapesti országgyűlésbe küldünk, meghallgatást nyerne és javunkra változtathatná a mostoha politikai helyzetet, amelyben a hazai román nép él.

Mindezek tekintetbevételével, megállapítva, hogy a passzivitást kimondó 1881-iki nagyszebeni román nemzeti konferencia határozata a román nép politikai vezetőire bízta feladatul, „hogy ez a passzív rezisztencia komoly és reális legyen” – többé nem hajtható végre megfelelő módon;

figyelembe véve, hogy a jól mérlegelt jelenlegi helyzetben a reális passzivitás végrehajtása leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik, további fenntartása viszont, hogy őrizzük a passzivitást, amikor a román választók igen jelentős része ezt nem akarja⁸, hiábavaló önámítássá válna;

továbbá figyelembe véve, hogy a politikai szokások elerkölcstelenedése, amely népünket fenyegeti az idegen pártok harci módozatai révén, csak nemzeti pártunk aktivitásba lépésével küszöbölhető ki és akadályozható meg;

továbbá figyelembe véve, hogy ez a legmegfelelőbb út a nép politikai neveléséhez, közömbösítve azt az idegenek megtévesztő akcióival szemben;

figyelembe véve, hogy csak így lehet megcáfolni reális módon az egész világ előtt a jelenlegi kormányzat által fenntartott hamis híresztelést, hogy a román nép nem értene egyet vezetőinek céljaival, hanem nagy többsége jóváhagyja az ellene elkövetett igazságtalanságokat;

és végül figyelembe véve, hogy csak így hárítható el az az akadály, melyet törvénytelenül és erőszakosan állítottak nemzeti pártunk alapos szervezésének és e párt szabad működésének útjába:

a Szent István koronája országai választókerületeinek román küldött-konferenciája ezennel kinyilatkoztatja a román választók országgyűlési aktivitásba lépését minden választókerület számára.

B

1905 jan. 12

A Román Nemzeti Párt végrehajtó bizottságának felhívása a román választókhöz¹

Átérezvén az Önök azon óhajának jelentőségét, hogy a törvények és az alkotmány értelmében önmaguk irányítsák sorsukat, maguk választván férfiakat, akik az országgyűlésen hangot adjanak az Önök akaratának;

átérezvén, hogy óhajuk ereje az Önök életerejéből, a román nép életerejéből fakad: a román kül-

⁷ Értsd: nemzetiségi képviselők.

⁸ A román politikai *aktivitás* a századforduló körüli években lép előtérbe a magyarországi és erdélyi román politikában. Jelentős szerepet játszott ebben több aktivista román sajtóorgánum, mint az aradi *Tribuna Poporului* (1896-tól) és a szászvárosi *Libertatea* (1901-től) indulása, s főképp a mindvégig merev passzivistá nagyszebeni *Tribuna* 1903. ápr. 29-én kaucióhiány következtében beállott megszűnése. Az aktivitás bejelentésének legfőbb oka azonban a nemzetiségi választók döntő többségének határozott állásfoglalása volt, mint ezt az 1905. évi nagyszebeni program is megállapítja. Ezzel szemben csupán a *Gazeta Transilvaniei* körül csoportosult Brassó vármegyei románok egy része, a lugosi *Drapelul* bánati passzivistái és a kolozsvári *Răvășul* köré tömörült kolozsvári és megyei románok maradtak továbbra is passzivitásban.

¹ A közlemény eredeti címe és lelhelye: *Apelul comitetului* – A komité felhívása. – Közli: Păcățian, T. V. *Cartea de Aur*, VIII. köt. 172–174. l., illetve: *Cătră alegătorii români* – A román választókhöz. *Telegraful Român* 1905 jan. 14; 1. sz. l.

döttek jan. 10-i nagyszebeni konferenciája meghallgatta az Önök óhaját, és kinyilatkoztatta, hogy a román választók aktívan vegyenek részt az egész országban tartandó, jan 26-án kezdődő országgyűlési választásokon. Önök ismerik azokat az okokat, melyek miatt az előző időben a román választói gyűlések az országgyűlési választások tekintetében más tanácsot nyújtottak Önöknek, az ezen választásoktól való tartózkodás tanácsát.

Önök jól felmérhetik az ellenünk indított üldözéseket és múltbeli erőnk mértékét. De az idő múlik, és a világ arculata megváltozik. És ha gyengék is voltunk, megerősödünk. Ha hitevesztettek voltunk, erőnk tudata visszaadta önbizalmunkat. Ha szétszórtak voltunk, népünk közjavanak óhaja újra egybegyűjtött bennünket.

Nehézségeinken magunknak kell könnyítenünk. Fájdalmainkat nekünk kell gyógyítanunk, s a mi feladatunk, hogy bajainktól megszabaduljunk.

Az ország törvényei lehetővé teszik számunkra, hogy szívünk vágya szerint válasszuk meg országgyűlési képviselőinket, és ugyancsak az ország törvényei feljogosítják ezeket a képviselőket, hogy az országgyűlésen fájdalmainknak, óhajainknak és panaszainknak hangot adjunk.

Zörgessetek, és megnyitattik néktek!

Hogy jogokat nyerjünk, használnunk kell és tudnunk kell élni azokkal, amelyekkel rendelkezünk. Amilyen lesz az Önök magatartása a választásokon, olyan mértékben lesznek képviselőik, és amilyenek lesznek a képviselők, úgy fogják megalkotni a törvényeket, és olyanok lesznek a könnyítések.

Most, amidőn a nemzet sorsa az Önök kezében van letéve, jól vessenek számot azzal, hogy meglévén az a lehetőség, legyen meg az erejük is a nemzet sorsát jó irányba lendíteni.

Az erő az Önök kezében van, a remény mindenki szívében, a beteljesülés istennél. Az erő ismeretében és a remény erejében, a tanács, amelyet Önöknek nyújtunk, a következő:

1. Minden választókerületben haladéktalanul alakítsanak választási végrehajtó bizottságokat.

2. Egyedül arra szavazzanak, akiről biztosan tudják, hogy meg fogja érteni érdekeiket, akarja és tudja orvosolni a bajokat. És ki értené meg ezt jobban, mint testvéred, és ki akarná inkább javadat, mint a vér a te véredből?

3. Jól mérlegelve a nemzet szükségleteit általában, szükségesnek tartjuk, hogy ezúttal a következő körzetekbe javasoljunk Önöknek jelöltekül olyan férfiakat, akiknek múltja és jelene biztosíték a nép számára.²

4. A többi kerületet az Önök jó megfontolására bízunk, jelöljenek természetesen olyan férfiakat, akiknek képességéről és jóhiszeműségéről meg vannak győződve, s ezt haladéktalanul hozzák az állandó választási bizottság tudomására.

5. Minden választói ügyben a választási végrehajtó bizottsághoz forduljanak, dr. Vlád Aurél, Szászváros címén.

6. Az olyan kerületekben, ahol kisebbségben vannak, de az Önök érdeke egybeesik az ott élő nemzetiségek érdekével, ajánljuk, hogy adják szavazatukat a nemzetiségi jelöltre, akit Önökkel egyetértésben az illető kerületek vezetői javasolnak.

7. Ajánljuk, hogy azokban a körzetekben is, ahol kisebbségben vannak, a zászló becsületéért állítsanak nemzeti³ jelöltet, és fejezzék ki ez irányú óhajukat!

És most isten nevében előre a szent küzdelembe, melyre az ország és nemzet java szólít.

A választási végrehajtó bizottság 1905. január 11-i Nagyszebenben tartott üléséből.⁴

² Következik a jelöltek névsora. (*T. V. Păcățian jegyzete*)

³ Értsd: nemzetiségi, román.

⁴ Következnek az aláírások. (*T. V. Păcățian jegyzete*)

*Cikkek a szlovák és a német munkásmozgalomnak a Magyarországi Szociáldemokrata Párttal és sajtójával fennálló kapcsolatáról a szlovák, illetve a hazai német munkássajtóban*¹

A

1905 márc. 1

*A Slovenske Robotnicke Noviny közleménye: „Napilap a Népszava”*²

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt magyar központi lapja a *Népszava*, mely lap mintegy hét évvel ezelőtt hetenként jelent meg, és ez időtől mindmáig hetenként háromszor, f. évi április 1-től napilappá alakul át.

Mit jelent egy ingadozást és megalázkodást nem ismerő lap számára a napi megjelenés, ezt legjobban a polgári napi, hetenként háromszor megjelenő vagy a hetilapok tulajdonosai, kiadói és újságírói tudják majd megállapítani, mely lapok, ha nem kapnának nagy szubvenciókat a kormánytól, a pénzintézetektől vagy különböző klikkektől, nagy részük alig tudna létezni. Nem így van ez a munkáslapnál! Itt a kölcsönös hallgatásért nem osztogatnak szubvenciókat, de nem is fogadnának el ilyeneket. És mivel a munkáslapok nem hallgatnak és nem is hallgathatnak, minthogy nem egy-két ember tulajdonai, hanem a dolgozó népen ejtett minden sérelmet, jogtalanságot, kizsákmányolást, csalárságot és csalást mindenre való tekintet nélkül férfiasan és bátran a nyilvánosság elé visznek, ezért számtalan sajtóperrel, s az ezekből származó nagy pénz- és börtönbüntetéssel üldözik őket. Ez az a szubvenció, amelyben a munkáslapoknak részük van. És ennek ellenére a munkássajtó erősödik.

Mit jelent ez? Minek a mértéke ez? Ez a dolgozó osztály öntudatosságát és felvilágosultságát, a szervezet és a szociáldemokrata párt erejét jelenti.

A *Népszavánál* a párt múlt évi kongresszusának határozata alapján bekövetkezett változást a fáradhatatlan agitáció, az ország magyarlakta területein folytatott gyűjtés tette lehetővé. Nos, ezek között az előfizetők között nem egy szlovák, szerb vagy román is lesz, mint ahogy az eddig is így volt. Mi nem irigyeljük ezt a mi magyar központi orgánumunktól. Aki tud olvasni, érti is azt, amit olvas; nem bánjuk, ha akár francia lapot is olvas és előfizet. Csak arra ne kényszerítsék erővel, aki ezt a nyelvet és írást nem érti, mert ezt az elmúlt esztendőben sok szlovák munkással megtették Pesten. Most azonban remélni akarjuk, hogy magyar elvtársaink nem folyamodnak ilyen taktikához, mivel már szlovák munkáslap is létezik. Ebben az értelemben és reményben üdvözljük mi, szlovák munkások, magyar harcostársaink haladását, és szilárdan eltökéljük, hogy jó tetteiket követni fogjuk, azaz előre fogunk haladni.

¹ A magyar és a nemzetiségi szervezett munkásmozgalom első éles válsága az ún. szociáldemokrata párt szervezeti szabályzat kérdésében robbant ki – röviddel az 1904. évi budapesti szociáldemokrata kongresszus után. Ez a válság kisebb-nagyobb szünetekkel és kitérőkkel egészen az 1906. áprilisi pozsonyi II. szlovák rendkívüli szociáldemokrata kongresszusig (I. ott) tartott. Fordulópontja az 1905. jún. 11–12-i pozsonyi I. szlovák szociáldemokrata kongresszus volt (I. ott), melyen az egykorú szlovák munkásmozgalom vezetői, E. Lehocký és társai, kimondták az önálló Szlovák Szociáldemokrata Párt megalakulását, amit később (az említett II. rendkívüli kongresszus alkalmával) visszavontak. Ettől kezdve 1918 őszéig csupán végrehajtó bizottság intézi a szlovák szociáldemokrata mozgalom ügyeit. Annak ellenére, hogy az 1905. évi szociáldemokrata párt-program (*Népszava*, 1905. jan. 7. sz. 2. l.) 4. pontjában kimondotta „az országban élő valamennyi nemzet egyenjogúsítását”, a gyakorlatban a szociáldemokrata pártvezetőség a hivatalos (kormányzati) nemzetiségi politikához igazodott, ami a magyarországi munkásmozgalom korai, belső megosztására vezetett. Az egykorú helyzetet egyébként híven tükrözi a szlovák és a magyar szociáldemokraták közötti viszonyról szóló közlemény is (*Slovo o nás. Pomer medzi slovenskými a maďarskými socialdemokratami v Uhorsku* – Egy szó rólunk. A magyarországi szlovák és magyar szociáldemokraták közötti viszony. *Slov. Rob. Noviny*, 1906. jan. 1; 1. sz.)

² A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Népszava-dennik* – Napilap a Népszava, *Slov. Rob. Noviny*, 1905. márc. 1; 3. sz.

B

1905 ápr. 1

A szlovák munkássajtó bírálata a Magyarországi Szociáldemokrata Párt XII. kongresszusa alkalmából¹

Mielőtt a dolog lényegére térnénk, feleletet és magyarázatot kívánunk adni arra a kérdésre: mi is az a kongresszus?

A kongresszus egy vagy több ország avagy ez egész világ küldötteinek összejövele a gazdasági, politikai kulturális, nemzeti, tudományos vagy egyházi ügyek közös megbeszélése céljából.

Ilyenféle különböző összejöveleket manapság igen sokat tartanak.

A megtartott gyűlések legnagyobb része a munkásságra, illetőleg a szociáldemokrata pártra jutott. Mindenütt, minden államban, ahol osztályöntudatos munkásság él, szakmai és általános szakszervezeti kongresszusokat szoktak tartani, melyeken a munkásság gazdasági helyzetéről tanácskozik, és kijelöli azt az irányt és azokat az utakat, amelyekben harcának haladnia kell. Mivel azonban a munkásosztály sorsának javulása és az általános emberi jólét úgyszólván elsősorban a törvényhozástól függ, ezért tehát a munkásság politikailag is szervezkedik, politikai pártokat alakít, amelyek azután minden országban évente és nemzetiségenként szokták megtartani saját kongresszusaikat.

Íme, ebben a szakadatlan agitációban és munkában, valamint az egészséges, életképes programban van titka a szociáldemokrata párt terjedésének.

Ezeknek az összejöveleknél nemcsak kifelé, de a párt belső élete szempontjából is jó eredményei vannak. A szociáldemokrata párt kongresszusa a párt legfelsőbb fóruma. Itt alkotják meg a programokat, határozzák meg a taktikát, megtárgyalják a különböző természetű időszakos eseményeket, és meghozzák azokat a határozatokat, amelyek azután a párt hívei számára törvényerővel bírnak, mindaddig, míg a következő kongresszuson meg nem változtatják azokat. Elég gyakran előfordul az is, hogy valamely kongresszus a bíróság szerepét tölti be a kiválóbb, a nyilvánosság előtt szerepet játszó elvtársak fölött, akik vagy a programtól és a párt alapszabályaitól eltértek, vagy valamilyen más méltatlan dologba keveredtek. Itt az ilyen személyeket kertelés nélkül és nyilvánosan elítélik és kirekesztik a pártból. Számos ellenségünk ugyan örül az ilyen ügyeknek és azt mondogatja: nézzétek csak a szocialistákat, hogyan marakodnak egymás között, hogy teregetik ki a maguk szennyesét, és milyen terrorral dolgoznak, mint zárják ki azokat a férfiakat, akik nincsenek inyükre és így tovább. Mi azonban azt mondjuk, hogy ez így van rendjén. A szociáldemokraták se nem ördögök, se nem angyalok, hanem szintén csak emberek, s mint ilyeneket, egyiküket-másikukat hatalmába kerítheti az emberi gyarlóság, az egyéni érdek, vagy megváltozik nézetük és gondolkozásuk, és ez vonja maga után a már említett ítéleteket.

A kongresszusok jelentőségének általános, rövid magyarázata után vizsgáljuk meg a dolgot közelebbről.

Fentebb említettük, hogy a szociáldemokrata munkáspárt minden országban rendszeresen megtartja kongresszusát. Azokban az országokban, ahol több nemzet él együtt, nemzetiségek szerinti kongresszusokat szoktak tartani és minden nagyobb, haladottabb nemzetiségnek saját pártja is van. Erről a legjobb képet az osztrák birodalom nyújtja. Itt van német, cseh és lengyel párt, és ezek mindegyike külön tartja kongresszusait, választja vezetését, önállóan dolgozik és igazgatja magát. Emellett vannak még közös, azaz országos ügyeik is, amelyeket csak közösen lehet irányítani és intézni. És íme, itt látjuk az osztrák szociáldemokrata párt közös kongresszusát, a közös vezetőséget, az úgynevezett „általános végrehajtó bizottságot”.

¹ A közlemény eredeti címe és leközlőhelye: *Z priležitosti XII. sjazdu socialnodemokratskeje strany Uhorska* – A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XII. kongresszusa alkalmából. *Slov. Rob. Noviny*, 1905. ápr. 1; 4. sz.

És hogyan áll ez az ügy a mi hazánkban, a mi pártunkkal?

Magyarország szintén nemzetiségi állam – noha a magyarok szeretnének belőle erőnek erejével egységes magyar államot csinálni –, és munkáspárt mégiscsak egy van, tudniillik a magyar.

Ennek oka elsősorban a más nemzetiségű munkásság elhanyagolt állapota és maradisága, másrészt pedig a magyar elvtársak, illetőleg a párt vezetőségének egyoldalú, sovíniszta magatartása. És itt főképp azt akarjuk megmondani, hogy ahogyan a polgári „honfiak” („hazafičár”-ok) kezelik az állami ügyeket, éppúgy viselkednek a mi „elvtársaink” is (elvtárši) a Magyarországi Szociáldemokrata Párt ügyeiben.

Mit és hogyan hoz a jövő, nem tudjuk, de hogy ez a régiben nem maradhat, ezt már elég világosan bebizonyította a múlt évi kongresszus, amelyen öt nemzetiség 665 képviselője gyűlt össze, és valóságos bábeli zűrzavar keletkezett. Ezt látva a párt vezetősége, azt a célt tűzte maga elé, hogy a jövőben így nem szabad és nem is lehet megrendezni a kongresszust, és meg kell változtatni a „szervezeti szabályzatot”. És *Garami* elvtárs, a *Népszava* főszerkesztője vitát indított a lapban, közölt is három cikket, amelyekben fejtegette a kongresszus összetételét, javaslatokat tett, és kérte, hogy a tárgyhoz minél többen szóljanak hozzá. Ez meg is történt. Sokat olvastunk erről a *Népszavában*, csupán az volt kevés, ami a mi felfogásunknak is megfelelt volna, és a szociáldemokrata párton belül hozzásegített volna a nemzetiségi kérdés megoldásához.

Azóta eltelt már egy kis idő, és most újból kongresszus előtt vagyunk, melyet a húsvéti ünnepekre, a régi szervezeti szabályzat alapján hívtak össze Budapesten. Ennek ellenére már előre tudjuk, hogy az idej kongresszus sokban különbözik majd a tavalyitól. Tudniillik talán csak feleannyi küldött lesz jelen a tavalyival szemben, és ezek között is csak igen kevés nemzetiségi. A korlátozás onnan ered, hogy a kongresszuson csak a működő szervezetek képviseltethetik magukat, amit a régi szervezeti szabályzat 17. §-a is előír. Mivel azonban nemzetiségi szervezetek nincsenek, ergo – az idej kongresszus kizárólag magyar lesz.

Ami ezt a korlátozást illeti, általában helyesnek ismerjük el, ugyanis csak annak lehet joga, aki kötelességeket is teljesít. Egyetértünk továbbá azzal is, hogy a párt vezetősége gondosan ügyel arra, hogy az idej kongresszus ne váljék újból Bábel tornyává, de egyidejűleg kijelentjük, hogy ezzel a mi Magyarországon végzendő nagy feladatunkon nem segítenek, és hogy bennünket egyedül a magyar munkásság mozgalma nem vált meg.

A magyarországi szociáldemokráciára még nagy feladatok várnak. Ha ezeket meg akarja oldani, minden tájat el kell árasztania, hogy behatolhasson valamennyi magyarországi nemzetiség rétegeinek tudatába. Ennek eléréséhez azonban az eddigitől eltérő, más taktikára van szükség.

És ezért figyelmeztetjük magyar elvtársainkat és a párt vezetőit, hogy ha a kongresszuson a szervezeti szabályzat megváltoztatásáról tanácskoznak, legyenek tekintettel a nemzetiségekre is, ismerjék el önkormányzati jogaikat, és adjanak lehetőséget arra, hogy valamennyi magyarországi nemzetiség közös ügyeit is rendezhessük.

És akár így, akár úgy lesz, mi, szlovák munkások, a lehetőség szerint folytatjuk megkezdett önálló munkánkat. És itt előre figyelmeztetjük az elvtársakat és a velünk rokonszenvező barátainkat, mint-hogy szervezetünk még nagyon kevés van, hogy gondolkozzanak egy mielőbbi országos szlovák értekezlet felől, és készüljenek fel erre, amelyen a Magyarországi Szociáldemokrata Párt szlovák szervezetének alapkövét kell leraknunk.

C

1905 máj. 11

*A Volksstimme a nemzetiségi kérdésről*¹

A nagy választási győzelemmel zsákutcába került a magyar sovinizmus. Elérkezett a tettek ideje, de kiderült, hogy számolni kell a nemzetiségekkel is. A helyzet bonyolult. A győzelem után hazafiak vagy tovább folytatják eddigi, a nemzetiségek elnyomására irányuló politikájukat, de akkor szemben állnak velük az összes nemzetiségek, és elrontják a győzelem örömét, vagy szabad folyást engednek a nacionalista törekvéseknek, akkor pedig a sovinizta frázisok csalásnak és szemfényvesztésnek bizonyulnak. Az uralkodó politikai felfogás sohasem fogja megtalálni az ebből a zsákutcából kivezető utat. A nemzetiségek máris jelentkeznek. Először a horvátok, utánuk a többiek. Ausztriában egyre fokozódik a gyűlölet a magyarokkal szemben. Most a régi recept szerint a hatalom örökösei nyugalomra intik a nemzetiségeket, és a legbarátságosabb arccal mindent és még egyebet is megígérnek nekik. De a nemzetiségek nem engedik magukat félrevezetni.

Mi nem ismerünk nemzetiségi kérdést, hanem csak a kizsákmányolókat és kizsákmányoltakat kérdezzük. A jövő harca ezek között fog lezajlani. A jelenlegi apró csatározások az uralkodó osztályok érdekében játszódnak le.

A mai társadalom keretében nem lehet megoldani a nemzetiségi kérdést.

53

Hodža Milán és a függetlenségi sajtó

A

1905 márc. 18

*Hodža Milán szlovák nemzetiségi képviselő cikke az Egyetértésben a függetlenségi párt politikai hivatásáról*¹

A nagy küzdelemnek első felvonása lezajlott; a választások óta – melyekről mindenki joggal feltehető, hogy a kritikus helyzetet tisztázni fogják – már másfél hónap múlt el, és még mindig útvészben vagyunk. Azon tapasztalatok, melyeket a választások óta sajnos szereznünk kellett, kell, hogy elmélkedésre serkentsenek a nemzet küzdelmének kiszámíthatatlan esélyei felől. Nem

¹ A közlemény eredeti címe és leőhelye: *Die Nationalitäten – A nemzetiségek. Volksstimme, 1905. máj. 11; 72. sz. (Vö. a Népszava 1905. máj. 6-i A nemzetiségek c. cikkével. – Közli: MMTVD III. 308. l.)* – Az egykori német nemzetiségi munkássajtó keveset foglalkozik a nemzetiségi kérdéssel, amelynek – mint az idézett közlemény is mutatja – még a létezését is kétségbe vonja. Érdeklődését inkább a munkásmozgalom nemzetközi összefüggései és a bérmozgalmak kötik le. (Vö. *Die russische Revolution und die ungarischen Arbeiter. Volksstimme, 1905. nov. 9. 228. sz.*) Az egykori fővárosi német munkásgyűlés határozata üdvözli az 1905. évi orosz forradalom résztvevőit, elítéli a koalíciót és „a szociáldemokrata pártnak a népjogért jelenleg vívott harcban alkalmazott taktikáját teljes egészében jóváhagyja, és mindenkor készen áll arra, hogy a pártot ebben a harcban minden eszközzel a legerélyesebben támogassa”. (L. *A Volksstimme közli az 1905. november 5-én tartott magyarországi [budapesti] német munkásgyűlés határozatát. Die russische Revolution und die ungarischen Arbeiter. Volksstimme, 1905. nov. 9.; 228. sz. – MMTVD III. 377. l. és a temesvári Volkswille 1906. máj. 23-i beszámolóját az itteni általános sztrájkról. (Közli: MMTVD III. 424–7. l.)*

¹ A cikk címe és leőhelye: *A vetélytársak, Egyetértés, 1905. márc. 18.; 77. sz.* – A lap a következő megjegyzés kíséretében közölte Hodža cikkét: „A cikk szerzője tót nemzetiségi programmal megválasztott képviselő. Bár nagy szimpátiával ír a függetlenségi politikáról, mégis szükségesnek tartunk megjegyezni amnyit

hiszem ugyan, hogy a magyar nemzet ebből a harcból, melyet az ellenfél megrögzött atavisztikus rendszerével meg kell vívnia, legyőzve és megalázva kerüljön ki: ám véleményünk szerint számítanunk kell minden eshetőséggel, tehát azzal az eshetőséggel is, hogy látatlanban settenkedő aspirációk véget vetnek a küzdelemnek, mielőtt a sors e perben államiságunk javára döntene.

Az így alakuló helyzet felett elgondolkodva, felmerül előttem egy kérdés, megfejtést követelve: Eldöntetlen küzdelem után – politikusok nyelvén szólva: átmeneti berendezkedés esetén – miképpen alakul majd hazánk viszonya a bécsi birodalmi tanácsban képviselt országok egészéhez?

A felvetett kérdésre nem az absztrakt államjogi, sokszor szofisztikus bölcsesség sarktétéleiben keresem a feleletet, mert ott a nemzet reális életének megfelelő megoldást alig találnék. Másutt keresem. Tudom, hogy az államok és nemzetek életében van egy más tényező, melyet az absztrakt politikai tudományban kodifikálva nem találok, de amely tényező a nemzetek sorsának intézésében borzasztóan hatalmas alapvető.

Úgy látom tudniillik, hogy akármilyen szoros vagy laza, akármilyen természetes vagy mesterkéltn legyen a közeljövőben Ausztriával való kapcsolatunk, a két állam minden esetben *vetélytárs* gyanánt fog egymással szembekerülni. Vetélytársi viszonyba jutunk Ausztriával a politikai súlypont dolgában, vetélytársak leszünk a mezőgazdasági és ipari termelés produktumainak elhelyezése, értékesítése dolgában; vetélytársak leszünk a dinasztia befolyásolása dolgában, végre vetélytársak leszünk az állami élet bármely irányú kifejlesztésében, azon antagonizmus folytán, mely köztünk természetesen fennáll. De még abban az esetben is – sőt abban talán még inkább –, ha egy bravúros kardvágás oldaná meg jelenlegi krízisünk csomóját – tehát az úgynevezett végleges megoldás esetén is –, vetélytársak leszünk. Vetélytársak, akikről az állambölcsek írásaiban mondván van, hogy az erősebb legyőzi a gyengébbet.

Szemmel tartva tehát az állami életnek azt a rejtett, nagyon mélyen fekvő tényezőjét, szinte aggódva kérdelem, hogy a mi államunk lesz-e annyira erős, hogy kibírjon minden rázkódtatást, induljon ki az akár kívülről, akár belülről; van-e a nemzet testében felhalmozva annyi energia, amely képes lesz hazánk függetlenségét úgy politikai, mint gazdasági téren biztosítani, ha majd – különösen a gazdasági téren – a mainál válságosabb idők következnek be.

Független csak az az állam lehet, melynek polgárai függetlenek. Szabad csak az a nemzet lehet, melynek minden tagja szabad, valamint az államnak anyagi erőteljességét is csak az egyedeknek, mint az államot alkotó elemeknek anyagi ereje eredményezheti. A nemzet szuverenitását pedig csak akkor látom igazán nemzetinek és igazán szuverenitásnak, ha *mindenki*, aki e nemzet kötelékébe tartozik, *joggal* nevezheti magát a nemzet tagjának. Egy bölcs állampolitikának kötelessége ezt a szuverenitást a legszélesebb, tehát az *egész* rendelkezésre álló alapra fektetni.

Emlékeztek-e negyvennyolcra? Emlékeztek-e a negyvennyolcadiki törvényhozás szellemére? És a magyar függetlenségi párt, melynek tradíciója oly fényes, hogy – és ezt el kell ismernie politikai barátaink s ellenfeleink egyaránt – nálánál dicsőbb történelmi hivatása a modern államok politikai pártjai egyikének sincs, beléoltotta-e a negyvennyolcas kor *szellemét* a magyar nemzet lelkébe? A feltétlen politikai egyenjogúság eszméje vérévé vált-e a föld népének? Ha igen, úgy ez a párt mint a magyarságnak exekutív-organuma, most az előtt a feladat előtt áll, *hogy Magyarország állami létét a megalkuvást nem ismerő demokrácia alapjaira fektesse át.*

---

hogy a függetlenségi párt összes programpontjának mintegy levegőjét alkotja, hogy „minden polgár, ki a nemzet kötelékébe tartozik, joggal nevezhesse magát a nemzet tagjának. (Szerk.)” – A függetlenségi sajtó ugyanakkor folytatta korábbi publicisztikai támadásait a szlovák nép körében észlelt állítólagos „pánszláv agitáció” tárgyában (vö. E. 1905. márc. 5-i, 64. számának vezércikkével), ami fokozott erővel váltotta ki a Szlovák Nemzeti Párt és napilapja, a túrócszentmártoni *Národné Noviny* tiltakozását (l. B irat) Hodža cikkével szemben. – Hodža rövid lélegzetű „függetlenségi akció”-ját a fiumei rezolúcióig (l. ott) elmenő nemzetiségi közeledés mérlegén kell közelebbi vizsgálat tárgyává tennünk; azzal a lényeges különbséggel viszont, hogy Hodža – az előzőnél jóval jelentősebb – kezdeményezését korántsem fogadták olyan elismeréssel, mint a horvát, majd szerb – horvát 1905 végi kezdeményezéseket. A függetlenségi párt tartózkodására jellemző, hogy Hodža 1905. aug. 27-i, a pozsonyi szlovák nemzeti párti népgyűlésen elhangzott felszólalását részletesen bár, de minden kommentár nélkül közli. (*A tót nemzetiségi párt gyűlése. – Egyetértés* 1905. aug. 28; 237. sz.)

Ha jelenlegi krízisünk meghozza az ország vágyakozásának eme kielégítését, akkor legyőzhetetlen fegyvert ad ez ország népének kezébe, és megbízható panaceát nyújt hazánknak a bizonytalan jövő minden esélyével szemben. Politikai jogot és szabadságot az ország egész népének: ebben látom én az államfenntartás feltételét, a nemzet boldogulásának nyitját, nagyságának és hatalmának legfontosabb tényezőjét. Az a leghatalmasabb állami erő, melyet a jog és szabadság bírása ad az egyes polgároknak. Íme, a rejtett, a hatalmas tényező.

És ha a függetlenségi eszme, illetve ennek végrehajtó szerve, a függetlenségi párt, melynek csak a demokráciában van igazán jövője, a tradícióban meggyökerezve és a modern korhoz simulva, most valóban emancipálni képes hazánkat, ha felszabadítja, szervezi az összes leköötött politikai, gazdasági és társadalmi erőket, akkor én a másik vetélytársától hazámat nem féltsem. Mert Ausztriát a demokráciában és haladásban megelőzni nem nehéz, csak akarat kell hozzá, meg egy kis politikai következetesség és őszinteség.

B

1905 márc. 21

A Národníe Noviny, a Szlovák Nemzeti Párt lapjának támadása Hodža Milán ellen az Egyetértésben közölt cikke miatt¹

Ha nem is valami szívesen, a hallgatás aranyát kénytelenek vagyunk más fémre – értékesre vagy értéktelenre, azt magunk nem fogjuk elbírálni –, de bizonyára tisztán csengő valódi ércre – átcserezni.

Hodža Milán úr, a *Slovenský Týždenník*² szerkesztője és a kulpini kerület képviselője jónak látta, hogy politikai és szlovák nemzeti gondolkodásmódját az *Egyetértésben* világítsa meg. A *Magyarország* pesti napilap erről a következőket írja:³

„Hodzsa Milán országgyűlési képviselő, akit tót nemzetiségi programmal választottak meg, az *Egyetértésben* egy hosszabb cikket tett közzé, amelyben teljesen azonosítja magát a magyar nemzeti állásponttal. A most folyó nemzeti harcban nem félti hazánkat Ausztriával szemben, hiszi, hogy a küzdelemből csak a magyar nemzet kerülhet ki győztesen. Csak kívánja, hogy a polgári és politikai jogegyenlőség legyen a nemzeti politika alapja.”

Ezt a benyomást kelti a *Magyarország* cikke. Még mélyebb benyomást keltenek nálunk az *Egyetértésben* közölt, Hodža által alá írt cikk⁴ alábbi sorai:

„Emlékeztek-e negyvennyolcra? Emlékeztek-e a negyvennyolcadiki törvényhozás szellemére? És a magyar függetlenségi párt, melynek tradíciója oly fényes, hogy – és ezt el kell ismernie politikai barátoknak és ellenfélnek egyaránt– nálánál dicsőbb politikai hivatása a modern államok politikai pártjai egyikének sincs, beléoltotta-e a negyvennyolcas kor *szellemét* a magyar nemzet lelkébe?”

Szükségtelen megjegyeznünk, hogy a cikkben nincs szó a nemzetiségi jogokról. Értelme a következő: hajbókolás az 1848-i törvények szelleme és „térdre esés” a Kossuth-párt előtt.

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Samopaš a či niečo horšieho?* – Csínytevés vagy ami ennél is rosszabb? – *Národníe Noviny*, 1905. márc. 21; 34. sz.

² Szlovák hetilap. Hodža Milán szerkesztésében megjelenő budapesti szlovák hírlap.

³ *Egy nemzetiségi képviselő nyilatkozata.* – *Magyarország*, 1905. márc. 19; 71. sz. 5. l. (Az aláhúzott szavak a szlovák szövegben is így, – magyarul.)

⁴ A cikk címe és lelőhelye: *A vetélytársak.* *Egyetértés*, 1905. márc. 18; 77. sz. (Második vcikk.) – Szövegét I. A. irat.

Az 1848-i törvények szelleme a legdurvább, a legnyersebb türelmetlenség, a legnagyobb faji és nemzeti erőszak szelleme volt,⁵ úgyhogy Deák Ferenc és br. Eötvös József új törvényekkel mérsékeltek „az 1848. évi törvények szellemét”, többek között az iskolatörvénnyel⁶ és az 1868. évi, a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvényekkel. Az 1848. évi törvények szelleme ezt diktálta:

Az 1848. V. törvénycikk a képviselők választásáról:

3. § Mindenki választható, aki elismeri a törvény azon rendelkezését, hogy a törvényhozás nyelve *egyedül a magyar*.⁷

XVI. A megyei törvényhatóságról:

2. §/e A tanácskozás nyelve mind a közgyűléseken, mind a bizottságokban *egyedül a magyar nyelv*.⁸

Íme, ez az 1848-iki törvények szelleme, melyet tudomásunk szerint felújítottak Liptó megyében, ahol egyszerűen betiltották a szlovák nyelvhasználatot a megyei közgyűlésen. A cikkíró⁹ meghajolva az „1848-iki törvények ilyen szelleme „előtt, leveti magáról a szlovák érzés utolsó ingét, feláldoz mindent, amiért a szlovák nemzet és legjobb fiai küzdöttek, dolgoztak, szenvedtek és meghaltak, feláldoz az „úri huncutság”-nak (ugyancsak az ő kedvelt kifejezése abban a lapban, amelyet nem olvasnak azok az „urak”, akiknek most mélyen megalázkodva hízeleg) minden nemzeti, nyelvi, nemzetiségi jogot, megelégedvén a polgári és politikai jogok általános frázisaival. Ezért konstatálhatta a *Magyarország* bátran és örömmel, hogy Hodža képviselő úr, akit nemzetiségi program alapján választottak meg, „teljesen azonosítja magát a magyar nemzeti állásponttal”.

Vajon így beszélt-e a választások előtt a kulpini kerületben, a jószándékú szlovákok és a testvér szerbek előtt, akik áldozatokkal és nemzetiségük iránti lelkesedéssel beválasztották a képviselőházba? Vajon ott is olyan lelkes kossuthistának, az 1848-iki törvények szelleme hirdetőjének mutatkozott-e, mely törvények a nem magyar nemzetek számára elnyomást és nemzeti elhalást hoztak? Ha a kulpini választók kossuthistát akartak volna az országgyűlésben, nem tudtak volna ehhez olcsóbban hozzájutni? Vajon illik-e egy olyan képviselőnek, akit nemzetiségi program alapján választottak meg, szívvel-lélekkel egy olyan párthoz csatlakozni, amelynek élén Apponyi áll, az az Apponyi, akinek csak mutatkoznia kellett Zsolnán, hogy ottani embereink elpártoljanak Smialovszkytól¹⁰ és így bukását okozzák, az az Apponyi, aki megparancsolta a túróci léhűtőknek, hogy a liberális és mameluk Révayt¹¹ válasszák meg a nemzeti párti Mudron¹²-nyal szemben? Ilyen politikai krédóval, amelyet Hodža képviselő úr meghirdetett *Egyetértés*-cikkében, nem lenne szabad megjelennie választói előtt, de az ilyen megváltozott véleménnyel, a politikai bensőjében végbement ilyen radikális fordulattal, mint becsületes embernek vissza kellene adnia mandátumát, amellyel mint szlovák nemzeti férfiút ajándékozták meg. Mert egyébként jogosult a kérdés: csínytevés-e ez, vagy ami ennél is rosszabb?

A kulpini kerület képviselője egyébként már korábban is mérgező sorokat írt saját orgánumban¹³. Az 1905. márc. 10-i 11. számban szóról szóra ezeket olvassuk:

⁵ A cikkíró itt következő, az 1848. évi törvények szellemével foglalkozó fejtegetése – előrebocsátva, hogy a választójogi kérdésekben általában és kivált a megyei törvényhatóságok nyelvhasználatára kérdésében az idézett 1848. V. tc. kétségkívül szűkeblűnek mutatkozott – szélsőségesen elfogult, szenvedélyesen nacionalista és történelmietlen. A cikkíró – álláspontjából következően – figyelmen kívül hagyja az 1848. évi törvények társadalmi-politikai jelentőségét.

⁶ Értsd: 1868: XXXVIII. tc. (népiskolai törvény).

⁷ Aláhúzás a *Národnie Noviny* – cikkírójától

⁸ Ua.

⁹ Értsd: Hodža.

¹⁰ Smialovský, a Szlovák Nemzeti Párt helyi képviselőjelöltje.

¹¹ É. Br. Révay Gyula, a Túróc megyei szucsányi kerület szabadelvű kormánypárti képviselője.

¹² Pavel Mudroň szlovák nemzetiségi politikus, túrócszentmártoni ügyvéd és publicista.

¹³ Értsd: a Budapesten megjelent *Slovenský Týždenník* c. hetilapban.

„No, mégiscsak vannak politikai jogaink, amelyek lehetővé teszik, hogy az országgyűlésbe a mi képviselőinket válasszuk meg, és ezeknek a képviselőknek kell minket megvédeni az országgyűlésen, ezek kötelessége, hogy sérelmeinket figyelemmel kísérjék és azok orvoslását követeljék.”

Írhat így egy szlovák, akiben nem aludt ki az öntudat utolsó szikrája? Beszélhet-e politikai választójogról Szucsány (1879), Varin, Stomfa, és legutóbb a Papp György¹⁴-féle idejéig, Szilágycsehben lezajlott választás után, ahol felbérelt sihederek dorongokkal, botokkal szétverték Papp választóit, s magát az öreget véresre verték (lásd a *N[árodnie] N[oviny]* 29. számának Krónikáját),¹⁵ úgyhogy csak huszonöt embere maradt egy háromnegyedrészt tiszta román kerületben? Beszélhet-e egy becsületes szlovák a politikai választójogról a verbói választás után, ahol dr. Markovič Gyula kétségtelen többségét hazugsággal, erőszakkal, hamis bejegyzésekkel, a bizalmiaknak és magának a jelöltnek megfenyegetésével verték szét, ahol a jelöltet a leitatott szabadelvű csöcselék lincselésétől véletlenül egy becsületes katonatiszt mentette meg?

Nem, egy becsületes szlovák nem beszélhet politikai választójogról; becsületes szlovák nem hajolhat meg a magyar államférfiak által is erősen korrigált 1848-i törvények szelleme előtt,¹⁶ becsületes szlovák nem dicsőíthet szolgálaián egy olyan pártot, amelynek vezére Apponyi, Lengyel¹⁷, becsületes szlovák nem írhat a legszentebb szlovák ügyet egyszerűen eláruló felkínálkozókat¹⁸ az eszlári Eötvös és Fenyő sajtóorgánumba, az *Egyetértésbe*¹⁹. Ha a képviselő úr „*teljesen azonosította magát a magyar nemzeti állásponttal*”²⁰, amikor elfogadta és aláírta a türelmetlen magyar sovinizmus okmányát, mondja meg ezt nyíltan választóinak is, és ne bolondítson becsületes embereket. Csínytevés ez vagy ami ennél is rosszabb?

54

Képviselőházi bizottsági iratok az 1905. évi országgyűlés nemzetiségi képviselői ellen folyó mentelmi ügyekről

A

1905 ápr. 3

A képviselőház mentelmi bizottságának jelentése az izgatás vétsége miatt feljelentett Vlád Aurél mentelmi ügyében

1905. évi Képv. Ir. 41. l.

Dr. Vlád Aurél orsz. képviselő, szászvárosi ügyvéd és egy budapesti hírlapíró 1904. évi szeptember 25-ikén és következő napjain a Krassó-Szörény megyéhez tartozó Rakasdia, Szászabánya és Berlistye községekben népgyűléseket rendeztek, s azokon a följelentés szerint a román nemzetiségű választók aktivitása érdekében beszédeket tartottak, s dr. Vlád Aurél a következő kitételeket használta a beszédében:

„Eljöttem, indítatva azon vágytól, hogy megismerjem az e vidéken lakó népet is, amely – tudom, éppoly elnyomatott és elgyötrött, amint a mi testvéreink mindenütt... Igaz – testvérek –, hogy uraink közül némelyek azt mondják, hogy nem alkalmas az idő arra, hogy aktivitás terére lépjünk. A dolog azonban igen rosszra fordul, s mi nem várhatunk többé keresztbe tett kezekkel. Erős

¹⁴ Gheorghe Pop de Băsești.

¹⁵ *L. Kronika. Národnie Noviny*, 1905. márc. 9.; 29. sz., 2–3. l.

¹⁶ Az aláhúzott rész az eredetiben gyászkeretben.

¹⁷ Lengyel Zoltán.

¹⁸ Az eredetiben: „chriákat” (Chria gör. szó. A ford. megj.).

¹⁹ Célzás Eötvös Károlynak az 1883. évi tisztaeszlári perben betöltött védői szerepére.

²⁰ A *Národnie Noviny* cikkírójának aláhúzása.

a meggyőződésem, hogy a román földműves, önmagát arcul csapva, nem fog többé vágyainak képviselőiül oly embereket választani, kik a mi érdekeink ellenségei vagy eltévelyedett testvérek.

A kormány ki akarja üzni nyelvünket az általunk fenntartott iskolákból is.

A miniszterelnök a téli országgyűlésen azt merete mondani, hogy Magyarországon minden krajcár, ami elköltetik, csakis a magyar kultúra terjesztésére költethető.

Törvényes küzdelemre hív fel minden jóra való románt. Mert a huszadik században nem tűrhetjük többé, hogy valaki megkísértse kitépni keblünkéből a nemzeti öntudatot, hogy azt más idegennel helyettesítse.

A XX-ik században hárommillió román nem tudja eltűrni, hogy a mi verejtékünkéből is adott pénz csak mások javára s a mi kárunkra használtassék, hogy fiainkat katonáknak küldjük, s amikor jogok osztásáról van szó, akkor mellőzve legyünk.”

A temesvári kir. főügyész, a fehértemplomi kir. törvényszék mint illetékes bíróság megkeresése alapján, f. évi március 15-én 584. sz. alatt kelt fölterjesztésében kéri dr. Vlád Aurél orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését a bünvádi eljárás folytatása céljából.

Minthogy eme vádbeli cselekmény elkövetésének jelenségei fennforogni látszanak:

a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy dr. Vlád Aurél orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztessék.

Kelt Budapesten, a magyar képviselőház mentelmi bizottságának 1905. évi április hó 13-án tartott üléséből.

Gál Sándor s. k.
a mentelmi bizottság elnöke

Kálosi József s. k.
a mentelmi bizottság előadója

B

1905 máj. 11

A mentelmi bizottság jelentése a sajtórendészeti vétséggel vádolt Hodža Milán országgyűlési képviselő mentelmi ügyében

1905. évi Képv. Ir. 51–52. l.

Hodža Milán ellen a budapesti kir. ügyészség vádiratot adott be az 1848. évi XVIII. tc. 30. §-ának 2. pontjában meghatározott és a 31. § szerint büntetendő sajtórendőri vétség miatt, mert ez, mint a Budapesten megjelenő *Slovenský Tyždenník* című tót hetilapnak a kiadója, lapjában oly tartalmú cikkeket közöl, amelyek politikai tárgyak körül forognak, az 1848. évi XVIII. tc. 30. §-ának 2. pontjában meghatározott biztosítékot azonban le nem tette.

A mellékelt iratokhoz csatolva vannak a vonatkozó lappéldányok, s hiteles fordításban a vád tárgyát képező azon cikkeket, amelyek politikai tárgyak körül forognak.

Kétségtelenül meg van állapítva, hogy ezt a lapot Hodža Milán adja ki.

A budapesti kir. büntetőtörvényszék vizsgálóbírájának 18.900/905. sz. alapján a budapesti kir. főügyész 2067/905. sz. alatt kelt fölterjesztésében kéri a nevezett orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését a bünvádi eljárás folytathatása céljából.

Minthogy a fölterjesztést illetékes hatóság intézte, s minthogy politikai zaklatás fennforogni nem látszik:

a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy Hodža Milán orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Kelt Budapesten, a magyar képviselőház mentelmi bizottságának 1905. évi május hó 11-én tartott üléséből.

Gál Sándor s. k.
a mentelmi bizottság elnöke

Kálosi József s. k.
a mentelmi bizottság előadója

C

1905 máj. 11

A mentelmi bizottság két jelentése a „nyomtatvány útján elkövetett sajtórendészeti vétség”-gel vádolt Russu Şirianu János orsz. képviselő mentelmi ügyében

1905. évi Képv. Ir. 62–64. l.

A

1904. év november hó végén az aradi *Tribuna* című politikai napilap kiadóhivatala útján egy *A magyar állambeli oláhok* (Romanii din Statul Ungar) című oláh nyelvű könyv hozott forgalomba, mely Bukarestben nyomtatott, s mely Russu (Sirianu) János szerző saját kiadásában jelent meg.

Ezen munka sajtórendészeti köteles példánya, dacára annak, hogy kiadója aradi lakos, a nagyváradi kir. ügyészséghez mint sajtókerületi közvádlóhoz mind ez ideig be nem terjesztett.

E miatt a nevezett kir. ügyészség a fentebb hivatkozott törvénybe ütköző kihágás miatt az illetékes kir. járásbíróságnál feljelentést tett.

Ennek megkeresése alapján a nagyváradi kir. főügyész 1115/905. sz. a. kelt fölterjesztésében a bünvádi eljárás folyamatba tétele céljából kéri a nevezett orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

Minthogy a fölterjesztést illetékes hatóság intézte, s a vádbeli cselekmény elkövetése valószínűnek látszik:

a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy Russu Sirianu János orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Kelt Budapesten, a magyar képviselőház mentelmi bizottságának 1905. évi május hó 11-én tartott üléséből.

Gál Sándor s. k.
a mentelmi bizottság elnöke

Kálosi József s.k.
a mentelmi bizottság előadója

B

A nagyváradi kir. ügyész Russu Sirianu János orsz. képviselő ellen a Btk. 172. § második bekezdésébe ütköző, nyomtatvány útján elkövetett izgatás vétsége miatt kívánja a bünvádi eljárás folyamatba vételét, mert a nevezettnek szerzősége és kiadása alatt megjelent s Bukarestben nyomtatott *A magyar állambeli oláhok* (Romanii din Statul Ungar) című oláh nyelvű munkában a szerző a magyarországi oláhok statisztikai, kulturális, közgazdasági és politikai helyzetével foglalkozva, megállapítottak találja, hogy azt a tényeknek és a valóságnak rosszakaratú, célzatos elferdítése mellett, tartahatatlannak jelenti ki; s mert a magyarországi oláhokat elnyomottaknak hirdeti, s azt a magyar kormány, az igazságszolgáltatás és közigazgatás tagjainak tulajdonítja – mi által az oláh nemzeti-ségű magyar állampolgárokat a magyar államalkotó nemzet elleni gyűlöletre izgatja.

A nagyváradi kir. törvényszék vádtanácsának 6627/1905. sz. megkeresése alapján a nagyváradi kir. főügyész 928. szám alatt kelt fölterjesztésében kéri a nevezett orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését a bünvádi eljárás megindíthatása céljából.

Minthogy a fölterjesztést illetékes hatóság intézte, s minthogy a vádbeli cselekmény elkövetésének jelenségei fennforogni látszanak:

a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy Russu Sirianu János orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Kelt Budapesten, a magyar képviselőház mentelmi bizottságának 1905. évi május hó 11-én tartott üléséből.

Gál Sándor s. k.
a mentelmi bizottság elnöke

Kálosi József s. k.
a mentelmi bizottság előadója

D

1905 máj. 13

Kálosi József előadói beszéde Vlád Aurél mentelmi ügyében

Képv. Napló, 1905. I. 282–283. I.

Kálosi József előadó: T. ház! Dr. Vlád Aurél országgyűlési képviselő, szászvárosi ügyvéd és egy budapesti hírlapíró 1904. évi szeptember 25-én és következő napjain a Krassó–Szörény megyéhez tartozó Rakasdia, Szászkabánya és Berlistye községekben népgyűléseket rendeztek, s azokon a feljelentés szerint a román nemzetiségű választók aktivitása érdekében beszédeket tartottak, s dr. Vlád Aurél a következő kitételeket használta beszédében:

„Eljöttem indítatva azon vágytól, hogy megismerjem az e vidéken lakó népet is, amely – tudom, éppoly elnyomatott és elgyötrött, amint a mi testvéreink mindenütt... Igaz – testvérek –, hogy uraink közül némelyek azt mondják, hogy nem alkalmas az idő arra, hogy aktivitás terére lépünk. A dolog azonban igen rosszra fordul, s mi nem várhatunk többé keresztbe tett kezekkel. Erős a meggyőződésem, hogy a román földműves, önmagát arcul csapva, nem fog többé vágyainak képviselőiül oly embereket választani, kik a mi érdekeink ellenségei vagy eltévelyedett testvérek.

A kormány ki akarja üzni nyelvünket az általunk fenntartott iskolákból is.

A miniszterelnök a téli országgyűlésen azt merete mondani, hogy Magyarországon minden krajcár, ami elköltetik, csakis a magyar kultúra terjesztésére költhető.

Törvényes küzdelemre hív fel minden jóra való románt. Mert a huszadik században nem tűrhetjük többé, hogy valaki megkísértse kitépni keblünkéből a nemzeti öntudatot, hogy azt más idegennel helyettesítse.

A XX-ik században hárommillió román nem tudja eltűrni, hogy a mi verejtékünkéből is adott pénz csak mások javára s a mi kárunkra használtassék, hogy fiainkat katonáknak küldjük, s amikor jogok osztásáról van szó, akkor mellőzve legyünk.”

A temesvári kir. főügyész, a fehértemplomi kir. törvényszék mint illetékes bíróság megkeresése alapján, f. évi március 15-én 584. sz. a. kelt felterjesztésében kéri dr. Vlád Aurél orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését a bünvádi eljárás folytatása céljából.

Minthogy eme vádbeli cselekmény elkövetésének jelenségei fennforogni látszanak: a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy dr. Vlád Aurél országgyűlési képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kérdem: Kíván-e valaki ehhez hozzászólni? Senki sem kíván hozzászólni, és így a vitát bezárom.

Felteszem a kérdést: Elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? (*Felkiáltások a bal- és jobboldalon: Igen! Nem!*) Kérem azokat, akik elfogadják a mentelmi bizottság javaslatát, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Kérek ellenpróbát, és ezért kérem most azokat, akik nem fogadják el a mentelmi bizottság javaslatát, szíveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) Azt hiszem, kimondhatom, hogy a többség elfogadja a mentelmi bizottság javaslatát, és ahhoz képest dr. Vlád Aurél országgyűlési képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztetik.

E

1905 máj. 26

*Kálosi József előadói beszéde Russu Şirianu János mentelmi ügyében**Képv. Napló, 1905. I. 325–326. 1.*

Kálosi József előadó: T. ház! 1904. év november hó végén az aradi *Tribuna* című politikai napilap kiadóhivatala útján egy *A magyar állambeli oláhok* (Romanii din Statul Ungar) című oláh nyelvű könyv hozatott forgalomba, mely Bukarestben nyomtatott, s amely Russu (Sirianu) János szerző saját kiadásában jelent meg.

Ezen munka sajtórendészeti köteles példánya, dacára annak, hogy kiadója aradi lakos, a nagyváradi kir. ügyészséghez mint sajtókerületi közvádlóhoz mind ez ideig be nem terjesztett.

E miatt a nevezett kir. ügyészség a fentebb hivatkozott, törvénybe ütköző kihágás miatt az illetékes kir. járásbírósnál feljelentést tett.

Ennek megkeresése alapján a nagyváradi kir. főügyész 1115/905. sz. a. kelt felterjesztésében a bűnvádi eljárás folyamatba tétele céljából kéri a nevezett orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

Minthogy a felterjesztést illetékes hatóság intézte, s a vádbeli cselekmény elkövetése valószínűnek látszik:

a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy Russu Sirianu János orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. Következik a szavazás. Kérem a t. Házat: méltóztatik-e elfogadni a mentelmi bizottság javaslatát Russu Sirianu János országgyűlési képviselő mentelmi ügyében? (*Igen!*)

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja. Ehhez képest kimondom, hogy Russu Sirianu János orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 49.) ugyancsak Russu Sirianu János képviselő mentelmi ügyében.

Az előadó urat illeti a szó.

Kálosi József előadó: A nagyváradi királyi ügyész Russu Sirianu János országgyűlési képviselő ellen a Btk. 172. § második bekezdésébe ütköző nyomtatvány útján elkövetett izgatás vétsége miatt kívánja a bűnvádi eljárás folyamatba vételét, mert a nevezettnek szerzősége és kiadása alatt megjelent, s Bukarestben nyomtatott *A magyar állambeli oláhok* (Romanii din Statul Ungar) című oláh nyelvű munkában a szerző a magyarországi oláhok statisztikai, kulturális, közigazgatási és politikai helyzetével foglalkozva, megállapítottan találja, hogy azt a tényeknek és a valóságnak rosszakaratú, célzatos elferdítése mellett tarthatatlannak jelenti ki; s mert a magyarországi oláhokat elnyomottaknak hirdeti, s azt a magyar kormánynak, az igazságszolgáltatás és közigazgatás tagjainak tulajdonítja, ami által az oláh nemzetiségű magyar állampolgárokat a magyar államalkotó nemzet elleni gyűlöletre izgatja.

A nagyváradi királyi törvényszék vádtanácsának 6627/1905. számú megkeresése alapján a nagyváradi királyi főügyész 928. szám alatt kelt felterjesztésében kéri a nevezett országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését a bűnvádi eljárás megindíthatása céljából.

Minthogy a felterjesztést illetékes hatóság intézte, s minthogy a vádbeli cselekmény elkövetésének jelenségei fennforogni látszanak:

a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy Russu Sirianu János országgyűlési képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

Következik a szavazás. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni a mentelmi bizottság javaslatát Russu Sirianu János országgyűlési képviselő mentelmi ügyében, igen vagy nem? (*Igen!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja. Ehhez képest kimondom, hogy Russu Sirianu János országgyűlési képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztetik.

55

A nemzetiségi kérdés az 1905. évi felirati vitában¹

A

1905 máj. 9

Vlád Aurél beszéde a nemzetiségi képviselők politikai helyzetéről az 1905. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1905, I. 230–233. 1.

Vlád Aurél: T. ház! Az ország jelen válságos helyzetében minden hazafias pártnak kötelessége a válságból való kibontakozást előmozdítani. Éppen ezért a mi pártunknak az volt az álláspontja, hogy ne indítson meg hosszabb vitát, hanem röviden jelezze a maga álláspontját a szőnyegen levő kérdésekkel szemben. És ha a szabadelvű párt részéről és különösen az ideiglenes miniszterelnök részéről nem lettünk volna olyan megtámadtatásban részesítve, amely egyenesen felhívja a védekezést, talán nem is szólaltam volna fel hosszásabban, mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy a jelen válságos pillanatában nincs meg az alkalmas idő arra, hogy azokat a kérdéseket, amelyek speciálisan minket érdekelnek, megvitassuk. Ahhoz kellő objektivitás, kellő megfontoltság kell, és erős meggyőződés, hogy kellő objektivitás mellett egymást meg is fogjuk érteni, kellő objektivitás mellett azon követelményeink, amelyek a jogegyenlőség alapján állanak, elismerésre fognak találni.

T. ház! A miniszterelnök úr azt állította, hogy azért, hogy mi itt mint önálló csoport jelentkeztünk, nemcsak a hazafiság szempontjából helyezkedtünk kétes álláspontra, hanem egyúttal fájunk érdekét is eláruljuk. Kötelességem lesz kimutatni, hogy ez az álláspont mennyire helytelen. Hiszen azok a törekvések, azok az elvek, amelyek minket egy pártba összehoztak, ha ezek az elvek bennünket, mint csoportot összehoztak, ezeknek az elveknek az elmondása kötelességünk, mert programunkban ezt megígértük. Csak célszerűség kérdése lehet az, hogy önállóan tegyük-e ezt, vagy valamely pártba lépünk be, és suttyomban érvényesítsük ezeket az elveket. A férfias nyíltság követelménye, hogy nyíltan hirdessük azokat. (*Helyeslés a középén.*) De ettől eltekintve, t. Ház, nincs is meg a mód és a lehetőség valamely párt kebelében tenni meg azt, mert amint Pop Cs. István t. barátom a tegnapi napon itt kifejtette, nem találunk egyetlenegy olyan parlamenti, országos pártot, amelyben ezen speciális elveink, ezen speciális álláspontunk helyét találhatna. (*Egy hang a baloldalon: A magyar parlamentben nem!*) De igenis, ebben a parlamentben jogunk van elveinket hirdetni, mert

¹ Az 1905. évi felirati vitában benyújtott nemzetiségi felirati javaslat a koalíció uralomra jutása előtti szakasz jelentős nemzetiségpolitikai eseménye. A nemzetiségi képviselői klub felirati javaslata szemben áll az elbukó szabadelvű kormányzat felirati javaslatával, de egyszersmind az ekkori országgyűlés magyar ellenzéki parlamenti pártjainak véleményével is. Ugyanakkor viszont – mint ezt az időszak egyik legkonzervatívabb nemzetiségi pártja, a Szlovák Nemzeti Párt sajtója aggodalmasan érzékelteti (*O* irat), bizonyos mérvű közlekedést is tanúsít a bontakozó ellenzéki koalíció irányában. Ebben az értelemben a nemzetiségi képviselői klub felirati javaslata joggal tekinthető a fiumei rezolúcióhoz vezető út, a kétségkívül haladó jellegű „rezolucionista” politika egyik közelebbi vizsgálatot igénylő előzményének. (A nemzetiségi képviselők felirati vitájának értékeléséhez l. még az egykorú munkássajtó több közleményét. *A föllirati vita. Népszava, 1905. máj. 6. 30. sz., A nemzetiségi felirat és A horvát képviselők és a felirat. Népszava, 1905. máj. 7. 31. sz.*)

a választóközönségnek joga van olyanokat választani, akiknek programja neki tetszik, nem pedig olyanokat, akik a többségnek tetszenek vagy nem tetszenek.

T. ház! Azt hiszem, nem a hazafiasság szempontjából kell elbírálni azt, hogy hogyan és miként jelentünk meg itten, a hazafiasság szempontjából csakis azokat a tetteket, elveket és azt a programot lehet megbírálni, amelyet képviselünk, nem pedig azt a tényt, hogy miként szervezkedtünk, és miként léptünk fel.

T. képviselőház, pártunknak létjogosultságát senki ékesszólóbban nem bizonyította be, mint éppen br. Bánffy Dezső, aki a szombati napon itt tartott beszédében határozottan kijelentette, hogy Európában a jelen politikai konstelláció mellett csakis egységes, egynyelvű államnak van jövője.

Dániel László: És ez igaz!

Vlád Aurél: Ez nem így van! Ez nem igaz! (*Mozgás balról.*) Ha ez az álláspont igaz volna, akkor Magyarország nem létezett volna ezer éven át, mert ezer éven át nem volt egynyelvű, hanem több faj tartotta össze, több faj volt itt az országban, és valamennyi, amelyik itt élt, annak a fenntartásában közreműködött. (*Ellentmondások a baloldalon.*)

Egy hang balfelől: Hébe-hóba! (*Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!*)

Vlád Aurél: Az újabb kor történelme igenis felmutat arra eseteket, hogy a nemzetiségi eszme az összetartozandóság alapján több kisebb államocskát egy nagy állammá egyesített, de olyan államot nem tud nekem felmutatni senki, hogy valamely állam azért bomlott szét, mert ottan több faj létezett.

Egy hang balról: Hát a római birodalom?

Vlád Aurél: Bocsnatot kérek, a római birodalom bukásának idején nemzetiségi eszme egyáltalában nem is létezett.

De nem itt van a helye, hogy a római birodalom bukásának okairól beszéljek, hanem csak azt a tényt akarom konstatálni, hogy több fajnak létezése valamely államban az államra bomlasztó ok nem lehet.

Markos Gyula: Nem kell így viselkedni! (*Mozgás a közép hátsó padjain.*)

Vlád Aurél: Hát hogyan viselkedünk?

Markos Gyula: Mert kint mást beszélnek, mint idebenn! (*Ellentmondások a középén.*) Azt mondják, hogy önök abból élnek, hogy ott a népet félrevezetik! (*Zaj.*) Önök abból élnek, hogy izgatnak! (*Zaj.*)

Elnök (csenget): Markos képviselő urat rendreutasítom.

Markos Gyula: Köszönöm!

Elnök: Ne méltóztassék az elnöki enunciacióra reflektálni, különben a mentelmi bizottsághoz fogom az esetet utasítani.

Vlád Aurél: Mi, t. ház, azt tapasztaljuk, és az élet erre mutat, hogy a magyar parlamentben mindegyik országos pártnak az a célja, hogy itt egy egységes, egynyelvű magyar állam létesíttessék, amely br. Bánffy Dezső koncepciója szerint egyenlő az összes nemzetiségek kiirtásával (*Ellentmondások a középén.*), mert a nyelvi beolvasztás nem jelent mást, mint a nemzetiségek megszüntetését. (*Ellentmondások a középén.*) Bocsnatot kérek, de ha valaki ebből mást tud kiokoskodni, akkor vagy én nem értek magyarul, vagy br. Bánffy Dezső nem tudja, hogy mit beszél. (*Mozgás a középén.*) Ha pedig a tendenciákat vizsgáljuk, látjuk, hogy a szabadelvű párt politikájának is ez volt a végcélja, habár nem mondta is meg úgy, ahogy Bánffy sem mondta meg, amikor azon a helyen ült, de mondja most, mert ez népszerű jelszót képez. Lapja még azt is hirdeti, hogy a magyarosítás állami feladatot kell hogy képezzen! Sajnosan tapasztaljuk, t. képviselőház, hogy ez az eszme a t. ház összes pártjainál visszhangra talál. Mikor ilyen irányzatok érvényesülnek a magyar politikai pártoknál, akkor kötelességünk ezen irányzattal szemben nemcsak a fajunkhoz kötő szeretetnél fogva, hanem éppen az állam érdekében is állást foglalni, mert véleményem szerint a magyar állam jövője csak akkor lesz biztosítva, ha az összes, e hazában lakó fajok meg lesznek elégedve, ha ezeknek a fajoknak kulturális, gazdasági előrehaladása elé akadályt nem gördítenek! (*Felkiáltások balfelől: Hát ki gördít?*) Ebből a szempontból bírálva a koalíciós többség felirati javaslatát, olyan momentumokat találok benne, amelyek ezen álláspontunkat igazolják. Ott van mindjárt a választói jog kiterjesztésének kérdése,

amelynél a t. koalíciós ellenzék nem helyezkedik az általános választói jog álláspontjára, és miután a függetlenségi párt programjában az általános választói jognak előfeltétele a magyar nyelv szóban és írásban való bírása, minthogy ugyancsak a koalíciós többségben való új pártnak a programja szerint... *(Felkiáltások közepén: Nincs benne!)* De benne lesz! – és ha benne lesz, és ezt a kérdést a jogegyenlőség álláspontjából vizsgálni fogom, akkor majd azt mondom, hogy a t. koalíciós többség a jogegyenlőség teréről lelép, mert amint a magyar nyelv írásban és szóban való bírása nem előfeltétele az állami terhek viselésének, éppúgy nem szabad, hogy előfeltétele legyen ez a jogok gyakorlásának. *(Igaz! Úgy van! a közép hátulsó padjaiban.)*

Buza Barna: Az államnyelv nem egyenlő a többi nyelvekkel! *(Úgy van! balfelől.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak a szónokot folytonos közbeszólással zavarni.

Vlád Aurél: Én olyan jogegyenlőséget, amelynek előfeltétele az államnyelvnek bírása, nem ismerek, mert ha az egyik kormány ilyen korlátokat állíthat fel a jogegyenlőség elé, akkor jöhet egy másik kormány, amely más korlátot állít fel, mely esetleg pártfelekezeti vagy osztályszempontot tekint előfeltételnek, és akkor hová jutunk a jogegyenlőséggel? *(Zaj a baloldalon.)*

Egy hang (balról): Az államnyelv bírása nem korlát.

Vlád Aurél: Én az államnyelv bírásában korlátot látok annyiban, amennyiben az országban nagyon sok olyan polgár van, aki magyarul nem tud. *(Élénk felkiáltások balfelől: Tessék megtanulni!)* Ha pedig ez, amíg meg nem tanul, korlát a jogok szempontjából, legyen korlát a teherviselés tekintetében is, és ne szedjenek tőlük adót se, és katonának se hívják be őket. *(Folytonos zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* A jogegyenlőség álláspontján állva tehát, ilyen törekvéseket, ilyen korlátozásokat túrni nem lehet. *(Zaj a baloldalon.)*

Tudom én, hogy miért állítják fel ezeket a korlátokat. Először is azért, mert attól félnek, hogy ez a jogkiterjesztés minden korlát nélkül javára szolgálna a nemzetiségeknek és a szocialistáknak *(Mozgás)*, mert az általános választói jog behozatala esetén nem lehetne megakadályozni azt, hogy a parlamentben a szocialista képviselők megjelenjenek. *(Felkiáltások balfelől: Ki akadályozza? Zaj a baloldalon és a közepén. Elnök csenget.)* Ezen jogmegtagadást csakis azzal lehet indokolni, hogy hiányzik a bizalom, hogy azok, akik ezzel a joggal felruháztattak, azt az állam jól felfogott érdekében fogják használni. Kérdés, vajon nem nagyobb bizalom kell-e ahhoz, hogy a honvédelmet bízzuk olyan emberre, aki magyarul nem tud. S ha nem korlát a magyar nyelv nem tudása arra nézve, hogy az az idegen ajkú polgár a hazát megvédje, és hogyha az elég hazafias ahhoz, hogy majd az ellenséggel szemben teljesítse szolgálatait, akkor hazafiassági szempontból kifogást lehet-e tenni a választói jognál azért, mert a magyar nyelvet nem tudja? Sokkal többet árthat a hazának az az idegen ajkú ember, az a nem magyar akkor, ha a hon védelmét bízzuk rá, mint akkor, ha a választói joggal ruházzuk fel.

Más momentum is mutat arra, hogy a t. koalíciós többség is erre az álláspontra helyezkedik, és pedig a vezényszó kérdésében való állásfoglalása, jobban mondva ezen kérdésben való álláspontja indoklásának figyelembevételével. Ha a vezényszót a t. többség azért követelné, mert az a magyar állam szuverenitásának kifejezése volna, akkor a nem magyar fajhoz tartozók kifogást ezen követelmény ellen jogosan nem tehetnének. De a magyar vezényszónak kérdését abba a világításba helyezik, hogy azért szükséges a magyar vezényszó, mert ez újabb magyarosítási eszközt képez. *(Derültség a baloldalon.)* Nagyon csodálkozom éppen az új pártnak tagjain, hogy ezen nevetnek, mert hiszen ez br. Bánffyinak fejtegetéseiben benne van, ki azt mondja, hogy magyar nemzeti szempontból nem is annyira fontos a vezényszó kérdése, mint az ezrednyelv kérdése, mert azt hiszi, hogy az ezrednyelv behozatalával a magyarosításnak tágabb tere nyílik. *(Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak folyton közbeszólni. Hiszen így lehetetlen a szónoknak folytatni a beszédét.

Vlád Aurél: Csak természetes, t. ház, hogy mivel ezt a követelést ilyen színben tüntetik fel, mi azzal szemben legalábbis közömbösek maradunk. *(Zaj a baloldalon.)* Igenis közömbösek maradunk, ha azt ebből a szempontból követelik.

Az elé az alternatíva elé vagyunk állítva, hogy válasszunk két nagy párt között. Az egyik a 67-es alapon állva akarja elérni, megalkotni az egységes magyar nyelvű, magyar nemzeti államot, a másik pedig a teljes függetlenség álláspontján állva akarja azt megvalósítani. E kérdésben bátor vagyok kockáztatni azon állítást, hogy az államnak közérdekét egyetlenegy párt sem képviseli, hanem mi képviseljük. (*Nagy zaj és derűtlenség a baloldalon. Elnök csenget.*)

Egy hang (balról): Bécsnek beszél!

Vlád Aurél: Bocsánatot kérek, a mi álláspontunk nem akar állásfoglalás lenni sem Bécs mellett, sem Bécs ellen. (*Zaj a jobb- és a baloldalon.*) Mi tisztán az ország és a közérdek szempontjából beszélünk, úgy, amint mi ezt a közérdeket felfogjuk. (*Zaj a baloldalon. Elnök csenget.*)

És minthogy meggyőződésem az, hogy Magyarország jövője csak akkor lesz biztosítva, csak úgy lesz garantálható, ha mód adatik az összes nemzetiségeknek arra, hogy az államegység fenntartása mellett saját fajukat kulturái és gazdasági téren előmozdítsák... (*Felkiáltások a baloldalon: Senki sem akadályozza!*) ... és minthogy erre egyetlenegy párt programjában sem találunk garanciát, ez tette indokolttá külön szervezkedésünket. (*Helyeslés a közép hátsó padjain. Zaj a baloldalon. Elnök csenget.*)

Az 1867-ik évi kiegyezés megalkotása után is részt vettek a parlamentben nem magyar származású képviselők – ezt nem közjogilag értem –, és akkoriban egyik-másik a Deák-pártnak volt tagja, némelyik pedig a függetlenségi párthoz tartozott, amely akkor nagyon kis számban volt képviselve. Mások még a balközéphez tartoztak. Akkor azonban más szellem uralkodott; akkor nem érvényesült az a sovíniszta felfogás, amelyet ma tapasztalunk. (*Zaj a baloldalon. Elnök csenget.*)

T. képviselőház! Az idő előrehaladottságára tekintettel, fejtegetéseimet bezárva, szükségesnek tartom kijelenteni, hogy nem fogadhatom el a többség felirati javaslatát, hanem csatlakozom a Mihali t. képviselőtársam által beterjesztett felirati javaslatához. (*Helyeslés a közép hátsó padjaiban.*)

Melléklet:

1905 ápr. 28

A függetlenségi sajtó a nemzetiségi képviselők tervezett feliratáról¹

Egyetértés 1905. 117. sz.

A nem magyar ajkúak ügyének csak akkor szentel több figyelmet a nyilvánosság, ha a fórumra bágyasztó csend nehezedik. Mikor a legvékonyabb gravamin is tikkadtan kulcsolja össze szirmait, akkor hirtelen kiterébélyesedik a nemzetiség labodája. Ki cséppel, ki ollóval, ki legyezővel megy azután neki – aszerint, amint egyiknek-másiknak a temperamentuma diktálja. A cséplés, nyesés vagy hűsítgetés azután addig tart, amíg valamilyen frissebb szellő el nem fújja az egész fantomot. Új igazságot ezzel nem állapítottunk meg; sőt egy nagyon régít ismételtünk csak – mégsem riadozunk az egyhangúság szemrehányásától. Akképpen vélekedünk ugyanis, hogy az oláh sajtóból néhány hét előtt kicsapódott diszkusszió, amely Bécsnek tanácsokat osztott magyar konfliktus esetére: van akkora fontosságú, mint egy német klerikális újság Galgótzty-szenzációja. Képzeljék el! Magyar területen, magyar lapokban – ha nem is magyar nyelven – afölött vitatkoztak, hogy ha bekövetkezik a sokat emlegetett Magyarországba való masírozás, mikor lépjenek akcióba a nemzetiségek, és milyen taktikát alkalmazzanak ebben az esetben. Az akcióba való lépés, természetesen, nem mellettünk történék.

S ez a disputa csaknem észrevétlenül suhant tova; attól a zajtól, amelyet a koalíció tömörsége felett való öröm támasztott, senki sem hallotta, hogy az erdélyi havasok tövében Janku szellemét költögetik. Ne higgyék, hogy túlságos fontosságot tulajdonítunk néhány hírlapi cikknek; jól tudjuk,

¹ A közlemény címe: *A nemzetiségek* (Vö. C írat)

hogy a mócok ezrei még nem indulnak meg holnap a bércek lejtőiről, hogy a császár zászlójára fel-
esküdjenek. De valamint felesleges a falnak menni néhány megvadult oláh hallucinációjától: éppen
olyan felesleges az abszolút közömbösség is. Ennek a hallucinációnak – bármennyire lázas legyen
is – az idegszájai elvezetnek addig a hatalmas katlanig, amelyikben a nemzetiségi szenvedelem
– most! – nyugszik. Tehát bír a realitás halavány látszatával, míg ugyanezt a Galgóczy-mesékről
nem lehet elmondani. Mégis a Galgóczy-csuda három napnál tovább tartott, míg a nemzetiségek kér-
dését még az a szimptóma sem tudta a színre hajtani. Az ajtó előtt kellett rostokolnia mindaddig,
míg az utolsó statisztika is ki nem ejtette a végszót.

Néhány nap múlva megindul a fölirati vita. A koalíció fölirata olyan, hogy még a szabadelvű
párt sem tagadhatja meg tőle az aláírását. Azt mondhatnók tehát, hogy az egész magyar parlament
szól egy szájból a királyhoz – ha közbe nem sikoltanának a nemzetiségek. A nemzetiségi képviselők
külön föliratot készítenek a Ház elé terjeszteni: azzal, amelyikben a magyar nemzet kívánságai van-
nak megrajzolva, azzal ők nincsenek megelégedve. Föliratuk homlokán ugyan már most ott csillog a
papírkosár bélyege; de hiszen nem is az a lényeges, hogy milyen célokra fogják fölhasználni azt a né-
hány ív papirost! A lényeges az, hogy a nemzetiségek törvényes képviselői a föliratba csimpaszkodva
fogják fölhasználni az első alkalmat, hogy különleges céljaikat dárdahegyre szúrják. Ezt az alkalmat
egyszersmind a nyilvánosság is megragadja, és alkalmasint kissé bámészkodva fogja nézni a nemzeti-
ségi kérdést. Rég látta, rég foglalkozott vele, de azért rá fog ösmerni, mert arcvonásai nem változ-
tak meg.

Ebből azonban valahogy azt ne következtessék, hogy e régi témának még mindig a régi fegyvere-
ket kell szegeznie. Minden magyar ember érzi, hogy a nemzetiségi kérdést – ha egyszerre megoldani
nem is, mert hát ezt nem lehet csak úgy sundán-bundán nyélbe ütni – más oldalról kell megfogni,
mint ahogy ezt eddig cselekedték; közelebb kell hozzája férközni, s lóditani kell rajta egyet, hogy
mostani tespedéséből kijusson, mert a tespedésben a „kérdés” hízik és hatalmas csápokat ereszt ki
magából.

A kezdet kezdete az legyen, hogy a mostani állapot szűnjön meg. Nem szabad túrni azokat a fél-
helyzeteket, amelyek a magyar állam testén csak sorvadási felületeket támasztanak, míg a „kérdést”
kitágítják és izmait megedzik. Bármennyire is tele legyen az eljövendő kormány paksamétája köz-
jogi dolgokkal, a nemzetiségi kérdéstről megfélekednie nem szabad. Első lépésénél fogja különben
tapasztalni, hogy a nemzetiségi kérdésnek nem egy közjogi kérdést kell megelőznie; mert a nemzeti-
ségi kérdés olyan, mint az útra szórt szerbtövis, amely a legsimább országutat is járhatatlanná teheti.
El kell takarítani az útból már csak azért is, hogy a járás-kelés szabadabb legyen. Frázis vagy for-
mula szőnyeggel betakarítani ezeket a töviseket: semmit sem ér. Az ilyfajta szőnyegek gyorsan kopnak
és kilyukadnak.

A fölirati vita folyamán hátán alkalmasint ott fognak úszni a nemzetiségi bárkák is. Meg kell
őket közelíteni nyíltan, hátsó gondolatok nélkül, a magyar állam lobogója alatt... Egyszer s minden-
korra ki kell tekerni a nyakukat azoknak a szólamoknak, amelyek „a magyar állam felsőbbségéről”
szólanak. Elismerik a magyar államot, de csak úgy, ha megengedné a talaj előkészítését. Ezt a talajt
kerítse hatalmába a nemzet, mégpedig olyan valósággal, hogy ott híre-tudta nélkül semmi meg ne
történhessék.

B

1905 máj. 4

Tomasics Miklós felszólalása és a horvát képviselők nyilatkozata a horvát nyelv jogai tárgyában a felirati javaslat általános tárgyalásakor

Képv. Napló, 1905. I. 144–145. l.

Tomasics Miklós: T. ház!

Elnök: Csendet kérek! (*Zaj.*) Kérem a képviselő urakat, méltóztassék csendben lenni. (*Zaj bal-felől.*)

Tomasics Miklós: Miután nemcsak a saját nevemben, hanem a horvát képviselők nevében is kívánok egy-két rövid megjegyzést tenni, s a terminusokat és megnevezéseket a közjog minden sérelme nélkül fogom idézni, e téren semmiféle leckét nem fogadok el. Ismétlem, miután nemcsak a saját nevemben, hanem barátaim nevében is fel akarok itt egy deklarációt olvasni: kérem a nagyméltóságú elnök urat és a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy ezen deklarációt felolvashassam.

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház beleegyezik abba, hogy a képviselő úr nyilatkozatát felolvashassa, mert hiszen az általános szokás, hogy a határozati javaslatok, nyilatkozatok a házban felolvastatnak. Csak beszédet nem szabad a házban felolvasni. (*Helyeslés.*)

Tomasics Miklós (olvassa): Tekintettel a jelenlegi helyzet kényes voltára, a magyar országgyűlési horvát–szlapon képviselők kötelességüknek tartják a Horvát–Szlavonországok jogai-hangsúlyozásánál mindent elkerülni, ami legkisebb mértékben okot szolgáltatna félreértésekre, melyek a magyar és horvát nemzet közt fennálló testvéries érzelmeket bánthatnák. (*Élénk helyeslés és taps a baloldalon.*)

Ezek előrebocsátása után van szerencsém a horvát–szlapon képviselők nevében kinyilatkoztatni, hogy mi horvátok minden körülmények között a fennálló és történelmileg szentesített állami közösségnek hívei vagyunk és mindenkor leszünk (*Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon*); hogy nem kívánunk soha és sehol mást, mint magyar politikát elősegíteni (*Hosszan tartó, élénk helyeslés, éljenzés és taps a baloldalon*), de magától értet, csak olyan magyar politikát, amely Horvátországnak minden jogát (*Helyeslés bal-felől*) és különösen a horvát nyelvet Horvát- és Szlavonországokban mint hivatalos nyelvnek való jogát respektálja (*Helyeslés a baloldalon*), és a horvát nemzet mint külön politikai nemzet jogait érintetlenül fenntartja (*Helyeslés a baloldalon*). Miután a kiegyezési törvény 56. és 57. §-ai értelmében Horvát–Szlavonországok területén nemcsak az autonóm, hanem közös állami ügyekben is a horvát nyelv kizárólag a hivatalos nyelv, kell hogy a horvát nyelv érvényesüljön a hadseregben is (*Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb-felől*), amikor az nemzeti alapon fogna átalakítani. (*Helyeslés a baloldalon. Mozgás.*)

Hock János: Nagyon helyes!

Tomasics Miklós: A hadsereg kérdésében különben a horvát képviselők az 1903-ban kiküldött kilences bizottság határozatait magukévá tették. E bizottság elaborátumának 6. pontja azt mondja, hogy az 1868. XXX. tc.-nek Horvát–Szlavonországokra vonatkozó rendelkezései nem érintetnek. Hogy miképpen kell ezt a pontot értelmezni, az a horvát–szlapon képviselők akkori pártelnökének, Josipovich Imre önméltóságának 1903. október hó 31-én a szabadelvű pártértekezletén tett nyilatkozatából tűnik ki. Ezen nyilatkozat, mely a horvát–szlapon képviselők megbízásából tétetett, szóról szóra így hangzik (*Halljuk! Halljuk/Olvassa*): „Mint a kilences bizottságnak tagja, kötelességemnek tartom, hogy felszólaljak, hogy kifejtsem azon alapelveket, amelyek e bizottság programja 6. pontjának megállapítása alkalmával tárgyalattak.

Ezek előrebocsátása után azon jogokra nézve, melyek a 6. pontban csak általánosságban vannak kijelölve, az 1868. évi XXX. tc. értelmében Horvátországra nézve különös figyelembevételt igényelnek: 1. a katonai jelvények rendezésénél az 1868. XXX. tc. 62. §-a; 2. a Horvát–Szlavonország terüle-

tén levő katonai bíróságoknál és hivatalos levelezéseknél a horvát nyelv alkalmazandó, mely az 1868. XXX. tc. 56., 57., 58. és 59. §-ai szerint Horvát–Szlavonországnak kizárólagos hivatalos nyelve, 3. a bizottság jelentése 4. pontjába foglalt kérdések rendezésénél az 1868. XXX. tc. 7., 46., 47., 48., 56., 57., 58. és 59. §-aiban foglalt rendelkezések tartandók szem előtt.”

Tehát itten már minden kétséget kizárólag hangsúlyoztuk a horvát nyelvnek a hadseregénél is való fokozatos érvényesülését, amennyire ez a viszonyok fejlődéséhez képest lehetséges lesz.

Ami pedig a gazdasági kérdéseket, különösen a vámterületet illeti, mi is azon a törvényes állásponton vagyunk, hogy a külön vámterületet az államnak jogában van bármikor is életbe léptetni, de a mostani gazdasági viszonyokra nézve azt tartjuk, hogy ez egyáltalában nagy veszedelemmel járna, és különösen a mezőgazdaságot, Horvát–Szlavonországnak úgyszólván egyedüli gazdasági forrását károsítaná. (*Mozgás a baloldalon.*)

Miután pedig a felirat szövege a fent körülírt álláspontunkra nincs tekintettel, úgy nem vagyunk abban a helyzetben, hogy azt elfogadhassuk.

Végül hangsúlyoznunk kell, hogy azon tény, hogy a horvát–szlapon képviselők a felirati bizottságba nem voltak beválasztva, precedensül nem szolgálhat, miután minden közös ügyeket tárgyaló bizottságban kell, hogy alkalom adassék a horvátoknak is részt venni. Ez eddig mindig megtörtént, és a t. pártokat kérjük, hogy a jövőben is megtörténjék. (*Zaj. Elnök csenget.*)

C

1905 máj. 5

Mihali Tivadar beszéde és a nemzetiségi képviselők felirati javaslata a nemzetiségi kérdés tárgyában a felirati javaslat általános tárgyalásakor

Képv. Napló, 1905, I. 163–7. l.

T. Képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az ország jelenlegi helyzetében a válság megoldásához minden politikai tényezőnek, minden, a közérdeket felismerő pártnak hazafias és elengedhetetlen kötelessége hozzájárulni, hogy a már hosszú időn keresztül húzódó válságnak vége vessék, és a parlamenti működés helyreállítsák, éppen ezért, mert mi ezt hazafias kötelességünknek tekintjük, sajnálattal kell tapasztalnunk, hogy a jelenleg felszínre került fontos közjogi és politikai kérdések megoldásánál teljesen mellőztettünk. Ez a mellőzés, tekintettel arra, hogy ismerjük az uralkodó politikai hangulatot, nem lepett meg. Hiszen sajnos, de a jelenlegi politikai felfogás szerint minden, a nemzetiségek részéről érdekeinek megóvása szempontjából tett lépés hazafiatlankodásnak és állam-felforgató törekvésnek minősítetik.

(Az elnöki széket Bolgár Ferenc alelnök foglalja el.)

Éppen ezért én pártom nevében az ország iránt való kötelességemnek tartom, hogy mi az ellen az alaptalan vád ellen, mintha szeparatiztikus célokat képviselnénk, határozottan tiltakozzunk, és pedig annál inkább, mert erős meggyőződésem, hogy minden becsületes hazafinak a haza integritásának, konszolidációjának előmozdítására kell törekednie (*Helyeslés. Halljuk! Halljuk! balfelől*). És azért, t. ház, felhasználok az első alkalmat, amikor évek hosszú sora után a nemzetiségi képviselők, ismét mint párt, itt vannak a parlamentben, ennek kijelentésére.

És kijelentem, t. ház, hogy a nemzetiségi párt nemcsak nemzetiségi szeparatiztikus érdekeinek megvédésére, hanem a közérdeket általában érdeklő ügyekben fog sorompóba állani; különösen a jogegyenlőség államfenntartó eszméjének megvédésére, a hazában lakó összes nemzetiségek és népek érdekében. Mert erős meggyőződésem, hogy csak ezen hazafias működésünk fogja a pártnak létjogosultságát itt e házban biztosítani. De ugyanazzal a nyíltsággal ezennel kijelentjük, hogy mi a haza egységét nem a megvalósíthatatlan nyelvegységben, hanem a közös érdekek alapján egyesült

érzelmi egységben keressük (*Mozgás balfelől*). És t. ház, jól jegyezzük meg, hogy ezen az elven állott hazánk törvényhozása a múltban, és ennek köszönheti ezeréves fennállását.

Nem járulhatok hozzá ezen törekvéshez, mert azon törekvés, hogy a hazában lakó összes nemzetiségek egynyelvűekké tétessenek, a mi felfogásunk szerint abszurdum (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*). A múlt, különösen az 1861–65–68. évi törvényhozásokban ezen elv fogadtatott el, és ezen elv alapján lett a nemzetiségi kérdés megoldva.

Sajnálattal kell konstatálnom azonban, hogy különösen a 67 óta bekövetkező szabadelvű kormányok ezen elvvel teljesen szakítva, egészen más irányt követnek, és nemcsak hogy nem respekálják a nemzetiségek érdekének megóvására már meghozott alaptörvényeket, hanem később törvényekkel és rendeletekkel a nemzetiségek más jogos igényeit megvédő törvényeket hatályon kívül helyezték (*Zaj*). Amint a tapasztalat is igazolja, valahányszor az uralmon levő kormányok bizonyos célokat akartak elérni, mindig a nemzetiségekre hivatkoztak, és azokat, mint munkásokat állították oda (*Zaj balfelől*). A legfényesebben igazolja ezt az, ami történt éppen ma a képviselőházban, midőn a t. miniszterelnök úr imputálta a koalíciónak, hogy miért nem vette programjába a népiskolai törvény revízióját (*Zaj*). Ezen imputálás az én felfogásom szerint teljesen alaptalan és indokolatlan, mert mi nemzetiségek nem vonakodunk attól, hogy a magyar nyelvet elsajátítsuk, amennyire lehet (*Zaj*).

Minden nyelvismeretből hasznunknak kell lenni, s ha a magyar nyelv tudása okvetlenül megkívántatik, azt el is kell sajátítanunk. Csak az a sajnós, hogy ma olyan törekvésnek adtak kifejezést, hogy a községekben és különösen a tisztán nemzetiségek által lakott községekben, az alsóbb népiskolákban a magyar nyelvet olyan nagy mérvben kell használni (*Felkiáltások jobbfelől és a baloldalon: Ez helyes!*)...

Barta Ödön: Bár igaz volna, de nem igaz! (*Zaj.*)

Keller István: Amerikában a tót megtanulja az angol nyelvet, de itt nem tanulja meg a magyart! (*Zaj.*)

Mihali Tivadar: Legyen a maga körében a magyar nyelv behozva; azonban erőszakosan oly községekben, melyekben valamely nemzetiség van többségben (*Zaj. Halljuk! a középén*), az a népiskolai törvény, amelyet imputált a t. miniszterelnök úr a koalíciónak, annyira messze megy, hogy sem pedagógiai szempontból, sem semmiféle más szempontokból nem akceptálható. Ezen kérdésekről akkor fogok bővebben nyilatkozni, mikor azok részletes tárgyalására kerül majd a sor; miután pedig most az idő már előrehaladt, és nem akarok visszaélni a t. ház türelmével, visszatérek a tárgyhoz. (*Halljuk! Halljuk!*)

Sajnálattal tapasztaltuk, hogy az egyesült ellenzék feliratában a nemzetiségi kérdésnek miként való megoldásáról abszolúte nem emlékezik meg (*Zaj balfelől.*), hogy a koalíciós ellenzék a választási jog kiterjesztését nem a mi programunk értelmében, s nem is oly értelemben tervezi, amint azt eredetileg hirdette (*Felkiáltások jobbról: Milyen program az?*), ti. az általános választási jog alapján.

Miután sem nekem, sem elvtársaimnak eddig még nem adatott alkalom, hogy a magyar képviselőházban állásfoglalásunkat kifejtjük, bátor vagyok a magam és társaim nevében egy felirati javaslatot (Irom. 33) beterjeszteni, s ha felmerül annak szüksége, a zárszó jogával is fogok élni.

Felirati javaslatunk következőképp szól (olvassa):

„Császári és Apostoli Királyi Felség!

Parlamentari zilált viszonyaink arra készítették Felségedet, hogy az 1901–1906. évekre összehívott országgyűlést 1905. évi január 4-ikén feloszlassa, és új választások kiírása által kísérletet tegyen az irányban, hogy lehetőséget nyújtson a választó közönségnek arra, hogy a felszínen levő fontos közjogi és politikai kérdések tekintetében véleményét kinyilatkoztassa.

Parlamentáris állam életében mindenesetre súlyos aggodalmakat keltő tünet az, hogy a parlamenti többség akaratának érvényesülését és ezáltal magának az országgyűlésnek működését a kisebbség minden lehető eszközzel bevallottan megakasztani igyekezzék, és kétséget nem szenvedhet, hogy ily esetek elbírálása a nemzet ítélőszéke elé tartozik, mely nemzet, ha ura saját akaratának, ítéletének érvényét is tud szerezni.

Felségednek azon várához, hogy a kiírt választások a megbomlott parlamenti rendet helyreállítani és az országgyűlés munkaképességét visszaadni fogják, mi – és ezt sajnálattal valljuk be – reményeket már eleve nem fűztünk. Aggodalmunkat a bekövetkezett események igazolták.

Véleményünk szerint ugyanis hazánk alkotmányos életének krónikussá vált súlyos válsága csakis a bajnak gyökeres orvoslása útján nyerhetett volna végleges megoldást, vagyis ha a Felséged által feltett kérdésre nem csupán a nemzet egy elenyészően csekély kiváltságos töredékének, hanem az államot alkotó politikai magyar nemzet egészének adatott volna mód akaratának kinyilatkoztatására. Mert mindaddig, míg a képviselőválasztásokon a nemzetnek alig egyötöd része fejezheti ki akaratát, lehetetlen elejét venni annak, hogy akármely parlamenti kisebbség vagy pártérdekekből, vagy esetleg tiszta meggyőződésből is ne hivatkozassék arra, hogy a nemzet túlnyomó többsége és főleg annak az alkotmányos jogok gyakorlásából kirekesztett része nem helyesli a parlamenti többség politikai irányát; sőt előállhat az az eset is, hogy a parlamenti kisebbség joggal állíthatja magáról, hogy tulajdonképpen ő az, aki a nemzet valódi többségének akaratát képviseli.

Ellenben, ha a parlamenti többség az általános választói jog alapján és szabadon megnyilatkozó igazi nemzeti akaratra hivatkozhatik, akkor az obstrukciónak morális jogosultsága elesik. Benső meggyőződésünk, hogy alkotmányunk ezen lappangó, súlyos betegsége csakis akkor orvosolható, hogyha az 1848-iki és 1867/8-adiki alaptörvények hamisítatlan szellemében az alkotmányos élet minden oldalán, minden osztály- és faj érdekre való tekintet nélkül, a nemzet egészének és az ezen egész által alkotott és fenntartott magyar állam érdekeinek figyelembevételével feltétlen az általános érvény szereztetik azon alapelveknek, mely szerint az egységes és osztatlan politikai magyar nemzetnek, Magyarország összes állampolgárai, nemzetiségekre való tekintet nélkül egyenjogú tagjai.

Mélyen fájjaljuk, hogy éppen most, mielőtt alkotmányos életünk ezen, valamint számtalan egyéb belső bajának orvoslása bekövetkezett volna, felszínre kerültek oly kérdések, melyek hazánknak Ausztriához való közjogi és gazdasági helyzetét életbevágóan érintik, és mely kérdéseknek megnyugtató megoldása körültekintő és higgadt megfontolást igényel. Nehéz idők keserves tanulságai mindenkit meggyőzhetek arról, hogy a kölcsönös érdekek szempontjából a monarchia két állama között a perszonálunió túlmenőleg 1867-ben törvényesített szövetségi kötelékek maradandóságra csak akkor tarthatnak igényt, ha mindkét oldalon a népek természetes képviselőit többségére támaszkodhatnának. Meghajolva az utolsó három évtized történelmi intelmei előtt, óhajtjuk, hogy ily fontos kérdésekben a politikai magyar nemzet fejezze ki akaratát a maga egészében, és hogy ledöntessenek mindazon válaszfalak, melyek a nemzetnek egy csekély, alkotmányos jogokkal felruházott kiváltságos része és a csupán bér- és pénzadó köteleiségeivel megterhelt túlnyomó része között, sajnos máig is fenntartottak.

Felséged iránt tartozó őszinteséggel ki kell ugyanis jelentenünk, hogy amidőn az ország közel 20 millió lakosa közül csak egymillió a szavazati joggal felruházottak száma, mi, jelen országgyűlés, szerénytelenség nélkül alig állíthatnók magunkról azt, hogy valóban az ország összes állampolgárait képviseljük. Választási törvényünk fogyatékosága egyrészt, másrészt a választókerületek célzatos beosztása, a választásoknál még mindig előforduló visszaélések és erőszakoskodások következtében az ország lakosságának legnagyobb része az országgyűlésen képviselve nincs. Ezekhez hozzájárul az adócenzus megállapításának sokszor önkényes és célzatos volta, és végül az a valóban visszás állapot, hogy ugyanazon egy országnak kétféle választási rendszere van: mert más a választási rendszer a tulajdonképpeni Magyarországon, és ismét más Magyarországnak erdélyi részeiben. Ezen visszás állapotok megnehezítették, illetve teljesen lehetetlenné tették a nem magyar ajkú, hazájukhoz és nemzetiségükhöz egyforma hűséggel ragaszkodó honpolgároknak az alkotmányos parlamenti életben való részvételt, politikai passzivitásra kényszerítve őket.

A jogegyenlőség államfenntartó elvéből kifolyólag teljesen jogos azon követelés, hogy az egész ország minden polgárának adassék meg a választási jog nemzetiségi és osztálykülönbség nélkül. Eszerint az ország lakosságának túlnyomó többségével együtt kívánjuk az általános választójogot és a választókerületek minden különleges és szeparatistikus érdektől ment igazságos beosztását. Kívánjuk ezt annál is inkább, mert a legutóbbi választások alkalmával a nemzet épp azokat a pár-

tokat tüntette ki bizalmával, melyek az általános választójog behozatalára nézve kötelező ígéretet tettek. Oly nagy erkölcsi tőkének ismerjük a nép bizalmát, hogy az adott ígéretnek bármely tetszetős címen való megszegését úgy a politikai morál, mint a politikai ildomoság szempontjából megbocsáthatatlan bűnnek tartanók.

A politikai nemzet minden tagjának az alkotmányos életben a jogegyenlőség elvén való feltétlen részeltetése azért sem mellőzhető, mert immár átérzett igazság, hogy mindazon megszorítások, melyek a közszabadság elvén faji és osztály érdekekből alkalmaztattak, akadályává váltak az igazi alkotmányos szabadság kifejlődésének még a faj Magyarországra nézve is. Legjobban bizonyítja ezt az a körülmény, hogy az 1867-iki kiegyezés óta többségben levő országgyűlési párt kormányai a szabadelvűség minduntalan hangoztatása mellett a közszabadságok megsértésében és megszorításában magukat még a szentesített törvények által sem feszélyeztették. Az egyesülési és gyülekezési jog törvénybe foglalása szándékosan elmulasztott, és ezen kardinális szabadságjogok gyakorlása az állampolgárok nagy részére nézve a kormány önkényétől tétetett függővé, mi által ezek a jogok illuzóriusokká váltak. A sajtó- és a szólásszabadság, az igazi alkotmányosság eme két alkotmányjogi biztosítéka a lakosság túlnyomó többségére nézve hatályon kívül helyeztetett; országunkban, melyben alkotmánytisztelő és szabadságszerető népek laktak, a kormányhatalom évtizedek óta a politikai perek és politikai üldözések szakadatlan láncolatát idézi fel. A legtöbb adót fizetők intézményének törvénybeiktatásával, úgyszintén a főispánoknak és főszolgabíráknak adott kijelölési jog következtében a törvényhatóságokban a polgárok önkormányzati joga megcsönkített.

A jogállam létfeltétele a törvénytisztélet. Mély keserűséggel eltelve kénytelenek vagyunk feltárni azt a tényt, hogy a Felséged által szentesített törvények közül nem hajtatnak végre azok, melyek a magát az állammal azonosító faj rosszul felfogott érdekével ellentétben lenni látszanak. A törvényekkel való ezen eljárás nagy veszedelmek csíráját rejti magában, mert megrendíti a polgároknak az állami rendbe és a törvény szentségébe vetett bizalmát. Így különösen országos sérelmeknek kútforrása az a tény, hogy a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában a nemzet ünnepélyes ígéretei alapján hozott 1868. évi XLIV. törvénycikk őszintén és az akkori törvényhozók intenciói szellemében nemcsak nem hajtatott és nem hajtatik végre, hanem a nemzetiségi egyenjogúsággal merőben ellenkezően az ország lakosságának többsége, nemzetiségének kiművelésében és kifejlesztésében rendszeresen akadályozva van. Az alkotmányosság elvével merő ellentétben a polgároknak tekintélyes része rendeletekkel megfosztatott azon legegységibb alkotmányos jogától, hogy törvények által elismert nemzetiségének kifejlesztésére és védelmére politikai pártokat alkothasson; felállított az az alkotmányellenes tétel, hogy politikai programok kihirdetése csakis a végrehajtó hatalom előleges jóváhagyása mellett engedhető meg.

Az állam érdekeinek az uralkodó párt és osztály érdekeivel való azonosítása következtében az állam érdekei úgy tüntettetnek fel, mintha ezen érdekek megkövetelnék, hogy a végrehajtó hatalom akadályokat gördítsen a nép művelődése és kulturális előhaladása útjába, akképpen, hogy különösen újabb rendeletek és törvényjavaslatok által az anyanyelven való elemi oktatás majdnem lehetlenné tétessék. A törvény ama rendelkezésével, hogy az állam akármily nemzetiségű polgárainak anyanyelvükön oktató iskolákat tartson fenn, a kormánynak ily iskolák fenntartását egyenesen kötelességévé tette. A kormányok azonban ezen kötelességük elmulasztása mellett a nem magyar ajkú polgárokat még abban is akadályozzák, hogy külön pénzáldozatok árán gondoskodjanak anyanyelvükön oktató iskolákról. Az anyanyelven oktató közép- és szakiskolák részben teljes hiánya mellett ki vagyunk téve annak, hogy az érdekeltek külföldön keresnek fel anyanyelvükön oktató iskolákat. A különféle hitfelekezeteknek alaptörvényekben biztosított önkormányzati jogai az államérdek ürügye alatt megsértettek; az egyházi hivatalos nyelveknek a valláserkölcsi nevelésben elvitázhatatlan jogosultsága pedig kormányrendeletekkel megtámadtatott.

Ugyancsak a polgárok anyanyelvének az 1868. XLIV. törvénycikk szellemével s pozitív intézkedéseivel ellentétben teljesen tekinteten kívül hagyása következtében nemcsak a közigazgatás nehezített meg, hanem az igazságszolgáltatás maga is szenved, amennyiben a tolmácsi intézmény alkalmazása által a közvetlenség és szóbeliség elve illuzóriussá válik.

Az állam biztonságának legfontosabb eszköze a véderő. Tekintetbe véve annak fontos voltát, kívánatos, hogy a véderő minden politikai jellegű súrlódástól menten a két állam közös fegyveres védelmének célját szolgálja. A kétévi katonai szolgálat behozatalát az egész ország lakossága kívánja. Hatásosabb katonai oktatás mellett a harmadik szolgálati év könnyen nélkülözhető. Előfeltétele eme eredményes katonai oktatásnak ésszerűleg az, hogy a legénység katonai oktatása annak anyanyelvén történjék, és éppen ezért az ezredek keretében a legénység anyanyelvére az eddiginél sokkal nagyobb súly fektetendő. Az igazságszolgáltatás érdekei hasonlóképpen megkövetelik, hogy a katonai bíróságok előtt a vádlott anyanyelvén védekezhessék.

A jelen politikai válság megoldásának egyik akadálya a gazdasági kérdés. E kérdés rendezésénél különös figyelembe veendő az a tény, hogy hazánk népessége legnagyobb részében földműveléssel foglalkozik. A vámkérdésnek és egyáltalában a gazdasági berendezkedés intézkedésénél közjogi tekintetek nem lehetnek mérvadók; e kérdésekben egyedül és kizárólag a gazdasági érdekek kell hogy döntsenek, és éppen emez érdekek szempontjából föltétlenül kívánatos, hogy az Ausztriától esetleg bekövetkezendő különválás csak az előfeltételek megtétele után foganatosíttassék, nehogy országunknak és népének agrárérdekeit veszélyeztesse. A földművelő osztály, a kisipar és a munkásosztály anyagi, szociális és közművelődési érdekeinek istápolása a jövő kormányoknak tüzetesebb gondoskodás tárgyát kell hogy képezze. Az adóügyi törvénynek reformja a progresszivitás alapján, a létminimumok adómentesítése, a nélkülözhetetlen élelmiszereknek az indirekt adó alól való felmentése, a munkásbiztosítás és a munka védelme immár elodázhatatlan követelmények.

Az állam létérdekeit és az állampolgárok fontos érdekeit érintő teendőknek egész sorozata vár elintézésre, és éppen azért aggodalom fogja el szíveinket annak láttára, hogy a krónikussá vált válság az országgyűlés munkásságát már évek óta zsibbasztja.

Alattvalói hűségünkből folyó kötelességünk kijelenteni, hogy a jelen országgyűlés fő feladatának fogja tekinteni oly parlamenti reform létesítését, mely az általános választói jog alapján állva a választókerületek arányos beosztása, a választások szabadságának és tisztaságának fokozottabb intézményes biztosítása által a népképviselőt az igazi nemzeti akarat letéteményesévé tenné, mivel az alkotmányunkon és parlamentarizmusunkon rágódó kór gyökeres orvoslása és a felszínre kerülő közjogi és gazdasági kérdések megnyugtató megoldása csakis oly népképviselőtől várható, mely a nemzet egészétől nyervén megbízatást, minden jogos érdek képviselőtét lehetővé fogja tenni.

Kik egyébiránt mély hódolattal vagyunk Magyar-, Horvát- és Szlavonországnak országgyűlésileg egybegyűlt képviselői. Dr. Mihali Tivadar, Russu Sirianu János, Novácu Aurél, dr. Vlád Aurél, dr. Comsa Miklós, dr. Suciú János, dr. Pop Cs. István, Damián Vazul, dr. Pavlovics Ljubomir, Hodzsa Milán.

Elnök: T. ház! Miután a szónok felirati javaslatát maga felolvasta, azt hiszem, a t. ház el fog tekinteni attól, hogy az újra felolvastassék (*Felkiáltások:El!*), s beleegyeznek abba, hogy a követett gyakorlat szerint a felirati javaslat kinyomassék és a ház tagjai között szétosztassék, hogy a felirati bizottság javaslatával együttesen tárgyalható legyen¹ (*Helyeslés.*)...

---

¹ Szövegét l. 1905. évi Képv. Ir. 43–46. l.

D

1905 máj. 6

*Gr. Tisza István miniszterelnök válasza a felirati javaslat általános tárgyalásakor a javaslat kormány-
párti nemzetiségi ellenzékéről*

Képv. Napló, 1905, I-II. 170. 1.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Hogy miért nem neveztem meg azokat, akiknek aggályai voltak a javaslat egyes rendelkezései ellen, annak oka nagyon egyszerűen abban rejlik, hogy köztudomású tény volt. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Mert tudta mindenki, hogy a szabadelvű pártnak olyan tagjai, akik egyik vagy másik nem magyar ajkú nemzetiségéhez tartoznak ennek az országnak, igenis tápláltak, erős meggyőződésem szerint alaptalan, jogosulatlan, de jóhiszemű aggályokat *(Zaj középen.)* a népiskolai javaslattal szemben.

Egy hang (a középen): Nem is lehet nekik ott maradni. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én pedig azt tartom *(Zaj a középen)*, hogy ennek a hazának nem magyar ajkú polgárai akkor hű polgárai nemcsak a magyar hazának, de akkor viselik igazán szívükön saját fajuknak érdekeit, is *(Élénk helyeslés a jobboldalon)*, ha egyik vagy másik magyar politikai pártba beolvadnak, és a magyar közéletben nem mint külön nacionalista csoportok *(Hosszantartó, élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon)*, hanem mint valamelyik magyar politikai párt tagjai szerepelnek *(Általános helyeslés)*. Azok, kik a magyar közéletben *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon)* külön nacionalista program alapján a magyar közélet egyéb faktoraitól magukat megkülönböztetik és elszigetelik, nemcsak a hazához való hűség szempontjából foglalnak el kétértelmű álláspontot *(Hosszan tartó élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Helyeslés a baloldalon)*, hanem a saját fajuk ellen is árulást követnek el *(Általános élénk helyeslés)*.

E

1905 máj. 6

Br. Bánffy Dezső felszólalása a nemzetiségi kérdésben a felirati javaslat általános tárgyalásakor

Képv. Napló, 1905, I. 170. és 175. 1.

Br. Bánffy Dezső: Kijelentem őszintén, hogy nagyon örvendek annak, hogy a viszonyok alakulása folytán az a törvényjavaslat abban a formában, amelyben előterjesztetett, tárgyalás alá nem került, mert vannak bizonyos olyan részletei, amelyekhez semmi körülmények között hozzá nem járultam volna. A jelenleg érvényben levő törvények, amelyek a népoktatás kérdésével foglalkoznak, kétségtelenül sok hiányt hagynak fenn, kétségtelenül javítást, fejlesztést igényelnek, de nem szerettem volna, hogy az a fejlesztés, javítás annak a törvényjavaslatnak a keretében történjék, mert ezzel hosszú időre útját vágtuk volna annak, hogy alaposan, mélyrehatóan, a nemzeti nevelés igényeinek megfelelő módon alkossuk meg népoktatásunk törvényét. Az én nézetem az – és bocsássák meg nekem azok a t. urak, kik hibáztatják a törvény visszavonását –, hogy szerencsés alakulás ez a visszavonás, mert nem szerettem volna, hogy a volt kormány vezetése mellett jöjjön létre az új népoktatási törvény. E helyett egész más, a magyar nemzeti nevelésnek sokkal megfelelőbb törvényjavaslatot óhajtok törvényre emelni.

Ha az a törvényjavaslat igen soknak mutatkozott a nemzeti nevelés szempontjából a nemzeti ségeknek, mint ahogy tegnap itt Miháli képviselő úr beszédéből hallottuk, lehetséges, hogy csak a nemzetiségeknek ki nem elégítésével fogjuk az új törvényjavaslatot keresztülvinni, de hát inkább

alkossunk tökéleteset nemzeti szempontból, minthogy olyan irányút csináljunk esetleg – gondolom, a szász képviselő urakra méltóztatott hivatkozni –, amely a szászok kielégítésével jöhetne létre.

Vlád Aurél: Mikor szüksége volt a szavazatainkra, másképp beszélt (*Zaj. Derütség jobbfelől!*)

Elnök: Vlád Aurél képviselő urat csendre intem!

Br. Bánffy Dezső: Nem céloim ma ezzel a kérdéssel behatóbban foglalkozni és a nemzetiségekkel való paktálás kérdését vitatni meg. Bocsássanak meg, velem szemben senki azt bizonyítani nem fogja, hogy én a nemzetiségek támogatója, istápolója voltam; rólam azt senki sem fogja elhinni. Inkább azt mondották rólam, hogy elnyomtam a nemzetiségeket erőszakos eszközök alkalmazásával: és éppen miniszterelnökségem alatt történt, mikor a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó román gyűlést tüntetőleg, a nemzet helyeslése mellett oszlattuk fel. Ami pedig a szászokat illeti, büszkén mondhatom azt, hogy mikor a helységnevekről szóló törvényjavaslatot tárgyaltuk, éppen a szászok voltak azok, akik a szabadelvű pártból kiléptek, és tüntetőleg a törvényjavaslattal szemben foglaltak állást. Nos hát, hogy én paktáltam a nemzetiségekkel, azt mondani lehet, de elhinni nem fogja senki. (*Helyeslés balfelől.*)...

Engedje meg a t. ház, hogy mellőzzem, bár igen sok érdekes dolog van benne, mindazt a nyilatkozatot, amely Horvát–Szlavonországok képviselői részéről tétetett, mind a nemzetiségek nevében beadott felirati javaslatot. Lesz alkalmunk erről beszélni, fogunk is beszélni, mert az a hang, amely tegnap e tekintetben felhangzott, csak kezdete a jövő olyan küzdelmeinek, amelyekkel szemben a harcot fel kell vennünk az egységes magyar nemzeti állam létrehozása tekintetében. (*Élénk helyeslés a baloldalon és a középén. Egy hang. Állunk elébe!*) Hát mi is állunk elébe e harcnak, t. urak, és legyenek meggyőződve, hogy mindaddig, amíg az egységes magyar állam biztos alapjai megvetve nincsenek, addig engedményekre nálunk nem számíthatnak. (*Élénk helyeslés és taps a középén és a baloldalon.*) Az egyenjogúság szempontjából megadunk mindent, hanem a nemzetiségek számára jogokat soha és semmit. (*Élénk helyeslés és taps a baloldalon és a középén. Egy hang a középén: Majd ha miniszterelnök lesz!*)

Azt mondja, t. ház, valaki itt a hátam mögött, hogy majd ha miniszterelnök leszek. Ez ki van zárva, nincsenek meg erre a viszonyok és az akaratom sincs meg rá. De egyről biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy akár a jelen helyzetből alakul ki egy új kormány, akár gr. Tisza István – amitől Isten óvja az országot – marad továbbra is a helyén; akkor is egyértelműek leszünk abban a tekintetben, hogy a nemzetiségi törekvéseket, amelyek a poliglott állam érdekeit szolgálják, visszaszorítjuk. (*Általános helyeslés és taps a baloldalon és a középén.*)

F

1905 máj. 6

A magyar munkássajtó közleménye a nemzetiségi képviselők felirati javaslatának benyújtása után előállott helyzetről: „A nemzetiségek”¹

A magyar sovinizmus zsákutcába jutott a nagy választási győzelemmel. Előállott annak az ideje, hogy a sovén jelszavakat komoly cselekedetek váltsák fel, de íme kiderült, hogy számolni kell egy figyelmen kívül hagyott csekély körülménnyel, a „fajmagyarokkal” legalábbis egyenlő számban levő nemzetiségekkel. A helyzet bonyolódott. A győzelemittas magyar hazafiak vagy folytatják az eddigi rendszert, mely elnyomott minden nemzetiségi mozgalmat az eszközökben való válogatás nélkül; ez esetben szemben találják magukkal a nemzetiségeket, amelyek bizonyára a hatalomban való dúskálkodás édes élvezeteit alaposan megrontanák; – vagy pedig szabad folyást engednek a nemzetiségi törekvéseknek – amikor pedig a sovén frázisok egyszerre füstté válnak. A zsákutcaból hiába keresik a kivezető utat, a ma uralkodó politikai felfogás azt sohasem találja meg. A nemzetiségek máris jelentkeznek. Előbb a horvátok, ma a többi nemzetiségek jelentkeztek igényeik érvényesít-

¹ A közlemény lelőhelye: *Népszava*, 1905. máj. 6; 30. sz., 2. l.

hetéséért. Közben Ausztriában is mindegyre jobban terjed a gyűlölet és ellenséges indulat a magyarok ellen, sőt tegnap a bécsi Reichsratban már oly hangok is emelkedtek, melyek nem a Magyarországtól való elszakadást, hanem Magyarország ellen való fellépést sürgetik. Régi bevált módszer szerint most a nemzetiségeket nyugalomra s jogaikról való lemondásra biztatják a hatalom reménybeli örökösei, azon hiszemből, hogy az ő jóakarátú mosolyuk s hazafias vállveregetésük kielégít minden sérelmet és igényt. Ám bizonyos, hogy a mézes madzagot a nemzetiségek nem veszik be, a súrlódás tehát mihamarább általános lesz. Ez a keveredés azonban a munkásnépet nem érdekli. Nemzetiségi kérdést mi nem ismerünk; nemzetiséget is csak kétféle ismerünk: a kizsákmányolókat s a kizsákmányoltakat. A jövő harca e két nemzetiség között fog lefolyni. A többi csak apró csatározás, mely kizárólag a vagyonos osztály érdekeiért folyik. E háborúskodások csak siettetni fogják a mai uralkodó rendszer pusztulását, mert e rendszer keretében a nemzetiségi kérdésre megoldás nincs.

G

1905 máj. 8

*Pop Csicsó István beszéde a nemzetiségi kérdéstről az 1905. évi felirati vitában**Képv. Napló, 1905, I. 190–195. l.*

Pop Cs. István: T. ház! A t. háznak becses engedelmevel bátor leszek én is kifejtetni álláspontomat a mélyen tisztelt szövetkezett többség felirati javaslatával szemben. Ezen felszólalásra készlet különösen gr. Tisza István miniszterelnök úr és br. Bánffy Dezső képviselő úrnak szombaton elhangzott beszéde.

Gr. Tisza István miniszterelnök úr azon kijelentést kockáztatta, hogy csak azok lehetnek hű fiai ennek a hazának, akik nem alkotnak külön nemzetiségi pártot, hanem valamely más magyarországi párthoz csatlakoznak. (*Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) Legyen szabad, t. ház, kifejtetni azon nézetemet, hogy mennyire téves ez a felfogás. (*Mozgás a baloldalon.*) Jelölje meg a miniszterelnök úr azt a pártot, amelyet ő nekünk ajánl, jelölje azt a pártot, amely a nemzetiségeknek jogos és törvények által biztosított érdekeit e házban képviseli, védelmezi és istápolja. Kútforrásokkal fogom igazolni, hogy e párt nem lehet a szabadelvű párt, amely azt állítja magáról, hogy a 67-es alapon állva, az 1867. és 1868. években megalkotott törvényekben lefektetett alkotmányunknak egyedüli, kizárólagos szószólója, letéteményese és képviselője, és hogy Magyarországot ezen törvények szellemében véli kiépíthetőnek e mű nagynevű megalkotójának, Deák Ferencnek szellemében és annak intenciói szerint.

Vizsgáljuk meg tehát, mélyen tisztelt képviselőház, hogyan hasonlítanak azon elvek, amelyeket Deák Ferenc hirdetett, azokhoz az elvekhez, amelyeket a mai szabadelvű párt hirdet.

T. ház! Mikor híre terjedt annak, hogy a románok, szakítva a passzivitással, a parlamenti küzdelmekben részt venni akarnak, ez az elhatározás a legnagyobb visszatetszést, a legnagyobb megütöztetést éppen a szabadelvű pártban keltette. (*Zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.*)

Madarász József: Ismerték jól!

Pop Cs. István: Holott, t. ház, éppen az a nagy szellem, amelyikre a szabadelvű párt hivatkozik, Deák Ferenc mondta azt, hogy országos szerencsétlenségnek tartaná, ha a nemzetiségek nem vénének részt az alkotmányos küzdelemben. És hogy milyen gyönyörűen fejezte ki magát, bátor vagyok Deák Ferenc beszédének¹ idevonatkozó részét szóról szóra idézni (olvassa): „Mélyen sajnálnám, ha a románok távol tartanák magukat a választásoktól, mert kívánom, hogy hazánk alkotmányos szervezete, mely minden nemzetiségű honpolgárra kiterjed, a tényleges gyakorlatban fenntartassék.

¹ L. Deák Ferenc beszédei 6. köt. Bp. 1898, 160. l.

A hazának békére van szüksége, s ami teendő még hátra van, azt testvéries úton, sine ira et studio-polgártársainkkal való egyetértésben kell megállapítani. „(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)

Így vélekedett, t. ház, Deák Ferenc, akire a szabadelvű párt hivatkozik; ő aggódott, hogy a románok vissza fognak vonulni a nyilvános élettől, míg a szabadelvű párt, melynek tagjai pedig leginkább nemzetiségi vidékekről jönnek, ezt szeretné. (*Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.*)

T. ház! Mi történt ezen nagy elvek kijelentése után az országban? Meghozták 1874-ben a választási törvényt, amelyre vonatkozólag az egyesült ellenzék nagynevű vezére maga mondotta, hogy ez csak egy kiváltságos osztálynak biztosít szavazati jogot, míg a tömeget, a nép zömét kirekeszti az alkotmány sáncaiból. Sőt ekkor tovább menve, t. ház, két rendszert létesítettek, és az erdélyi részekre a földcenzust sokkal magasabbra tették, mint a gazdag Magyarországon. (*Zajos ellentmondások a jobb- és baloldalon.*)

Gajáry Géza: Éppen ellenkezőleg! (Felkiáltások a jobboldalon: Sokkal alacsonyabb! Zaj. Elnök csenget.)

Pop Cs. István: Mindezt a statisztikából kétségtelenül meg lehet állapítani. Szomorúan beszél a statisztika arról, hogy Erdélyben nagyon sok község van, ahol a falusi kondásnak azon a réven, mert nemes, van szavazati joga, míg az egész népnek szavazati joga nincs. (*Felkiáltások a baloldalon: Régi jogosultság! Zaj. Elnök csenget.*)

A t. szabadelvű párt még tovább menve, megcselekedte azt is, amit Tisza Kálmán, akit pedig a nemzetiségek összetörőjének neveztek, 15 évi kormányzása alatt megtenni nem mert; ugyanis még azt is lehetetlenné tették, hogy a nemzetiségek, különösen a románság érdekei tekintetében értekezletre gyűljön és határozzon. Kormányrendelettel Hieronymi Károly a gyülekezési és egyesülési alkotmányos jogot tiporta lábba csak azért, hogy a neki kellemetlen románokat elhallgattassa. (*Zaj.*)

Egy hang (jobbról): A császárhoz akartak memorandummal járulni! (*Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek!

Pop Cs. István: Talán önök is oda szoktak menni! Mi is csak a királyhoz mentünk!

Nekem, mélyen t. ház, egy nagy megnyugvásom van, és ez a megnyugvásom az, hogy az a Hieronymi Károly, aki ezt a rendeletet kibocsátotta,² nem reprezentálja a magyarság érdekeit. A magyarságnak nem volt szüksége ilyen rendeletre, csak neki; és hogy tényleg nem volt állampolitika, nem volt hazafias politika, amit tett, mutatta az eredmény, hogy ezt a mélyen t. képviselő urat és minisztert, addig, amíg miniszter, a t. magyarság mindenütt kibuktatta, és el kellett mennie a szászok és az általa üldözött románok közé, hogy mandátumot kapjon. (*Derültség bal felől. Felkiáltások: Hát miért választották meg?*) Állíthatom, önérettel és büszkeséggel, hogy egyetlenegy román szavazatot sem kapott. (*Úgy van! a közép hátsó padjairól.*)

Egy hang (a középén): Csak a szászok szavaztak rá! Azok választották meg huszonnégy szavazattöbbséggel. (*Úgy van! a közép hátsó padjairól.*)

Pop Cs. István: Abszolút egyetlenegy román szavazatot nem kapott. Azt hiszem, mélyen t. ház, hogy való az, miszerint a magyarság ilyen törvénybe ütköző rendeletek kibocsátását nem helyesli.

Egy hang (a középén): Eleget erőszakoskodik anélkül is!

Pop Cs. István: A nemzetiségek jogaira és különösen a jogegyenlőségre vonatkozó politikáról mit hirdettek az 1881. évi országgyűlésen összegyűlt képviselők? A felirati vitának csak a kezdetét vagyok bátor felolvasni, hadd lássa az ország, hogy ma ezek az elvek uralkodnak-e tényleg az életben (olvassa): „Mi a teljes jogegyenlőség alapján akarjuk kifejteni és biztosítani alkotmányos életünket. Akarjuk, hogy a polgári jogok teljes élvezetére nézve sem vallás, sem nemzetiség a hon polgári közötti különbségét ne tegyen (*Felkiáltások: Nincsen is! Önök csinálják!*), s elvárjuk, hogy más nemzetiségi honfitársaink nemzetiségi igényei mindenben, mi ez országnak politikai szétdarabolása és törvényes függetlenségének feláldozása nélkül eszközölhető, törvény által is biztosíttassanak.” (*Élénk felkiáltások a ház minden oldalán: Igaz! Úgy van!*)

² Az 1894. jún. 16-i belügyminiszteri pártbetiltásról I. *Iratok* II. 303. l.

Barta Ödön: Hasonlítsa össze a memorandumot ezzel! (*Zaj. Közbeszólások.*)

Pop Cs. István: Semmit sem akarok egyebet, mint önökkel együtt a haza javára dolgozni. Nekünk sincs más hazánk. (*Zaj.*)

Elnök: Méltóztassék a szónokot meghallgatni!

Pop Cs. István: Ezt megelőzőleg miként nyilatkozik a haza nagy bölcse, Deák Ferenc³ (Olvassa) „El vagyunk határozva mindent elkövetni, hogy a félreértések elháríttassanak, és teszünk, mit az ország feldarabolása nélkül és önállóságunk félállozása nélkül tehetünk, hogy a honnak minden nemzetiségi polgárai érdekében és érzelmekben összeforrtanak.” (*Felkiáltások: Az igaz, de teszik-e?*)

Sándor Pál: Ki kell irtani a hazafiatlan agitátorokat! (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök (csenget): Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak a szónokot meghallgatni, mert különben kénytelen leszek őket név szerint megnevezni.

Pop Cs. István: (Olvassa): „Komolyan óhajtunk méltányosak lenni a köztünk lakó más nemzetiségű honfitársaink igényei iránt, és akarjuk, hogy ne csak törvények, ne csak szerződések, hanem közös érdekek, közös érzelmek is egyesítsenek.” (*Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.*) Ugyanígy nyilatkozott az a Tisza Kálmán is, aki azután később megtagadta elveit. Ő ezeket mondta⁴ (Olvassa) „Nyugtassuk meg az ország minden rangú és ajkú tagját afelől, hogy érdekeikről meg nem feledkezünk. A nemzetiségekre vonatkozó indítványt pártolom, mert kívánom, hogy minden nemzetiségbeli tökéletesen egyenjogú polgára legyen az országnak, és a jogegyenlőséggel ellenkező törvények megszüntetessenek.” (*Helyeslés a jobb- és a baloldalon.*) Bocsánatot kérek, br. Bánffy éppen azt mondta, hogy lehetnek a jogegyenlőségnek is korlátai, és így nem felel meg, hogy Bánffy azt mondta volna, amit egykor Tisza Kálmán. Pedig nekünk semmi hazaellenes törekvéseink nincsenek, vagyok olyan hazafi, mint akármelyik a képviselő urak közül. (*Felkiáltások: Adja Isten!*)

És mivel a nyelv (*Zaj. Elnök csenget.*) a legdrágább kincs, melyet féltének a nemzetiségek, és amely kincset minden esetben meg kell őrizniök, a nyelv, legyen szabad, t. ház, e tekintetben is ugyancsak a régi elfeledett forrásokat felidézni. A nyelv tekintetében ekképpen nyilatkozott Deák Ferenc (olvassa)⁵: „Magyarországon egy politikai nemzet létezik, az egységes, osztatlan magyar nemzet, amelynek azonban minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja. A másik, amit tartok és hiszek, az, hogy ezen egyenjogúságot csak az országban levő többféle nyelvek hivatalos használatára nézve és erre nézve is csak annyiban lehet szabályok alá vonni, amennyiben az ország egysége, a kormányzat lehetősége, célszerűsége és az igazság pontos kiszolgáltatása ezt szükségessé teszi. Lefelé azonban: a megyéknél, törvényhatóságoknál, községeknél, egyházaknál az egyenjogúságnak tág teret kell adni, még az igazságszolgáltatásnál is, de csak az alsó bíróságokat illetőleg.”

Hát kérdem: hol van bíróság, ahol románul beszélhetnek? Tolmácsok vannak mindenütt a legszegényebb vidékeken is, és oly drága ennek folytán az igazságszolgáltatás, hogy inkább nem is keresik az igazságot. (*Zaj a jobb- és baloldalon.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. ház!

Pop Cs. István (tovább olvas): „Azon vélemény pedig, hogy ahol nem magyar a lakosság, magyar nyelven kelljen okvetlen perlekedni, kivihetetlen, azt helytelennek tartom, és a magyar nemzet érdekében nem látom szükségesnek.”

Barta Ödön: Még azok is oláhul beszélnek a törvényszék előtt, akik tudnak magyarul. (*Igaz! Úgy van! A jobboldalon.*)

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak. Méltóztassanak a szónokot csendben meghallgatni. Mindenkinek módjában áll a vita során a szónokot megcáfolni.

Pop Cs. István: Deák Ferenc tovább ment, t. ház, az engedményekben, és kilátásba helyezte, hogy ha a közvetlenség, szóbeliség és az esküdszéki intézmény behozatik, akkor különös súlyt fognak

³ Felirati javaslata a képviselőház 1861 máj. 13-i ülésén. – *L. Beszédei* 3. köt. Bp. 1889, 25. l.

⁴ Az 1861 máj. 16-i felirati vitában.

⁵ A képviselőház 1868 nov. 24-i ülésén. *L. Beszédei* 6. köt. Bp. 1898, 101–2. l.

fektetni arra, hogy a nemzetiségek nyelve érvényesüljön. Kérem, és méltóztassanak nyugodt lelki ismerettel és a valóságnak megfelelően válaszolni: megtörtént-e ez? Bevitték-e a nemzetiségek nyelvét legalább az esküdtzéki intézménybe? (*Mozgás és felkiáltások bal felől: Még csak az kellene!*) Hiszen nem is lehet esküdtképes az, aki nem bírja a magyar nyelvet. (*Mozgás a baloldalon. Egy hang bal felől: Még csak az kellene, hogy Magyarországon oláhul bíraskodjanak!*) Ez lehet minden, de nem jogegyenlőség.

Tartozom, t. ház, gr. Tisza István miniszterelnök úrnak arra a kérdésére is válaszolni, hogy miért nem léptünk valamely más párt tagjai sorába. Mindenekelőtt nem tudom, hogy mit értett ez alatt: a koalíciót-e vagy pedig az ország legnagyobb pártját, a függetlenségi pártot, de mindenesetre, kimutatom, miért nem léphettünk az ország legnagyobb pártja, a függetlenségi párt körébe. (*Halljuk!*)

Báró Bánffy Dezsőnek szombaton elhangzott beszéde,⁶ úgy látszik, tetszésre talált az egyesült ellenzék körében, de azon elvek sohasem voltak a függetlenségi párt elvei. A függetlenségi párt ilyen faji harcot sohasem hirdethet. (*Felkiáltások jobb felől: Csak önök hirdetik!*) Nem léphettünk a függetlenségi pártba, mert még az intranzigens, radikális Kossuth Lajos szelleme sincs meg benne. (*Úgy van! a középén.*) Elhaltak Irányiék; azok nem vezeték többé azt a nagy pártot; azok a fehér hollók ki vannak zárva az önök pártjából. Kossuth Lajos, aki a nemzetiségi jogosultságokat és igényeket illetőleg még ellenlábasa volt Deák Ferencnek, továbbment, mert szabadságszeretete oly nagy volt, hogy nem akarta kicsinyes feltételekhez kötni a nemzetiségek jogegyenlőségét, nem akarta a nemzeti ügyet ürügyül használni arra, hogy a tétlenséget palástoljuk, és az országot elhanyagoljuk.

Barta Ödön: Meg is hálálták 1848-ban! (*Úgy van! bal felől. Egy hang a baloldalon: Akkor a magyarok ellen harcoltak!*)

Vlád Aurél: Magyarok is harcoltak a magyarok ellen! Ki hozta be a muszkát? (*Mozgás és zaj a baloldalon.*)

Elnök: Csendet kérek képviselő urak!

Pop Cs. István: Hogy minő alkotmányt akart adni Kossuth Lajos ennek a hazának, arra nézve legyen szabad idéznem alkotmánytervezetének erre vonatkozó részét. Kossuth Lajos *Irataim*-nak első kötetében, a 453. lapon ezeket mondja(olvassa): „Valamint a vallás, a nemzetiség is társas érdek. Ehhez, mint amahhoz az államnak, mint ilyennek semmi köze. Az alkotmány biztosítván az egyesülhetés jogát, a polgároknak szabad nemzetiséget, mint egyéb érdekeik védelme és fejlesztése végett egyesülni és egyesületeket szervezni, községenként, megyénként, országosan. A nemzetiségek e szempontból teljes szabad rendelkezési szabadsággal bírnak, választhatnak főnököket, kiket tetszés szerint címmel felruházhatnak, tarthatnak gyűléseket, és hozhatnak határozatokat az alkotmány és törvény határain belül, és az állam nem igényelhet egyebet, minthogy ezen gyűlések nyilvánosak legyenek.”

Kossuth Lajos meghalt, de ezen alkotmánytervezetet nem vonta vissza. Kérem: ki képviseli ezen elveket egy sokkal távolabbi, kisebb mérvben, az 1868. XLIV. tc. keretén belül? Kérem, mert azt hiszem, hogy sokan emlékeznek még arra, hogy Irányi Dániel hányszor sürgette annak keresztülvitelét, sőt törvényjavaslatot is adott be az általános választói jog behozatalára, nyelv-, nemzetiség-, faj- és vallásfelekezeti különbség nélkül. Megtartották-e ezt? Nem tartották meg, nem valósították meg, hanem amint olvasom br. Bánffy Dezső lapjában, felszívta a függetlenségi párt elveit is, azt mondván, hogy a felirati javaslat tartalmazza azt a programot, amelyet kitűzött magának br. Bánffy Dezső. (*Zaj a középén.*)

Vlád Aurél: Csakis az ő programja!

Hock János: Hazudik; nem mondta, hogy csakis az övé.

Vlád Aurél: Jegyezze meg magának a képviselő úr, hogy nem szoktam hazudni.

Hock János: Hát akkor ne mondja a képviselő úr, ami nem igaz. Nem mondta Bánffy, hogy csakis ez az ő programja. Ez hazugság.

⁶ 1905 máj. 6-án. L. E. irat.

Pop Cs István: Bocsánatot kérek, ha én, mint tapasztalatlan politikus nem tudok ebben a nagy labirintusban eligazodni, de azt konstatálnom kell, hogy a függetlenségi párt nem vette fel programjába az általános választói jogot. *(Egy hang bal felől: Benne van!)* Hát akkor én nem tudom, hogy mit jelent e program, és mit jelentenek egyes kijelentések, midőn azt mondja br. Bánffy Dezső, hogy célja a poliglott állam megszüntetése, és hogy a nemzetiségek átalakuljanak fajmagyarokká. Leszek bátor áttérni br. Bánffy Dezső beszédére, ő azt állította, hogy Magyarországnak nincsen mindaddig létjogosultsága vagy jövője, amíg az összes népek bele nem olvadtak a magyar fajba *(Egy hang jobb felől: Nem mondta. Zaj.)*, hogy egynyelvűek és egyérműek legyünk. E tekintetben, bármennyire becsülöm nagy államférfiúi képességeit, mégis legyen szabad egy nagyobb tekintélyre hivatkoznom, mint ő, hivatkoznom ezen állam megteremtőjére, Szent Istvánra, akinek a jobbját ma is áldjuk. Ő mondotta azt, hogy regnum unius linguae unius stirpis fragile et imbecille est. És megmondotta Imre fiának, hogy ne azon törje fejét, hogy a nemzetiségeket és a népeket asszimilálja, hanem hogy kultiválja azoknak sajátos nemzetiségi jellegét, és azáltal azok az országnak és a koronának oszlopaivá legyenek.

Barta Ödön: Az akkori hiteles gyorsírói feljegyzések szerint! Ugye? *(Derültség.)*

Pop Cs. István: Azon törekvéssel szemben, mert hiszen úgy a Berzeviczy-féle népoktatási törvényjavaslatban, mint abr. Bánffy Dezső képviselő úr által is jelzett leendő törvényjavaslatban csak arról van szó, hogy a magyar nyelv oly értelemben taníttassék, hogy a nemzetiségek, elfelejtve saját anyanyelvüket, elveszítsék nemzetiségüket! *(Zajos ellentmondások.)* Kérem abban ez a tendencia [benne] van. *(Folytonos zaj.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Pop Cs. István: Ez sohasem fog sikerülni. *(Felkiáltások: Nem is akarja senki!)* Mert ugyancsak nagy kútforrás mondotta, Bonfinius az oláhokra: Valachi... plus pro linguae, quam pro vitae incolumitate certasse videntur; azaz, hogy többre becsülték azt a kincset, nyelvüket, mint életüket. Minden olyan törekvést azonban, mely saját anyanyelvünk istápolása mellett a magyar nyelv tanítását is célozza, a legnagyobb készséggel és hazafisággal fogadunk.

Barta Ödön: Ezt már ismerjük!

Pop Cs. István: Természetesen úgy, ahogy lehet!

Barta Ödön: Amennyire a törvény megkerülésével lehet. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Pop Cs. István: T. ház! Br. Bánffy Dezső képviselő úrnak a beszéde világos és abszolúte semmi kétséget nem szenved; mert ő a jogállamot csak feltételelesen fogadja el, csak annyiban, amennyiben az általa kontemplált államérdek az ő szempontjából megengedi azt. A jog azonban, igen t. képviselőház, csak egyféle lehet, jus aequale est neque aliter jus est. Azaz: a jog egyenlő, vagy nem létezik, de annak fokozatai nincsenek. Határozott és nyílt támadást láttam Bánffy beszédében nemzetiségünk ellen, különösen a nyelv érdekeire való tekintettel. Nyelvünket akarják, amit semmi körülmények között oda nem adunk! *(Zajos felkiáltások: Nem igaz! Az nem kell senkinek!)*

Szöts Pál: Azt nem mondta soha senki!

Pop Cs. István: Tessék elolvasni, a *Pesti Hírlap*ban meg van írva. *(Zaj.)*

Elnök: Ne méltóztassék párbeszédet folytatni, különben kénytelen leszek a képviselő urat név szerint megnevezni. A szónok úré a szó, senki másé.

Pop Cs. István: Méltóztassék megengedni, hogy konstatáljam, miszerint a nemzetiségi egyenjóságról szóló törvényből azt a részt, amely kedvező volt a nemzetiségekre – egyetlenegy pontjában sem hajtották végre. *(Mozgás.)* E törvényben iskolák felállításáról, az anyanyelven való kiképzetéről egészen az akadémiai grádusokig van szó, és mégis egyetlenegy gimnáziumot sem állítottak fel, melyben a tanítás nyelve anyanyelvünk volna. Mit mondott Deák Ferenc akkor, amikor a szerbek gimnáziumot kértek maguknak, és azt itt ellenezték⁷? *(Olvassa):* „Legyen bár az országban 300 gimnázium, legyen bár annyi, hogy minden hatodik mérföldnyire találtsassék egy, ha valamely vidéki

⁷ L. Deák Ferenc 1872. jan. 23-i képviselőházi beszédét az újvidéki szerb gimnázium hatósági támogatása tárgyában. *Képv. Napló*, 1869–2, XX. 388–9. l.

gimnázium nem azon a nyelven, vagy legalább nem kiválóan azon a nyelven tanít, mely azon vidék népének nyelve, akkor kétségkívül bajos is lesz a közművelődés elővitele. Emlékezzünk csak vissza, mennyit küzdöttünk gyermekkorunkban azzal, hogy egy idegen, egy holt nyelvet kellett tanulnunk, és nézzük, mennyire van most ifjainknak megkönnyítve a tanulás azáltal, hogy magyar nyelven oktatattunk. Ugyanez áll minden más nemzetiség nyelvére nézve. Ha őket arra kényszeríténők, hogy gyermekeik, kik a magyar nyelvben vagy éppen nem, vagy kevésbé jártasak, mert hisz a népiskolában főképp a maguk nemzeti nyelvén tanítottak, mindenütt és mindenben magyarul oktattassanak: úgy azon gimnáziumokban lehetetlen volna az ifjak előhaladása, a szülők hiába költenék a pénzt, a gyermekek hiába töltenék el idejüket. Egyáltalában, ha mi a nemzetiségeket megnyerni akarjuk, ennek nem az az útja, hogy őket mindenáron magyarosítsuk, hanem az, hogy velük a magyar viszonyokat megkedveltessük. Mert kettő tisztán áll előttem: kiirtani akarni őket istentelen barbárság volna még akkor is, ha nem volnának olyan számosan, minélfogva őket megsemmisíteni lehetetlen.” (*Zaj. Felkiáltások: Nem akarja senki!*) De azt nem akarják, hogy a gimnáziumokban románul is tanítsanak! (*Nagy zaj bal és jobb felől.*)

Barta Ödön: Volt elég idejük magyarul megtanulni! (*Zaj.*)

Elnök: (csenget): Csendet kérek!

Pop Cs. István: (olvassa): „Ellenségeinkké tenni őket nem fekszik érdekünkben. Hasonló helyzetben vannak ők is. Ha ők elszakadhatnának, és egy nagy nemzetet képezhetnének: érteném a netalán erre irányult törekvést; de ez az európai viszonyok között lehetetlen.” (*Zaj.*) Miért arra kényszeríteni őket, amit nem akarnak? (Olvassa): „Mind a két félnek tehát arra kell törekednie, hogy együtt és egymás mellett mennél jobb egyetértésben megéljünk.”

Barta Ödön: Úgy értelmezik, mint az osztrákok a kiegyezést!

Pop Cs. István: Én csak törvénynek és alkotmánynak engedelmeskedem, de nem embernek.

Vérsi József: A memorandum alapján!

Pop Cs. István: Érezzük, és kiviláglik minden törekvésből, hogy valamennyi pártáryalata e képviselőháznak Magyarország létfeltételét a fajösszeforrasztásban látja biztosítottnak. (*Mozgás.*) Vagyis Magyarország összes nem magyar népei olvadjanak a magyar fajba. (*Zajos ellentmondás.*)

Madarász József: Magyarország! (*Zaj.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek t. ház!

Pop Cs. István: Bocsánatot kérek, ha ez nem nyílt hirdetése a fajharcnak, akkor nem tudom, hogy mi. (*Zajos ellentmondás jobbról és balról.*)

Elnök⁸ (csenget): Bocsánatot kérek, kénytelen vagyok megjegyzést tenni a képviselő úr szavaira. (*Halljuk! Halljuk!*) A képviselő úr olybá akarja feltüntetni a magyar nemzetgyűlést, mintha itt fajharcot akarnának folytatni. Ez nem felel meg a valóságnak. Ily állításokkal csakis elő lehet idézni a fajharcot. (*Igaz! Úgy van! jobb és bal felől.*) A szabályok szerint nekem kötelességem örködni, hogy itt fajharc meg ne indíttassék. (*Igaz! Úgy van! Taps jobb és bal felől.*) Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a nemzetiségeknek jobb sorsa sehol a világon nincs, mint itt. (*Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés és taps jobb és bal felől.*) Nem áll az, amit a t. képviselő úr mond, hogy bárki is (*Zaj a középén. Felkiáltások jobbról és balról: Halljuk az elnököt!*) be akarná olvasztani a magyar fajba a különböző nemzetiségeket. Ezt nem akarja senki Magyarországon, (*Igaz! Úgy van! bal és jobb felől.*) és aki ezt állítja, az – merném mondani – tudva mond olyant, ami nem felel meg a valóságnak. (*Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés jobb és bal felől.*) Mert ebben az országban nyelvükben senki sem háborgatja a nemzetiségeket. Egyet azonban megkövetel az ország, és ehhez joga van minden országnak, azt ti., hogy az állam nyelvét megtanulják. (*Hosszan tartó általános élénk helyeslés és taps.*) Annálfogva tehát igen kérem a t. képviselő urat, méltóztassék azok közt a korlátok közt mozogni, hogy fajharc elő ne idéztessék. (*Hosszan tartó általános élénk helyeslés és taps. Felkiáltások jobb és bal felől: Éljen az elnök!*)

⁸ Justh Gyula.

Pop Cs. István: T. képviselőház! A mélyen tisztelt elnök úrnak nagy hálával tudomásul veszem szíves kijelentéseit, és hála istennek, én is meg vagyok győződve, hogy a magyar parlamentben nem mindenki ezt akarja. Én báró Bánffy Dezső úrnak beszédét boncolgattam, és arra vonatkozólag nyilatkoztam, hogyha ő azt mondja, hogy politikájának célja az, hogy lassan-lassan az államnak poliglott jellege apasztassék, és végre megszűnjön, ez azt jelenti, hogy a nemzetiségek eltűnjenek a föld kerekességéről. Ez pedig oly cél, mely a magyar állami élettel semmi összefüggésben nincsen, sem a magyar állam múltjával nem igazolható. *(Zaj.)*

Én más meggyőződésben vagyok, és azt hiszem, hogy Magyarország létérdeke sokkal jobban van biztosítva, ha mesterséges fajösszeolvasztási processzusokon nem megy keresztül. A magyar államnak úgy egységes voltánál, mint egységes kormányzati államszervezeténél fogva meg vannak adva létfeltételének biztosítékai, és nem szorul oly eljárásra, amely minden körülmények közt visszatetszést szül. Én ugyanis nem azt mondom, hogy a nemzetiségek ne tanuljanak magyarul, csak azt, hogy tanuljanak anyanyelvükön és magyarul is. *(Helyeslés.)* Arról beszélek, hogy ebben az országban, hol a magyarságnak is majdnem 40%-a analfabéta, nehezen tartom kivihetőnek, hogy két nyelvet tanuljanak; de ha lehetséges, annak a pedagógusnak tudománya előtt meg fogok hajolni. *(Zaj bal felől.)*

T. ház, azon meggyőződésben vagyok, hogy egy olyan magyar állam, amely kizárólag a polgári, politikai és nemzetiségi jogokat biztosítja minden polgárnak, mindig boldog lesz, és ha adni fogja az Isten, hogy kivívja állami függetlenségét, csakis így lehet virágzó és boldog. Én ahhoz a politikához szívesen csatlakozom, amely ezen irányt inaugurálja, szívesen elfogadnám azt a politikát, amely biztosítja az állam egysége mellett, a magyar faj érdekei mellett, a nemzetiségek érdekeit is, amely nem mondja azt, hogy aki szereti nemzetiségét és kultiválni akarja nyelvét, ellentétbe helyezi magát a magyar hazafisággal. *(Felkiáltások: Senki sem mondja!)* Ha lehetetlenné teszik, az ugyanaz.

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Pop Cs. István: Oly Magyarország, melynek talapzata az igazságosság, a hamisítatlan alkotmányosság, a polgárság meglegedettsége, boldog lesz, s aki ezt tudja kivíni, az Magyarországnak igazi nagy embere. *(Helyeslés és taps a középén.)*

Mivel pedig, mint már bátor voltam eddig is kifejtteni, én oly pártot nem találok, amely nyíltan, határozottan, körvonalazott tételekben megmondja, hogy meddig, mily körülmények között, és mennyit biztosít a nemzetiségi igényekből, egyik párthoz sem csatlakozom.

De azt hiszem, hogy impilicite azokat az indokokat is kifejtettem, hogy miért nem fogadom el a felirati javaslatot, és miért csatlakozom a Miháli Tivadar által benyújtott ellenfelirati javaslatához. Nem csatlakozhatom különösen azért sem, mert az előadott aggályaimon kívül a függetlenségi párt egyelőre felfüggesztette azon kardinális követelményét, hogy feltétlenül és a legelső alkalommal az általános választói jogot fajra és nemzetiségre való tekintet nélkül megvalósítsa. Ezek azon indokaim, amelyek miatt a felirati javaslatot el nem fogadom. *(Helyeslés a középén.)*

H

1905 máj. 9

*Josipovich Géza beszéde a horvát vezényleti nyelv tárgyában az 1905. évi felirati vitában**Képv. Napló, 1905, I. 215–217. l.**Josipovich Géza: Visoki Sabore! (Folytonos zaj és felkiáltások a baloldalon: Beszéljen magyarul! Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)**Ugron Gábor: Joga van hozzá! (Úgy van! Igaz!)**Elnök: Név szerint fogom megnevezni a képviselő urakat, ha továbbra is zavarják a szónokot.**Makkai Zsigmond: Beszéljen magyarul! (Zaj.)**Elnök: Joga van hozzá! Tessék meghallgatni!**Josipovich Géza: Posto je gospodin zastupnik Issekutz u svom govoru (Zaj.) i pozitivna u zakonu zajamčena prava Hrvatske-Slavonie glede jezika niekao: u bojazi, da se pravo naše u ovomu visokomu tielu hrvatski govoriti s vremenom nebi takodjer stalo niekati, užimam rieč na temeljuk zak članka g. 1868. br. XXX. § 59 hrvatskim jezikom; nu da me cieli sabor razumie nastavljam magjarskim jezikom. (Zaj.)**T. képviselőház! A horvát nyelven elmondott bevezetésemben. .. (Zaj. Halljuk! Halljuk!)**Elnök: Csendet kérek!**Josipovich Géza: ...előadottakat magyarul újból ismételve (Helyeslés) kijelentem, hogy csak azért kezdtem felszólalásomat horvát nyelven (Zaj.), mert Issekutz képviselő úr jogunkat a horvát nyelv tekintetében a közös intézmények egyik részében tagadásba vette; nehogy tehát idővel, jogunk horvát nyelven felszólalni feledékenységre menjen, az 1868 : XXX. tc. 59. §-a alapján kezdtem felszólalásomat horvát nyelven (Helyeslés.), hogy azt az általános megérthetőség szempontjából magyarul folytassam. (Halljuk! Halljuk!)**A Magyarország és Horvát–Szlavonország közti testvéri viszony meg nem zavarása tekintetéből felszólalásom keretében kerülni óhajtok minden oly nyilatkozatot, mely félreértésre adhatna alkalmat. (Zaj a baloldalon.)**Elnök: Hentaller képviselő urat felkérem, hogy csendben hallgassa meg a szónokot; nincs joga most szónoklatot tartani.**Josipovich Géza: Azért Issekutz képviselőtársam, valamint előttem szólott t. képviselőtársam speciális horvát politikai nézeteire nem akarok részletesebben kiterjeszkedni, különösen azért, mert mindkettő egyenesen a negáció álláspontjára helyezkedett, s ennek folytán érveik is csak negatívumok lehetnek. Aki az 1868. XXX. t.-cikket figyelemmel áttanulmányozza, fölöslegesnek fogja tartani afelett vitatkozni, vajon az 1868. XXX. tc. a Horvát–Szlavonország és az anyaország közt létrejött megegyezés, az anyaország mint szuverén állam részéről Horvát-Szlavonországnak egyoldalúan adott jogoknak a beiktatása, avagy pedig kölcsönös megállapítás folytán létrejött kétoldalú szerződés-e. Szintén fölösleges lesz afelett is vitatkozni, hogy a horvát országgyűlés törvényes határozatai a horvát király vagy csak a magyar király szentesítésével válnak-e érvényesekké. Az idézett törvénycikk erre nézve oly határozott rendelkezéseket tartalmaz, hogy e tekintetben semmiféle kétség fel nem merülhet; egyedül azon kérdés jöhet tehát még elbírálás alá, mely tisztázásra vár, vajon az 1868. XLI., a honvédségről szóló tc., az 1868. XXX. tc. indokából és folyamánnyaképpen keletkezett-e, vagy – amint Issekutz t. képviselő úr mondja – a méltányosság és testvéries érzület alapján jött létre.**Én azt tartom, hogy az 1868 : XLI. tc. nem a méltányosságnak kifolyása, hanem egyenesen az 1868. XXX. tc. parancsoló intézkedése folytán keletkezett. Indokaimat csakis tárgyi tényálladéokra fogom alapítani, ezért felszólalásom keretében csakis tényeket fogok konstatálni, és ezek alapján a konkluziót levonni.*

Ennek előrebocsátása után engedje meg a t. ház, hogy figyelmét felhívjam a történészek által igazolt azon tényre, hogy az 1848 előtti időben a magyar állam védszervezete szervezetileg megállapítva nem volt. Az 1848 előtti időkben Magyarország véderejét a nemesi felkelés képezte, melynek vezére Magyarországon a nádor volt; a horvátországi nemzeti felkelésnek pedig a bán vagy a horvát országgyűlés által megválasztott capitaneus regius volt a vezére.

Ebből világos, hogy a védszervezet tekintetében az 1848 előtti időben semmi közösség fenn nem állott, egyedül az a közösség, hogy a közös haza javára lelkesültséggel, egymást támogatva harcolt a két nemzet a közös ellenség ellen.

Később, midőn Ausztriával megkötötték a kiegyezés, szüksége merült fel annak, hogy a magyar állam területén is szervezve legyen a véderő. Ennek folyamánya volt az, hogy 1868. június 30-án gróf Andrássy Gyula miniszterelnök benyújtotta a magyar országgyűlésnek a véderőjavaslatok egész komplexumát.

A dolgok könnyebb megérthetése céljából kénytelen vagyok itt közbeszúrni, hogy az 1868. XXX. tc., amely a Magyarország és Horvátország közti közjogi viszony rendezéséről szól, ekkor még nem volt elfogadva, hanem 1868. szeptember 20-án fogadtatott el, és ugyanazon év november 27-én lőn szentesítve.¹ 1868. augusztus 7-én a véderőtörvénynek tárgyalása után tárgyalás alá került az országgyűlésen a honvédségről szóló törvény, mely eltérőleg a véderőtörvény hosszabb tárgyalásától, igen rövid volt, és az akkori országgyűlés augusztus 7-én el is fogadta a honvédségről szóló törvényt. Ennek 6. és 7. §-aiban expressis verbis „Horvátország kivételével” megtörtént a zászlóaljok számának megállapítása, valamint a honvédkerületek beosztása is. A 33. §, az utolsó pedig szó szerint azt mondja: „hogy ezen törvény hatálya Horvátországra ki nem terjed; hanem alkotmányos hozzájárulás esetében annak területe a 6-ik honvédkerületet fogja képezni, és a 6. §-ban megállapított számon felül a honvédséghez 4 gyalog zászlóaljat és 4 lovas századot fog állítani.”

Ebből tehát világosan konstatalható az, hogy az akkori felfogás szerint, miután az 1868. XXX. törvénycikk még nem lépett volna életbe, Horvátország területét a közös védelembe nem vették be.

Ezen törvény azonban szentesítés alá nem terjesztett. Időközben, 1868. augusztus közepén vagy végén az országgyűlést el is napolták. Az elnapolás után az országgyűlés újból összeülvén, egyes tárgyak elintézése után 1868. november 29-én gr. Andrássy Gyula miniszterelnök előterjesztést tett a véderőtörvény módosítása tekintetében, indokolva azt egyrészt azzal, hogy időközben Ausztriában elfogadtatván a véderő-törvényjavaslat, némely mellékes módosítások váltak szükségessé az egyöntetűség kedvéért, a honvédelmi törvényre vonatkozólag pedig megmondta, hogy időközben, amint az előbb említettem, az 1868. XXX. tc. életbe lépven, szükségessé vált, hogy ennek az 1868. XXX. tc. által statuált védelmi közös viszonyok rendezése szempontjából a törvényben Horvátországot illetőleg egyes rendelkezések foglaltassanak.

Engedje meg itt a t. ház, hogy felolvassam azt az előterjesztést, amely e törvényjavaslattal kapcsolatban tétetett. (Olvassa): „Ugyanezen alkalommal van szerencsém figyelmeztetni a t. házat arra is, hogy mind a védrendszerről, mind a honvédségről szóló törvény ideiglenesen csak Magyarországra van elfogadva; miután pedig a Magyar- és Horvátország közötti egyezmény következtében a véderő megállapítására és átalakítására vonatkozó minden intézmény a közös törvényhozás elé tartozik, azt gondolom, igen célirányos volna ugyanezen alkalommal – ha méltóztatik a t. ház ebben megnyugodni –, hogy Horvátország képviselői közül választassék meg néhány ezen küldöttség közé, hogy ezek az ott szükséges módosításokat tanulmányozván, a küldöttség aziránt adjon véleményt. Erre nézve tehát bátorkodom a minisztérium előterjesztését benyújtani, s annál inkább kérem a t. házat: méltóztatassék ezt elfogadni, mert a kormány a védrendszerről szóló törvényjavaslattal együtt fogja Őfelsége elé a honvédségről és a népfelkelésről szóló törvényjavaslatokat terjeszteni. Márpedig a honvédségről Szóló törvényjavaslatban van néhány pont, amely Horvátországra nézve változtatást igényel.”

Ezekből tehát világos, hogy a honvédségről szóló törvényjavaslat módosítása, tekintettel az

¹ Pontosabban: 1868 nov. 17-én – 1865–68. évi *Képv. Ir.* VI. 292–302. l.; *Iratok* I. 111–121. l.

gyűlésnek jelentését, s azon módosítások szövegét, amelyek szükségesek voltak a honvédségről szóló törvénynek Horvátország szempontjából való kiegészítésére.

Ezen tárgyalás alkalmával, mely rögtön másnap következett be, Zichy Antal előadó előterjesztvén a módosításokra vonatkozó szöveget – a ház először is a 6. §-ban, azután a 7. §-ban eszközölt módosításokat a honvédségi kerületek beosztása tekintetében, végül pedig a 18. §-ra vonatkozólag, amely a vezénnyelvről, zászlóról és jelvényekről szól, a horvát–szlavón követek hozzájárulásával és a kiegészítési, már szentesített törvény 61. és 62. §-ainak útmutatása szerint, a hadügyi bizottság a következő szövegezést ajánlja: „A honvédség vezénnyelve a magyar. Zászlója Őfelsége nevének jelvényei mellett az ország színeit és a magyar állam címerét viseli. Horvát–Szlavon- és Dalmátorországban a honvédség vezénnyelve a horvát; zászlaja Őfelsége ugyanazon névjegye mellett Horvát–Szlavon- és Dalmátország egyesült színei és a magyar állam címerét viseli. Egyébiránt a katonai jelvények, rangjelzetek, a felszerelés és felfegyverkezés, valamint a szolgálat és gyakorlat szabályai a honvédségnél és a sorhadnál egyenlők lesznek.”

T. ház! Azt hiszem, feladatomhoz híven, nem térítve el semmitől, csak tárgyilagosan iparkodtam és sikerült is igazolnom a ház naplójából ez annak idején való tevékenységéből, hogy az 1868 : XLI. tc. Horvátországra vonatkozó rendelkezései nem alapulhattak és nem alapultak máson, mint az 1868 : XXX. tc. rendelkezésein. És miután el kell fogadnom nemcsak nekem, de mindenkinek azt, hogy a legilletékesebb magyarázója a törvénynek az, aki azt alkotta, azt hiszem, nem tehetek egyebet, mint azon álláspontra helyezkedni, melyre az akkori törvényhozás tette, mikor az 1868 : XLI. tc.-ben foglalt rendelkezések Horvátországot illetően az 1868: XXX tc. útmutatása szerint eszközölné.

Ezzel befejeztem rövid felszólalásomat. Még csak azon megjegyzést fűzöm hozzá, hogy ezen indokolásból világosan látszik, hogy mi szigorúan a törvény alapján állunk, hogy semmiféle idegen befolyásnak nem engedünk. Ezen törvényen alapuló követelésünket idevisszük ezen magas fórum elé, hogy azoknak a mi nemzetünk szempontjából érvényt szerezzünk. Éppen azért kérem a t. házat a magam nevében, hogy méltóztassék a mi akciónkat és nyilatkozatunkat – melyet magamévá teszek és elfogadok, éppoly jóhiszeműleg fogadni, mint amilyen jóhiszeműleg mi terjesztettük azt a t. ház elé, mert abban egyebet nem követelünk és nem óhajtunk, mint hogy a magyar közjog, amelynek a horvátok joga kiegészítő része, a maga teljességében érvényre lépjen. (*Helyeslés a jobbközép hátulsó padjain.*)

I

1905 máj. 9

A szabadelvű sajtó támadása a nemzetiségi képviselők ellen a felirati vitával kapcsolatban¹

A nemzetiségi képviselők oly hangon pattognak a magyar „faji” uralom ellen, aminő a *hazaáruló* szabadelvű többség idejében a torkukba szorult. A jó magyar házelnök leprédikálhatja őket a jobb- és baloldal egyetértő éljenei között, hanem azért a *hazafias* új többség mégsem imponál a nemzetiségeknek, mint imponált a régi, a *hazaáruló*. És Bánffy hetvenkedhetik, hogy ő, ha tőle függne, gulyás-hússá aprítaná s megenné a nemzetiségeket, a hetvenkedés nem sokat ér, mert viszont hetvenkedni a Pop Csicsók, Russuk és Vládok is tudnak. A magyarellenes nemzetiségi politikusokat csak egy fegyverezheti le: erős, határozott egységes magyar parlamenti többség, mely a nemzet és a király bizalmával egyaránt fölvertezt kormányt képes adni. S a nemzetiségekkel szemben a magyar állam és a nemzet csak egy archimedesi ponton vetheti meg a lábát: ez a pont az iskola. Hogy a tanítás magyarosításában a régebbi szabadelvű kormányok a különféle felekezeti érzékenységekre való tekintetek miatt nem voltak eléggé radikálisok, abban van valami igaz, de azt már nem lehet koalíciós oldalról rekriminálni. Mert íme, a népiskola-magyarosító *lex Berzeviczy* végre itt volt, de sajna, klerikális be-1868 : XXX. törvénycikk szellemére, eszközöltetett. Egyébiránt pedig a módosítást előkészítő hadügyi bizottság négy horvát képviselővel kiegészítettén, 1868. december 1-én beterjesztette az ország-

¹ A közlemény címe és lelőhelye: *Rovás. Az Ujság*, 1905. máj. 9; 129. sz.

folyás alatt a koalíciónak már első feliratában sürgősen elsikkadt. Azon a téren, melyen kell is, lehet is tenni a magyarságért, melyen végre örvendetesen előrenyomultunk: a hazafias új többség máris megretírált. *Nemzeti* vívmányt a koalíció még egyet sem szerzett; de lám, *nemzetiségit* már igen.

Tisza István valamiben csakugyan nagy hibás. Abban, hogy politikai eszközei közül kihagyta a hazugságot. Sokszor szemére hányt egyéni dolyfe alatt nem is egyebet értenek ellenségei, csak ennyit: eredj, hisz te nem akarsz, sőt nem is tudsz hazudni!... Nos a tapasztalat ellenségeinek ad igazat: hazugság nélkül ez idő szerint nálunk nem lehet politikát csinálni. A koalíció ugyan egyéb politikát még nem csinált, mint egy feliratot, de az azután nem egyéb nagy hazugságnál. Mégpedig olyan magas tökéletességű hazugság az, mely hazugságnak is hazug. Mert azzal, ami benne van, minden irányban hízeleg, azzal pedig, ami nincs benne, minden irányt megtéveszt. Mindenki pártolhatja azért a vajmi kevésért, amit kimond, s mindenki örülhet valaminek a rengeteg sok közül, amit nem mond ki. Az egyenes, határozott, kíméletlenségig szókimondó Tisza-politikának jellemzőbb ellentéte nem is képzelhető. S ha a politikában csak a napi siker dönt, akkor sincs a világon jobb politika, mint a hazugság, s nincs rosszabb politikus, mint Tisza István.

Vajon mi lenne, ha Tisza megszívlelné a dühös jó tanácsot, hogy helyéről királyi felmentés híján is – *takarodnék?*... Ha felválná a kalapját, futna a vasútra, s meg sem állna Gesztig?... a király Bécsben, a még föl nem mentett miniszterelnök Geszten, Budapesten pedig a parlament, a felirati vita, Pozsgay és a káosz. Ugyan mozdulna-e ezzel valamivel előbbre a koalíció megrekedt szekere?... Vagy tán akkor a király azzal a megokolással, hogy „magyar miniszterelnököm szökésben lévén”, mégiscsak elszánná magát valamely hirtelen megoldásra?... Elvégre semmi sem lehetetlen. Csak az nem bizonyos, hogy az a hirtelen megoldás nem tetszenék-e méltán még kevésbé a koalíciónak, mint a hosszú válság? Tisza geszti Cincinnatusként mindenestre jobban érezné magát az eke mögött, mint itt másfél száz Pozsgayval. De nemcsak a jobb társaság és az egyéni kényelem, hanem a kötelesség, a becsület és az ország érdeke is valami.

J

1905 máj. 10

Kovácsévics István beszéde a horvát vezényleti nyelv tárgyában az 1905. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1905, I. 238–242. 1.

Kovácsévics István: T. ház! Azon érvelések után, melyeket Josipovich Géza képviselőtársunk a horvát nyelvnek Horvátországban jogos használatáról itt elmondani szíves volt, reméltem, hogy magyar testvéreink részéről senki sem fogja ezután is kétségbevonni azt, hogy jogunk van kívánni, miszerint a közös hadseregben Horvát–Szlavonországban a horvát vezényszó behozassék.

Miután pedig a mondott érvelések dacára ebben a házban újból oly állításokat hallottam, hogy nekünk a horvát vezényszóhoz jogunk nincsen: kénytelen vagyok a ház figyelmét újlag ezen dologra irányítani. Ennélfogva vagyok bátor a házat érveimnek testvéri szeretettel való meghallgatására kérni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Már 1904. évi június hó 27-én voltam bátor a t. ház figyelmét felhívni arra, hogy mily nélkülözhetetlen szükség a magyar és horvát nemzet között a minél barátságosabb viszony fejlesztése – annak a testvéri viszonynak, melynek a múltban, több századokon keresztül e két nemzet örvendezett – mindaddig, míg a viszály magvát irigylőink közibénk nem dobták.

Mi, horvát – szlavonországi képviselők iparkodtunk, hogy a félreértések eltávolíttassanak (*Helyeslés.*), hogy a testvéri viszony megújíttassék és megerősödjék. Így évtizedeken keresztül az országgyűlési többséggel azon fáradoztunk, hogy államunk jólétét előmozdítsuk – odahaza pedig azok törekvéseit, kik kölcsönös egyetértésünket zavarni iparkodtak, erélyesen fékeztük. (*Helyeslés.*)

A jövőben is ez a szándékunk. Miért is önöket kérjük, hogy ebben a munkánkban önök valamennyien – pártpolitikai különbség nélkül minket támogatni szíveskedjenek (*Helyeslés.*) – mert eddig is, míg mi a horvátok és magyarok közötti összhangzatot ápoljuk, leginkább a közös jólétünket mozdítjuk elő kölcsönösen, és a haza felvirágzását segítjük.

Ennek a célnak az elérésére nélkülözhetetlen feltétel az, hogy fennálló jogainkat ne vitassuk, hogy jelenlegi törvényes állapotainkat kölcsönösen tiszteljük.

Igaz, mégtörténhetik, hogy önök közül valaki – viszonyainkat, jogainkat tökéletesen nem ismerve – többször azon ránk nézve kellemetlen helyzetbe jöhet, hogy téves tanokat állít fel, miáltal köztünk az egyetértést megzavarja.

Két tétel, vagyis két kérdés került itt szőnyegre, és ebben a két dologban a különböző vélemények kidomborodtak.

Az egyik tétel avagy kérdés az önálló és közös vámterület körül forog. Én azt tartom, hogy minket hazafiatlansággal, alattomosággal vádolni nem szabad, ha ebben a kérdésben önökkel egy véleményen nem vagyunk. Kétszeresen igazságtalan azon vád is, hogy mi ebben a kérdésben Ausztria érdekeit szolgáljuk.

Kétségét nem szenved, hogy mi valamennyien kivétel nélkül azon meggyőződésben, és pedig helyes meggyőződésben vagyunk, hogy vitathatatlan jogunk van tetszésünk szerint önálló vámterület létesítésére. E tekintetben köztünk nézeteltérések nincsenek. Ebben mindnyájan egyetértünk.

De az önálló vagy közös vámterület nem lévén államjogi kérdés, hanem szakkérdés, vagy jobban mondva: nemzetgazdasági kérdés, ezen szempontok szerint kezelendő az egész vámkérdés.

Ebben a dologban tapasztalt szakértőket kell meghallgatni, hogy azok nekünk felvilágosításokkal szolgáljanak. Ezen kérdést nem szabad pártpolitikai szempontból megítélni, mert akkor oly veszedelmes tévutakra kerülhetünk, melyek a kérdés tisztázását lehetetlenné teszik.

Azért ezt a dolgot tovább bolygatni nincsen szándékomban.

Egyesüljenek ebben önök magyarok, és biztosítom önöket, hogy akkor mi, horvátok is önökhöz fogunk csatlakozni, akár az önálló, akár a közös vámterületben állapotodnak meg. Addig pedig, míg önök között ez irányban a vélemények tisztázva nincsenek, hanem diametrálisan szétágazók: addig ne tessék minket vádolni, hogy osztrák szolgálatban vagyunk, hogy a magyar állam iránt hűtlenül viselkedünk.

A másik kérdés, mely a folyamatban levő felirati vitában felmerült, abban áll, hogy nekünk, horvátoknak van-e jogunk országunk területén minden állami dologban, legyenek azok autonóm hatáskörűek, vagy tartozzanak azok a közös ügyekhez, követelni a horvát nyelv mint hivatalos nyelv alkalmazását.

Mi azon a nézeten vagyunk, hogy e kérdés nem létezik többé, mert már az 1868, XXX. tc. által végleg eldöntetett, midőn az említett tc. 57. §-ában törvényileg megállapított, hogy: „Horvát–Szlavonország határai között a közös kormányzati közegek hivatalos nyelvül is a horvát nyelv állapítatik meg”, tehát a honvédségnél, nemkülönben a hadseregben is, mert ezek közös állami ügyek.

Ezen jogunkat eddig kétségbe soha senki sem vonta. Tudom, hogy azon nevezetes nagy véderővita alkalmával a magyar országgyűlés, valamint a lapok is – pártkülönbség nélkül elismerték. – És most jelentkeznek egyes képviselő urak, kik azon nézetüknek adnak kifejezést, hogy ez nekünk nem jogunk, hogy a hadseregben a horvát vezényszó használata nem jogos, s hogy a honvédségnél ezt ugyan megkaptuk quasi kegyelemből, mert ott sem dukált volna, s hogy ez csak méltányosságból, testvéries jó hajlamból történt.

Ez, t. ház, igen téves nézet.

Már 1904. évi június hó 27-én kifejtettem itt ebben a házban, hogy az összes állami közügyekben, úgyszintén az autonóm ügyekben is, Horvát–Szlavonország területén a horvát nyelv a kizárólagosan hivatalos nyelv.

Miután pedig most észleljük, hogy itt oly nézetek merülnek fel, miszerint ezen említett jogunk nincsen: akarva, nem akarva kénytelen vagyok ezen alaptalanul kétségbe vont jogunkat újból han-

goztatni és bizonyítani, nehogy honfitársaink odahaza szemünkre vessék, hogy a „vigilantibus jura” elvről megfeledeztünk.

A honvédségről szóló törvényjavaslat betervezése alkalmával a kiegyezési törvény, az 1868. XXX. tc. szentesítve még nem volt. – Azért akkor a magyar törvényhozás tagjai – közöttük a század legtekintélyesebb magyar államférfiai, úm. Deák Ferenc, gr. Andrássy Gyula stb. jelentették ki helyesen, hogy a honvédségről szóló törvényt nélkülünk meg nem hozhatják úgy, hogy miránk is kötelező legyen, s azért az eredeti első törvényjavaslat 33. §-a következőképpen hangzott: „Ezen törvény hatálya Horvátországra ki nem terjed; alkotmányos hozzájárulása esetében annak területe... stb.”

És valóban csak akkor, mikor a kiegyezési törvény szentesített, és mert ebben a törvényben a véderő közös ügynek mondatik, csak akkor lettek a mi részünkről Jancsó Imre, Kralyevics Benő, Kusevich Aurél és Horvát Péter a véderőbizottságba megválasztva, és csak ezeknek a kiváló horvát hazafiaknak közreműködése mellett dolgozták át a törvényjavaslatot.

1868. évi december hó 2-án itt e házban Zichy Antal előadó következőleg referált: „A 18. szakzra vonatkozólag, mely a vezénnyelvről, zászlóról és jelvényekről szól, a horvát–szlapon kötelék hozzájárulásával és a kiegyezési – már szentesített – törvény 61. és 62. §-ainak útmutatása szerint a hadügyi bizottság a következő szövegezést ajánlja: a honvédség vezénnyelve a magyar, zászlaja Ófelsége nevének jelvényei mellett az ország színeit és a magyar állam címerét viseli. Horvát–Szlavon–Dalmátországban a honvédség vezénnyelve a horvát, zászlaja Ófelsége ugyanazon névjegy mellett a Horvát–Szlavon–Dalmátország egyesült színeit és a magyar állam címerét viseli. Egyébiránt a katonai jelvények... stb.”

Az elnök akkor megkérdezte a házat: elfogadja a tisztelt ház? A válasz volt: elfogadjuk!

Ezen törvényt nem lehet most mint valami jó hajlamból adott ajándékot feltüntetni, hanem ez a bírt előbbeni jogoknak a következménye.

Hogy nekünk horvátoknak már régóta jogunk volt saját haderónkkal rendelkezni, mely haderő „Exercitus croaticus” név alatt szerepel, hogy ennek az „Exercitus croaticus”-nak a horvát országgyűlésen megválasztott „Capetaneus regni Croatiae etc.” a vezére és parancsnoka volt, ezt nem szükséges azoknak, kik a magyar közjogban jártasak, külön fejtegetni, hanem elég utalnom egynehány törvényre.

Ott van az 1681. LXVI. tc., mely így hangzik (Olvassa): „De insurrectione regni Croatici et Hungarici Regna porro Croatiae et Hungariae tempore majoris et minoris impetus hostilis; secundum actionem inimici, juxta, leges et consuetudines suas insurgent. § 1. Quae regna, ut in suis juribus, privilegiis, statutis, Articulis et consuetudinibus (Quae hoc loci renovantur et confirmantur) conserventur, conclusum est.”

Ebben a törvényben tehát konstatáltatott, hogy mi horvátok saját törvényeink, saját jogszokásaink, saját kiváltságaink szerint állítunk hadsereget. S nehogy valaha valakinek kétsége legyen afelett, hogy ez jogunk: jogaink, kiváltságaink, statutumaink, törvénycikkeink ugyane mondott törvényben megújítottak és újból megerősítették.

Ott van az 1687. 22. tc., melyben ez újonnan kimondatott.

Ott van Batthyány horvát bának 1700. évi szeptember hó 30-án kiadott okirata, melyben elismeri a horvát karok és rendeknek a határőrvidék katonai igazgatására vonatkozó jogaikat. – Elismeri, hogy a határőrvidéken katonatiszteknek és hivatalnokoknak csak bennszülöttek alkalmazhatók. – Elismeri, hogy a határőrvidéki katonai főparancsnok és felsőbb katonatisztek nem nevezhetők ki a horvát karok és rendek megkérdeztetése nélkül, mert ezeknek erre előterjesztési joguk van. – A horvát karok és rendek jogosítva voltak a határőrvidéken az ottani hadsereget, a helyőrségeket és a számadásokat felülvizsgálni. A katonatisztek és a katonák kötelesek voltak a horvát karok és rendek közegeinek a nekik járó tiszteletet megadni.

Mindezt I. Lipót király 1703. évi június hó 6-án kiadott oklevelében szintén elismerte.

Ott van az 1741.59. tc. (Olvassa): „Ut modus Insurrectionis et exercitatio pro tenore Articuli 66. anno 1681. in regnis Dalmatiae Croatiae et Slavoniae ultro observetur.

Admittit clementer sua sacra regia Majestas ut modus insurrectionis et exercitationis praefatorum regnorum pro ratione necessitatis juxta articulum 66: 1681, ultro et imposterum observetur quemadmodum et observandis statuitur.” Ebben a törvényben tehát újból konstatáltattott, hogy mi haderőnkkel saját törvényeink, saját szokásaink szerint rendelkezünk.

Ott vannak a horvát karoknak és rendeknek 1759-ben hozott határozatai „De statutione Tyronorum” cím alatt, mely határozatokban megállapítottattott, hogyan és hány katonát szavaznak meg.

Ott van az 1808. V. tc. Ebben az évben a II. tc. 20. §-ában és a III. tc. 13. §-ában Magyarországon a magyar vezényszót írja elő, de ez nem vonatkozik Horvátországra, mert a következő, V. tc.-ben újból az mondatott, hogy ami Horvát–Szlavonországot illeti, azok saját törvényeik, saját szokásaik szerint állítsák fel a haderőt.

Mindezekből láthatni, hogy miképp voltunk a haderő tekintetében a régi időkben.

Ezekkel a jogokkal, melyekről soha le nem mondtunk, melyeket soha senki kétségbe nem vont, elértük az 1868. évet, mely évben önökkel megállapodtunk és megegyeztünk abban, hogy a haderőre vonatkozó dolgok a jövőben közösek legyenek.

Mindezeknél napnál is világosabban következik, hogy területünkön a haderőre nézve is a törvényes vezénnyelv csak a horvát lehet.

Aki erről a dolgról értekezni kíván, kell hogy előbb a magyar közjogot, a horvát törvényes jogokat, régi jogszokásainkat, kiváltságainkat áttanulmányozza, és csak akkor fogja megérteni, hogyan történhetett az, hogy nálunk, a honvédségnél horvát a vezényszó; megérti azután azt is, hogy éppen oly joggal a közös hadseregben is a horvát vezényszó dukál nekünk.

Örömmel kell ez alkalommal konstatálnom azt is, hogy az igen tisztelt ellenzék néhány kiváló férfja a legújabb időben a magyar sajtóban e jogunkat hangoztatta. Köztük leghatározottabban nyilatkozott Lengyel Zoltán t. képviselőtársunk, miért is fogadja legszívélyesebb köszönetünket. Csak ilyen hazafias nyilatkozat képes köztünk az annyira szükséges egyetértést fenntartani.

Issekutz Győző igen tisztelt képviselőtársunk annak bebizonyítására, hogy nekünk a horvát vezényszó nem dukál, azt mondja, hogy hogyan lehetséges horvát vezényszó akkor, mikor nincsen horvát hadsereg. Mikor nincsen horvát állam. Mikor a horvátországi autonóm törvényeket is a magyar király szentesíti!

Az igen tisztelt képviselő úr nagyon is téved. – Igaz, hogy nincsen most külön horvát hadsereg – nincsen már az „Exercitus croatius” – igaz, hogy autonóm törvényeinket is a magyar király szentesíti. De mindebből nem az következik, hogy nincsen jogunk a horvát vezényszóra, mert mi az 1868. évi XXX. tc. 57. §-ában biztosítottuk magunknak, hogy az állami dolgokban – kivétel nélkül mindenben, tehát a hadseregben is – területünkön egyedül és kizárólagosan a horvát nyelv a hivatalos nyelv.

Igaz az is, hogy külön horvát állam most nem létezik, mert mi 800 év előtt önökkel egyesültünk, mely egyesülésünk az 1868. XXX. tc. 1. § alapján most államközösségnek neveztetik.

Hogy ez t. képviselőtársunknak világosabb legyen, bátor leszek neki ezt egy példával illusztrálni. Ha ugyanis ma esetlegesen Lengyelország a magyar király fennhatósága alá kerülne, és ha a magyar király ebben az újonnan idekapcsolt Lengyelországban hozott véderőtörvényeket szentesítené, abból ipso facto, nem következnek, hogy a lengyelek kénytelenek lennének nemzeti lengyel nyelvről lemondani.

Amit az igen tisztelt képviselők, Issekutz Győző és Bozóky Árpád nyelvünk ellen mondtak, ez legalább érthető. Ők nyíltan és határozottan mondják, hogy a horvát kommandóra jussunk nincsen. Ezt értem. De nem értem azt, amit Apponyi önmagyméltósága mondott, hogy ti. Josipovich Géza képviselőtársunk érvelése nem helyes, mert „útmutatás” és „törvény alapján” között különbség van, és hogy a mi jogaink nem oly igen liquidek. Ezt nem értem, mert ebbe minden belemagyarázható. Ha egy előadó használja az „útmutatás” szót a „törvény értelmében” helyett, azáltal jogunk nem csorbulhat. A törvények nem szolgálnak útmutatásul, hanem azok megtartandók.

Tessék nyíltan, minden kétséget kizáróan kijelenteni: van-e, vagy nincsen jogunk területünkön a horvát nyelv jogát követelnünk. Csak nyílt és kategorikus színvallás után fogjuk tudni, hogy mihez tartjuk magunkat. (*Felkiáltások bal felől: A magyar vezényszóról beszéljen!*)

Szemünkre vetették, hogy mi a német vezényszót pártoljuk, a magyar vezényszót pedig perhorreszkáljuk, hogy a német vezényszó ellen nem nyugtalankodtunk, most pedig ellenezzük a magyar vezényszót.

Ez tévedés vagy félreértés. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nekünk módunkban nem volt a német vezényszó ellen itt fellépni, annak kiküszöbölését követelni és sürgetni, mert ezt a magyar országgyűlési többség, a magyar kormánypárt sem tette.

B. Kaas Ivor: És most?

Kovácsévics István: Mi pedig, kik itt e házban nem egyes kerületeket képviselünk, hanem Horvát–Szlavonország kiküldöttei vagyunk, nem mehetünk államjogi ellenzékbe, és nem csatlakozhatunk az ellenzékhez.

Méltóztassanak oly kormánypártot alakítani, mely ezen kérdést programjába felveszi, legyenek biztosak arról, hogy akkor mi is sürgetni fogjuk ugyanazt. (*Zaj. Elnök csenget.*)

Azt tartom tehát, hogy igazságtalan és alaptalan bennünket e tekintetben alattomossgal vádolni.

Legkevésbé igazságos és indokolt igen tisztelt gróf Apponyi önméltóságának azon szemrehányása, hogy mi alattomosan, mintegy lesben állva, csak a hasznot akarjuk kikaparni, de a küzdelembe nem megyünk bele.

Miért nem igyekezett az igen tisztelt képviselő úr akkor, mikor velünk egy pártban volt, minket küzdelemre buzdítani? (*Zaj a baloldalon. Elnök csenget.*) Hiszen ő is volt a kilences bizottság tagja. Amire a katonai vívmányok tekintetében ő is a kilences bizottságban megállapodott és ráállt, azt mi is elfogadtuk. Csakhogy azokból a vívmányokból, melyeknek elérését mi is támogattuk, nekünk nincsen semmi hasznunk. Nálunk minden megmaradt a régi állapotban, és abban német kommandót hallunk továbbra is.

De az a szemrehányás sem áll, hogy mi nem szólaltunk fel a magyar kommandó érdekében. Méltóztassanak kezükbe venni a háznak 1904. június 27-ki üléséről szóló naplóját; én akkor nyíltan és világosan kimondtam, hogy a magyar nemzetnek joga van a magyar kommandót behozni, és arra nézve önökkel együtt küzdünk. Nincsen tehát joga a nagyméltóságú gróf úrnak most azt impuálni nekünk, hogy lesben állunk, és csak hasznot várunk.

Mi horvátok ebben a házban kezdettől fogva a kormánypártot mint többséget, mint a magyar nemzet többségét támogattuk. Odahaza pedig a magyar állam vagy az államközösség, a magyar nemzet elleni támadásokat mindig erélyesen és férfiasan visszautasítani iparkodtunk, amit a jövőben is megteszünk. (*Általános helyeslés.*) Mindezekért most jutalmul azt kapjuk, hogy nincsen jussunk, hogy alattomosaknak, lesben állóknak mondanak. (*Felkiáltások bal felől: Issekutz mondta! Zaj. Elnök csenget.*)

Mielőtt felszólalásomat befejezném, bátor vagyok a magyar nemzet képviselőihez pártkülönség nélkül azt a kérelmet intézni, hogy közeledjenek önök jóindulattal hozzánk. Mert legyenek meggyőződve arról, hogy így tehetnek saját nemzetüknek eléggé meg nem becsülhető szolgálatot, mert ezáltal az állam nyolcadrészét vonzzák magukhoz, ami többet ér, mint akármilyen jogmegtagadás.

Azt, ami nekünk századokon át háborítlanul élvezett jogok alapján dukál, azt ne méltóztassanak tőlünk alaptalanul eldisputálni.

Azt pedig, amit kölcsönös megegyezéssel megállapítottunk, ne méltóztassanak nekünk mint kegyelmet szemünkre vetni, mert az csak elidegenítésre vezet, ami sem nekünk, sem önöknek hasznunkra nem válik.

Mi horvátok a magyar nemzetnek szintén óhajtjuk, hogy jelenlegi kedvezőtlen helyzetéből mihamarább kiszabaduljon, hogy azután egyesült erőnkkel az annyira szükséges pozitív alkotásokhoz foghassunk hozzá, hogy mindaz, ami mindnyájunk kárára eddig is elhanyagoltatott, helyrehozassék.

Azért, magyar testvéreink, iparkodjatok politikátokat oly mederbe terelni, amelyben a nemzet javára valami hasznosat tudtok találni. Ne áltassátok magatokat azzal, hogy erőnek erejével mindent egyszerre fogtok elérni.

Bölcs, szívós, következetes munkával iparkodni fogunk mi is, veletek karöltve, állami jövőnket biztosítani, testvéries viszonyainkat úgy megszilárdítani, hogy minden viszontagságotól, bárhonnan is jönnének azok, államunkat megóvni képesek legyünk. (*Helyeslés.*)

K

1905 máj. 10

Suciu János beszéde a nemzetiségi képviselők politikai magatartásáról az 1905. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1905, I. 245–249. 1.

Suciu János: T. ház! Mint új tagja e háznak, nem tagadom, azon aggodalomtól áthatottan emelkedem fel szólásra, vajon tiszta meggyőződésből eredő kijelentéseim nem fognak-e a türelmetlenség vagy pláne a lappangó ellenszenv bizonyos nemével találkozni. (*Halljuk! Halljuk!*) Tartanom kell attól, hogy nemzetiségi elfogultsággal fognak vádolni, és ez alapon kétségbe fogják vonni, hogy fejtegetéseim során képes vagyok figyelemmel lenni az állam, a nemzet érdekeire. Ezért eleve kijelentem, hogy az állam érdeke lesz iránytűm, és a nemzetiségek érdekeit csak ott és annyiban fogom érinteni, ahol és amennyiben ez az államnak és a politikai magyar nemzetnek jól felfogott érdekeivel nemcsak hogy nem ellentétes, de azzal éppen megegyező. (*Helyeslés.*) Ezen ígéret nevében én is kérem a t. ház tagjait... (*Zaj. Elnök csenget.*)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Suciu János: ... méltóztassanak szerény felszólalásomat szintén nem az esetleges előtérbe tolt faji érdek, hanem tisztán az igazi elvont állami érdek szempontjából meghallgatni. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. ház! Ha a mostani politikai válságot, amelyet bátran alkotmányválságnak is nevezhetünk, jól szemügyre vesszük, igazat kell adnunk gr. Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársunknak, aki tegnap azt állította, hogy ez a válság nem egyéb, mint újabb fázisa annak a küzdelemnek, melyet a magyar nemzetnek évszázadokon át kitartással, bár váltakozó szerencséivel kellett vívnia azon irányzatok ellen, melyek Magyarországot az ausztriai birodalmi tanácsban képviselt országokkal, a perszonálunió túlmenő közjogi és gazdasági kötelékek által összekapcsolni akarták. Ezen irányzat megszüntetését a magyar állam függetlensége és alkotmányának épsége érdekében, de a dinasztia és az állam létérdeke szempontjából is évszázadokon át kitartással követelte a magyar nemzet.

T. ház! Ha a jelen válság kiélesedésének okait, előzményeit kutatjuk, és kutatásaink kiindulási pontjául a gyökeresen átalakult alkotmány azon sarkalatos alapelvét vesszük, mely szerint ma a politikai magyar nemzet az állam összes polgáraiból áll, akik e nemzetnek nemzetiségekre való tekintet nélkül egyenjogú tagjai, akkor természetesen felmerül azon kérdés tisztázásának szüksége, hogy a magyar állam függetlenségének kivívására irányuló törekvés ez újabb fázisával szemben, vagyis szemben a mai válsággal, a magyar nemzet egészében és alkotó részeiben minő álláspontot foglal el?

T. ház! Nem céloim a politikai magyar nemzet törvényileg kimondott, egységes és osztatlan volta ellen tüntetni, vagy azt figyelmen kívül hagyni; de valamint az, aki statisztikai adatok alapján Magyarország etnográfiai térképét készítve el, ezen a különböző hazai népfajokat különböző színekkel tünteti fel, nem követ el bünt az egységes magyar nemzet ellen, éppúgy talán szabad nekem is ezen etnográfiai térképet összehasonlítani azon ugyancsak színes térképpel, amely a folyó évi januári választások eredménye alapján, szintén különböző színekben tünteti ki a pártokra való tekintettel a választókerületeket, és ha ezen összehasonlításból levonom a levonható következtetéseket, de egyben a téves látszat előidézte hamis következtetésektől mindenkit óva intek.

E két térképet összehasonlítva, ha nem is számtani pontossággal – mert hiszen, amint felirati javaslatunkban is hangsúlyozva van, a magyar nemzetnek csak egy kis töredéke fejezi ki akaratát választás útján –, de mégis arra való tekintettel, hogy a különböző népfajok legnagyobb része meglehetősen tömören lakik az ország különböző részeiben, következtetést lehet vonni arra, hogy minő álláspontot foglalnak el e népfajok a mostani politikai és közjogi kérdésekkel szemben; úgy tűnik fel, mintha a tiszta magyarság vagy a többnyire magyarság által lakott választókerületek legnagyobb része a magyar állam függetlensége vagy legalábbis az önálló vámterület és a magyar nemzeti aspirációk érdekében foglalna állást, azok a kerületek pedig, amelyekben a nemzetiségiel vannak többségben, a 67-es közjogi alap mellett látszanak megnyilatkozni. *(Felkiáltások bal felől: Látszanak! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Suciu János: T. ház! Énnekem az a szerény megjegyzésem, hogy ez az utóbbi következtetés, hogy a nemzetiségek lakta vidékek meggyőződésből a 67-es alap változatlan fenntartása mellett vannak, és az ún. nemzeti vívmányok és az önálló vámterület ellen foglalnak állást, nem felel meg a valóságnak. *(Helyeslés bal felől. Halljuk! Halljuk!)* Mégpedig azért nem, mert a nemzetiségek lakta kerületek túlnyomó részében az ország függetlensége és a 67-es közjogi alap fenntartása feletti vitás kérdés abban a formában, amelyben az a magyarság lakta kerületekben fel lett téve, a nemzetiségi kerületekben szóba sem jött, meg nem vitattatott, és így azok e kérdésben állást nem foglalhattak. Nem én mondom, hanem a t. baloldal részéről ismételt ki lett jelentve, hogy a kormánypárt az ún. nemzetiségi kerületeket valóságos kormánypárti mentsváraknak tekintette. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Az ún. nemzetiségi mumus és a magyar állami létérdek folytonos hangoztatása mellett a szabadelvű párt lefoglalta azokat a kerületeket a maga pártérdeke és párturalma javára. Ha ez igaz, pedig ha nem akarunk alkotmányos szofizmák mögé bújni, hanem a tényleges állapotokat és azokat az egyéb okokat is vesszük tekintetbe, amelyeket nem akarok külön részletezni, mert nagyon messze kellene mennem – az erőszak, korrupció stb.–, be kell ismernünk, hogy igaz, akkor ebből miféle következtetés vonható le? Az egyik az, hogy mikor az eddigi kormány a nemzetiségi, biztos kerületekből bekerült szavazatokkal, a magyarlakta kerületekben a kiegyezési törvények magyarozatának merevségével szemben mindinkább megnyilatkozó ellenzéki szellemet mintegy legyűrte, akkor valószínűleg nem a nemzetiségek igazi akaratának tett eleget. A második negatív következtetés, amely levonható, az, hogy a politikai magyar nemzet tagjait képező nemzetiségek a dualizmus, a 67-es, közös ügyi alap mellett állást nem foglaltak, amit azért tartok szükségesnek kijelenteni, nehogy úgy tűnjék elő, mintha a nemzetiségek a magyar állam jogos, annak létérdekéből kifolyólag valóban szükséges vívmányokat elvből, magánérdekből, sajátos érdekből, politikából elleneznék.

Ha foglalkoztam eddig azzal, hogy minő súlya van a nemzetiségi kerületekből bekerült támogatásnak a 67-es közjogi alap mellett, akkor méltóztassanak megengedni, hogy röviden jelezzem azt a sorsot, amelyben a nemzetiségek a volt kormánypártnak 38 éves uralkodása alatt részesültek. Ez a sors, t. ház, nem állt egyébből, minthogy azon időtől fogva, amidőn a magyarság ellenzése az Ausztriával fennálló közjogi és gazdasági kötelékkel szemben mindjobban megnyilvánult, a kormánypárt igyekezett e kötelékek változatlan fenntartását azzal igazolni, hogy azok a nemzetiségek fékentartása és megtörése érdekében még mindig szükségesek. *(Igaz! Úgy van! Mozgás jobb felől. Halljuk! a középén.)* És ugyancsak ezen érdekből lassanként előhozakodott ún. bécsi koncessziókkal, amelyeket mint belső nemzeti vívmányokat tüntettek fel az Ausztriával szemben támasztott nemzeti követelések elhallgattatására.

Ezen, szerény nézetem szerint kissé furfangos politikának illusztrálására hivatkozom azon szemrehányásra, amellyel az igen t. miniszterelnök úr, úgy hiszem, a szombati napon állott elő, midőn számon kérte az igen t. baloldaltól, hogy miért nem terjeszkedett ki a feliratban a népiskolai oktatás reformjának kérdésére is. Hangoztatta, milyen óriási nemzeti vívmány lett volna az, ha meghagyták volna számára a módot és lehetőséget arra, hogy a Berzeviczy-féle javaslatot tényleg törvényvé is tegye. Ennek a taktikának igen klasszikus példáját mutatja az igen t. szabadelvű pártnak tegnapi konferenciáján megtörtént dolog is, *(Halljuk!)* Bocsánatot kérek, hogy azzal foglalkozom, de hiszen közérdekű dologról van szó. A kormánypárt létjogosultságát és a nagy hivatást, amely még

reá vár; iparkodott igazolni Hódossy Imre igen t. képviselőtársam tegnap a szabadelvű pártkörben tartott beszédében. Többek között – *Az Ujság* című lapnak közleményei talán hitelesek – a következőket mondotta, miután előzetesen a közjogi alap létesülésének történetét vázolta (*olvassa*): „Mi jött ezáltal létre a magyar birodalomban? Helyre lett állítva a magyar nemzetnek, a 8 millió magyarnak hegemoniája, szemben a többi ittlevő, mintegy 10–12 millióval.”

Itt megállok, t. ház, s kérдем: vajon helyes és hazafias dolog-e, hogy akkor, midőn itt politikai nemzetről beszélnek, amidőn minket minduntalan a politikai nemzet egységének megtámadásával vádolnak, s amidőn mi e címen még börtönbüntetést is kénytelenek vagyunk elszenvedni, hogy azok, akik ezt ránk mérték akkor, mondom, midőn egy kissé leszorultak a hatalomról, rögtön előálljanak, és önmaguk igyekezzenek részeire bontani a politikai magyar nemzetet? (*Mozgás és ellentmondások a jobboldalon. Helyeslés a közép hátsó padjain.*) Miért állítja ellentétbe a 10 milliónyi fajmagyart a 12 millió „többivel”, e névtelenekkel, kiknek még nevet sem adott Hódossy képviselőtársam? Mi tiltakozunk ezellen, mert mi is mint a politikai nemzet tagjai szerepelünk, és Magyarországnak alkotmányában, úgy a 48-ik évi alaptörvényekben, mint a 68-ik években a jogegyenlőség, az állampolgárok nemzetiségekre való tekintet nélkül, ki van mondva. Nem szabad tehát így disztíngválni, és különböző hazafiságot feltételeznünk. Azt mondja továbbá, s ez még sérelmesebb, még bántóbb, és még kevésbé indokolt (*olvassa*): „Már most minden mozgalommal szemben, amely a magyar birodalomban történik, amely a mi magyar fajunk hegemoniájának megdöntésére irányul, ha támaszkodhatunk az egész monarchia haderejére, mert az tartozik a törvényeket megtartani, a törvények végrehajtását biztosítani, tehát megtenni mindazt, ami a magyar nemzet hegemoniájának biztosítására szolgál.” Ilyen viszonyok mellett életkérdés ezen nemzetre nézve, hogy a 67-es alapot továbbra is biztosítva lássuk.

Tisztelt ház! Ha valóban érdeke Magyarországnak az, hogy behozassék az önálló vámterület, ha valóban érdeke az önálló független államiság minden attributumát visszanyerni, akkor nem ismerjük el, és nem engedjük meg azt, hogy ennek a célnak a hátráltatását a mi hazafiatlanságunk címére, rovasára írják. (*Élénk helyeslés és taps bal felől.*) Méltóztassanak visszaemlékezni rá a múltban, mikor támadták meg a nemzetiségek a hazát, és mikor nem volt elegendő a honvédség, a csendőrség, és miért szükségeltetnék még az osztrák hadsereg is a magyar állam ellenünkben való biztonságának fenntartására. (*Egy hang bal felől: Gyerekes érv! Zaj. Elnök csenget.*)

Hock János: Az osztrák katona csak választáskor kell.

Elnök: Ne méltóztassék a szónokot zavarni!

Suciu János: Világos – de erre most nem akarok kiterjeszkedni. Az volt a volt kormánypárt taktikája, hogy névleg a magyar állam érdekében – de valójában párturalmi érdekből minduntalan felvonultatta a nemzetiségi mumust, és ez a fogás azután valósággal átment a köztudatba, és valószínű kultusszá fejlődött szerencsétlen hazánkban. Minden nemzetiségi perben, ha százszor hangoztatták is hazafiságukat, mindig a haza árulóját, a haza esküdt ellenségét látták a nemzetiségekben. Ezen nézet terjesztésében a kormánypárti uralom volt elsősorban tevékeny.

Kijelentettem ezt őszintén, nyíltan, és azt hiszem, hogy kijelentéseim meg fogják tenni azt a hatást, hogy az igen t. szövetkezett ellenzék nem fog abba a hibába esni, amelyben a volt kormánypárt leledzett, és nem fog legfeljebb csupán sorrendben megfordított következtetések mellett, velünk szemben, ugyanarra a térre helyezkedni. Mert én úgy fogom fel a szituációt, hogy e tekintetben a nemzetiségi kérdés szempontjából, ha mindenki úgy gondolkozik az igen t. baloldalon, mint br. Bánffy Dezső, akkor a következő különbség áll fenn.

A kormánypárt azt állítja, ha szükséges is az országra nézve az önálló vámterület, ha jogos is a függetlenségi törekvése, de te magyar lásd be, hogy neked idő kell, amíg a nemzetiségeket beolvasztod, megmagyarosítod, és kérlek, adj nekem addigra időt uralkodni, és akaszd szegre addig még jogos vágyaidat és kívánalmadat is. Az igen t. szövetkezett ellenzék pedig – nem általánosítok, csak mondom –, ha sajnosan valamennyien a br. Bánffy Dezső igen t. képviselőtársam által vallott elveket fogadnák el, bár elismerem, hogy vannak igen sokan olyanok, kik azon elveket vallják, amiként pl. gr. Zichy Vladimír úr is, aki a nyilvánosság útján ennek igen helyes kifejezést adott, mondom, ál-

talában, ha azokat vallanák, akkor úgy állítanák fel a dolgot, mintha a magyar nemzeti követeléseket mintegy a nemzetiségek megmagyarosíthatásának előfeltételül kívánják.

A dolgok ilyen állásával szemben kénytelen vagyok kijelenteni, hogy mi, nemzetiségiek feltétlen feszélyezve érezzük magunkat a kérdésnek illetően feltétele által. Mert szerintem a magyar állam megerősödését és létérdekeinek ápolását bármily sajátos ellenérdek szempontjából senki ellenezni nem fogja. Ezért erélyesen tiltakozunk is azon gyanúsítás vagy feltevés ellen, hogy a hazai nemzetiségek túlzott faji érdekeket állítanának az állami érdekekkel ellentétbe. (*Úgy van! Úgy van! a középén.*) Am szerény véleményem szerint az is végzetes tévedés, ha állami érdek címen oly irányzat tápláltatik, amely végső következményeiben a hazai nem magyar ajkú nemzetiségek faji és kulturális érdekeit szükségtelenül mélyen sérti, és tőlük olyan áldozatokat követel, amelyeket állami követelményekül sovén célzattal csak úgy odaállítani lehet, de arról, hogy valóban állami érdekek azok, arról a nemzetiségeket logice meggyőzni abszolúte lehetetlenség.

Ez a mi meggyőződésünk, t. ház, és mihelyt a haza jövő fenntartásának garanciája az összes nem magyar ajkú nemzetiségeknek az államban vezérszerepre hivatott, az államban vezérszerepet vivő magyar nemzettel való érzelmi egységében fog kerestetni, és felhagyatnak a faji és nyelvi egység utáni – szerintem – soha el nem érhető vágyak, semmi akadály sem lesz annak, hogy a magyar állam minden jogos érdeke úgy közjogi, mint gazdasági téren egy táborban küzdve találjon mindnyájunkat, és nem lesz szükséges azután, hogy mi kénytelenek legyünk külön csoportba alakulni e házban. (*Igaz! a középén.*)

Erre vonatkozólag legyen szabad az ügyvezető t. miniszterelnök úr ama megjegyzésére is néhány szóval kiterjeszkedni, amellyel azt az állítást kockáztatta, hogy a nemzetiségek csak valamely magyar párt kebelében szolgálhatják érdekeiket, míg ellenben külön csoportban maradván, árulást követnek el fajukkal szemben. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*) Elsősorban kénytelen vagyok kijelenteni, hogy azt, vajon elkövettünk-e árulást fajunkkal szemben, azt a mi fajunk állapíthatja meg, az mondhatja ki felettünk az ítéletet, de mindenekelőtt azt kérnök, hogy ne a miniszterelnök úr vádjá vagy pressziója alatt tegye azt.

Az eddigi szabadelvű pártba nem léphettünk be. De tegyük fel, hogy beléptünk volna, akkor azt hiszem, hogy nekünk is megadták volna, amint köztudomásúlag másoknak is előre biztosították azt a kedvezményt, hogyha megszavazás alá kerül az állítólag oly magas állami létérdek által követelt Berzeviczy-féle javaslat, akkor nekik nem kell rászavazniok, sőt szavazhatnak ellene is, és azért mégis megmaradhatnak a pártban. (*Mozgás.*) Pedig vagy szükséges a javaslat, és igazán létérdek az országra nézve, amint a miniszterelnök úr hangoztatta nagy szemrehányással a baloldallal szemben, akkor nem volna megengedhető, hogy pártja egyetlen tagja is e létérdekkel szemben érzéketlen maradjon, sőt pláne ellene tegyen valamit, vagy pedig nem olyan létérdek, mint én állítom; hogy nem az – hanem csak taktikai fogás az egész, amivel a süllyedő hajót akarták valamiképpen megfoldozni –, akkor kérdem: hogyan léphetnénk mi olyan pártba, amely nem szükségből, nem állami létérdekből sújtja a nemzetiségeket?

De nem léphettünk be, és talán szívességet tettünk a kormánypártnak, amikor nem léptünk be (*Igaz! Úgy van! jobb felől*) azért sem, mert hiszen lojálisan beismerjük, hogy akkor, amikor a t. baloldal részéről igen súlyos vádakkal illetett e tekintetben, hogy a nemzet érdekeit Ausztriának kiszolgáltatta, még azzal is vádoltatott volna – habár ez esetben teljesen alaptalanul –, hogy az ország jogai tekintetében velünk is osztozkodnék.

A t. miniszterelnök úr nem is így gondolta a más pártba való belépésünket. Mert hiszen, ha a mostani pártalakulatot vesszük, olyan a helyzet színe, hogy rajtunk kívül két párt van: kormánypárt és egyesült ellenzék. Ha minket az egyesült ellenzékbe akart küldeni, vagy illetve jóakarattal annak szánt (*Mozgás. Elnök csenget.*), akkor kérdést vagyok bátor intézni, vajon akkor, amikor azt mondta, hogy árulói leszünk fajunknak, ha valamely magyar párt keretébe nem lépünk be, nem értette-e az ellenzéki koalícióban foglaltató új pártot, amelynek programja határozottan kimondja, hogy Magyarország létérdeke a többi nemzetiségeknek kiirtása, megmagyarosítása. Azt hisszük, hogy ha fajunk érdekeit vesszük, és ebbe a pártba nem lépünk [be], akkor fajunkkal szemben árulást nem követünk el.

T. képviselőház, még egy pár szót. (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenesetre, a haza érdeke kell hogy legyen fő érdeke az ország összes polgárainak. Ennek a fő érdeknek kell hogy alárendeltessék minden más fajérdek, s minden más sajátos érdeknek csak addig van helye és jogosultsága, amíg ezen fő érdekekkel összeegyeztethető, és ameddig az állam fenntartását és jövő biztosítását nem gátolja. Nekünk mint nemzetiségeknek a legáltalánosabb szempontból véve érdekünk volna fajunknak, nyelvünknek minél hatásosabb fenntartása, kiemelése. Másrészt el kell ismernünk, hogy Magyarországon vagyunk, főleg a magyar faj által alkotott és elsősorban fenntartott államban, ennél fogva hazafias kötelességünk bizonyos szükséges engedményeket tenni faj szeretetünk ellenére. (*Zaj bal felől.*) Bocsánatot kérek a kifejezésért, én csak a fajszeretéből kifolyólag mondom, hogy „bizonyos engedmények”, helyesebb: bizonyos korlátokat kell elfogadnunk, miáltal elismerjük a magyar állam fenségét és azon érdekeit, melyek tagadhatlanok. A magyar államnak az volna ideális képe – magyar faji szempontból –, ha a magyar állam minden polgára magyar lenne. De nem az, és istenadta törvény, hogy nem az, és pedig azért nem, mert ezer éve már itt éltek a nemzetiségek, küzdtek e hazáért, és sokszor, sok harc közepette vérüket áldozták a határaiért. (*Mozgás és zaj a baloldalon.*)

Ezért azt tartom, hogy nemcsak nekünk kell bizonyos korlátokat alkalmaznunk fajszeretetünkkel szemben, hanem bizonyos korlátok alkalmazandók azon sovén hajlammal szemben is, amely az államot olyanná akarná átalakítani fajilag, amilyen a neve. Azt hiszem, e tekintetben lehetnek ellenvélemények, de ha megvan a kellő hazafiság minden pártban, a véleménykülönbség dacára, mindig közelebb jutunk majd egymáshoz, és végül meg fogunk egyezni egymással. (*Helyeslés.*) Akkor nem lesz szükséges többé, hogy minket, nemzetiségieket mint mumusokat állítsanak elé az ország esetleg igazán jogos törekvéseinek megakadályozása céljával. Éppen ezért magamévá teszem igen tisztelt gróf Apponyi Albert tegnapi beszédében kifejezett azon szavait, hogy: „csak az igazságon nyugodhatik a hatalom, csak az igazságon nyugodhatik a béke, csak az igazságon nyugodhatik a gyümölcsös munka” – és kijelentem, hogy a benyújtott felirati javaslattal szemben a Miháli t. barátom által beterjesztett ellenjavaslatot fogadom el. (*Helyeslés a középén. Felkiáltások: Miért nem fogadja el a feliratot!? Ez az egyetértés?*)

L

1905 máj. 11

Hodža Milán beszéde a nemzetiségi képviselők felirati javaslatáról az 1905. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1905, I. 252–259. 1.

Hodzsa Milán: T. ház! A vita mai, előrehaladott stádiumában távolról sem akarok kiterjeszkedni mindazokra a kérdésekre, amelyek a vita folyamán felhozattak. Csak egyszerűen ki akarok térni néhány mozzanatra, amely vagy egyáltalán nem vagy csak kevéssé érintett.

A feliratnak a király elé terjesztését a jelen politikai helyzetben helyesnek és szükségesnek tartom. Helyesnek tartom azért, mert a választó közönségnek, amely a január 26-án s a következő napokon tartott választásokon a szövetkezett balpártnak többséget adott, szüksége van arra, hogy tájékozva legyen mindazokról az eszmékről és irányelvekről, amelyek mérvadók lesznek akkor, amikor a szövetkezett balpárt az aktív politika terére lép. Azonban más szempontból is helyesnek és szükségesnek tartom a felirat küldését, mégpedig alkotmányos szempontból. Azt hiszem ugyanis, hogy ha valaha, hát mindenesetre krízisünk jelen stádiumában szükséges, hogy az országgyűlés szuverenitása minden kétséget kizáró, kétséget nem tűrő módon megnyilvánuljon. (*Helyeslés bal felől.*)

És itt legyen szabad egy megjegyzést tennem a szabadelvű párt köréből eredő egy ellenvetésre, amely abban csúcsosodik ki, hogy voltaképpen ez a felirat már csak azért sem volna szükséges, mert hiszen éppen a szövetkezett balpárt vezető férfiainak volt alkalmuk arra, hogy a királyt tájékoztas-

sák mindarról, amit a szövetkezett balpárt akar. Azonban eltekintve attól, hogy én ezeket a magánkihallgatásokat éppen alkotmányjogi szempontból nem tartom elégségesnek arra, hogy a királyt minderről tájékozzák, nem zárkozhatom el azon tény kijelentése elől, hogy ezen magánkihallgatásoknál nem történt mindaz, aminek történnie kellett volna, mert sajnálattal konstatálnom kell, hogy ezen magánkihallgatások alkalmával éppen az a párt lett mellőzve, amelynek mindenestre a legtöbb mondanivalója lett volna, ti. a nemzetiségi párt. (*Zaj a baloldalon.*)

Egy hang (bal felől): Nagyszerű!

Hodzsá Milán: Ha meghallgatták az egyik pártot, meg kell hallgatni a másikat is.

T. ház! Egy másik megjegyzést is meg kell tennem. Nézetem szerint az a felirati tervezet, amely most a ház asztalán van, az országgyűlési szokás szempontjából helyesebben is létrejöhetett volna. A felirati bizottságnak ugyanis tisztán és kizárólag a szövetkezett balpárt kebeléből kerültek ki a tagjai, pedig a kölcsönös méltányosság és a pártközi érintkezés őszintesége megkívánta volna, hogy ott helyet foglaljon az országgyűlésnek valamennyi pártja. (*Zaj.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. ház!

Hodzsá Milán: Éppen tegnap hangzott itt el az a szemrehányás, hogy a Miháli Tivadar által benyújtott felirati javaslata a nemzetiségi pártnak a kibontakozás akadálya. Ezt az akadályt, ha ugyan akadály, azt hiszem, nagyon könnyen el lehetne háritani úgy, hogy a felirati javaslatban őszintén és lojálisan a mi állásfoglalásunknak is helyt adnának.

Ami magát a felirati javaslatot illeti, arra nézve legyen szabad megjegyeznem, hogy a köztudat szerint a szövetkezett ellenzéki pártok nem programegység alapján szövetkeztek. E tekintetben minden indokolás nélkül kijelentem, hogy én a koalíció összetételét programok differenciája szempontjából firtatni nem kívánom.

Az új rendszer elnevezése alatt szokták összefoglalni az országban mindazt, amit a szövetkezett balpártok működésétől az ország vár. A szabadelvű párt részéről azzal a szemrehányással illették a felirati javaslatot, hogy voltaképpen nem foglal magában pozitív terveket, hanem tisztán negatív jellegű. Ezt a szemrehányást nem tehetem magamévá, nem azért, mert ha van pártja ennek az országgyűlésnek, amely a múltban és a jelenben, de különösen a jelenben a negáció álláspontjára helyezkedett, akkor ez a szabadelvű párt. Ez a párt mindig a negáció álláspontjára helyezkedett, akár arról volt szó, hogy a nemzeti aspirációk teljesíttessenek, akár pedig arról, hogy a közszabadságok intézményesen biztosíttassanak. Ha tehát most akadna olyan párt, amely ennek a negatív politikának a negatívumát akarná, akkor véleményem szerint nem lehet a szövetkezett balpártot negatívummal vádolni, mert ennek a negatívumnak a negatívumát óhajtotta a választó közönség többsége, amidőn a szövetkezett balpártnak többséget adott.

Az új rendszer neve alatt lehet összefoglalni mindazon intézkedéseket, amelyek után való vágyakozás szinte ott szunnyad az ország népének lelkében. Ezen várakozások a földig lealázott polgári önértékből és abból a nyomorúságból fakadnak, amelyet a szabadelvű párt évtizedes politikája országszerte okozott. (*Úgy van! a közép hátsó padjain.*) A szabadság garanciáiról kell beszélünk itt a magyar országgyűlésen, ma, a XX. században, tehát olyan időben, midőn Németországban Schiller halálának 100-ik évfordulóját ünnepelve azt mondják, hogy az a jó öreg Schiller voltaképpen már rég idejét múlta, mert hiszen az, amiért ő küzdött, és amire ő költői erejének egész varázsát pazarolta, ti. a gondolatszabadság, Németországban és minden alkotmányos államban ma már túlhaladott álláspont. Azt hiszem azonban, hogy nálunk nap-nap után újból és újból szükséges kívánnunk és követelnünk a gondolat szabadságát, mert különben ki volnánk téve annak a veszélynek, hogy erről a t. ház meg fog feledkezni. A koalíció tett már e kérdésben valamit, amiből bizonyos következtetéseket lehet levonni, értem itt a november 18-iki eseménynek országos határozattal történt megbélyegzését. (*Mozgás.*)

Elnök: Csendet kérek!

Hodzsá Milán: Nagyon természetes, hogy minden szabadságszerető ember és minden politikus, aki előtt drága a szólásszabadság, örömmel üdvözölte a szövetkezett balpárt eme lépését. Az a párt, amelynek tagja vagyok, az akkori vitában részt nem vett, mégpedig azért nem – legalább ez az én

egyéni véleményem –, mert nem akarta megzavarni azt az összhangot, amely az elítélésben nyilvánult. Nekünk fel kellett volna hoznunk azt, hogy nem elég, ha azt az erőszakot bélyegezzük meg, amely itt az országgyűlésen történik, hanem gravamen gyanánt, mégpedig keserves gravamen gyanánt kellett volna hangsúlyoznunk, hogy különösen az olyan erőszakot kell megbélyegezni és lehetlenné tenni, amely az országgyűlésen kívül esik meg, és amely lehetlenné teszi egyebek közt azt is, hogy bizonyos politikai pártok emberei bejöjjenek ebbe a házba, amely mindenesetre a legalkalmasabb hely a politikai törekvések érvényesítésére. (*Mozgás.*)

T. ház! Azt mondhatná erre valaki, hogy nem a szövetkezett balpárt dolga más párt bajaival törődni, de az ország ügyeiben, azt hiszem, hogy ez igenis kötelessége minden pártnak, különösen akkor, ha sérelmekről van szó, és itt nem tehet különbséget az, hogy azon ügyek esetleg egy más párt érdekében intéztnének el. Nemrég történt meg Londonban, hogy a kormány betiltott egy munkásgyűlést. Az illető munkástörvényeknek nem volt képviselője az országgyűlésen, azonban mégis megtörtént, hogy a szabadelvű párt emberei sorban felkeltek és tiltakoztak az önkényeskedés ellen; sorompóba lépett a sajtó, a közvélemény, és kiereszkolták a kormányon, hogy a munkásokon ejtett sérelmet orvosolja. (*Mozgás.*) A féltézkedésnek és a féligazság szeretetének bizonyos jelét látnám abban, hogy ha ez a t. ház nem erre az álláspontra helyezkednék.

Engedje meg, t. ház, hogy most már magával a felirattal foglalkozzam.

Előre is kijelentem, hogy ha mi nem értünk egyet a felirati javaslattal, ennek oka nem az, ami esetleg a felirati javaslatban benne van, hanem az, ami benne nincsen. Mindenekelőtt sajnálattal tapasztalom, hogy a választói jog kérdésében a felirati javaslat egy meglehetősen keveset mondó mondattal elégszik meg, midőn egyszerűen a választói jog kiterjesztéséről beszél. Én nem tartom elegendőnek a választói jog olyan reformját, amely labilis, nem állandó jellegű, nem maradandó. Tudjuk mi azt nagyon jól, hogy annak egyedüli ellenszere, hogy a választói jog labilis ne legyen. De mi úgy vagyunk ezzel a választói joggal, hogy a választások alkalmával róla nagy hangon szónokolunk, amikor pedig bekerülünk az országgyűlésbe, akkor róla már csak suttogva beszélünk, mikor pedig arra kerül a sor, hogy egy okirattal vallomást tegyünk meggyőződésünkről, akkor megelégszünk egy olyan keveset mondó mondattal, amely bizonyára nem fogja kielégíteni a választói jog reformjának barátait. (*Zaj bal felől.*)

Én éppen a függetlenségi politika szempontjából is föltétlenül szükségesnek ismerem az általános választói jog behozatalát; hiszen éppen a függetlenségi párt volt az, mely mindig hangoztatta az általános választójogot oly párttal szemben, mely törekvéseinek következetesen útját állotta. Ez okból felteszem a függetlenségi pártról, hogy most, amidőn alkalma van régi óhajának érvényesítésére, ezt az alkalmat elszalasztani nem fogja. Felteszem ezt annál is inkább, mert az utolsó választások tanúságai nevezetesen abban csúcsonyosodnak ki, hogy a választó közönség nagy többsége éppen azokat a pártokat tüntette ki bizalmával, melyek az általános választói jog behozatalára nézve kötelező ígéreteket tettek. Márpedig én azt hiszem, hogy ha szent az adott szó úri emberek között, akkor még inkább szentnek kell lennie az adott szónak és ígéretnek politikai tekintetben ott, ahol arról van szó, hogy a nép megismerje jövőbeli politikai képviselőit.

Fontosnak tartom a választójognak ilyen rendezését, reformálását más szempontból is, mégpedig Ausztriához való viszonyunk rendezése szempontjából. 1867-ben, amikor a kiegyezésben ez a viszony rendezve lett, az az országgyűlés ugyancsak nem az általános választói jog alapján tette meg intézkedéseit, és ha időközben kitűnt, hogy az akkori országgyűlésnek a munkája nem bizonyult teljesen tökéletesnek, hát ennek én egyik okát abban is látom, hogy akkor sem nyilatkozhatott meg a nemzet a maga egészében, hanem akkor is csak a nemzetnek egy töredéke érvényesítette akaratát.

Azt hiszem, mindenkinek érdeke az, hogy Ausztriához való viszonyunk rendezése különösen ezúttal a lehető legbiztosabb alapokra fektettségük (*Helyeslés a baloldalon.*), és akkor el kell fogadnunk azt is, hogy ezt a biztos alapot garantálnunk kell azáltal, hogy az általános választói jog alakjában alkalom adassék ez ország népe minden rétegének arra, hogy véleményét és óhaját kifejezésre juttassa. Mindaddig, míg olyan labilis lesz a választói jog, mint amilyen eddig volt, mindaddig ki leszünk majd téve annak, hogy mindig találkozik majd ebben a házban kisebbség, amely több-kevesebb jog-

gal azt fogná magáról állíthatni, hogy voltaképpen nem a többség képviseli az egész nemzetnek igazi akaratát, hanem hogy a kisebbség a nemzeti bizalom letéteményese.

Végül, t. ház, szükségesnek tartom a választói jognak általános alapon való rendezését nemcsak a mi szempontunkból, nemcsak az országgyűlés szempontjából, hanem szükségesnek tartom magának a dinasztíának a szempontjából is. Mert ha nekünk érdekünk az, hogy a viszony, mely közöttünk és Ausztria között fennáll, maradandólag rendeztessék, akkor ez az érdek bizonyára a dinasztíára nézve is fennáll.

Engedje meg a t. ház, hogy szóljak egypár szót arról a kérdéstről, mely az elméket most leginkább foglalkoztatja; államunk önálló gazdasági berendezkedéséről. És itt engedjék meg, hogy miután én kivételes helyzetben vagyok, amennyiben kötelességemnek tartom nemcsak a magam véleményét elmondani, hanem a mások véleményét is, akik csak erőszak következtében, mondhatnám, választási vis major következtében nem juthattak be a házba. (*Mozgás és felkiáltások: Milyen vis major?*) Igenis, vis major következtében. A szabadelvű pártnak erőszakossága vis major volt velünk szemben. A szabadelvű párt, amint azt nagyon jól kifejtette tegnap Suciú János t. barátom, saját párturalmi szempontjából erőszakkal, morális alap nélkül lefoglalta kerületeinket. Mondom t. Ház, szíveskedjenek megengedni, hogy az ország önálló gazdasági berendezkedése kérdésében és az ezzel összefüggő kérdésekben felolvassam egy kiváló politikusunknak a véleményét, aki ebbeli véleményét a januári választási kampány folyama alatt tartott egyik programbeszédében körvonalazta, dr. Stodola Emil, a lipótszentmiklósi kerületnek egyik volt képviselőjelöltje nemzetiségi programmal. (*Felkiáltások bal és jobb felől: Kiváló férfiú! Zaj.*) Mi annak tartjuk, és önök is be fogják látni, hogy nyilatkozata bír fontossággal. Azt mondja egyebek között (*olvassa*): „Voltak idők, ahol azt reméltük, hogy a bécsi udvarnak tett szolgálataink nyelvi jogok engedélyezésével jutalmaztatni fognak.” (*Zaj.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Hodzsá Milán: (*olvassa*): „Azonban csalatkoztunk. A Bach-korszakbeli németek az 50–60-as években jó utakat csináltak, jobb volt alattuk a közigazgatás; azonban nemzeti tekintetben akkor sem állottunk jól. Ők, úgy látszik, sem nem akarták, sem nem bírták igazságos követeléseinket kielégíteni.” (*Zaj.*) Engedelmet kérek, én nemcsak a magánéletben, hanem a politikában is az őszinteséget tartom a fő kelléknek, még akkor is, ha az ellenvéleményt nem honorálom. (*Helyeslés.*) „Ezen tapasztalataink, valamint a mi fokozódó politikai műveltségünk után, mi tótok, azon meggyőződésre jutottunk... (*Egy hang jobb felől: Nem is tudnak magyarul!*) Ehhez ön nem ért!... hogy Őfelsége, a király, legkegyelmesebb uralkodónkkal szemben alattvalói hűségünk dacára, forogjon szóban bármi is, többé a bécsi körök által polgártársainkkal szemben fel nem használtatnók magunkat. (*Halljuk! bal felől.*) De nemcsak ez! Mi azelőtt nagyon Bécs felé gravitáltunk, onnan vártuk megváltásunkat. „ (*Felkiáltások balfelől: Most is!*) Voltak mások is, akik Bécs felé gravitáltak. (*Ez igaz! bal felől.*)

Endrey Gyula: Tisza István is kifelé gravitál.

Hodzsá Milán: (*olvassa*): „Álmodtunk egy osztrák–magyar monarchiáról, melynek Bécs a fővárosa. Mai napság mindjobban és jobban arra a meggyőződésre jutottunk, hogy életünket állandóan itt e házban berendezhetjük, és be is kell rendeznünk (*Helyeslés.*), és az igen üdvösen fejlődhetnek is itt e házban, csak ne vennék el tőlünk a kormányok fajéletünk feltételeit. T. választó uraim! Ezelőtt Magyarország Ausztriával szemben egy telepítvény szerepét játszotta, melyet ez utóbbi kellően ki is használt. Az önálló vámterület egy hathatós fegyvert nyújt arra nézve, hogy annak segítségével Magyarország és főleg az ipar számára teremtett hegyesebb vidékünk felvirágozhasseék. Ezért én az önálló vámterület híve vagyok. De Ausztriával szemben fennálló közjogi viszonyunk lazítását egyéb tekintetben sem ellenzem, egyedüli kívánságom az lévén, hogy a praktikus, főleg pedig az Ausztria és Magyarország közti közös védelem szükségességére vonatkozó tekintetek ne hagyassanak figyelmen kívül. Mindezen és hasonló dolgokat akarják a tősgyökeres fajmagyarok is; ezen célok elérésében őket nem a nemzetiségek, hanem a renegátusok gátolják, akik Felső-Magyarország, meg a románok és szerbek lakta vidékek mandátumainak legnagyobb részét kézre kerítették, és így nemcsak,

minket, de a magyar testvéreket is függésben tartják. Ha pl. Kossuth az általános szavazati jog behozását akarja, mindjárt szembeáll vele gr. Tisza István meg párthívei azon ellenvetéssel, hogy ezzel a nemzetiségek is nyernének és így magyar testvéreink nem juthatnak az igazi szabadsághoz, ők is szenvednek velünk. A szabadság ezen megnyirbálása ellen, mely alatt, mint mondtam, magyar testvéreink is szenvednek – hiszen az igazi magyar ember rosszat a tótnak nem kíván (*Helyeslés.*), határozottan ki akarok kelni, ha sikerül Magyarország képviselőházába bejutnom.” (*Zaj jobb és bal felől.*)

Vermes Zoltán: De okos ember ez a Stodola!

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Hodzsza Milán: Hát kérem, ami az okosságot illeti, az a Stodola az itteni pártok nagyon sok tagjával kiállja a versenyt.

T. képviselőház! Felolvastam dr. Stodola Emil programját azért, mert sok tekintetben, sőt mondhatnám: nagyjában és egészében az itt kifejtett elvekhez szívvel-lélekkel magam is csatlakozom. (*Felkiáltások: Miben nem csatlakozik?*) Amennyiben nem csatlakozom hozzá, az csak az önálló vámterület kérdését illeti, amennyiben én így egyszerű kijelentést, hogy ti. „az önálló vámterületet elfogadom”, nem tehetek. Nem pedig azért, mert ez idő szerint nincsenek meg a garanciák, amelyeket én különösen a mezőgazdasági érdekek biztosítására megkívánok.

Meg kell azonban jegyezni azt, hogy másrészt mindnyájunknak, még az önálló vámterület ellenzőinek is be kell látniuk a következőket. Különösen mi, akik nagyon jól ismerjük a hegyes vidékek gazdasági viszonyait, arra a tapasztalatra jutottunk, hogy itt a mezőgazdaság adta kereseti források mindinkább apadnak, be kell látnunk azt, hogy a nép, amely már mezőgazdasági munkája után megélni nem tud, igenis joggal követelheti tőlünk azt, hogy más kereseti forrást nyissunk, és itt, t. képviselőház, az a véleményem, hogy ebből a szempontból legvitálisabb érdekünkben áll a közeljövőben előkészíteni az önálló vámterület behozatalát az ipari érdekek istápolása végett.

Engedjék meg, hogy indokoljam ezt számokkal, mert így odavetve a közgazdasági kérdéseket tárgyalni nem lehet. 1890-ben volt az országban 4 498 104 földműves, a hozzátartozókkal együtt 10 298 248 lélek, aki a földművelésből élt. Ugyanezen időben volt 1 094 643 ember, aki az iparból élt, illetve a hozzátartozókkal együtt 2 580 240. Már 1900-ban ez a viszony gyökeresen megváltozott. Ekkor már mindössze 11 millió ember élt földművelésből, viszont negyedfél millió kereste kenyerét ipari termeléssel. Amíg tehát 1890-ben 1000 ember közül 710 foglalkozott földműveléssel, addig 1900-ban 1000 közül csak 670. Ezekből a számadatokból azt óhajtom kihozni, hogy nekünk a közeljövőben gondoskodnunk kell, hogy ipart teremtsünk.

Legyen szabad azonban itt rámutatnom egy tényre, amelyet figyelmen kívül hagyni nem lehet. A parlamenten kívül álló szociáldemokrata pártnak van ebben a kérdésben nagyon érdekes programja. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt óhajta az önálló vámterületet kifejezetten azért, mert az önálló vámterület fellendíti az ipart, teremt egy új munkásosztályt, tehát meggyorsítatik az a szociális folyamat, amelyben a kisiparosok proletárokká változnak. Én a szociáldemokráciának gazdasági elveit nem vallom, én azt hiszem, hogy nekünk érdekünk az, hogy éppen a kisgazdasztálynak és a termelő középosztálynak biztosíthassuk mindazon garanciánkat, amelyek szükségessé arra, hogy a kisipar útján kenyerüket megkeressék. Azt hiszem továbbá, hogy ezt félrendszerrel biztosítani ugyancsak nem lehet. Itt radikális gyógyszerre van szükség. Ezt pedig én nem találom másban, mint az adózási rendszer újjászervezésében. Más orvosságot én itt elképzelni nem tudok, mint az adózásnak a progresszivitás alapján való rendezését, és úgy hiszem, hogy ez lesz leg-sürgősebb feladataink egyike. (*Felkiáltások: Benne van a feliratban!*) A progresszivitás nincs benn a feliratban, s csak a felirati bizottság t. előadója révén tudjuk, hogy a felirat az adózás rendezése alatt a progresszivitást érti. Én tehát junktimot állítok fel az önálló vámterület és a progresszív adórendszer behozatala között.

Engedje meg a t. ház, hogy még néhány szóval azt a kérdést érintsem, mely nagy hullámokat vetett a házban épp e napokban, ti. a nemzetiségi kérdést. (*Halljuk! Halljuk!*) Kezembem van egy cikk, melyet én úgy tartalmánál, mint tendenciájánál fogva nagyon alkalmasnak tartok arra, hogy

áthidalja azt a tatóngó űrt, mely a nemzetiségeket és a magyar sovinizmust egymástól elválasztja. A *Független Magyarország* 1905. április 1-i számában *Rossz taktika* cím alatt gróf Zichy Vladimir a következőket írja: „Rossz taktika az, melyet a nemzetiségi kérdésben követünk; nagyon rossz, és mivel nagyon rossz, tehát abszurd, és mivel abszurd, tehát komikus is. Van-e ember ebben az országban, aki annyira oktalan volna, hogy a nemzetiségi kérdést úgy véli megoldhatónak, hogy a nem magyar fajú és ajkú honpolgárokat börtönbüntetéssel és a retorzió egyéb nemeivel arra rá lehet bírni, hogy ezentúl magyarul tanuljanak, de nemcsak megtanuljanak magyarul beszélni, hanem beszéljenek is; ne csak hivatalos presszió alatt vallják magukat magyaroknak, hanem valóban azok is legyenek; ne csak passzív magaviseletük által ne adjanak alkalmat a törvényes eljárásra velük szemben, de tényleg érzelmük és gondolkodásuk szerint is őszintén csatlakozzanak hozzánk, és hazafias, magyarul érző és gondolkozó polgárai legyenek e hazának? Alig képzelhető, ha a tétel így állítatik fel, hogy legyen, pedig öntudatlanul, meggondolatlanul hányan vagyunk, akik így cselekszünk. Az államhatalom a maga végrehajtó hatalmával, már a jogállam szempontjából véve, nem tehet egyebet, minthogy megtiltja, lehetetlenné teszi az államellenes, a magyar faj szupremáciája ellen forduló törekvéseket. Ez a maximum, amit tehet. De egyúttal a minimum is! A nemzetiségi kérdés megoldásának tág mezeje úgy táruljon fel előtte, hogy ott mesterséges úton táplált ellenállásra ne találjon, hanem művelés alatt nem álló terület gyanánt álljon előtte, melyet a magyar kultúra a maga szellemi eszközeivel művelni és termékenyíteni hivatva van. Sajnos, ezt sem tesszük, ehelyett szidjuk a nemzetiségeket; lármázunk, félkegyelmű, másodosztályú állampolgároknak tekintjük őket, kiket tüzzel-vassal... stb.” (*Felkiáltások jobb felől: Izgatás!*) Azok az izgatók, akik ebben a kérdésben az egyetértést megbontják. (*Zaj a középén.*) Hogyha egy, a nemzetiségi küzdelmen teljesen kívül álló politikus, ki madártávlatból, tisztán objektív álláspontból ítéli meg a dolgokat, azt mondja, hogy másodosztályú állampolgároknak tekinti a nemzetiségeket, azt hiszem, hogy ezen cikk szerzőjét elfogultsággal vádolni nem lehet. De ha ezt ő mondja, mit mondjunk akkor mi, kik saját bőrünkön érezzük ezt, kik saját megalázott önérzetünk árán tanultuk azt, hogy másodosztályú polgárok szerepét játszuk ebben az országban. (*Igaz! Úgy van! a középén. Eláll! bal felől.*) Velünk szemben jogosítva érzi magát minden főispán, minden főszolgabíró, minden írnok, minden hivataloszolga, hogy minket hazafiatlanoknak tekintsen, és hogy velünk szemben hivatalos hatalmával visszaéljen. (*Zaj és mozgás.*) Egy ily nemzetiségi politikai módszer nem alkalmas arra, hogy a nemzetiségi kérdést megoldjuk.

Sándor Pál: Azzal a tóttal, aki magyarul tud, nem beszélnek így! (*Zaj.*)

Hodzsá Milán: Önöknek elhiszem, fáj, hogy ezeket a dolgokat feszegetem, fáj különösen azért, mert van az országgyűlésen most is nagyon sok olyan politikus, ki sokkal szívesebben látná, ha sikerülne a koalíciót felizgatni a nemzetiségi képviselők ellen. Nagyon jól tudom én azt, és ha visszatekintek a közelmúltba, fontolóra veszem különösen azt a tényt, hogy a szabadelvű párt mindaddig csak úgy tarthatta fenn magát, hogy a nemzetiségi vidékeken élösködött (*Úgy van! Úgy van! bal felől.*), éspedig élösködött a mi bőrünkre.

Egy hang (bal felől): Önök az okai!

Hodzsá Milán: Nem mi vagyunk az okai. Engedelmet kérek, a szabadelvű párt, mint kormányon levő párt, saját magának külön választói jogot csinált. Fel tudok hozni olyan eseteket, hogy vannak megyék, vannak egyes választókerületek, ahol egyes községekben aszerint, vajon ellenzékiek vagy kormánypártiak voltak-e a választók, 16 korona, illetve 1 korona 50 fillér volt a cenzus. (*Zaj.*) Ezt a választási rendszert a hatalmon levő párt csinálta, mégpedig azért, hogy ezekben a nemzetiségi kerületekben saját párturalmát biztosíthassa, mert nagyon jól tudta azt, hogy annak a politikának a fajmagyar vidékeken hosszú jövője nem lehet. (*Úgy van! Úgy van! bal felől.*)

Tapasztalásból tudjuk azt, hogy a szabadelvű párt évtizedes uralma alatt éppen a nemzetiségi vidékeken levő választó közönséget a politikai prostitúciónak legförtelmesebb piszkába sodorta. Éppen a szabadelvű párt volt az, amely megingatta azt az erkölcsi alapot, amelyet én elengedhetetlennek tartok, különösen akkor, mikor a nemzetet afelől kérdezzük meg, mit gondol a nemzet az őt érintő államjogi és alkotmányjogi kérdésekről? Nálunk – és ezt szükségesnek tartom különösen

ezen választások után felemlíteni, amelyekről az általános hit az, hogy tiszták voltak, nálunk nem – a népet ígérekkel elkábították, ott, ahol ígérekkel elkábítani nem tudták, pénzzel dolgoztak, ahol nem használt a pénz, ott fenyegetéssel terrorizálták a népet és ahol mindez nem használt, ott a politikai perzekúció egész poklát zúdították a választókra. (*Nagy zaj.*)

Vlád Aurél: Bebörtönözték a jelöltet!

Hodzsza Milán: Egy kerületben a jelöltnek, egy 70 éves öreg embernek bevették a fejét, más helyütt a jelölt, akinek a többsége nyilvánvaló volt, kénytelen volt életbiztonságáról gondoskodni. Ez mind a szabadelvű párt választási rendszerét illusztrálja.

Én egyszerű aritmetikai példának tartom a függetlenségi politikának fokozatos fejlesztését és a nemzetiségi kérdés fokozatos megoldását, mert amilyen arányban a nemzetiségi jogok megadatnak, amilyen arányban a nemzetiségi politikusok érvényesülnek, ugyanolyan arányban fogy a száma azoknak, akik bár egyénileg, elismerem, korrekt úriemberek, de politikában nem válogatnak az eszközökben, és a politikában útját állották úgy a függetlenségi, mint a jogos nemzetiségi ideálok megvalósításának.

Különösen szükségesnek tartom felhozni azt, hogy mintegy már szokássá vált minálunk a választások alkalmával a pénzzel való dolgozás. Nagyon veszedelmes precedenst látok én ebben. Mert ha egyszer tény az, hogy a nép erkölcsi érzéke meglazul; ha tény az, hogy a néphez hozzá lehet férni pénzzel, nem tesszük-e ki magunkat azon veszedelemnek, hogy egyszer Tomić Jasa szavaival élve, majd jön valaki, akinek több pénze lesz, akinek nem öt- vagy nyolc-, hanem 20, 30 vagy 50 milliója lesz, amellyel megveszi a népet, és az egész országot a saját politikai céljaira használja ki. Bár azt sem lehet tagadni, hogy találkozott a magyar politikusok sorában nem egy, aki úgy a régi, mint az új rendszernek oszlopa akar lenni, aki ötmillióval már csinált tatárjárást az országban. (*Zaj a középén.*)

Én nagyon kérem a t. képviselőház azon tagjait, akik komoly politikusok, és akik komolyan akarnak munkálkodni az ország ügyeinek előbbrevitelén, hogy különösen a nemzetiségi kérdésekben magukat sem információk hiánya, sem a rosszakarat által félrevezettetni ne engedjék. Mert itt már szokássá vált az, hogy akárcikcsoda, ha nem is ért a nemzetiségi kérdéshez, egyszerűen lehordja a nemzetiségi képviselőket.

Gál Sándor: Ne leckéztesse a házat!

Hodzsza Milán: Az a felfogás érvényesül, hogy a nemzetiségi képviselők ezen az országgyűlésen a városligeti pofozógép szerepét töltik be, amelyen minden jött-ment suhanc kipróbálhatja az erejét. A tegnapi napon is szemünkre hányták, hogy nem szeretjük és nem ragaszkodunk a magyar hazához. Hát az ilyen természetes dolgokat nem kell mindig hangoztatni. (*Felkiáltások a bal- és jobboldalon: Dehogynem!*) Engedelmet kérek, aki szükségesnek tartja ennek a folytonos hangoztatását, az nagyon hasonlít ahhoz a tisztos leányzóhoz, aki a napnak minden órájában szükségesnek tartja magáról kijelenteni azt, hogy kérem: én tisztességes lány vagyok. (*Derűltég a közép hátsó padjain.*)

Volt a t. miniszterelnök úrnak is egy olyan megjegyzése, amelyet szó nélkül nem hagyhatok. Azt mondotta ugyanis, hogy a nemzetiségi képviselők félreértik fajuk érdekeit akkor, amidőn külön nemzetiségi csoportba tömörülnek. Hát erre nézve először is kijelentem gróf Tisza István miniszterelnök úrral szemben, hogy nem azért jöttünk ide, hogy csak a saját fajunk érdekeit hozzuk tisztába, hanem hazánk minden polgárának az érdekében, tekintet nélkül arra, vajon tót, magyar, szerb vagy román-e az illető. (*Helyeslések.*) Ez az egyik. A másik pedig az, hogy az országgyűlés sok tagjának az ajkairól úgy a múltban, mint a nemrég múltban is nemegyszer elhangzott az az óhaj, hogy a nemzetiségi politikusok ne ott künn végezzék munkájukat, hanem hogy ide, erre az egyedül kompetens helyre, ide a házba jöjjenek. És hogyha, most egy külön pártcsoportba való alakulással ezen célunkat el akarjuk érni, hogyha a nemzetiségi politikusok idejőve, nem tolazkodnak be settenkedve más pártba, amelyek programjukba még nem vették fel amúgy sem azokat a követeléseket, amelyeket mi vallunk, akkor én különösen Tisza Istvánnak azt az eljárását ezen óhajjal szemben olyannak látom, mint hogyha az országgyűlés ama más tagjainak óhaját a hipokrizis világitásába akarná helyezni. Márpedig nem szeretném hipokrizisnek venni, hogyha valaki azt kívánja, hogy jöjünk be az országgyűlésbe, és itt dolgozzunk közösen.

A pánszlávizmus vádja az a közönséges dolog, amellyel agyon szeretnek minket ütni. Azt mondják, hogy az az intelligens ember, aki tudva magyarul, nem beszél mindig magyarul, hanem tótul is, az pánszláv, pedig azt hiszem, teljes joga van arra, hogy anyanyelvé tiszteletét megkövetelje mindenkitől, mert az anyanyelv tisztelete feltétele a hazafiságnak; én az egyedüli erkölcsi alapját a jó hazafiságnak abban találok, hogy valaki anyanyelvét tisztelje és szeresse! (*Élénk felkiáltások bal felől: És hazáját! Zaj.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek, képviselő urak!

Hodzsza Milán: Természetesen!

Erről a pánszlávizmusról legyen szabad felhoznom egy nagyon jellemző dolgot. Egy tapasztalatlan közigazgatási hivatalnok titkári minőségben felkerült egy felvidéki vármegye főispánjához, akihez azzal a kérdéssel fordult, hogy talán nem volna szükséges ezek ellen az ún. pánszlávok ellen a hatalmi erőszak oly mértékét alkalmazni; én ismerem őket úgymond, tisztességes emberek, egyedüli hibájuk az, hogy tényleg és komolyan ragaszkodnak nemzetiségükhöz is; én azt hiszem, hogy ez a pánszlávizmus egy rém, amelyet mi magunk eszelünk ki. – A tapasztalt, az erélyes főispán erre azt felelte: kedves öcsém, maga ezt nem érti. Pánszlávizmus igenis van, van azért, mert szükségünk van rá, és ha nem volna, csinálnunk kellene. (*Úgy van! a közép hátsó padjain. Zaj és ellentmondások jobb felől.*)

Szász József: Ki volt az?

Hodzsza Milán: Hogy ha itt az országgyűlésen tért foglal egy olyan eszme, amely talán a magyar nemzet követeléseinek teljesítését attól teszi függővé, hogy a nemzetiségeken egyet üssön, akkor én tisztán a függetlenségi párt szempontjából is ama eszme minden hirdetőjének minden lépését gyanakvással kísérem.

Egy hang (a balközépen): Beszéljen a magyar vezényszóró! Elfogadja-e?

Hodzsza Milán: Ha ellentéteim volnának ellene, biztosítom a képviselő urat, lenne bennem annyi férfias bátorság, hogy ezt elmondjam. (*Helyeslés bal felől.*)

Én, t. képviselőház, fejtegetéseim során két junktímot állítottam fel. Az egyik junktíma az, amely fennáll a nemzetiségi kérdés fokozatos megoldása és a függetlenségi párt törekvéseinek fokozatos megvalósítása között, a másik pedig az önálló vámterület behozatala és az adórendszer progresszivitása között.

Ha valamely országgyűlésnek, úgy különösen ennek a t. háznak a feladata tekintetbe venni azt, hogy ma nem élünk már Machiavelli idejében, amikor a legfőbb volt a felső osztályok érdeke, mert ma a néplélek stúdiuma kell hogy képezze politikánk vezérfonalát.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy az igazi államalkotó elem, amely ezt az államot fenntartja, a paraszt, a munkás, az iparososztály. Első feladata legyen tehát ennek az országgyűlésnek ezen munkálkodó osztály érdekeit teljes lelkesedéssel felkarolni.

Nagyon sajnálom, de utalnom kell egy jellemző jelenségre, egy felfogásra, amely nemcsak a politikai közéletben, hanem általában a társadalmi életben is megnyilvánul. Minálunk ez a kifejezés: paraszt, mintegy lealacsonyítást, megbélyegzést jelent. (*Ellentmondások a baloldalon.*) Azt a „paraszt” kifejezést a kifogástalan gentleman rendesen csak oly vonatkozásban ismeri, hogy annak egy véres párbaj a csattanója. Márpedig most, amikor igazán a nép vett részt, legalább az önök részéről, abban a munkában, amely a legutóbbi választások eredményének előfeltétele volt, akkor igenis helyénvalónak tartom, hogy ennek a népnek, ennek a munkásnépnek érdekeit szem előtt tartsuk mindig. Ha az új rendszer meghozza a nép jogos követeléseinek teljesítését, akkor azt hiszem, hogy a koalíciónak politikai jövője biztosítva van. De ha megfelelnek a koalíció arról a kötelességéről, amellyel a néppel szemben tartozik, akkor várható, hogy a koalíció pártjainak helyeit a jövőben olyan pártok fogják elfoglalni, amelyekről feltétlen biztossággal feltehető az, hogy úgy az általános választói jogot, mint a gazdasági követeléseknek radikális megoldását fogják keresztülvinni.

Abban az esetben, ha azokból az ígéretek közül, amelyeket a koalíció részint kifejezetten, részint hallgatólag tett, valami teljesítetlenül marad, akkor nem marad egyéb hátra, mint az, hogy az eddigi választó közönség ítéletét teljes tisztelettel megfellebbezzük olyan fórum elé, amely mindenesetre

kompetens arra, hogy magát a nemzeti akarattal azonosnak mondhassa, ti. olyan választó közönség elé, amely az általános választói jog alapján gyakorolja választói jogát.

T. ház! Én nem látom garantálva mindazt, amit az új rendszertől a jog és a méltányosság alapján várhatok, s ennek következtében nem is csatlakozhatom a bizottság felirati javaslatához. *(Helyeslés a középén.)*

Egy hang (a baloldalon.): Ezt nem vártuk!

Hodzsza Milán: Ez az egyedüli helyes konklúzió. Amíg nem látok garanciát arra nézve, hogy mindezek a követelések teljesüljenek, amíg ez mind csak feltétel gyanánt lóg a levegőben, addig a koalíció felirati javaslatához sem csatlakozhatom. Ahhoz csak az csatlakozhatik, akinek feltétlen politikai bizalma van a felirat szerkesztőivel szemben. *(Helyeslés a baloldalon.)* Engedelmet kérek, nálam ez a feltétlen bizalom nincs meg, tehát a felirati javaslatához nem csatlakozhatom. Annak, amit mi akarunk, őszinte és kétséget kizáró kifejezését a Miháli Tivadar t. képviselőtársam által beadott felirati javaslatban látom, s azért az ő felirati javaslatához csatlakozom. *(Helyeslés a középén.)*

Végül még, t. ház, legyen szabad kifejeznem abbeli reményemet, hogy méltányolni fognak ezen az országgyűlésen minden olyan törekvést – legyen az bár nemzetiségi törekvés –, melynek alapja a jog és a törvény. Azt hiszem, nincs ember ezen az országgyűlésen és ebben az országban, akinek a szívéhez ne szólnék akkor, amikor azt mondom, hogy lelkivilágunknak azon része, mely hazát kíván, elválaszthatatlanul és organice összeforr magyar hazánk fogalmával. *(Helyeslés.)* Viszont abbeli reményemet fejezem ki, hogy akármilyen, a nemzetiségeket a törvény alapján megillető követeléseket támasztunk, ezeknek teljesítése előtt a t. ház elzárkózni nem fog. *(Élénk helyeslés és éljenzés a közép hátulsó padjain. A szónokot többen üdvözlölik.)*

M

1905 máj. 11

Gr. Batthyány Tivadar előadó felszólalása a nemzetiségi képviselők felirati javaslata tárgyában

Képv. Napló, 1905, I. 265. l.

Gr. Batthyány Tivadar előadó: Nem fogok visszaélni a t. ház türelmével annál kevésbé, mert úgy a t. szabadelvű párt vezérszónokai, mint a többségi pártnak vezérlő tagjai részéről itt elhangzottak eléggé megvilágították a szituációt, s az én szerény nézetem szerint teljesen beigazolták annak szükségét, hogy ebben a súlyos, alkotmányunkra oly sérelmes helyzetben *(Halljuk! Halljuk!)* felirattal járuljunk Őfelsége elé, kérve, hogy alkotmányunkat megvédeni, alkotmányunk értelmében eljárni kegyeskedjék. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Kötelességem azonban erről a helyről egész röviden reflektálni azon ellenfelirati javaslatra, amelyet Miháli Tivadar t. képviselőtársunk és társai előterjesztettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én emlékeztetem t. képviselőtársaimat a következőkre: *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarország az egyetlen állam, azt hiszem nemcsak Európában, de az egész világon, ahol ezerszámra vannak olyan népiskolák, amelyek nemzetiségi alapon állanak fenn, amelyekben a nemzetiségek nyelvét nemcsak respektálják, hanem a nemzetiségek nyelvén folytatják az oktatást. Magyarországon törvény biztosítja a nemzetiségeknek, hogy egyházi téren, nemzetiségi alapon a saját nyelvük, a saját vallásuk szerint szervezkejenek, biztosítja nemzetiségi alapon az egyházak autonómiáját. Magyarországon van az, hogy nemcsak a községek, de a megyék tanácsstermében is élhetnek a nemzetiségek saját nyelvükkel. Magyarországon van olyan helyzet, és ezt különösen ajánlom azon t. urak figyelmébe, akik itt a jogegyenlőséget hangoztatják, hogy a különben igen hibás választási törvény a magyar elemmel szemben a nemzetiségeknek ad előnyt. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ily körülmények között nem jól fest, ha az önök padjairól panaszkodnak a jogegyenlőtlenségről. Csak Magyarországon lehetséges, hogy nemzetiségi alapon létesülnek pénzintézetek, csak Magyar-

országban lehetséges, hogy a Lukácsokból Lucaciuk, a Ráczokból Ratiuk, a Szücsökből Suciuk, a Pappokból Poppok legyenek, és ilyen körülmények között azt mondani, hogy mi erőszakkal elmagyarosítjuk önöket, jogosan nem lehet. (*Hosszan tartó, élénk éljenzés és taps a baloldalon.*)

Elismerem, hogy vannak önöknek sérelmeik, de azok az egész vonalon a mi sérelmeink is. (*Úgy van! a baloldalon.*) Sérelmek, amelyeket az ellenzéki pártok évtizedek óta panasznak, sérelmek a közigazgatás pártatlansága szempontjából, sérelmek a közgazdasági és szociálpolitikai téren. Igenis, van önöknek panaszuk, van nekünk is; a magyar nép, legyen az magyarul beszélő, oláhul beszélő vagy tótul beszélő, nem találhatja meg a megélhetés feltételeit a mai viszonyok között. De ez nem ad jogot önöknek arra, amit tesznek, és ha elvbarátaikat akarják védeni, nem az a helyes út, amelyen járnak, amidőn még közigazgatási és gazdasági kérdésekben is a nemzetiségi momentumot léptetik előtérbe. Mindnyájan közösen, karöltve törekedjünk arra, amire a felirati bizottság javaslatában a koalált pártok törekszenek, hogy szociális téren, közgazdasági és közigazgatási téren, az igazságnak, a jognak, a nép nagy rétegei javának előmozdítása lehetővé tétessék. (*Hosszan tartó, élénk éljenzés és taps a baloldalon.*)

N

1905 máj. 12

Herczegh Mihály egyetemi tanár cikke az Egyetértésben a felirati vitával kapcsolatban a magyarországi nemzetiségek helyzetéről és a magyar nemzetiségi politikáról¹

A felirati vitában több nemzetiségi képviselő oly színben akarta feltüntetni az országgyűlést, mintha itt fajharcot akarnának indítani: a nemzetiségek a magyar fajba való beolvasztása végett.

Hosszan tartó taps és általános élénk helyeslés kísérte Justh Gyula elnök szavait, midőn a nemzet nevében a fajharc ellen tiltakozott, és a meggondolatlan képviselőt figyelmeztette, hogy a nemzetiségeknek jobb dolguk sehol a világon nincsen, mint nálunk.

De különben is ideje már egyszer komolyabban figyelemre méltatni ezen nemzetiségi mozgalmakat, mert ezek éppen nem természetesek. Nem a nemzetiségek érdekeit tartják azok szem előtt, hanem az *agitátorokét*, kik nem fajpolitikát csinálnak, mely faj szereteten alapul, hanem jövedelmező kenyérkeresetet, népbolondító, a törvény és közrend ellen lázító, mondhatnám hazaáruló mesterséget űznek.

Ezek az agitátorok, ezek az ún. *nemzetiségi apostolok* mindenütt ott vannak, ahol a magyar ajkú és nem magyar ajkú népek jó barátságban élnek. Mindenütt ott teremnek, hogy e barátságot feldőlják, ellenséges érzületté változtassák, tévútra hajtsák.

Holott pedig határozottan állítom, hogy nincs ellentét, nincs politikai gyűlölség a magyar ajkú és nem magyar ajkú lakosság között, *mert a nemzetiségeknek is teljesítve van minden számba vehető, jogos, törvényes és méltányos kívánságuk.*

A nemzetiségek is szabadon gyakorolhatják *vallásukat*. Ezt részükre úgy az 1848. évi, mint az ezt megelőző és követő számos felekezeti törvények egyértelműleg biztosítják. Szembeszökőleg mutatkozik ez különösen a *papság kongruájának* rendezésénél, ahol, míg a magyarság legtöbbszörösebb részét alkotó *kálvinisták* csak 876 000 korona évi segélyben részesülnek papságuk javadalmazásánál: addig a *román ortodox* papság kongruájának javítására fordított összeg évenként 1 822 000 koronára rúg. A görög katolikus papságra 1 760 000 korona esik, mégpedig úgy, hogy ebből is több, vagyis 1 200 000 korona jut a *román görög kat. papságnak*.

Ezen hivatalos adatok is mutatják, mennyiben állhat meg azon szemrehányás, hogy a magyarországi *románoknak* kulturális és szellemi törekvéseit a magyar állam mostoha bánásmódban része-

¹ A cikk címe: *Nemzetiségi fajharc. Egyetértés*, 1905. máj. 12; 130. sz.

síti. *A magyar nemzeti állam eszméje tehát semmiképpen sem vonja maga után azt, hogy egyes felekezetek vagy nemzetiségek mostohagyermek gyanánt tekintessenek.*

A nemzetiségek szabadon mívelhetik *kultúrájukat*. E tekintetben a magyarországi nemzetiségek 1861. év óta, mikor a magyar törvények visszaállították, óriási előhaladást tettek – amit statisztikai tényekkel is lehet bizonyítani.

A magyar nemzeti kultúra nem akarja a nemzetiségek kultúráját akadályozni. Mert ez a *magyar nemzeti kultúra* nem csupán a magyar faj kultúrájából áll, hanem magában foglalja műveltségét azon nem magyar ajkú népeknek is, melyek Magyarország területén laknak, és amelyek Magyarországon a *politikai értelemben* vett magyar nemzetet alkotják.

A magyar nemzeti kultúra csak azt akarja, hogy a nemzetiségek az ő egyéni, különleges, partikuláris kultúrájukat *individuális jellegük fenntartásával* hozzák be a közösbe, az egyetemesbe, az ún. *országos nemzeti összműveltségbe, a magyar állami kultúrába*, mely annál jelesebb lesz, minél kiválóbb tulajdonságokkal ékeskedik kultúrája azon egyes népiségeknek, melyek *összesen véve* a magyar nemzetet és a magyar nemzeti géniuszt alkotják.

Közös kultúrának, közös törvényeknek, szokásoknak és közös állami nyelvnek mégiscsak kell lenni minden országban. *Mert közös kultúra és közös állami nyelv, közös törvény és szokások nélkül egy és ugyanazon ország területén csak népek lakhatnak, de nemzetet nem alkothatnak.*

Szabadon gyakorolhatják a nemzetiségek nyelvüket is. Ezt részükre nemcsak az 1868. évi nemzetiségi, de a közoktatási törvények is többszörösen biztosítják. Mindezek teljes szabadságot adnak a nemzetiségi nyelvnek úgy a népiskolákban, mint a középiskolákban.

Többek közt csak a *románokról* veszem a példát. A románoknak 3500-nál több román nyelvű népiskolájuk van, ezeken kívül 5 gimnáziumuk, 1 reáliskolájuk, 5 tanítóképezdájuk, 4 papi szemináriumok, nagyszámú felsőbb leány- és polgári leányiskolájuk, melyekben *kizárólag románul tanítanak*. Nem is szólva az alig 200 000 főnyi erdélyi *szászoknak* 7 virágzó középiskolájukról és több mint 300 népiskolájukról.

A *megyékben, városokban és községekben* is teljes mértékben érvényesül a nemzetiségek nyelve, úgyszintén, mint a jegyzőkönyvek hivatalos nyelve.

Egyházi ügyekben sincs semmi akadálya a nemzetiségi nyelvnek. Még a *reformátusoknál* az ún. magyar egyházban is több német és tót egyház van, ahol a magyar nyelv még mellékesen sincs behozva. A *római kat. egyházban* 150 plébánia van, hol, ámbár a magyarság a hívek számát tetemesen meghaladja: a magyar nyelv még sincs alkalmazásban, még mellékesen sem. Ugyanilyen lelkeszségek találhatók szórványosan az *ágostai ev. egyházban* is. A *görög katolikus* és *görögkeleti* egyházakban még rosszabbul áll a magyarság ügye; mert itt a *szertartási nyelv a nemzetiséggel függ össze*. Aránylag legrosszabbul áll azonban a magyar nyelv használata az *izraelita* hitközségek egyházi életében. Legjobban áll az *unitárius* egyházban, ahol az egyházi élet nyelve minden lelkeszségben kizárólag a magyar.

Nem gördíttetik akadály a nemzetiségek elé a *társadalmi életben* sem. 1884. év óta több mint 60 *román* pénzintézet alapult, melynek összforgalma jóval meghaladja a 140 millió forintot; tiszta jövedelme pedig csaknem 2 millió forintra rúg. Célul tűzvéni ki: a román nép különleges érdekeit szolgálni, magyarelles politikát követni, az erdélyi magyar földbirtokosokat depossideálni, hogy aztán a román földbirtokosok ragadhassák kezükbe a *politikai vezetést*.

Ha tehát valahol, úgy különösen nálunk nincs ok a *gyűlölködéstre* a nemzetiségek elnyomása révén. Mert nálunk nem történhetik meg egyik népfajjal sem az, amit *Németország* tesz a *dánokkal* Schleswig-Holsteinban vagy a *lengyelekkel* Posenben, ahol jönnek látják a leggyökeresebb germanizációt fogamatba venni, és a német nyelvet *mint államnyelvet* még a *vallásoktatásban* is kötelezővé tenni. Vagy mint *Oroszországban*, hol az orosz nyelven kívül mást sem az iskolában, sem az egyházban, sem a hivatalban meg nem tűrnek. Még *Csehországban* és *Horvátországban* is más eszközöket használnak az elszlávosításhoz.

Elannyira, hogy bizony-bizony itt lenne az idő, hogy mi is *soviniszták* legyünk, öntudatra ébredjünk, magunkat megembereljük, és valahára már egyszer véget vessünk a nemzetiségi fészkelődéseknek, féktelenségeknek és az ezekből származó közveszélyes rendtelenségeknek.

O

1905 máj. 16

A szlovák nemzeti párti Národné Noviny vezércikke: „Nemzetiségi képviselők az országgyűlésen”¹

A *Branik*, a *Zastava*, a *Novi Srbobran*² és a többi szerb lap nincs megelégedve azzal a felirattal, amelyet a nemzetiségi párt képviselői terjesztettek a képviselőház elé, és kifogásolják azokat a beszédek is, amelyeket e mellett a felirat mellett mondtak. Dr. Pavlović Ljubomir képviselőjüknek³ egyenesen a szemére vetik, hogy aláírta azt az okmányt, amelyben a nem magyar nemzetiségek nevében az 1848-i és 1867-i törvényekre hivatkoznak. Dr. Polit⁴ Mihály, a feledhetetlen Miletic barátja, az újvidéki *Branik*-ban a nem magyar nemzetiségek mostani képviselőjét a régebbivel összehasonlítva, a szerb nemzet ismert közmondását alkalmazza: „Ugyanaz a nap, de másféle világosság!”

Természetesen, a románok sem lehetnek megelégedve.

Dr. Polit főleg azon akad fenn a felirattal kapcsolatban, hogy elfogadták benne a politikai nemzetéről szóló fikciót, hogy a nemzetiségi képviselők odanyilatkoznak, hogy az 1848-i és 1867-i törvények alapján állnak és megcáfolják, teljesen visszautasítják azt a nemzetiségi programot, melyet az 1895-i budapesti kongresszuson oly nagy lelkesedéssel hoztak.⁵

Ugyanezt adták elő többé-kevésbé azokban a beszédekben, amelyeket a felirat mellett mondtak el. Mi azon is felakadtunk, hogy a nemzetiségi klub csaknem a Kossuth–Bánffy koalícióhoz csatlakozik. Még a hadsereg megmagyarosításának [program]pontjában is. A kossuthisták kedvéért nemcsak a szabadelvű párt, hanem Bécs ellen is fordulnak. (Hiszen a románok még 1893-ban Bécsben voltak memorandumukkal.)⁶

Általában: miért és minek ilyen nagy reverencia a Kossuth-párttal szemben? Miért fordulnánk mi is a liberálisok ellen ezeknek [é. a koalíciónak] a szabadelvűek ellen vívott harcában? Igaz, minden nyomorúságunk a szabadelvű párttól ered. De miért? Mert ez uralkodott és mert magyar volt. Programjában semmi olyasmi nem volt és nincs is, ami hozzánk való viszonya szempontjából a többi pártnál rosszabbá tette volna. Ha végre fuldoklani kezd bűneiben, és kezd elveszíteni a hatalmát, menjen Isten hírével! Nem fogunk sírni utána. De minek üdvözölni az „új rendszer”-t, amelyet *Apponyi*, *Kossuth*, *Bánffy* képvisel? Miért segíteni érkezett?

Mert hiszen hogyan is keletkezett a koalíció? Azon az alapon, hogy a szabadelvű párt állítólag nem eléggé magyar, nincs érzéke a magyarok nemzeti kívánalmai iránt.

Hogyan is keletkezett Berzeviczy iskolatörvény-javaslat, amely ellen a nemzetiségi képviselők felirata harcol? Kossuth eszközölte ki Tiszától. Ez volt az az ár, amiért Kossuth pártja abbahagyta 1903-ban Tisza István új minisztériuma ellen az obstrukciót.

Kossuth pártjában nem volt hely Mocsáry számára, egyáltalán a legtúlzóbb magyar elemek vannak benne, azok az elemek, akik nem kívánják a mi életlehetőségünket ebben az országban. Apponyi, aki az utóbbi években annyit lázított ellenünk, amennyit senki a magyar politikusok közül, és a szlovák vidékeken bennünket mélyen sértő beszédekkel járt agitálni a magyarosító egyesületek érdekében – ennek a pártnak a vezére. Hozzá csatlakozott Bánffy, aki most is azzal kérkedik, hogy mint miniszterelnök, ő volt hozzánk a legrosszabb. Az Apponyival tartó elemek közé tartoztak és tartoznak 1867 óta a legelfogultabb magyarok. Apponyi-párti volt Grünwald, Apponyi-párti a szá-

¹ A közlemény eredeti címe és lelohelye: *Národnostní vyslanci na sneme. Národné Noviny*, 1905. máj. 18; 58. sz.

² A horvátországi önálló szerb párt lapja.

³ Egyéni (pártonkívüli) szerb nemzetiségi programmal megválasztott törökbecsei képviselő.

⁴ A szerb nemzetiségi mozgalom egyik korabeli vezető személyisége, a szerb Nemzeti Szabadelvű Párt elnöke, a párt sajtójának (*Branik*) szellemi lapvezére. 1906-ban szerb nemzeti szabadelvű programmal Újvidék képviselője. Miletic Szvetozár egykori neves küzdőtársa, Mocsáry Lajos barátja.

⁵ L. Iratok II. 379–381. l.

⁶ Pontosabban: 1892. máj. 29 – jún. 1. között. (l. bőv. *Iratok I.* 200/C. irat.)

munkra Grünwaldnál is rosszabb Rákosi Jenő ... És bennünket lelkesítsen, hogy ők erősödnek! Mi segítsünk rajtuk!?

Nehéz volt olvasnunk a koalíció aposztrofálását is, hogy milyenek a kötelezettségei a néppel szemben. Melyik néppel szemben? Azonosítsuk a szlovák népet a magyarral? Szlovák részről (a „*Nép törzsek*” c. röpiratban) nemrég is klasszikusan megmondják, milyen a pesti politika a magyar néppel szemben is; de a szlovákokkal összehasonlítva, mégis milyen a magyar nép helyzete! Fiai anyanyelvi iskolában tanulhatnak magyarul. Magyar bíróságai vannak, magyar megyei közigazgatása. Csaknem faluról falura könyvtárakat alapítanak számára állampénzen (a szlovák nép iskoláiban talált szlovák könyveket a vad állami tanfelügyelők összehordják a megyeházára és ott tüzre vetik!), nyelvét akadémiákon, államilag segélyezett színházakban művelik, írói állami támogatást kapnak. Az értelmiség nincs elszakítva a magyar néptől – a szlovák néptől ezt minden lehető állami intézmény elszakítja. A magyar népet mégiscsak igyekeznek gazdaságilag emelni, általában gondoskodnak anyagi érdekeiről is. Ha szolgálni akar, kész helye van pl. a vasútnál a szlovák vidékeken is, ahol a bennszülött embernek, a szlováknak csak úgy adnak pl. pályaórszolgálatot, ha nincs arra magyar... És a mi néhány képviselőnk, akiket nagy nehezen választottunk meg a hivatalos erőszakoskodások ellenére, könyörögjenek a magyar népért!?

Dr. Politnak Miletic és önmaga is, a régebbi idő lebeg a szeme előtt. Úgy küzdeni, ahogy Miletic tudott (Polit is kiváló szónok volt), és ahogy a mi Stefanovicsunk⁷ tudott volna, az nincs mindenkinek megadva. Attól az időtől kezdve, amelyeket Polit-Deszančic lát maga előtt, igen megnőtt a magyarok taréja; a szokások is vadabbak a képviselőházban. Ezért Polit kritikája talán túl szigorú. A mostani nemzetiségi párt a képviselőházban 10 ember 400-zal szemben! Emellett még sok mindent figyelembe véve, *nem várhatunk tőlük sokat*. Nem is várunk. De azt kívánjuk, hogy ne adjanak fel semmit. Az 1901-es választások után még lényegesen kevesebben voltak,⁸ perbe fogták és el is ítélték őket, de ők azért nem adtak fel és nem tagadtak meg semmit. Sem Veselovský, sem Ružiak. Kollár Márton egyik beszédében⁹ meghajtotta zászlaját a magyar erények előtt, amelyről a szlovákok nem tudnak, és szükségtelenül nyilatkozott az egyik szláv nemzet ellen, de egyébként nem adott fel semmit. A védelem gyöngesége ott nem bűn: csak a feladás tilos. Nem lemondani! Ne adjunk fel semmit jogainkból, követeléseinkből és reményeinkből, azok lábai előtt, akik még így sem adnak meg semmit.

⁷ É. *Stefanović* Miloš (1854–1904) pozsonyi szlovák ügyvéd és publicista, majd a túrócszentmártoni Tatra-bank igazgatója. Az időszak egyik legtehetségesebb szlovák közéleti szereplője.

⁸ Az 1901–06. évi országgyűlésnek összesen öt (négy szlovák és egy szerb) ellenzéki nemzetiségi képviselője volt.

⁹ A *Národnie Noviny* nacionalista túlzása. Kollár Márton említett beszédében a magyar nép iránti szeretetről és megbecsüléséről szolt csupán. (Vö. *Képv. Napló*, 1901–06, V. 373–4. l.)